

ปฏิจจสมุปบาทภาคปฏิบัติ

สุกัรึ นุทอว

ปฏิจจสมุปบาทภาคปฏิบัติ

สุกัรึ ฤมทอง

ปฏิจจนุบบาทภาคปฏิบัติ

สุกัรึ ฤมทอว

www.ajsupee.com

พืมพืครึ้งทึ ๑ กรทฎาคม ๒๕๖๔

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-582-789-8

ภาพประทอบ

มนตึชัย ชาวสั้าอางคึ

แบบปก / รูปเล่ม
ภาพพิมพ์

พิมพ์ที่

บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด

๔๕/๑๒-๑๔, ๓๓ หมู่ ๕ ต.บางกรวย-จงดนม

ตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย

จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๕-๖

โทรสาร ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๓

แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

คำนำ

หนังสือ “**ปฏิจจสมุพบาทภาคปฏิบัติ**” นี้ เรียบเรียงจากคำบรรยายในการจัดปฏิบัติธรรม ระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ที่ ฐณิชาลวีร์สอร์ท อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม โดยคุณหมอยศยง ตั้งวิจิตฤกษ์ และครอบครัว เป็นเจ้าภาพ

คำบรรยายในหลักสูตรนี้ เน้นให้ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิจจสมุพบาท อันเป็นธรรมลักษณะ เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ เพื่อให้เกิดศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า **เข้าสู่การมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มุ่งปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘** เพื่อให้แจ้งความไม่เกิดแห่งทุกข์ทั้งปวง อันเป็นปฏิจจสมุพบาทฝ่ายนิโรธวาระต่อไป มีหัวข้อบรรยาย และผู้ร่วมถอดคำบรรยาย ดังนี้

๑. ปฏิจจสมุพบาทกับพระพุทธองค์
คุณขวัญตา ทองพันชั่ง
๒. ปฏิจจสมุพบาทกับปฏิจจสมุปปันนธรรม
คุณวิโรจน์ จงไพบุลย์กิจ
๓. ปฏิจจสมุพบาทโดยทางอายตนะ ๖
คุณสุนีย์ จงไพบุลย์กิจ

๔. จำแนกองค์ธรรมปฏิจจสมุปบาท
คุณกาญจนา มันทราภรณ์
๕. ปฏิจจสมุปบาทไม่เข้าไปในทิวฏฐิตุสขั้ว
คุณดำรง อัตตปรีชากุล
๖. วิธีรู้เห็นเพื่อให้อัสวะหมดไป
คุณศุภกิจ แก้วทรง
๗. ปฏิจจสมุปบาทเบื้องต้นพรหมจรรย์
คุณพัทธ์ธนดล เรื่องวัฒนกุล
๘. จากทุกขสู่วิธีรักษาพาพันวิภูฏสงสาร
คุณขวัญตา ทองพันซัง

ขออนุโมทนา **คุณปริณญ์ คุณปราชญ์ และค.ญ.ชญาภา ศรีบุศกรณ** ผู้เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดพิมพ์ ครั้งที่ ๑ และขออนุโมทนาผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณญาติธรรมทั้งหลาย ที่มีเมตตาต่อผู้บรรยายเสมอมา หากมีความผิดพลาดประการใดอันเกิดจากความด้อยสติปัญญาของผู้บรรยาย ก็ขอมาต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย และขอโหสิกรรมจากท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุกัริ กุมทอง

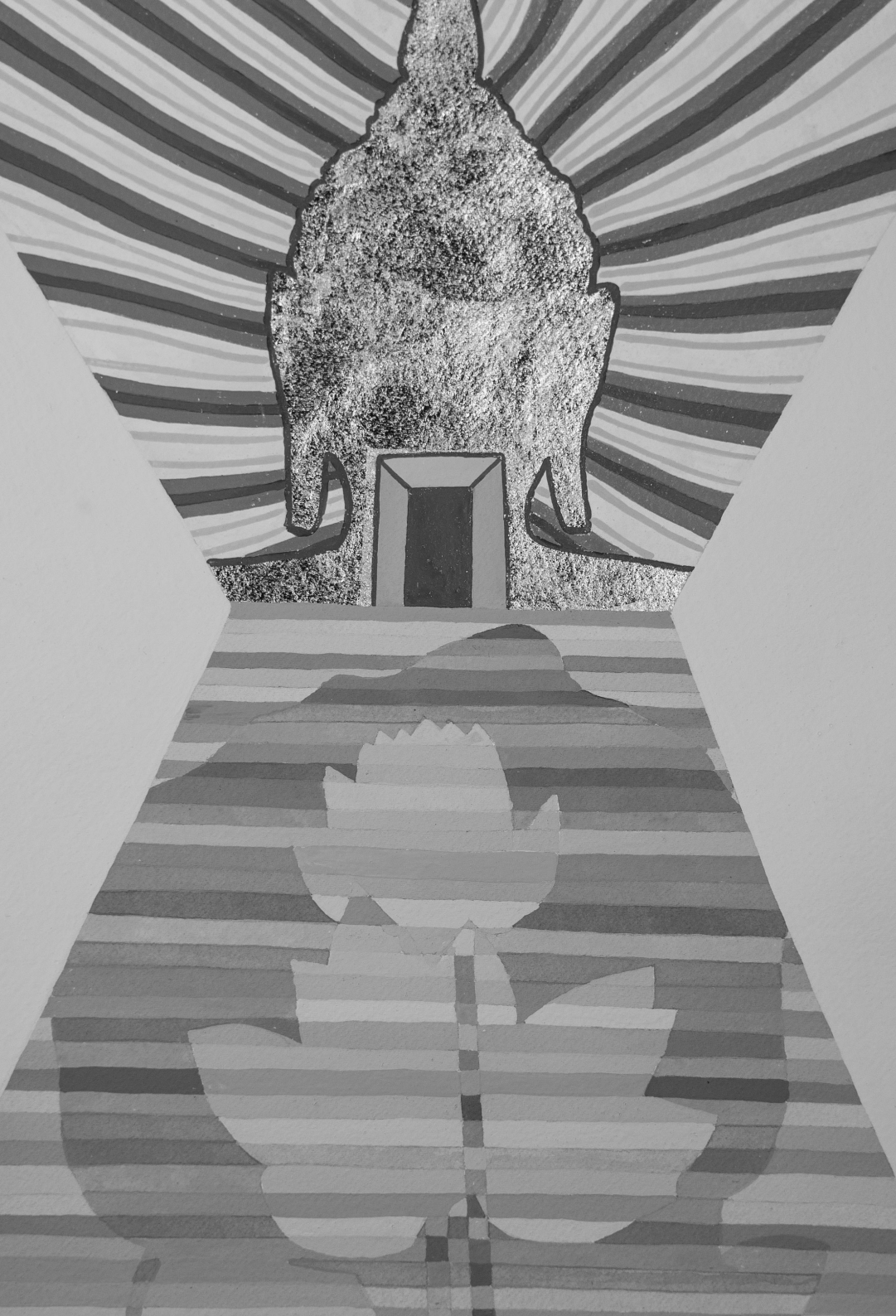
ผู้บรรยาย

๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

๑. ปฏิภาณมูปลบาทกับพระพุทธรองค	๕
๒. ปฏิภาณมูปลบาทกับปฏิภาณมูปลบีนนธรรม	๗๓
๓. ปฏิภาณมูปลบาทโดยทางอายตนะ ๖	๑๒๕
๔. จำแนกองค์ธรรมปฏิภาณมูปลบาท	๑๘๑
๕. ปฏิภาณมูปลบาทไม่เข้าไปในทักขิณีสุตขั้ว	๒๔๕
๖. วิธีรู้เห็นเพื่อให้อาสวะหมดไป	๒๕๕
๗. ปฏิภาณมูปลบาทเบื้องต้นพรหมจรรย์	๓๔๕
๘. จากทุกขีสุตธีรธาพาพันวัฏฏสงสาร	๔๐๗

ปฏิจาสุมุปบาทกับพระพุทธรองค์

วันอังคารที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

กราบคุณแม่ชีนะครับ

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

คราวนี้ก็เป็นคอร์สปฏิบัติธรรม คอร์สสั้น ๆ คอร์ส ๒ คืน ๓ วัน ซึ่งชื่อคอร์สก็ชื่อคอร์สว่า “ปฏิจาสุมุปบาทภาคปฏิบัติ” ชื่อคอร์สก็เป็นหลักธรรมที่ชั้นสูงทีเดียว เป็นอภยธรรม หรือว่าเป็นสิ่งที่จะสืบค้นพิจารณาให้เห็นชัดได้ด้วยปัญญา ฉะนั้น เพื่อจะให้เข้าใจการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อหลักธรรมชุดนี้ ก็ต้องมีความเข้าใจเรื่องนี้ให้ชัดเจนก่อน ผมก็จะได้พูดข้อธรรมให้ฟังพอสมควร ส่วนเรื่องการปฏิบัติเราก็ค่อยว่ากันต่อไป เพราะคำว่า “ปฏิบัติ” นี้ แปลว่า การเดินทาง การดำเนิน การเดินไป เดินไปตามถนน ตามทางที่พระพุทธเจ้าของเราได้ทรงประกาศบอกเอาไว้ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ถ้าดำเนินไปตามทางนี้ ก็จะเข้าถึงนิโรธ ซึ่งเป็นภาวะที่ไม่มีความทุกข์ ไม่มีกิเลสต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นปฏิจาสุมุปบาทฝ่ายนิโรธวาระนั่นเอง

การปฏิบัติกล่าวโดยสรุปแล้ว ก็คือปฏิบัติอยู่ในมรรค ถ้าเป็นฆราวาส จัดหมวดหมู่เป็น ทาน ศีล ภาวนา ก็ทำอันนี้ ให้เยอะ ๆ เดียวก็จะได้เข้าถึง หรือได้รู้จักปฏิจจนุปบาท ฝ่ายนิโรธะ คือทุกข์ไม่มี ทุกข์ไม่เกิดนั่นเอง จะทำให้แจ้งนิพพานต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ท่านเจ้าภาพได้ตั้งไว้ หลายท่านเห็นชื่อเรื่องแล้วก็อยากจะมาฟัง ก็ต้องอธิบายให้ละเอียดสักหน่อย โดยความจริงแล้ว ถึงแม้เราจะไม่เข้าใจละเอียดนัก แต่เราปฏิบัติอยู่ในมรรค ก็เข้าถึงความไม่มีทุกข์อยู่แล้ว โดยธรรมชาติเป็นอย่างนั้น ขอให้ฝึกตามมรรคทั้ง ๘ เจริญศีล สมาธิ ปัญญา ทำสมณะ ทำวิปัสสนา หรือทำทาน ศีล ภาวนาให้สมบูรณ์ ก็แล้วกัน ทุกข์มันก็จะไม่มี ทุกข์ก็จะไม่เกิด จะเข้าถึงนิพพาน ก็มีเท่านั้นแหละ พูดถึงตัวภาคปฏิบัติแล้วก็มีเท่านั้นเอง ตัวภาคปฏิบัตินี้ เป็นภาคที่สำคัญที่สุด เพราะว่าเป็นภาคที่พวกเรายังไม่มีกัน ภาคอื่น ๆ มันก็มีของมันหมดแล้ว สัจธรรมความเป็นจริงก็มีแล้ว กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ก็มีแล้ว พระนิพพานก็มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติของมัน สิ่งที่ยังไม่มีสำหรับพวกเราที่แค่มรรคเท่านั้นเอง ที่ยังไม่มีก็คือการปฏิบัตินี้ หรือบางท่านอาจจะมียังไม่เต็ม ยังไม่สมบูรณ์ ก็มาทำให้เต็มให้สมบูรณ์ แค่นั้นแหละ ส่วนหลักธรรมต่าง ๆ เราก็เรียนรู้ไว้ เพื่อจะเสริมการปฏิบัติ และก็มี ความชัดเจนในการปฏิบัติ

โดยภาคปฏิบัติแล้วไม่ยาก คือเราก็ทำมรรค ๘ ให้มันเต็ม ให้มันสมบูรณ์ ส่วนในภาคปริยัติธรรม บางเรื่องก็ง่าย บางเรื่องก็ยาก โดยเฉพาะเรื่องปฏิจจนสมุปบาทนี้ ถือว่าเป็นเรื่องยากที่สุดแล้ว ในคำสอนของพระพุทธเจ้า ร่องลงมาจากเรื่องนิพพาน นิพพานนั้นอาจจะไม่ต้องพูดมาก เพราะว่าเป็นเรื่องของปฏิบัติที่จะได้ไปเห็นด้วยตัวเอง ส่วนปฏิจจนสมุปบาทนี้สามารถที่จะนำมาพิจารณา หรือเป็นอารมณ์ของการปฏิบัติในด้านปัญญาชั้นสูงได้ดี โดยเฉพาะท่านที่ต้องการจะมีปัญญาแหลมคม เห็นชัดความเป็นจริง ก็ใช้ปฏิจจนสมุปบาทมาพิจารณาได้ ฉะนั้น ในเบื้องต้นนี้ ผมจะได้พูดถึงหลักธรรมชุดนี้ ในแง่มุมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ เมื่อกี้ผมก็พูดสรุปภาคปฏิบัติไปแล้ว ทุกท่านคงเข้าใจ แล้วก็ไปปฏิบัติตามสมควร ทำให้มันเต็มสมบูรณ์ไป ปฏิจจนสมุปบาทนี้ มันเกี่ยวกับภาคปฏิบัติอย่างไร วันนี้จะมาพูดให้ฟังนะครับ

ธรรมหรือคุณสมบัติที่ควรมีในภาคปฏิบัติ สำหรับพวกเรานี้ มีอยู่ ๒ อย่างหลัก ๆ ด้วยกัน โดยละเอียดมันมีเยอะ แต่ตัวหลัก ๆ จะมีอยู่ ๒ อย่างที่จะทำให้เราเข้าสู่การปฏิบัติ แล้วก็ประสบความสำเร็จได้ มีธรรมอยู่ ๒ อย่าง ที่เราต้องสร้างขึ้น ทำให้มันขึ้น ทำให้เกิดขึ้น ตัวที่ ๑ ศรัทธา เป็นตัวพาเข้ามาสู่ธรรมวินัย เป็นตัวพาเข้ามาสู่การปฏิบัติตามแนวมรรคที่สมบูรณ์ จะได้ละข้อปฏิบัติที่มันผิดพลาดบกพร่องทั้งหมด

ตัวที่ ๒ ปัญญา เป็นตัวที่จะนำออกจากจากวิภูฏสงสาร
อย่างแท้จริง

ตัวที่ ๑ **ศรัทธา** ทุกท่านจะต้องมีศรัทธา มีความมั่นใจ
ในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าว่าโดยภาพรวม หรือว่า
ด้วยหลักคือการมาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั่นเอง ลักษณะ
ของผู้ที่มีศรัทธาที่แท้จริง ก็จะตัดพวกของขลังของศักดิ์สิทธิ์
มงคลตื่นข่าวอะไรออกไปทั้งหมด **ของขลัง ศักดิ์สิทธิ์ มงคล
ตื่นข่าว เขาเอาไว้สำหรับคนโง่เท่านั้นเอง คนฉลาดแล้ว
จะไม่มี** ถ้ายังมีของขลังอยู่ แสดงว่าโง่อยู่เท่านั้นแหละ คนฉลาด
จะไม่มีของขลัง มงคลตื่นขาวนี้เอาไว้สำหรับคนโง่ พิธีกรรม
ต่าง ๆ นี้ เพื่อจะให้คนโง่สบายใจ ก็ต้องมีพิธีให้เขาทำนะ พิธี
ทั้งหลายนี้เอาไว้สำหรับคนที่โง่อยู่ ฉะนั้น ถ้าท่านยังมี
ของขลังของศักดิ์สิทธิ์อยู่ ก็ยอมรับว่าเรายังโง่อยู่ ถึงตอนนี้
จะโง่ เตียวก็ฉลาดได้ ถ้าไม่ยอมรับ นึกว่าตนฉลาด จนเป็น
เจ้าพิธีแล้ว อันนี้ก็ไปไม่รอดแล้ว ถ้าเราเป็นคนพาลหรือคน
ไม่รู้เรื่อง แต่ยอมรับได้ว่าเราเป็นคนพาล หรือเป็นคนที่ยังโง่อยู่
ยังเป็นเด็กน้อยอยู่ อันนี้ก็จะพอเป็นบัณฑิตได้บ้างเหมือนกัน
ถ้าเป็นคนโง่แล้วฉลาด นึกว่าตนฉลาด เป็นบัณฑิต อันนี้
ก็จะโง่ตลอดเลย พวกเราคงจะยอมรับตัวเองได้อยู่แล้ว เพราะ
เรามีผู้ที่ฉลาดที่สุดคือพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่เราศรัทธาอยู่แล้ว
เทียบยังไง เราก็ต้องโง่กว่าอยู่แล้ว สบายเลย ถ้าเทียบกับ

คนอื่น เตียวจะมีมานะได้ เตียวจะเกิดถือเนื้อถือตัวได้ ถ้า ฟังพระพุทธเจ้าแล้ว ทุกท่านก็คงจะยอมได้หมด นี่คุณสมบัติ ตัวที่ ๑ ที่ทุกท่านจะต้องมี เพื่อจะนำเข้าสู่การปฏิบัติอริยมรรค ที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป คือตัวศรัทธาตนเองนะครับ

ตัวศรัทธาเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ความมั่นใจ ในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้ เป็นการถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะเท่านั้น ตัดที่ฟังอื่นออกไปทั้งหมด สรรณะอื่นไม่มี มีแต่สภาวะ ๓ อย่างนี้เท่านั้น ที่เป็นสรณะอย่างแท้จริง อันอื่นตัดทิ้ง ไม่ได้แปลว่าเราไปดูถูกดูหมิ่น เขาศักดิ์สิทธิ์ก็ให้ เขาศักดิ์สิทธิ์ไปตามเรื่องของเขา เราไม่ยุ่งกับเขา เพราะเรามี ความชัดเจนถึงข้อปฏิบัติที่จะทำให้พ้นทุกข์ ที่พระพุทธเจ้า ของเราได้สอนไว้ เชื่อมั่นในหนทางที่พระองค์ทรงประกาศ เพราะว่าพระอริยสงฆ์ท่านก็ได้ปฏิบัติตามไปจนบรรลุไป เยอะแล้ว ท่านเหล่านั้นเป็นสรณะของพวกเราอย่างนี้เป็นต้น พวกของขลังศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เราก็ไม่ได้ดูถูกดูหมิ่น แต่เรา รู้ว่ามันไม่ใช่หนทาง ไม่ใช่มรรคหรือว่าไม่ใช่สิ่งที่จะนำเข้าสู่ การปฏิบัติที่แท้จริงได้ มีแต่ทำให้หลง ทำให้ไม่ฉลาด หรือ เป็นภาระแบกหามโดยไม่จำเป็น **เรามาทำเรื่องจำเป็นก็พอ** เรื่องจำเป็นที่ต้องทำก็มีเรื่องเดียวสำหรับพวกเรา คือเจริญมรรค นั้นเอง ถ้าเจริญมรรคสมบูรณ์ อยู่จบพรหมจรรย์ ก็ไม่ต้อง มาเกิดอีก เท่านั้นแหละนะ ครั้นจะไปทำเรื่องที่ไม่จำเป็น

มันก็ไม่จำเป็น เรื่องจำเป็นไม่ได้ทำ และทำไม่เสร็จ ก็ต้อง
มาเกิดใหม่ อันนี้ก็ชดอยู่ในตัวอยู่แล้ว นี่ก็คุณธรรมอันที่ ๑
ที่จะนำเข้าสู่การปฏิบัติ หรือภาคปฏิบัติที่แท้จริง

ท่านใดที่ยังไม่ได้เข้าสู่ภาคปฏิบัติที่แท้จริง ก็อย่าลืมนให้
มีศรัทธา ไปตัดของขลังของศักดิ์สิทธิ์ มงคลตื่นข่าว พิธีรีตอง
เจ้าพ่อนั่น เจ้าแม่นี่ ออกไปให้หมดนะ ปล่อยให้ท่านเป็น
เจ้าแม่ของท่านไป เจ้าแม่ของแม่น้ำก็ให้อยู่ที่นั่นที่เดิมนั้นแหละ
ไม่ต้องมายุ่งกับภาคปฏิบัติของเรา มันเสียเวลา ของศักดิ์สิทธิ์
ก็ให้ศักดิ์สิทธิ์อยู่ตรงใต้ต้นไม้ หรือว่าต้นไม้หรืออะไรของท่านไป
ตามสบาย ส่วนเราก็มาปฏิบัติอริยมรรค เราไม่ยุ่งกัน มันก็มี
อยู่เท่านี้ นี่คือศรัทธา เป็นคุณธรรมข้อที่ ๑ ศรัทธานี้ จะออกมา
ในลักษณะความมั่นใจในพระรัตนตรัย ถึงพระรัตนตรัยเป็น
สรณะ สรณะอื่นไม่มี **สิ่งช่วยกำจัดทุกข์ภัยอย่างอื่น นอกจาก
พระรัตนตรัย ไม่มี** ท่านใดยังรู้สึกว่ามีที่พึ่งอย่างอื่น ที่เรา
พอจะพึ่งได้อยู่ อันนี้เรียกว่าความเห็นยังไม่ตรง พอความเห็น
ไม่ตรง ศรัทธามันก็อ่อนแอจนคลอนแคลน การดำเนินมรรค
ก็ไม่สมบูรณ์ จะให้ดำเนินมรรคสมบูรณ์ โดยที่ยังศรัทธา
ไม่ดีนี้ไม่ได้ ทุกท่านจึงควรให้เกิดความชัดเจน

หลักธรรมปฏิจลสมุบาทนี้เชื่อมกับตรงนี้ยังไง หลักธรรม
เรื่องปฏิจลสมุบาทนี้ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์

พิจารณาก่อนจะได้ตรัสรู้ เป็นหลักธรรมชั้นปัญญา พระพุทธเจ้า
ทุกพระองค์ ตอนเป็นพระโพธิสัตว์ ก่อนจะบรรลุธรรม ก็
พิจารณาปฏิภาณสุบปาก จนกระทั่งบรรลุธรรม พิจารณา
ได้ครบทั้ง ๒ ด้าน หรือว่า ๒ สาย ก็ได้บรรลุธรรม ความจริง
ทั้ง ๒ สายนี้ก็คือเรื่องอริยสัจ ๔ นั่นเอง แต่ปฏิภาณสุบปาก
มันยากกว่าอริยสัจ

อริยสัจนี้เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติหรือตั้ง
ขึ้นมา เพื่อแสดงแก่สาวก เพราะมันง่ายกว่า เอาเรื่องทุกข์
มาแสดงก่อนเขาเลย ซึ่งมันง่าย ๆ เพราะว่าทุกคนก็เป็นทุกข์
ร้องโอดโอยกันอยู่แล้ว เจ็บปวดทรมานบ่นกันอยู่แล้ว ถ้าเรื่อง
ปฏิภาณสุบปาก มันยากกว่านั้นเยอะ เพราะแสดงในลักษณะที่
เป็นเงื่อนไขต่อเนื่องกันไป ต้องระดับปัญญาของพระพุทธเจ้า
จึงจะพิจารณาแล้วเห็นชัด ส่วนพวกเรา นี่ จะต้องเข้าใจ
อริยสัจ ให้พอสมควรก่อน จึงจะเข้าใจปฏิภาณสุบปากได้ดี คือ
พวกเราไม่ต้องเอาสมุทัยนำหน้า เพราะปฏิภาณสุบปากนี้
สายเกิดมันก็คือสมุทัยนั่นแหละ

พวกเราเอาทุกข์มาข้างหน้า **ให้รู้ทุกข์ก่อน** ไม่ต้องรู้
สมุทัยก่อน ส่วนพระโพธิสัตว์ ท่านมีปัญญาเยอะแหลมคม
มองภาพรวมแล้วก็เห็นความเชื่อมโยงเลย ส่วนพวกเรา นี่ มา
ยอมรับทุกข์ก่อน แล้วค่อยเห็นความเชื่อมโยงทีหลัง เรียกว่า

ปัญญาน้อย พวกเราก็เลยต้องรู้จักชั้น ๕ ก่อน ต้องรู้จัก
ทุกข์ก่อน หลักปฏิจสุมปบาทนี้เอาชั้น ๕ ไปไว้ทีหลัง ความ
เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้อยู่สุดท้าย

อริยสัจนี้ก็เป็นเรื่องธรรมดา เป็นหลักที่พระองค์ทรง
บัญญัติตั้งขึ้นจากความจริงนี้แหละ เอาสิ่งที่มีอยู่จริงที่พระองค์
ตรัสรู้มาสร้างเป็นระบบขึ้นมาเพื่อสอนสาวก เอาทุกข์ขึ้นมาวาง
ก่อนเลย แล้วก็เอาตัณหา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปฏิจสุมปบาท
มาเป็นสมุทัย เพราะตัณหามันเป็นสภาวะกิเลสด้านจิต มัน
พิจารณาได้ง่ายกว่า ส่วนปฏิจสุมปบาทมันด้านปัญญา มันยาก
คนที่จะมีปัญญามากต้องเป็นระดับพระอนาคามี จนถึงเป็น
พระอรหันต์ คนที่มีจิตสมบูรณ์คือพระอนาคามี ผู้มีปัญญา
สมบูรณ์คือพระอรหันต์

ในอริยสัจจึงเอาตัณหามาเป็นสมุทัย ตัณหาก็อยู่ใน
ปฏิจสุมปบาทนั่นแหละ เป็นส่วนหนึ่งของปฏิจสุมปบาท
มันพิจารณาได้ง่ายเพราะเป็นภาวะทางจิต ตัณหามันเป็นภาวะ
ทางจิต เวลาเรารักเนี่ย มันเป็นภาวะทางจิต ส่วนปฏิจสุมปบาท
นี้มันยากมาก เพราะเป็นภาวะทางปัญญา คนที่จะรู้แห่งทะเล
ปฏิจสุมปบาทต้องเป็นพระอรหันต์ คนที่จะพิจารณาได้ชัด
จะต้องเป็นอนาคามีมาก่อน ส่วนพวกเรานี้จะเข้าใจลึกซึ้งก็คง
ไม่ได้ แต่ถ้าเราทำตามอริยสัจ เอาทุกข์ขึ้นมาก่อน รู้ชั้น ๕

ไว้ก่อน ปฏิจางสมุปบาทเดี๋ยวก็ก็พอกล้อมแกล้มนได้ สักหน้อย ก็พิจารณาละเอียดได้ไปเรื่อยนะ ชั้นร ๕ นี้เป็นทุกข์ นำมาซึ่ง ความทุกข์นานาประการ ร้อนรน ปีบคั้น บางคนยังไม่รู้ถึง ครบชั้นร ๕ อย่างน้อยก็ต้งรู้ว่า โสกะ ปริเทวะ เกรียด วิตก กังวล พวกนี้เป็นทุกข์

อริยสัจนี้เป็นหลักธรรมสำหรับสอนสาวก ถ้าใครไม่เห็น นี้ก็เหลือเกินแล้ว เพียงแต่จะมีปัญญาแทงทะลุหรือเปล่า หรือว่าจะมีญาณพอที่จะปล่อยวาง ละความเห็นผิดได้มัย ก็ อีกเรื่องหนึ่ง แต่โดยธรรมดา ทุกคนก็พอรู้สึกอยู่ เพราะเป็น หลักธรรมที่ต้งขึ้นมาให้้ง่ายแล้ว ง่ายกว่านี้ไม่มีแล้ว โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส เรารู้สึกกันอยู่ว่าเป็นทุกข์ เป็นสิ่ง ปีบคั้น ไม่ใช่สิ่งต้งามอะไร โสกะปริเทวะเป็นต้นนี้ มันเกิด จากต้งหา คือเป็นอาการทางจิตที่เราไปยึดเข้า แล้วมันก็เกิด ทุกข์ขึ้น พวกเราก็เป็นกันทุกคน นี้แสดงความต่างระหว่าง อริยสัจกับปฏิจางสมุปบาท แท้ที่จริงเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ ว่ายากกว่ากัน วันนี้จะมาพูดเรื่องยาก ๆ เรื่องอริยสัจพูดไป ในปีที่แล้ว บางท่านฟังคำบรรยายของปีที่แล้วก็เดี้งแล้ว ขนาดว่า้ง่ายแล้ว วันนี้มายากกว่าเดิมอีก จะเอาอย่างงันละ ที่นี้ อันนี้ก็ช่วยไม่ได้ เจ้าภาพต้งมา เราก็ต้งทำตามเขาจะ

พูดถึงตัวที่จะนำเข้าสู่การปฏิบัติคือศรัทธา ศรัทธา ต้องมาก่อน ทีนี้ ศรัทธามันเชื่อมโยงกับหลักธรรมนี้ ก็คือ ปฏิจาสนุบาทเป็นหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ พิจารณาก่อนตรัสรู้ เมื่อตรัสรู้ บรรลุธรรมแล้ว พระองค์ก็ พิจารณาเรื่องนี้ก่อน ก่อนที่จะได้ไปทำเรื่องอื่น หลังจากตรัสรู้ สัปดาห์แรก พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วก็นั่งเสวยวิมุตติสุข แล้วก็ พิจารณาปฏิจาสนุบาทนี้แหละ บางท่านเคยอ่านพุทธประวัติ มาบ้าง ก็คงจะพอทราบ หลักธรรมชุดนี้ ก็เลยเป็นหลักธรรม ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง ทำให้มีพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสรู้เพราะหลักธรรมหมวดนี้นะ อริยสัจนี้มาตั้ง ทีหลัง ตั้งขึ้นมาเพื่อสอนสาวกโดยเฉพาะ

นี่พูดเชื่อมไปสู่พระพุทธเจ้า เราจะได้มีศรัทธาในปัญญา ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีปัญญามาก จึงพิจารณา กฎเกณฑ์ที่มันครอบจักรวาลอยู่ คืออทิปปัจจยตาปฏิจาสนุบาท พระองค์พิจารณากฎที่มันครอบอยู่จนครบสมบูรณ์ ทั้ง ๒ สาย เพื่อจะเข้าใจทั้งหมดในโลก เมื่อเข้าใจทั้งหมดในโลก จึงเข้าใจว่า ยังมีสิ่งหนึ่งที่มันเหนือกว่านี้อีก ก็คือพระนิพพาน

หลักธรรมชั้นสูงสุดก็เลยมีแค่ ๒ อย่างเท่านั้นนะ พระพุทธเจ้าของเรา เมื่อทรงนึกถึงสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว ธรรมอันเราได้บรรลุแล้วนี่ เป็นธรรมที่ลึกซึ้ง รู้ตามได้ยาก

ทรงแสดงว่ามันมีอยู่ ๒ อย่าง อย่างที่ ๑ คือ **อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท** อย่างที่ ๒ คือ **พระนิพพาน** อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท มันครอบสังขาร หรือสังขตธรรมทั้งหมดไว้ในโลกใบนี้ พระพุทธเจ้ามีปัญญามาก ก็ทรงพิจารณาได้ทั้งหมดที่มันโยงกันอยู่ ส่วนพวกเราเอาแค่ทุกซ์อันใดอันหนึ่งเป็นตัวตั้ง ก็คือชั้น ๕ เป็นตัวตั้ง แล้วก็ค่อยพิจารณาให้เข้าใจ ก็คนละแบบกัน แต่แล้วก็เป็นเรื่องเดียวกัน เป็นสังขธรรมเหมือนกัน

เรื่องปฏิจจสมุปบาทก็เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ตั้งแต่พระองค์พิจารณาตอนเป็นพระโพธิสัตว์ จนกระทั่งได้บรรลุธรรม บรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็พิจารณาปฏิจจสมุปบาทในท้ายสัปดาห์ที่ ๑ และหลังจากนั้น สัปดาห์ที่ ๗ ก็มาพิจารณาถึงข้อธรรมที่พระองค์ได้บรรลุ ซึ่งมีอยู่ ๒ อย่าง คือ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทกับพระนิพพาน สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มีแค่ ๒ อย่าง ไม่เกินนี้

อย่างที่ ๑ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท คือสังขตธรรมทั้งหลายที่มันเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกันอยู่ในโลกนี้ ในจักรวาลนี้ และอย่างที่ ๒ นิพพาน เหนือกว่าอันนี้ คำว่าเหนือกว่าอันนี้ ไม่ใช่อยู่ข้างบน มันไม่ใช่สังขตธรรม เป็นอสังขตธรรม ธรรมก็เลยมีอยู่ ๒ ชุดเท่านั้นเอง มีสังขตธรรม

เป็นตัวที่อยู่ภายใต้กฎอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท มีกฎอิทัปปัจจยตาฎกโยงพวกนี้เอาไว้อยู่ แต่ละสภาวะล้วนเชื่อมโยงต่อเนื่องกันไป จะมีก็เพราะมีเงื่อนไข ไม่มีก็เพราะมันหมดเงื่อนไข เงื่อนไขก็มีเยอะแยะมากมาย **เหตุหลายอย่าง เป็นปัจจัยให้เกิดผลหลายอย่าง** และผลหลายอย่างเหล่านั้น ก็เป็นปัจจัยต่อให้เกิดผลอีกหลายอย่าง เชื่อมโยงต่อเนื่องกันไป

ท่านใดต้องการเข้าใจการผูกโยง เชื่อมเป็นโครงข่ายในสากลได้ชัดเจน ต้องเรียนคัมภีร์ปฎิฐาน พระไตรปิฎกเล่มที่ ๔๐-๔๕ ถ้าต้องการเข้าใจเรื่องนี้ให้ละเอียดนะ แต่ถ้าไม่ต้องการเอาแค่บรรลุ ก็เอาพอสมควรก็ได้ บางท่านแค่เปิดหน้าเดียวก็มึนศีรษะแล้วนะ เจอคัมภีร์นั้นเข้าไป อันนี้ก็คือตัวที่ผูกโยงกันจริง ๆ ที่พระพุทธเจ้าของเราพิจารณาจนตรัสรู้ ผูกโยงนี้ไม่ใช่แค่เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี อันนี้เอามาแสดงแก่สาวกเฉย ๆ คือ เหมือนแสดงเหตุเดียวผลเดียว ไม่ได้แสดงอิทัปปัจจยตาเต็มรูปแบบ แสดงให้พอจะลงสู่อริยสัจว่า ทุกข์มันมายังไง เอาเฉพาะผลเดียวคือทุกข์ กับเหตุเดียวคืออวิชชาแต่จริง ๆ แล้ว เหตุเดียวผลเดียว มันไม่มีจริง ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มันเป็นใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้ ส่วนที่มาแสดงมันแค่ใบไม้ในกำมือ คือเอาแค่พอดี

แม้ปฏิจางสมุปบาทที่พระองค์ทรงแสดงแก่พวกเรา
ก็แสดงแค่นี้เดียว เหมือนแสดงเหตุเดียวผลเดียว เพราะ
อวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี แต่จริง ๆ ไม่ใช่ซะ ความจริง
แล้วนี่ เหตุหลายอย่างมีวิชาเป็นต้น เป็นปัจจัยให้เกิดผล
หลายอย่างคือสังขารเป็นต้น และสังขารเป็นต้นก็เป็นปัจจัย
ให้เกิดวิญญาณเป็นต้น ซึ่งมีเยอะแยะไปหมดเลย ถ้าอยาก
จะรู้ก็อย่างที่บอกนั่นแหละ คัมภีร์ปฏิจจานี้จะละเอียด แต่ว่า
อ่านแล้วก็มัน บางท่านชอบมัน ๆ ลองไปศึกษาดูก็ได้ จะรู้ว่า
มันเป็นยังไง แต่ว่าพวกเราไม่จำเป็นต้องรู้อย่างนั้น เพราะว่า
นั่นเป็นความรู้ของพระพุทธเจ้า ให้เราพอรู้จักว่าความรู้ที่เป็น
สัพพัญญูนี้ ไม่อาจหยั่งถึงก็พอแล้ว คือมีศรัทธาตัวเอง ที่เรา
ต้องการจริง ๆ ที่เราเรียนนี้ ให้ฟังโดยละเอียดก็ดี ฟังให้
ลึกซึ้งอะไรต่าง ๆ เนี่ย ไม่ได้เพื่อจะได้มีปัญหาจากตรงนี้นะ
เพื่อจะได้ศรัทธาก่อนเลย เรียนจนมันหัวนี้ เพื่อให้ได้ศรัทธา
ให้เลิกของขลัง ของศักดิ์สิทธิ์ ของขลังสอนอะไรไม่เห็น
มันหัวเลย แต่เนี่ย โอ้โห...เจอปฏิจจานเข้าไป เจอเหตุปัจจัย
เข้าไปนี่ มันเลย ใครจะเก่งกว่านี้ ไม่มีอีกแล้ว อะไรประมาณนั้น
เราก็จะสามารถเลิกของขลังศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ได้ เพราะไม่มีใคร
เก่งเกินนี้ ถ้าไม่ใช่พระสัพพัญญูพุทธเจ้า จะแสดงสิ่งเหล่านี้
ไม่ได้อย่างแน่นอน

เรื่องปฏิจาสุมุปาบทก็เชื่อมกับพระพุทธเจ้า ตั้งแต่เป็นพระโพธิสัตว์ เมื่อบรรลุแล้ว พระองค์ก็ทรงพิจารณาหลังสัปดาห์ที่ ๑ และสัปดาห์ที่ ๗ พระองค์ก็ทรงพิจารณาข้อธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ซึ่งมี ๒ อย่าง อย่างที่ ๑ อิทัปปัจจยตา ปฏิจาสุมุปาบท ซึ่งเป็นกฎโครงข่าย ที่ครอบคลุมสังขตธรรมทั้งสากลจักรวาลไว้ทั้งหมด มันเชื่อมโยงกันอยู่อย่างนี้ มันอิงอาศัยกันและกัน ไม่มีอันไหนอยู่เดี่ยว ๆ ไม่มีอันไหนที่ไม่เชื่อมโยงกัน ไม่มีอันไหนที่ไม่อิงอาศัยกัน ทุกสิ่งทุกอย่างอิงอาศัยกันหมด ฉะนั้นที่เขาบอกว่า อันนั้นมีอิทธิพล อันนี้มีอิทธิพล ถูกหมด แต่ว่ามีอิทธิพลก็เปอร์เซ็นต์ละ มีอิทธิพลมาก มีอิทธิพลน้อย อันนั้นเป็นเหตุให้เกิดอันนี้ อันนี้เป็นเหตุให้เกิดอันนั้น พูดถูกหมด เรานั่งอยู่นี่ก็เป็นเหตุให้เกิดพระจันทร์ได้ แต่มันเป็นเหตุไกลหรือเหตุใกล้ หรือเป็นเหตุไกลมาก จนไม่เห็นว่าเป็นเหตุ แต่จริง ๆ ก็เป็นเหตุอยู่ มันเชื่อมกันอยู่ เพราะถ้าไม่มีเรานั่งอยู่นี่ ดวงพระจันทร์มันก็ไม่ลอยอยู่ อย่างนี้เอากันขนาดนั้น แต่มันเกี่ยวอะไรกันมัย มันไม่ต้องรู้จักได้ อันนี้ เรานั่งอยู่นี่ ดาวพฤหัสบดีมันเลยหมุนวงโคจรได้ ถ้าเราไม่นั่งอยู่นี่ ดาวพฤหัสบดีมันก็หมุนได้เหมือนกัน เพราะว่ามันอิงอาศัยเราด้วย อาศัยคนอื่นด้วย เราตายไปคนเดียว ไม่มีผลมีผลเหมือนกัน แต่มีผลนิดเดียว ไม่พอที่จะทำให้ฝุ่นปลิวหรือใบไม้ร่วง อย่างนี้เป็นต้น ทุกสิ่งทุกอย่างก็เลยมีผลต่อกันและกันหมดเลย ไม่มีอันไหนที่ไม่มีผลต่อกันและกัน แต่ผลนั้น

มันใกล้หรือเปล่า หรือว่ามันไกล เหตุนั้นมันเป็นเหตุใกล้หรือ เป็นเหตุไกล เป็นเหตุที่จำเป็นต้องรู้ หรือไม่รู้จักก็ได้

เหตุที่จำเป็นต้องรู้ มันมีนิดเดียว ส่วนอันที่ไม่จำเป็นต้องรู้ มันเยอะ ที่ไม่จำเป็นต้องรู้ ก็คือของขลังทั้งหลายก็มี อิทธิพล ดาวอังคาร ดวงจันทร์ มีอิทธิพลนะ น้ำขึ้นน้ำลง มีหมดเลย ตรงตามเขาวาฬนั้นแหละ ตัวเลขนี้ก็มีอิทธิพลต่อ ดวงชะตาของคุณนะ ถูกหมด แต่ไม่จำเป็นต้องรู้ และรู้ไปก็ไม่ฉลาด รู้ไปก็โง่ อย่างนี้ เพราะว่าตัวนำไปสู่การฉลาดนี้ก็คือ มรรค ๘ ความรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติมรรค ๘ มันผ่าน ศรัทธามา การมีศรัทธาในพระพุทธรเจ้า ศรัทธาในพระรัตนตรัยนี้ จะนำไปสู่การปฏิบัติมรรค ๘ ให้สมบูรณ์นั่นเอง เราจะได้ฉลาด

หลักธรรมชุดนี้ ผมก็เลยเกริ่นไว้ ตั้งแต่ต้นว่ายากมาก ท่านตั้งหัวข้อเอาไว้แบบนี้ก็ดีเลย เป็นโอกาสที่ผมจะพูดเรื่อง ยาก ๆ ให้ท่านได้รู้ว่ายากขนาดไหน ไม่ได้พูดให้ท่านรู้มากหรือพูดให้ศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า และที่เรามาเรียนกัน เช่น ผัสสะเป็นปัจจัย ให้เกิดเวทนาพวกนี้ มันเหตุเดียว ผลเดียว อันนี้มันง่าย อันนี้คือพระพุทธรเจ้าทรงแสดงไม่หมด คือแสดงแค่บางส่วน เอาแค่พอดี เราได้แล้ว จะเข้าใจอริยสัจ เท่านั้นแหละ เวลาเราฟังดู เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

มันก็คล้ายกับเหตุเดียวผลเดียว มีเหตุอันเดียวเป็นปัจจัย ให้เกิดผลอันเดียว ซึ่งมันไม่มีนะ **เหตุอันเดียว ผลอันเดียว ไม่มี** และเหตุอะไรอื่นอีกล่ะ ที่ผมยกตัวอย่างเมื่อกี้ ท่านต้องไปอ่านในคัมภีร์ปรัญฐานจะบอกเหตุทั้งหมดเลย ซึ่งมันเกินกว่าที่เราจะรู้

ที่เราู้เท่านี้ มันก็พอแล้ว เราไม่จำเป็นต้องรู้เยอะอะไรหรอก รู้แค่นี้ก็โอเคแล้วนะ ฉะนั้น พวกเราเนีย รู้แค่อยอมรับทุกข์ได้ก็พอแล้ว เอาทุกข์ขึ้นก่อน ถ้ายอมรับทุกข์ก็จบ ถ้าไม่ยอมรับ ก็ต้องหาเหตุของทุกข์ หาเยอะหรือไม่เยอะก็แล้วแต่คน บางคนนี่ ยอมรับง่ายหน่อย ก็ไม่ต้องหาเยอะ บางคนยอมรับยาก ก็ต้องหาเยอะ เพื่ออะไรล่ะ ก็เพื่อมายอมรับทุกข์ มารู้อัจฉิทุกซ์ว่ามันเป็นทุกซ์ มากำหนดรอบรู้ **เข้าใจทุกซ์ว่าเป็นทุกซ์ มันเป็นความจริงที่ต้องเป็นอย่างนี้ เปลี่ยนไม่ได้** ก็คือมาเห็นอริยสัจนั่นเอง เพราะการเห็นอริยสัจ ๔ นี้ จะทำให้มีปัญหา แล้วก็หมดกิเลสได้ นี่เป็นตัวเชื่อมมาสู่การมีปัญญา คือศรัทธา คือเชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจว่า ธรรมทั้งหลายที่พระองค์แสดงนี้มาจากการตรัสรู้

ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้มี ๒ อย่าง มันครอบอริยสัจอยู่แล้ว มันเยอะกว่า อริยสัจเอามาบางส่วน เอาเฉพาะส่วนที่จำเป็น และเพียงพอต่อการละกิเลส ส่วนอันที่ไม่จำเป็น ก็ไม่ต้องรู้

รู้อันที่จำเป็น คนไหนเก่ง ต้องการอภิญญา เกินอริยสังข์ ก็ค่อยมาบวกเพิ่มทีหลัง ส่วนอริยสังข์นี้เป็นความรู้ที่จำเป็นและเพียงพอแล้ว เป็นเบื้องต้นของการประพาศิพรหมจรรย์ ถ้าไม่รู้อริยสังข์ จะเข้าสู่จุดเริ่มต้นของการประพาศิพรหมจรรย์ไม่ได้

นี่ก็เป็นเรื่องศรัทธานำเข้ามา เชื่อมันปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ก็เลยมีพระพุทธเจ้ามีพระธรรมเป็นเบื้องต้น และมีพระอริยสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือปฏิบัติตามธรรมแล้วได้บรรลุ แล้วก็รักษารธรรมไว้ ส่งทอดมาถึงพวกเรา **สธณะก็เลยมีอยู่ ๓ ซึ่งจริง ๆ ก็คืออันเดียวกัน เชื่อมกันอยู่** เชื่อมกันโดยมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ธรรมทำให้มีพระพุทธเจ้า และมีผู้ปฏิบัติตามธรรม เป็นพยานว่ามีพระพุทธเจ้า ถ้าไม่มีสาวก เราก็ไม่รู้ว่ามีพระพุทธเจ้าอยู่ด้วยกันนั้นแหละ ๓ สธณะ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ธรรมทำให้มีพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรม มีผู้ได้บรรลุตาม เป็นพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ทรงธรรมไว้ เชื่อมโยงเข้ามาถึงพระพุทธเจ้าครบหมดเลย

ทุกท่านจึงควรไปชำระศรัทธาของตนให้ดี ก็ไม่ยากนะครับ โยนของขลังทิ้งให้หมด ถ้ารู้สึกว่ามีอันนั้นอันนี้ขลังอยู่ นั้นแหละยังเพี้ยนอยู่ เวลานี้ถึงพระพุทธเจ้า หรือเข้าหาพระพุทธเจ้า ก็ให้เข้าไปในลักษณะที่พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้ธรรม และเราก็

เป็นผู้ที่จะรับข้อธรรมมาปฏิบัติ พระพุทธเจ้าเป็นศาสดา เป็นผู้สอนพวกเรา พระศาสดาหรือพระพุทธเจ้าของเรา อยู่ที่ไหน ก็ต้องเข้าหาให้ตรง เข้าหาให้ถูก พระองค์ทรงแสดงไว้แล้วว่า **ธรรมกัติ วินัยกัติ ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว อันนั้นเป็นศาสดา** เมื่อเราล่วงลับไป จริง ๆ ก็คือเชื่อมโยงกันอยู่นะครับ คือพระพุทธเจ้ากับธรรมเนีย เชื่อมโยงกันอยู่เสมอ ธรรมกัติ วินัยกัติ ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว อันนั้นเป็นศาสดาแทน ผู้ปฏิบัติตามได้เห็นผลก็เป็นอริยสงฆ์ไป เรียกว่าอยู่ด้วยกัน รตนะทั้ง ๓ อยู่ด้วยกัน ตัวนี้ ความชัดเจนในสภาวะทั้ง ๓ ก็เรียกว่าศรัทธา

ศรัทธานี้จะนำเข้าสู่การปฏิบัติอริยมรรค สมมติว่า ปฏิบัติจนมีแล้ว ก็จะเกิดอีกตัวหนึ่งขึ้นมา เป็นคุณธรรมอีกตัว คือปัญญา ปัญหานี้จะรู้อริยสัจ ๔ สวางจะมีคุณธรรมสำคัญ อยู่ ๒ ตัว คุณธรรมหลัก ๒ ตัว ตัวที่ ๑ เป็นตัวนำเข้าสู่การปฏิบัติอริยมรรค ตัวที่ ๒ เป็นตัวนำออกจากวิภวสังสาร ตัวนำเข้าก็คือศรัทธาในพระรัตนตรัย เวลาเราอ่านในพระไตรปิฎก ก็จะมีคำว่า **ภิกษุในธรรมวินัยนี้** อันนี้คือศรัทธานั้นแหละ ถ้าเป็นภิกษุ ไปบวชตาม ก็เรียกว่าโยนวัตถุอุปกรณอื่น ๆ ทั้งหมด มาใช้ชีวิตเหมือนพระพุทธเจ้าเลย เรียกว่าศรัทธามากเลย ทีเดียว พวกเราก็ต้องดำเนินตามนั้นแหละ เพียงแต่จะถึงความสมบูรณ์เมื่อไร ก็ค่อยว่ากันนะ นี่ส่วนที่ ๑ คือศรัทธา

ส่วนที่ ๒ คือ**ปัญญา** คือความรู้หรือยัสัจ ๔ การเห็นอริยสัจ ๔ อันนี้ปัญญาของสาวก ถ้ามองไม่เห็นปฏิจาสนุบาทมัย เห็นเหมือนกัน แต่เห็นอยู่ในกรอบของอริยสัจ ๔ คือปฏิจาสนุบาทสายเกิดมันเป็นสมุทัย สายดับมันเป็นนิโรธ เห็นอยู่ในกรอบของอริยสัจ ๔ เราต้องเห็นทุกขก่อน คือเห็นรูปนาม ชั้น ๕ และยอมรับสิ่งเหล่านี้ว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข ไม่ใช่ตัวตนก่อน สิ่งไม่เที่ยงเหล่านี้ เชื่อมโยงกันด้วยเหตุปัจจัย ตามกฏอิทัปปัจจยตา เราไม่ต้องรู้ทั้งหมดว่ามันเชื่อมกับกฏอะไรบ้าง มีเหตุอะไรบ้าง ไม่ต้องรู้หมด รู้แค่เหตุที่พระองค์ทรงสอนให้รู้จักพอ

สรุปว่า ธรรมหลักสำหรับพวกเรา คุณธรรมหลักสำหรับนำเข้าสู่การปฏิบัติ จนออกจากวิภวสังสาร พุดแบบเป็นโครงหลักไว้มี ๒ อย่าง อย่างที่ ๑ ศรัทธา ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ สรณะอื่นไม่มี ทุกท่านก็ต้องไปตรวจสอบตัวเองดู ยังมีที่พึ่งที่ระลึก หรือว่ายังมีตัวช่วยมือที่ ๓ มือที่ ๔ อะไรอยู่เยอะหรือเปล่า มีของขลัง ตัวเลข พิธีรีตอง นู่นนี่นั่น มือที่ ๓ มือที่ ๔ อันนี้ มีแต่มีอตุลลงอบายแหละ ต้องรีบทิ้งไปให้หมด ให้มาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเท่านั้น อันอื่นอย่าให้มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติ **ให้พระรัตนตรัยเท่านั้น มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติ มรรคจึงจะบริสุทธิ์** ไม่งั้นมรรคมันไม่บริสุทธิ์นะ มรรคนี้จะให้ผีมาช่วยไม่ได้ ต้องมีศรัทธาในพระรัตนตรัย แล้วทำด้วยความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ จึงจะได้ผล จะให้ผีมาช่วยอย่างนี้

ไม่ได้นะ จะต้องเป็นคนตรงไปตรงมา ทำเอาเอง ได้เท่าที่เราทำ อันที่เรายังไม่ทำ เราจะได้ไม่ได้ ไม่มีมือที่โหดมาช่วยทั้งนั้นแหละ ให้มันตรงไปตรงมา ให้มันบริสุทธิ์ ทุกวันนี้ พวกเรามีอีแอบเยอะ แอบหวัง หวังลม ๆ แล้ง ๆ ก็ได้ลมได้แล้งไปเรื่อย บางท่าน แล้งจนจะแห้งตายอยู่แล้ว เหมือนฝนไม่ตกใส่หน้าข้าว แต่ก็ไม่ได้ยอมเข็ดสั๊กที ฉะนั้น ทิ้งไปนะครับ พิธีรีตองทั้งหลาย ข้อปฏิบัติอื่นทั้งหมด ทิ้งไป ให้ปฏิบัติมรรค ๘ หลักมีเท่านี้ ทุกท่านก็คงรู้อยู่แล้ว ในหนังสือสวดมนต์ ท่านก็บอกอย่างนี้ ทั้งนั้นนะ อย่าเกินอย่างนั้นไป

ก่อนที่จะได้อธิบายข้อธรรมต่าง ๆ ผมจะอ่านพระสูตรให้ฟัง ทุกท่านก็ฟังไป เท่าที่พอฟังได้ก่อน เดี่ยวค่อยสรุปอีกทีหนึ่ง พระสูตรที่จะอ่านให้ฟังก็เป็นเรื่องที่ผมพูดเกริ่นเป็นข้อสรุปมา เมื่อก่อนแหละ เริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตอนเป็น พระโผติสัตว์นี้ พระองค์ทรงพิจารณาปฏิบัติจสมุปาบทนี้เอง แล้วก็ ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จะอ่านให้ฟังจากคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๖ วิปัสสีสูตร ข้อที่ ๔ นะครับ พระพุทธเจ้าวิปัสสีเป็นต้น ไม่ใช่พระองค์เดียว พระพุทธเจ้า วิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภู พระพุทธเจ้ากุกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระพุทธเจ้า โคตมะ พระพุทธเจ้าของเราก็พิจารณาแบบเดียวกันนะครับ

ข้อที่ ๔

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อันเป็น
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี พระองค์
ได้ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเป็น
พระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า
โลกนี้ถึงความคับแค้น จึงเกิด แก่ ตาย จูติ และอุปบัติ ก็บุคคล
ไม่รู้อุบายสลัดออกจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ เมื่อไร
จึงจะพ้นจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ได้

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี
เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี เพราะทรง
มนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อ
ชาติมี ชราและมรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและ
มรณะจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เพราะ
อะไรเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย
จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อภพมี ชาติจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เพราะอะไร เป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี เพราะ อุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะทรงมนสิการโดย แยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อตัณหา มี อุปาทานจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เพราะ อะไรเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เพราะ อะไรเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เพราะ อะไรเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะ จึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะทรงมนสิการโดย แบบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เพราะ อะไรเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะทรงมนสิการโดยแบบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อวิญญูณมี นามรูป จึงมี เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี วิญญูณจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย วิญญูณจึงมี เพราะทรงมนสิการโดย แบบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อสังขารมี วิญญูณจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญูณจึงมี

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลาย จึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะทรง มนสิการโดยแบบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

อนึ่ง เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี ดังพรรณนามาฉะนี้ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่พระวิปัสสี โภธิสัตว์ว่า สมุทัย สมุทัย

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชราและมรณะจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มีชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ เพราะทรงมโนการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี ภพจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ภพจึงดับ เพราะทรงมโนการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่ออุปาทานไม่มี ภพจึงไม่มี เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ เพราะทรงมโนการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ตัณหาจึงดับ เพราะทรงมโนการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ เวทนาจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ผัสสะจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อสพายนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะสพายนะดับ ผัสสะจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี สพายนะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สพายนะจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อนามรูปไม่มี สพายนะจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ สพายนะจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

จากนั้น ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลาย จึงไม่มี เพราะอะไรดับ สังขารจึงดับ เพราะทรงมนสิการ โดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า เมื่ออวิชชา ไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะ นามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะ จึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหา จึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและ มรณะจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วย ประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่พระวิปัสสี
โพธิสัตว์ว่า นิโรธ นิโรธ

วิปัสสีสูตรที่ ๔ จบ^๑

อันนี้ก็เป็นตอนเป็นพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์
ทรงพิจารณาสิ่งเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งสากลจักรวาล
เรียกว่าเข้าใจทะลุโลกเลย เมื่อทะลุก็จะเห็นอีกสิ่งหนึ่ง คือ
พระนิพพาน ซึ่งไม่ใช่โลกและไม่อยู่ภายใต้กฎอภิปัจจยตา
ปฏิจสุมุปาบท ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ก็เลยมีแค่ ๒ อย่าง
มีอภิปัจจยตาปฏิจสุมุปาบท กับ พระนิพพาน แต่การที่จะ
เป็นพระพุทธเจ้านั้น ต้องรู้แบบทั้งหมดเลย ครอบคลุมทั้งหมด
ปฏิจสุมุปาบทก็มี ๒ ข้าง ทุกข์ก็จะอยู่ท้ายสุด ความดับทุกข์
ก็อยู่ท้ายสุด ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีได้ด้วย
ประการอย่างนี้ คือทุกข์นี้จะอยู่ข้างหลัง ส่วนอริยสัจนี้ ทุกข์
มาอยู่ก่อน อยู่ข้อแรกเลย ความดับไปแห่งทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้
ด้วยอาการอย่างนี้ ความดับก็มาอยู่ข้างหลัง แต่สำหรับ
พวกเรา นี่ สัจจะข้อที่ ๓ ก็มาอยู่ก่อนเลย มาอยู่ก่อนมรรคอีก
นี่มันเป็นอย่างนี้ ตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะสอนแก่สาวก ให้สะดวก
ให้ง่าย ให้มีความชัดเจน พิจารณาตามได้ง่ายนั่นเอง

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔/๑๐-๑๓.

สำหรับพระโพธิสัตว์นั้น ก็พิจารณาไปตามปฏิจาสุมุปบาท พิจารณาจนครอบคลุมครบถ้วน เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เป็นต้น สังขารเป็นต้นก็ย่อมเกิดขึ้น เพราะอวิชชาเป็นต้น ไม่มี สังขารเป็นต้นก็ย่อมไม่มีเช่นกัน ส่วนพวกเราก็พิจารณา ทุกข์ก่อน พิจารณาทุกข์ให้เห็นชัด ยอมรับก่อน เพราะทุกข์ มันง่าย พวกเราก็ประสบทุกข์กันอยู่ทุกวัน ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นำความทุกข์มาให้เยอะเหลือเกิน รวมทั้งพวก โสกะ ปรีทเวระ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส นี่ก็เป็นทุกข์จนบ่นให้กันฟัง ไม่หวาดไม่ไหว หาทางระบายทุกข์กันด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ ระบายไม่หมดไปสักที

นี่ตอนก่อนที่จะได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ก็พิจารณา ปฏิจาสุมุปบาท เป็นเหตุให้เกิดปัญญาตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า ส่วนหลังจากตรัสรู้แล้ว ในวันที่ ๗ ของสัปดาห์แรก พระองค์ ทรงพิจารณาปฏิจาสุมุปบาทเหมือนกัน ในคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๔ มีเรื่องเล่าไว้ว่า

ข้อ ๑

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับ
อยู่ ณ ควางตันโปธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบล
อุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว
เสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ ควางตันโปธิพฤกษ์เป็นเวลา ๗ วัน ที่นั้น
พระผู้มีพระภาคทรงมณฑิการปฏิบัติจสมุบาท โดยอนุโลม
และปฏิโลมตลอดปฐมยามแห่งราตรีว่า

เพราะอวิชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ
	โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งหมดนี้ มี การเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร
จึงดับ

เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส
	อุปายาสจึงดับ

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว
จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่
พราหมณ์ ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่ เมื่อนั้น
ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะมารู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ

ข้อ ๒

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมนสิการปฏิจสุมุปาบท
โดยอนุโลมและปฏิโลม ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรีว่า

เพราะอวิชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ
	โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

อนึ่ง เพราะอริชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร
จึงดับ

เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส
	อุปายาสจึงดับ

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้
ลำดับนั้น ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความ
นั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่
พราหมณ์ ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่ เมื่อนั้น
ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อม
สิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย

ข้อ ๓

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาปัจจุจสุมุปาภ
โดยอนุโลมและปฏิโลม ตลอดปัจจุฉิมยามแห่งราตรีว่า

เพราะอวิชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ
	โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้
อนึ่ง เพราะอวิชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร

จึงดับ

เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ

เพราะสพายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ
	ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส
	อุปายาสจึงดับ

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว
จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่
พราหมณ์ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่ เมื่อนั้น
พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้
ดุจพระอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่องท้องฟ้าให้
สว่างไสว ฉะนั้น

โพธิกถา จบ^๒

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑-๓/๑-๖.

ในตอนเริ่มต้นปฐมโพธิกาล ตอนที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ พระองค์เสวยวิมุตติสุข อันเป็นความสุขจากอภิปุทธิผลสมาบัติแล้ววันที่ ๗ ก็ทรงพิจารณาเรื่องปฏิจจสมุปบาท ย้อนไปย้อนมาลองคิดว่า พระพุทธเจ้าของเรา ปัญญาเยอะขนาดนั้น เป็นพระสัพพัญญู พิจารณาอยู่แต่เรื่องเดียว ไม่จบไม่สิ้นสักที เมื่อพิจารณาแล้ว ก็เกิดปีติโสมนัส เปล่งอุทานขึ้นมา พวกเราพิจารณาตามแล้ว พอจะเปล่งอะไรออกมาได้บ้างมัย พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าแล้วนะ ทรงพิจารณาก็ยิ่งลึกซึ้งชัดเจน เห็นชัดยิ่งมีปัญญาเยอะก็ยิ่งดี เรื่องปฏิจจสมุปบาทนี้ ยิ่งพิจารณายิ่งชัดเจน ยิ่งเห็นความเชื่อมโยง เหตุปัจจัยหลากหลายเชื่อมกันอยู่ คนปัญญาน้อย ก็เห็นน้อย คนปัญญามาก ก็เห็นมาก **คนปัญญาไม่จำกัด ก็เห็นไม่จำกัด ธรรมมีเท่าไร ปัญญาพระองค์ก็มีเท่านั้น ปัญญาพระองค์มีเท่าไร ธรรมที่พระองค์รู้ก็มีเท่านั้น** คือเรื่องนี้ เรื่องเดียวเท่านั้น เรื่องอื่นมีข้อจำกัดเยอะ ส่วนอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ไม่จบไม่สิ้นนะ มันกว้างขวาง

สรุปแล้วทางโลกนี้ อะไรเชื่อมโยงกับอะไรนี้ ไม่มีการจบสิ้นนะ ผู้ที่รู้จักสิ้น มีผู้เดียวคือผู้มีปัญญาไม่จบสิ้นคือพระพุทธเจ้า ส่วนคนอื่นนี่ เป็นเด็กน้อยไปเลย เหตุปัจจัยเล็ก ๆ น้อย ๆ เอามาสร้างไฟฟ้า สร้างนั่นสร้างนี่ ยังมีสิ่งที่มันเชื่อมกันและกันมากกว่านี้ ที่เราไม่เห็นอีกเยอะจริง ๆ เหตุปัจจัยเชื่อม

เป็นโครงข่าย มีพระพุทธรเจ้าเท่านันที่รู้ท้งหมด เพราะพระองค้ มีสัพพัญญุตญาณ เมื่อพระองค้รู้ครอบคลุมท้งหมดแล้ว จึงสามารถที่จะรวบมันลงเป็น ๒ ข้างว่า ข้างหนึ่งเป็นข้างเกิดทุกข้ **ทุกข้มันมิได้ด้วยประการอย่างนี้** อีกส่วนหนึ่ง ความดับทุกข้ ความไม่มีทุกข้ **ความดับมิได้ด้วยอาการอย่างนี้** มันเกิดมา เพราะอะไร อย่างไร มันต่อเนื่องเชื่อมโยงกันไปอย่างไร และ มันจะไม่มีได้อย่างไร โลกมันมีเท่านี ฝายมีกบฝายไม่มี ฝายเกิด กบฝายไม่เกิด ตามเงื่อนไขปัจจย เงื่อนไขมันเยอะเยะ เชื่อมโยงกันและกัน นีมันเป็นอย่างนี้ นอกจากนั้นแล้ว ก็มีแค่ พระนิพพานเท่านัน ฝายโลกมีเท่านี ฝายโลกมี ๒ ข้างเท่านี กฎที่ครอบคลุมโลกอยู่ ครอบกฎท้งปวงไว้ คืออิทัปปัจจยตา ปฏิจางสมุขบถ เป็นกฎครอบสังขตธรรมท้งปวงไว้ สังขตธรรม ท้งปวงกัวนอยู่ในนี้ เชื่อมกันอยู่ในนี้ ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ นานา เชื่อมกันและกันด้วยปัจจย ถ้าใส่ชื่อปัจจยขึ้นมาก็เป็น ปัจจย ๒๔ มีเหตุปัจจโย อารัมมณปัจจโย เป็นต้น

ในปัจจย ๒๔ มันก็จะมีวามเชื่อมกันเป็นโครงข่าย เยอะเยะ มีท้งปัจจยใกล้ ปัจจยไกล มีผลมาก มีผลน้อย อะไร เยอะเยะมากมาย แบบที่ผมพูดเชิงยกตัวอย่างให้ทุกท่านฟัง ทุกท่านก็ควรจจะรูอันนี้ไว้เป็นพื้นฐาน แต่รู้เพื่อให้มีศรัทธาเฉย ๆ ไม่ใช่เพื่อจะได้พิจารณาได้ทุกอันตามนี้ พระพุทธรเจ้าทรง พิจารณาเอากระบวนการปฏิจางสมุขบถขึ้นก่อน ซึ่งถ้าว่า

โดยอริยสัจนี้ คือเอาสมุทัยขึ้นก่อน เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารจึงมี กระบวนการนี้ เป็นสมุทัย

ส่วนพวกเรา สมุทัยเอาตัณหาเป็นตัวพิจารณาก่อนนะ
เอาด้านจิตมา ตัณหามันเป็นด้านจิต มันเป็นความรู้สึก ตัณหา
เป็นความรู้สึก ทำให้เห็นได้ชัด ส่วนอวิชชามันเป็นความเห็น
เป็นทิวทัศน์ อย่างเราเห็นผิคนี่ ถึงแม้จะเห็นผิคนี่ รู้สึกเป็นทุกข์มั๊ย
ไม่ทุกข์ ยิ่งสบายใหญ่เลย คนโง่มันเป็นอย่างนี้ ถ้าเอาตัณหา
มาพิจารณา บอกว่า ยึดอะไร ก็ทุกข์เพราะอันนั้นนะ อย่างนี้
เข้าใจได้ง่าย

ถ้าว่าโดยเต็มทีสมบูรณ์ สมุทัยก็คือปฏิจจสมุปบาท
ฝ่ายเกิดทุกข์นั่นเอง พระพุทธเจ้าของเราทรงรู้ครอบคลุม
ครบสมบูรณ์ ทุกข์ทั้งหมดพระองค์ก็ทรงรู้ พวกเราก็ไม่ต้องรู้
ทั้งหมด รู้เฉพาะทุกข์ที่มันปรากฏกับเราก็พอ เอาอันชัด ๆ ก่อน
อันที่ยังไม่ชัดก็ยังไม่ต้องดู ให้เข้าใจสิ่งที่มีอยู่และยอมรับก่อน
เช่น เจ็บป่วย รู้ว่าเจ็บป่วยนี่คือทุกข์สัก ก็ให้ยอมรับก่อน แก่แล้ว
ไม่แข็งแรง นี่มันชัด ก็เอาความแก่นี้มาพิจารณา รู้ว่ามัน
เป็นทุกข์สัก ยอมรับก่อน สิ่งที่ยังไม่รู้สักทุกข์ ยังไม่ต้องรู้ก็ได้
เอาอันที่รู้สึกทุกข์ชัดเจน ยอมรับให้ได้ก่อนว่านี่มันเป็นสังขาร
เจ็บหลังนี้เป็นสังขาร เจ็บหลังรู้สึกทุกข์มั๊ย รู้สึกทุกข์ เป็น
เวทนาที่เจ็บ ยอมรับก่อนนะว่าเป็นสังขาร รู้สึกสบาย

ยังไม่เห็นว่าเป็นทุกข์ ก็ไม่เป็นไร โง่ไปก่อน พิจารณาทุกข์ที่ชัดเจนนี้ ให้มันฉลาดก่อน ทุกขเวทนานี้เนียนชัดเจนไข่ม้อยมันทุกข์เจ็บปวดเลย ยอมรับว่าเป็นสังขธรรม เป็นทุกข์สังขระต่อไป แม้แต่สุขเวทนานี้ มันก็เป็นทุกข์ด้วย เดียวจะให้วิธีพิจารณาอีกต่อหนึ่ง สุขนี้มันเที่ยงหรือมันไม่เที่ยง มันไม่เที่ยง **สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข เป็นทุกข์** พอมีปัญญาบ้างแล้วก็พิจารณาออกนะ ถ้าทุกข์ ยังไม่ยอมรับว่าเป็นสังขธรรมเลย จะให้พิจารณาสุขว่ามันเป็นทุกข์ มันก็ไปไม่เป็น สุขอยู่มันจะทุกข์ได้ยังไง มันสบายอยู่ คนมันหลงกัน ยิ่งอทุกข์ขมสุขด้วยแล้ว ยิ่งไปกันใหญ่เลย ถ้าคนยังไม่ยอมรับทุกข์นี้ จะให้มีปัญญามองว่า แม้แต่เข้ามานอน ไม่สุขไม่ทุกข์ นี่ก็เป็นทุกข์สังข มันก็ยาก จนกระทั่งสังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ก็ยิ่งไปกันใหญ่ มันก็เลยยาก

พระองค์จึงทรงแสดงเป็นอริยสัจ ๔ เอาจากง่าย ๆ ก่อน เอาทุกข์ที่ทุกคนรู้สึกกันอยู่มาแจกแจกก่อน โดยเฉพาะในชาตินั้น ๆ เกิดมาแล้ว ก็ต้องมี โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ทุกข์เหล่านี้เกิดจากตัณหา อย่างคนเครียด วิดกกังวล ก็บอกได้ว่า เครียดเกิดขึ้นเพราะมีตัณหา ความผิดหวัง รู้สึกเป็นทุกข์ไข่ม้อย เกิดเพราะอะไรละ ก็เพราะมีความหวัง พิจารณาแบบนี้ มันเข้าใจง่าย นี่เรียกว่าแบบอริยสัจ เป็นแบบที่ตั้งขึ้นมา เพื่อแสดงแก่สาวกตามปัญญาของคนนั้น ๆ ถ้าปัญญาน้อยก็เอา

ทุกข์ที่โดดเด่นมาพิจารณาก่อน ถ้าปัญญาเยอะขึ้น แม้แต่สุข
อทุกข์มสุข และสังขารทั้งหมดก็เป็นทุกข์ด้วย ระดับปัญญาก็
ต่างกันไปในะ

พระพุทธเจ้าของเรา ตอนตรัสรู้ใหม่ ๆ ช่วงปฐมยาม
แห่งราตรีของวันที่ ๗ พระองค์ทรงพิจารณาปฏิจสุมุปาบท
ทั้งโดยอนุโลมและโดยปฏิโลม เมื่อทราบเนื้อความ เห็นชัด
ด้วยพระสัพพัญญุตญาณแล้ว เกิดปีติโสมนัสเปล่งอุทานขึ้น
ในเวลานั้นว่า

เมื่อใดแลธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความ
เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวง ของพราหมณ์นั้น
ย่อมลึ้นไป เพราะมารู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ^๓

พระองค์ทรงรู้ธรรมทั้งหมด พร้อมทั้งเหตุของธรรม
เหล่านั้นด้วย เหตุจะไกลแค่ไหน อันไหนมีอิทธิพลมากน้อย
อย่างไร พระองค์ก็ทรงทราบทั้งหมด พระองค์จึงทรงตั้งข้อ
ปฏิบัติให้พวกเราได้ว่า พวกเราควรรู้แค่นี้ก็พอ แค่นี้ก็พอ
อันอื่น ถึงแม้มันจะมีอิทธิพลกับเรา แต่มันไม่จำเป็นต้อง
ไปแก้ แก้แล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร แบบที่พวกเรานิยม
แก้กันอยู่ในรุ่นใหม่ๆ เช่น ไปแก้กรรมเก่า หรือไปขอขมา

---

๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๓.

เจ้ากรรมนายเวร ให้เขาอภัยให้ หรือบางทีก็ทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวรเขา เพื่อเขาจะได้พอใจ ลดโทษ ให้บ้าง อะไรพวกนี้นะ ไม่ต้องทำก็ได้ เพราะว่ามันไม่เกิดผล อะไร หรือจะทำก็ได้ แต่มันไม่เกิดผล ในแง่ที่จะหมดทุกข์

พระพุทธรองค์ทรงสอนเอาเฉพาะว่า **ทุกข์มันเกิดเพราะ ตัณหา** **ทุกข์มันจะไม่เกิด เพราะหมดสิ้นตัณหา จะหมด ตัณหาก็ต้องเจริญมรรค** จบแค่นี้ เจ้ากรรมนายเวรยังอยู่ ไม่ใช่ไร ไปจับมือเป็นเพื่อนกับเขาก็ได้ หรืออะไรก็ได้ตามสบาย ไม่ต้องยุ่งกันก็ได้ ส่วนพวกเราเนี่ย ยุ่งเรื่องนี้เยอะนะ อยากจะหมดทุกข์ ปวดหลังคงเป็นเพราะเจ้ากรรมนายเวรเคยทำกันไว้ เพื่อให้มันลดลงมาหน่อย ก็ทำบุญอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร ขอให้เจ้ากรรมนายเวรที่กำลังกัดกินหลังของดิฉันอยู่ ขอได้ กินส่วนบุญนี้ แล้วก็ไปเกิดใหม่ซะเถอะ หลังของดิฉันจะได้ ดีขึ้นบ้าง อะไรก็ว่าไปนะ ฟังดูก็ดีเหมือนกัน แต่ก็ไม่มียะไร มันไม่เป็นอริยสัจ มันมัวไปเรื่อยทำนองนี้ ฉะนั้น พวกเราก็ให้รู้ว่าสิ่งที่จำเป็นสำหรับพวกเรา สิ่งที่ต้องรู้ก็มีแค่อริยสัจ เท่านั้นเอง ทีนี้ ปฏิจาสุมุปาบทที่เราเรียน เราก็จะเรียนโดยใช้กรอบอริยสัจเหมือนกัน สำหรับสาวกแบบพวกเรานะ ไม่ต้องรู้ละเอียดนัก เอาพอสมควร เอาพอที่จะหมดทุกข์

คาถาที่ ๑ พระองค์รู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ สเหตุธรรม ธรรมทั้งหลายที่มากับเหตุ พระองค์ทรงเห็นเหตุที่ทำให้ พวกเรานั่งอยู่ตรงนี้ได้ทั้งหมดเลย เหตุปัจจัยมากมาย มหาศาล เวียนว่ายตายเกิดมานาน จนมานั่งตรงนี้ มาได้ยังไง รู้หมด ส่วนพวกเรา มาตรงนี้ได้ยังไง อ้อ...เพราะสมัครมาคะ รู้แค่นี้ก็พอ ส่วนพระพุทธรองค์ทรงเห็นหน้า เห็นทั้งเหตุด้วยนะ เหตุขงนักคิดหลังมามีก็อย่างอะไรบ้าง รู้หมด ส่วนพวกเรา รู้แค่ บางอันก็พอ นะ ทำไม่ถึงมาได้ อ้อ...มากับเพื่อน เกรงใจ เพื่อนคะ ก็ได้ อยู่ ให้รู้สึกอย่างหรือสองอย่าง ให้พอเห็นว่ามัน ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีใครมีอำนาจ เหมือนกับเห็นปฏิจาสนุบาท ถ้าฟังไปตามลำดับ ที่ผมอ่านหลาย ๆ รอบ พิจารณาตามก็จะ เห็นชัดว่าทั้งเหตุทั้งผลเป็นเหตุปัจจัยต่อเนื่องกัน มันไม่มี เรื่องตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่มีเรื่องเรา เขา เข้ามาเกี่ยวข้องเลย มีแต่เรื่องทุกข์กับเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดทุกข์ต่อเนื่องกันมา **ไม่มีใครเป็นทุกข์เลย แต่มีทุกข์ที่เกิดจากเงื่อนไข** มาจากเหตุ จากปัจจัย ขอให้เรามีความรู้แค่นี้ก็พอแล้ว ถ้าพิจารณาตามไป บ่อย ๆ เราก็จะเข้าใจชัดถึงความไม่มีตัวตน

หลักปฏิจาสนุบาทจึงเป็นธรรมที่บริสุทธิ์มาก เป็นธรรม ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้โดยตรงเลยทีเดียว **บริสุทธิ์** หมายความว่า ไม่มีสัตว์บุคคล ตัวตน หรือความเห็นผิดเพี้ยนอยู่ในนั้น ฉะนั้น สำหรับคนที่ฟังเรื่องอริยสัจแล้วก็ดี เข้าใจเรื่องขั้น ๕ บ้างแล้ว

ก็ดี แต่ยังมีความเห็นผิดอยู่เนี่ย ปฏิจาสนุบาทที่มีความสำคัญ มีลักษณะเด่นในแง่ที่จะแก้ทิฏฐิ ท่านใดที่ยังเห็นผิดอยู่ แม้จะฟังเรื่องขั้นที่ ๕ ก็แล้ว ฟังเรื่องนั้นเรื่องนี้ก็แล้ว แต่ความเห็นผิดยังอยู่ จะต้องมาพิจารณาปฏิจาสนุบาท เพราะว่า ปฏิจาสนุบาทเป็นธรรมสะอาดมาก ไม่มีความเห็นผิด ไม่มีตัวตนแฝงอยู่สักทีเลย อวิชชาที่ไม่มีตัวตน ไม่เป็นสัตว์ ไม่เป็นบุคคล อวิชชาเป็นปัจจัย ให้เกิดสังขาร ไม่มีสัตว์บุคคลอะไรเลยนะ จนถึงทุกข์ ก็ไม่มีใครเป็นผู้ทุกข์ ไม่มีใครรับทุกข์เลย ไม่มีใครให้ผลประโยชน์ อะไรแก่ใคร ไม่มีใครลงโทษใคร มีแต่กระบวนการล้วน ๆ เมื่อพิจารณาโดยกระบวนการ ล้วน ๆ บ่อย ๆ ความเห็นผิดที่เคยยึดถือว่าเราเป็นผู้รับผล เขาเป็นคนทำเรา มันก็ค่อย ๆ สลายไป

หลักปฏิจาสนุบาทจึงมีลักษณะเด่น ถ้าพิจารณาบ่อย ๆ จะช่วยให้ถอนทิฏฐิได้ไวมาก ทุกท่านจึงควรจำไว้ แล้วก็ไปหัดพิจารณาดู เวลาได้รับอะไรมาหรือเกิดอะไรขึ้น ให้ยอมรับสิ่งนั้น แล้วก็พิจารณาไปที่เหตุของมันแบบปฏิจาสนุบาท เช่น ได้รับความทุกข์ รู้สึกไม่สบาย อ้อ...ทุกข์มันเกิด เพราะผัสสะ ผัสสะมันมา เพราะอายตนะ อย่างนี้ ก็จะไม่เห็นว่า ใครทำเราเลย มีแต่เมื่อผัสสะมี เวทนาก็เลยมี ถ้าไม่พิจารณาปฏิจาสนุบาทด้วยความเคยชิน พอเจ็บปวดหลังขึ้นมา เป็นโรคขึ้นมา ปวดขึ้นมา ก็ยึดว่าเป็นเราเสวยความเจ็บปวด คงเพราะเจ้ากรรม

นายเวรมั้ง บางคนก็เอาใหญ่ เหมือนกับคนมีฤทธิ์อิทธิญา
เจ็บหลังอย่างนี้ อาการอย่างนี้ เป็นเพราะเราเคยไปหักคอ
ปลา มา แสดงว่าอันนี้เป็นกรรมเก่า เราต้องไปขอโทษปลาตัวนั้น
เอาแล้ว ไปกันใหญ่แล้ว กลายเป็นพวกมีฤทธิ์อิทธิญาไปแล้ว
ถูกผิตไม่รู้ละ แต่ว่ามันใกล้เคียง บางคนเคยหักปีกนกมา มิน่าละ
เราเลยปวดแขนตลอดเลย ไม่หายสักที นั่งสมาธิดู นกตัวนั้น
ปีกหัก ดิ้นรนกลิ้งอยู่ กรรมนี้แน่นอนเลย เอาแล้ว ชักจะ
กลายเป็นคนศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาแล้ว คนเรามันก็ปรุงกันได้ เวลา
มันเจ็บ ก็ต้องหาเรื่องไปเรื่อย โทษนก โทษแมลง ไปเรื่อยคนเรา
นี่คือลักษณะของการนึกตามความเคยชิน มันจะเกิดตัวตน
ขึ้นมา เกิดตัวเราเป็นผู้รับเวทนา ตัวเรารับความทุกข์ มีคน
รองรับแล้ว มีเรารองรับ เพราะเหตุที่เราทำเห็นมัย มีทั้งเราทำ
มีทั้งเรารับผล ผิตทั้งหมดเลย ถ้าพิจารณาเป็นปฏิจางสมุขปาถ
เวลาที่มีความทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์มันเป็นเวทนา **เวทนาเสวย
ความทุกข์ เวทนา มันเกิดเพราะผัสสะ มันไม่มีคนเลย
เกิดเพราะผัสสะ ผัสสะมันก็เกิดเพราะอายตนะ มันก็ไม่มีคน
อย่างนี้**

ทุกท่านควรจะหัดบ่อย ๆ เริ่มต้นจากทุกข์ก่อน ทุกข์ต้อง
ยอมรับก่อน เอาจากความรู้สึกก่อน ความรู้สึกทุกข์นั้นแหละ
ให้ยอมรับก่อนว่าเป็นสังขธรรม การยอมรับนี่คือปัญญา ต่อไป
แม้แต่สุขก็เป็นทุกข์ด้วยแหละ แม้แต่ทุกข์มีความสุขก็เป็นทุกข์ด้วย

แม้แต่สังขารทั้งปวงก็เป็นทุกข์ด้วย เบื้องต้นให้เราเอาอันง่าย ๆ ก่อน คือความรู้สึกทุกข์นั้นแหละ ให้ยอมรับก่อนว่ามันเป็นสังขะ เป็นทุกข์สังข ความเจ็บปวดทรมานทั้งหลายนี้ เป็นสังขะ เป็นทุกข์สังขจะครบ ทุกข์สังขนี้มันมีเงื่อนไข มีเหตุ มาจากสังขะเช่นเดียวกัน ก็คือสมุทัย ได้แก่ตัณหา ยังไม่ต้องรู้อันอื่นละเอียดก็ได้ เอาตัณหาพอ พอยอมรับตัณหาได้แล้วว่าเป็นเหตุเกิดทุกข์ ก็ค่อยขยายออกไปว่ามีอะไรอยู่ข้าง

ถ้าเอาแบบสมบูรณ์ ก็พิจารณาเป็นกระบวนการ ปฏิจาสนูปาท พระพุทธรเจ้าทรงพิจารณากับที่ทรงสอน พวกเรานี่ต่างกัน เอาแค่บางส่วนมาสอน แต่ก็อันเดียวกันกับที่พระองค์ตรัสรู้ที่นั่นแหละ ตั้งธรรมขึ้นมาสอน ก็ตั้งขึ้นมาจากความจริงที่พระองค์ตรัสรู้ที่นั่นแหละ เอาเฉพาะที่จำเป็นมาสอนพวกเรา ถ้าพวกเราเรียนแล้วรู้สึกเข้าใจคำสอนชัดเจนดี ก็ไม่ต้องไปมีมานะถือตัว เพราะว่าที่เราเก่งนี้ เก่งแค่นิดเดียว เฉพาะที่พระองค์ทรงสอนเท่านั้นเอง ส่วนที่พระองค์ไม่ได้สอน ยังมีอีกมากเหลือเกิน ความรู้ในโลกนี้ก็เลยมีอีกเยอะเลย ถามว่าความรู้ที่ไม่อยู่ในพระไตรปิฎก ไม่จริงรี จริงเหมือนกัน แต่มันไม่จำเป็น แค่นั้นแหละ อาจารย์นั้นเขาเห็นจริง ๆ นะ มันก็ต้องมีจริง ถึงไม่มีในตำรา ก็มีจริง แต่มันไม่จำเป็น แค่นั้น ตำราเท่านั้นที่จำเป็น ทำให้ไม่รู้ พระพุทธรเจ้าบอก แค่นี้จบ ไม่ต้องไปอ้างอิงอะไร ความรู้มันมีเยอะไปหมด คนนั้นก็รู้

คนนี้ที่รู้ รู้จริงมีัย จริงทั้งนั้นแหละ ถ้าจริงนะ ถ้าเขาไม่หลอกเรา
ดูหน้าแล้วเขาก็ไม่หลอกนะคะ เขาไม่น่าจะหลอก ก็จริงของเขา
แต่มันไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องนั้น **สิ่งที่จำเป็นต้องรู้ก็คืออริยสัจ ๔**

ความรู้้อริยสัจ ๔ เรียกว่ามีปัญหา ต้องมีศรัทธาก่อน แล้ว
ก็มีปัญญา ทุกท่านก็เลยต้องแมน ๆ ตรงนี้นะ ไม่งั้นจะงงไป
งงมา เราเรียนในพระไตรปิฎก ท่านว่าไว้อย่างนี้ เขาว่าไป
อีกอย่างหนึ่ง มันจริงหรือ เขาพูดก็ดูน่าเชื่อถือดี ถ้าเขารู้จริง
มันก็จริงนะ แต่มันไม่จำเป็น ถ้ามว่าสิ่งที่เขารู้ พระพุทธเจ้า
ทรงรู้หรือเปล่า รู้เหมือนกัน แต่ไม่สอน เพราะว่ามันไม่จำเป็น
ไม่ใช่ว่าพระพุทธเจ้าไม่รู้ เขาจะมารู้เกินพระพุทธเจ้า เกินตำรา
อะไร ไม่ใช่ ความรู้ที่เกินตำราก็มีอีกเยอะ แต่ในเมื่อเกินตำรา
ก็คือเกินจำเป็นด้วย แค่ในตำรานี้ เรียนทั้งหมดนี้ก็จะแยแล้ว
บางท่านเรียนหน่อยเดียว ก็ลั่นห้อยแล้ว ฉะนั้น เอาแต่
หลักปฏิบัติ คือมรรค ๘ ไปก็พอแล้ว ส่วนความรู้อื่น ๆ ก็เติม
เข้ามา เพื่อให้เราปฏิบัติอริยมรรคให้มันสมบูรณ์ได้ ก็โอเคแล้ว
เวลาเรียน ก็เลยต้องรู้หลักให้ดี ๆ จะได้ไม่วุ่นวายเกินไป

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาปฏิจลสมุปบาทต่อไปอีก ใน
ช่วงมัชฌิมยามของราตรี ก็เปล่งอุทาน คาถาที่ ๒ ว่า

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น ย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย^๔

ตอนแรกทรงรู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ ต่อไปรู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย พอปัจจัยสิ้น ธรรมนั้น ๆ ก็สิ้นไป ไม่ใช่แค่ว่า เพราะผัสสะหมด เวทนาจึงหมด แต่เพราะผัสสะและปัจจัยอื่น ๆ มากมายมหาศาลหมด เวทนามันจึงหมด เวลาพระองค์ทรงแสดง เหมือนเหตุเดียวผลเดียว แสดงให้ฟังง่าย ๆ เป็นหลักก่อน แต่จริง ๆ แล้ว เป็นความดับไปสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ปัจจัยทั้งหมดหมดสิ้นไป **ธรรมที่สิ้นของปัจจัยทั้งปวง ไม่มีปัจจัยเลยโดยประการทั้งปวง มีอยู่สิ่งหนึ่งคือพระนิพพาน** ธรรมที่ไม่ต้องมีปัจจัยเลย สิ้นปัจจัยทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าในโลกนี้ มันไม่สิ้นปัจจัย มันสิ้นบางอัน มันก็เพิ่มขึ้นมาบางอัน กลับไปกลับมา เกิด ๆ ดับ ๆ อยู่อย่างนี้แหละในโลก

ต่อมา ในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันที่ ๗ นั้น พระองค์ได้ทรงพิจารณาปฏิภาณสมุปปาทอีกนั้นแหละ แล้วพระองค์ก็ได้เปล่งอุทานขึ้นมาอีกว่า

---

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒/๕.

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพงอยู่ เมื่อนั้น พราหมณ์นั้น ย่อมกำจัตมารและเสนามารเสียได้ คุจพระอาทิตย์อุทัยขึ้น สาดส่องทอ้งฟ้าให้สว่างไสว ฉะนั้น^๕

คาคานี้ พระองค์ทรงตรัสถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้กำจัตมารและเสนามาร ทำให้มีปัญญาสว่างเกิดขึ้นเหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้น สาดส่องทอ้งฟ้าให้สว่างไสว พระองค์พิจารณาปฏิจกสมุปบาท พระองค์ก็เข้าใจทุกเรื่องเลย จนสามารถที่จะเอามาตั้งเป็นหลักธรรมสอนพวกเราได้

คาคาที่ ๑ พระองค์ทรงเข้าใจธรรมพร้อมทั้งเหตุทั้งหมด ในจักรวาลนี้ อิทปปัจจยตาปฏิจกสมุปบาท ครอบคลุมสังขตธรรมทั้งปวงเอาไว้ เชื่อมโยงกันและกันอยู่

คาคาที่ ๒ พระองค์ได้รู้ความสั่นแห่งปัจจยทั้งหลาย ถ้าหมดปัจจยโดยประการทั้งปวง ไม่ต้องมีปัจจยเลย คือพระนิพพาน

---

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓/๖.

คาถาที่ ๓ ธรรมที่กำจัดมารและเสนามาร ทำให้มี ปัญญาจุพระอาทิตย์อุทัยขึ้น สาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ทำให้ความมืดคืออวิชชาที่ปกคลุมจิตของสัตว์ทั้งหลาย หดไป ก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ หลักธรรมก็ครบแล้ว นี่ก็คือตอนตรัสรู้ใหม่ ๆ นะครับ

อีกตอนหนึ่ง เลยก็น่าสนใจที่ ๗ พระองค์ประทับ นั่งพิจารณาถึงธรรมที่ได้ตรัสรู้ พวกเราก็จะได้รู้จักว่า พระองค์ ตรัสรู้ธรรมอะไรบ้าง เวลาประกาศธรรมก็ทรงแสดงอริยสัจ ๔ อย่างที่พวกเราได้ยินบ่อย ๆ นั่นแหละ ในบาลีข้อ ๗ ในหัวข้อ พรหมยาจนกถา

ครั้นล่วง ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธิ แล้วเสด็จออกจากควงต้นราชายตนะไปยังต้นอชปาล นิโครธ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ ควงต้นอชปาล นิโครธนั้น ขณะเมื่อทรงพลิกเร้นอยู่ในที่สงบ ทรงเกิดความ ดำริขึ้นในพระทัยว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัย แห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชา ผู้ร้นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย สุานะ

อันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอิทัปปัจจยตา หลักปฏิจาสุมุขปาถก ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เห็นได้ยาก ยิ่งนัก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดคืน อูบุธิทั้งปวง ความสิ้นตัดค้นหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ข้อนั้นก็จะเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา”

อนึ่ง อนัจฉริยคาถาเหล่านี้ ที่ไม่เคยทรงสดับมาก่อน ได้ปรากฏแจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคว่า

บัดนี้ เราไม่ควรประกาศธรรมที่เราได้
บรรลุด้วยความลำบาก เพราะธรรมนี้ ไม่ใช่
สิ่งที่ผู้ถูกราคะและโทสะครอบงำ จะรู้ได้ง่าย
เป็นสิ่งที่พาทวนกระแส ละเอียด ลึกซึ้ง รู้เห็น
ได้ยาก ประณีต ผู้กำหนดด้วยราคะ ถูกกอง
โมหะหุ้มห่อไว้ จักรู้เห็นไม่ได้

เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาดังนี้ พระทัยก็น้อมไป
เพื่อการชวนชวายน้อย มิได้น้อมไปเพื่อแสดงธรรม

ข้อที่ ๘

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความดำริในพระทัยของพระผู้มีพระภาค ด้วยใจของตน ได้มีความดำริว่า “ท่านผู้เจริญเอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวายน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม” จึงหายไปจากพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เปรียบประหนึ่งบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าฉะนั้น แล้วห่มอุตตราสงค์เจวียงป่าข้างหนึ่งคุกเข่าเบื้องชวาลงบนแผ่นดิน ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่พลางทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะหมู่สัตว์ทั้งหลายผู้มีธูลีในดวงตาน้อยมีอยู่สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้สดับธรรม และจักมีผู้รู้ธรรม” ท้าวสหัมบดีพรหมได้ทูลอาราธนาดังนี้ แล้วได้ทูลเป็นประพันธคาถาต่อไปว่า

ในกาลก่อน ธรรมที่ไม่บริสุทธ์ อันคน
ที่มีมลทินคิดค้นไว้ ปรากฏในแคว้นมคธ
พระองค์โปรดทรงเปิดประตูมตธรรมนั้นเถิด

ขอเหล่าสัตว์ จงฟังธรรมที่พระสัมพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากมลทินได้ตรัสรู้แล้วตามลำดับ
ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาดี มีสมันตจักขุ บรูษ
ผู้ยืนอยู่บนยอดเขาศิลาล้วน ฟังเห็นหมู่ชนได้
โดยรอบ ฉันทใด พระองค์ผู้หมดความโศกแล้ว
ก็ฉันทนั้น โปรดเสด็จขึ้นสู่ปราสาทคือธรรมแล้ว
จักได้เห็นหมู่ชนผู้ตกอยู่ในความโศกและถูก
ชาติชราครอบงำได้ชัดเจน ข้าแต่พระองค์ผู้
มีความเพียร ผู้ชนะสงคราม ผู้นำหมู่ ผู้ไม่มีหนี้
ขอพระองค์โปรดลุกขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรด
ทรงแสดงธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม

ข้อที่ ๙

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของ
พรหมและเพราะอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงตรวจดู
โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรง
เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธูลีในตาน้อย มีธูลีในตามาก มีอินทรีย์
แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้
ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่า
น่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี

เมื่ออุปมาเหมือนในเกออุบล ในเกอปทุม หรือในเกอบุณฑริก ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่เสมอน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ ฉันท

พระผู้มีพระภาคทรงตรวดดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็น สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีอุสึในตาน้อย มีอุสึในตามาก มีอินทรีย์ แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่า เป็นสิ่งน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็น สิ่งน่ากลัวก็มี ฉันทันั้น ครันทรงเห็นแล้ว ได้ตรัสคาถาตอบ ท้าวสหัมบดีพรหมว่า

สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะพึง จงปล่อย
ศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตูมธรรมแก่
สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้วท่านพรหม เพราะ
เราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิได้แสดงธรรมที่
ประณีตคล่องแคล่วในหมู่มนุษย์

ขณะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมได้ทราบว่ พระพุทธองค์ ได้ทรงประทานโอกาสเพื่อจะแสดงธรรมแล้ว จึงถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั้นแล

พรหมยาจนกถา จบ^๖

ที่อ่านให้ฟังนี้ ก็เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าของเรา ได้ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ พระองค์พิจารณาว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้งเห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาชนผู้เริ่มรรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะอันนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ข้อธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มานี้ลึกซึ้งมาก พวกหมู่สัตว์ที่ยินดีติดข้องในกามคุณ แบบพวกเราทั่วไปนี้ เห็นได้ยาก ซึ่งมีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน อย่างที่ ๑ อิทปปัจจยตาปฏิจาสัมบุบาท อันนี้ก็คือกฎที่ครอบคลุมสังขตธรรมทั้งหลายเอาไว้ นี่แหละ เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก อย่างที่ ๒ อีกฐานะหนึ่งก็คือพระนิพพาน ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้กฎนี้ ก็มีอยู่ ๒ อย่างเท่านั้น

---

๖ วิ.ม. (ไทย) ๔/๗-๘/๑๑-๑๕.

สรุปแล้วธรรมที่พระพุทธรเจ้าของเราได้ตรัสรู้ มีแค่ ๒ อย่าง ธรรมทั้งปวง พระองค์ทรงรู้ทั้งหมดเลย **สังขตธรรม** มีกฎที่ครอบสิ่งเหล่านี้ไว้ มันมาตามเงื่อนไขปัจจัยเชื่อมโยงกัน และกันอยู่ ด้วยอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท กับอีกอันหนึ่งก็คือพระนิพพาน หรือ**อสังขตธรรม** มีอยู่ ๒ อย่างนี้เท่านั้น เป็นธรรมที่พระพุทธรเจ้าได้ตรัสรู้ ไม่ได้มีตัวตน สัตว์ บุคคล อะไรใด ๆ ทั้งสิ้น ธรรมเหล่านี้ ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากเหลือเกิน สำหรับพวกหมู่มสัตว์ที่ติดอยู่กับกามคุณ

พระองค์ทรงพิจารณาแล้ว ก็น้อมพระทัยไปในทาง ขวนขวายน้อย ไม่เกิดความขวนขวายในการแสดงธรรม เพราะเป็นธรรมที่รู้ได้ยาก ทำวสหมบดีพรหมก็เลยมาอาราธนา ให้พระพุทธรเจ้าทรงแสดงธรรม ถ้าพระองค์ไม่แสดงธรรม พวกเจ้าลัทธิทั้งหลาย เขาก็ประกาศมีจฉาภิภูติที่คิดค้นกัน ขึ้นมาเยอะเยอะจนเต็มโลกไปหมด ถ้าไม่มีธรรมที่บริสุทธิ์ มาจากการตรัสรู้ มาช่วยแก้ไข ชาวโลกก็จะอยู่ด้วยความมืดมิด อย่างพวกเรานี้ แม้แต่ในเมืองไทย ก็มีเยอะเยอะไปหมด พิธีรีตอง มงคลตื่นข่าว เขาคิดค้นกันขึ้นมาเยอะเยอะไปหมด ถ้าไม่มี ธรรมที่สะอาดที่บริสุทธิ์มาชำระล้าง ก็เป็นไปไม่ได้ที่จิตใจ ของเรานั้นจะเข้าสู่ธรรมที่ถูกต้อง ไม่มีทางพ้นทุกข์นั่นเอง ทำวสหมบดีพรหมก็มาอาราธนา พระพุทธรเจ้าทรงรับ แล้วก็ กล่าวถึงเรื่องศรัทธาตนเอง ตรงนี้เป็นจุดเชื่อมั่นนั่นเอง ที่พระองค์

ตรัสว่า ลัทธิทั้งหลายเหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตูมตะธรรมแก่สัตว์เหล่านั้นแล้ว^๗

ผมจึงได้เกริ่นไว้ตั้งแต่ต้นว่า ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม พวกเราต้องมีธรรมอยู่ ๒ อย่าง ที่เป็นตัวหลัก ที่จะนำเข้าสู่ การปฏิบัติ **ตัวที่ ๑ คือศรัทธา** ต้องปล่อยศรัทธามา ก็คือ **ต้องมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ต้องมั่นใจ ต้องชัดเจน** พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม เราต้องมีพระพุทธเจ้าเป็น สรณะ พระธรรมเป็นสรณะ พระสงฆ์มาฟังพระพุทธเจ้า เอา ธรรมไปปฏิบัติ ได้บรรลุธรรม ก็เลยมีสรณะทั้ง ๓ นี้ให้ชัดเจน ต้องมีศรัทธาในอันนี้ อันอื่น ๆ ก็ทิ้งทั้งหมด พวกความเห็น โน่น นี่ นั่น ที่ดูเหมือนจะดี มีเหตุผล อะไรต่อมิอะไร ถ้าเรา ยังเห็นว่า เขาพูดก็มีเหตุผลนะ วิชาโน้น วิชานี้ วิชาดวงดาว วิชาทายวันเกิด วิชาอะไรต่อมิอะไร ฟังดูก็มีเหตุผล ทั้งนั้นแหละ แต่เหตุผลโง่ ๆ นะ บางท่าน เหตุผลเขาฉลาดดี ดีนะคะ เราโง่กว่าเขา เขาก็ฉลาดกว่าเรานะสิ ถ้าเราฉลาด กว่าเขา เขาก็โง่เท่านี้แหละ

ฉะนั้น ถ้าเรารู้สึกว่า เหตุผลเขาฉลาดมาก แสดงว่าเรา โง่กว่าเขา ทุกท่านก็เลยต้องชัดเจน ต้องมีผู้ฉลาดที่สุดคือ

---

๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๕.

พระพุทธรเจ้า ดักคอเอาไว้ก่อน ไม่งั้นเดี๋ยวจะมีคนฉลาดเยอะไปหมด เหตุผลเขาก็ฟังดูดีนะ เราเร็วกว่าเขาก็อย่างนั้นแหละ เราก็ต้องรู้จักหลักให้ดี ๆ นี่ก็อย่าลืมปล่อยศรัทธา เป็นคนมีความมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ **สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี** หลายนานก็สวดอยู่เรื่อยนะ แต่ว่าซักจะซล้อยู่เรื่อยเหมือนกัน ถ้าไม่ทำตามเขา ก็รู้สึกจะหวั่น ๆ ยังไงไม่รู้ล่ะ อะไรที่เขาเติมมาก็ น่าจะได้นะ บางทีเขาอ้างพระพุทธรเจ้าด้วย อ้างโน่น อ้างนี่ ดูเขาอ้างเข้าท่า แต่มันก็ได้ไม่ได้เรื่องเลย ทุกท่านก็เลยต้องชัดเจน ไม่งั้นท่านก็จะไม่บริสุทธิ์สักที มีของบริสุทธิ์ เอาของไม่บริสุทธิ์มาใส่เข้าไป มันก็ละไปหมด ฉะนั้น ถ้าจะให้บริสุทธิ์นี้ต้องดักไว้ตั้งแต่ต้น อย่าเอาไสยศาสตร์ ผีสงเข้ามาก ให้เอาแต่สิ่งที่พระพุทธรเจ้าสอน เพราะว่า ผีกิเลส ความเห็นผิดนี้แค่ของเก่า มันก็เยอะพออยู่แล้วนะ เอาธรรมล้างยังไม่ค่อยออกเลย ยังจะเอามาใส่อีก มันก็ไม่ไหวนะอย่างนี้ นิสัยไม่ดีทั้งหลาย เช่นขี้เกียจอย่างนี้เป็นต้น พระพุทธรเจ้าทรงสอนให้ขยัน แค่กิเลสขี้เกียจตัวเดียวนี้ ก็ไปไม่ค่อยรอดแล้ว ไหนจะกิเลสอื่น ๆ มันเยอะไปหมดนะ เอาอันนั้นอันนี้มากล่อม แบบนี้มันไม่ไหวนะ เราต้องเอาธรรมชนิดบริสุทธิ์จริงๆ ๆ เอาแค่ธรรมบริสุทธิ์ตรงตามหลักคำสอนก็พอแล้ว

อันนี้ เรื่องศรัทธา พระพุทธองค์ทรงเปิดประตูมตะ ที่ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี แสดงอริยมรรคมีองค์ ๘ แสดงอริยสัจ ๔ แก่สาวกนั่นเองนะ อย่างนี้ ฉะนั้น สำหรับสาวก พระองค์ทรงแสดง ข้อปฏิบัติก่อนเลย ให้ปฏิบัติอันนี้ เพื่อมีญาณเข้าใจอริยสัจ ๔ ฉะนั้น พวกเรา ก็ทำแบบนี้เลย คือ ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อเข้าใจอริยสัจ ๔ นี่คือหลักเลย หลักตามธรรมจักร นั่นแหละ

ส่วนพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาปฏิจสุมุปาบท ครอบคลุมทั้งหมด จนเห็นภาวะที่สิ้นเหตุสิ้นปัจจัยทั้งหมด มรรคจึงเกิดขึ้น ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พิจารณาไปคนละแบบกัน พวกเรานี้เป็นแนวสาวก ก็คือปฏิบัติเลย มีข้อปฏิบัติแล้ว คือมรรค ๘ เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ปฏิบัติเพื่ออะไร เพื่อเห็นอริยสัจ ๔ ทุกท่านก็อย่าลืมหากันปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ นะครับ ปฏิบัติก็เพื่อรู้จักทุกข์ ยอมรับทุกข์ รู้จักสมุทัย นิโรธและกัมมรรค มันก็วนอยู่เท่านี้แหละครับ

ทุกข์ก็มีอยู่แล้ว สมุทัยก็มีอยู่แล้ว นิโรธคือนิพพานก็มีอยู่แล้ว ที่ไม่มีสำหรับพวกเรา ก็คือมรรคนั่นเอง มรรคก็เลยเป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดให้มีขึ้น ทุกข์มีอยู่แล้ว แต่พวกเรา ยังไม่ได้กำหนดรู้ ยังไม่ได้รู้จัก ยังไม่ได้ยอมรับว่ามันเป็นทุกข์

ทุกข์ก็เลยเป็นสิ่งที่ควรกำหนดรอบรู้เท่านั้นเอง ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องไปทำให้มันเกิด สมมุทัยอันเป็นเหตุเกิดทุกข์ ก็มีอยู่แล้ว มันมาด้วยกันนั้นแหละ พระพุทธเจ้าของเราทรงพิจารณา ก็พิจารณาเหตุก่อน แล้วทุกข์มาทีหลัง แต่เวลามาแสดงแก่พวกเรา เอาทุกข์มาก่อน เพราะง่าย ปราภภูษิต คำว่า “ง่าย” หมายถึงปราภภูษิต ส่วนเหตุนี้มันอยู่เบื้องหลัง มันปราภภูษิต ไม่ชัด ก็ต้องดูอันที่ออกหน้าออกตาก่อน พวกเราเกิดมาในโลกมนุษย์ คนไม่เคยทุกข์เลย ไม่มีนะ

ฉะนั้น ก็ปราภภูษิตอยู่ว่า ทุกข์นี้มันมีจริง ทีนี้ ที่มันยังผิดอยู่ คือมันไม่ยอมรับว่ามันเป็นสัจจะเท่านั้นเอง ทุกท่านก็ทุกข์มาตั้งหลายรอบแล้วใช่ไหม ที่ยังผิดอยู่ คือเราไม่ยอมรับว่ามันเป็นสัจธรรม ต่อไปก็ต้องเจริญมรรค เพื่อยอมรับว่าอันนี้คือสัจธรรม พอยอมรับได้แล้ว ก็ศึกษาละเอียดต่อไปว่า ทุกข์นี้มันมาจากเหตุอะไร มาจากตัณหา ก็เพื่อจะได้แก้ไข ได้ถูกต้องนั้นแหละ ถ้าไม่อยากจะเป็นอย่างนี้อีก ทำอย่างไรครับ ก็อย่าไปมีตัณหา ทีนี้แหละการเจริญมรรคก็จะเข้มข้นขึ้น เพื่อจะได้รู้จักทุกข์ที่มันละเอียด แม้กระทั่งไม่รู้สึกรู้สีก สุขสบายดี มันก็เป็นทุกข์ด้วย เพื่อจะให้มันหมดตัณหาให้ได้อย่างนี้ มันก็ลึกลงไปเรื่อย ๆ แต่ตอนแรกนี้ จะต้องเอาทุกข์ที่มันปราภภูษิต มายอมรับให้ได้ก่อน พอไหวมั๊ยครับ

พวกเราทั่วไป แม้แต่ทุกข์ที่ปรากฏชัดยังไม่ค่อยยอมรับ
ยังวิ่งหนีอยู่เลย พอวิ่งหนีทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ มันก็วิ่งหนี
ไปด้วย มันไปด้วยกันไข่ม้อย มันก็แก้ไม่ได้สักทีนะ ถ้ายอมรับ
ทุกข์ เมื่อยอมรับแล้วก็ใจเย็น ๆ ทุกข์ก็ยอมรับ และ**ทุกข์นี้**
มันเป็นของคุณโลกอยู่แล้ว ไม่ใช่เราคนเดียวที่เป็นทุกข์ ให้
สบายใจได้ คนอื่นก็เป็นเหมือนกัน ไม่ใช่เราคนเดียวที่เจ็บป่วย
ไข่ม้อย คนอื่นเขาป่วยเป็นเหมือนกัน มีพวกเยอะ พอเจ็บป่วย
ป่วยนี้มันเป็นทุกข์ เป็นสัจจะ ป่วยนี้เกิดเพราะอะไร ก็ต้อง
หาเหตุ สำหรับพวกเราไม่ต้องหาเยอะ ให้เอาตามอริยสัจ ๔
ป่วยเพราะอะไร เพราะเจ้ากรรมนายเวร อันนี้ลูกม้อย อันนี้
โง่แล้ว ป่วยมันมาเพราะตัณหา ถ้าอยากจะเลิกป่วย เลิกทุกข์
จะต้องหมดตัณหา แค่นี้แหละ หลักมีเท่านี้ ห้ามเกินนี้นะ แต่
พวกเรานี้ เกินเยอะเหลือเกิน มันชอบมั่ว ไม่มีปัญญา ฉะนั้น
ท่านจะต้องจำหลักแม่น ๆ นะ ต้องแบบอริยสัจ ๔ จะต้อง
ยอมรับทุกข์ก่อน เอาทุกข์ที่มันปรากฏชัดนี้แหละมาพิจารณา
ยอมรับทุกข์ก่อน พอยอมรับได้แล้ว ให้หาสาเหตุว่า ทุกข์อันนี้
มาจากอะไร ยังไม่ต้องหาเหตุละเอียดนะ เอาเหตุหลักก่อน
เหตุหลักคือเหตุในอริยสัจ ๔ นั่นแหละ มาจากอะไรครับ มาจาก
ตัณหาอย่างนี้ แค่นั้นแหละ ส่วนรายละเอียดค่อยขยายออกไป
พอมีปัญหาบ้างแล้ว มันจะขยายได้ ถ้าปัญญายังไม่มีนี้ มันจะ
ขยายไม่ได้นะ

ยกตัวอย่าง เจ็บป่วยนี้ เป็นสังขธรรม เจ็บป่วยเพราะอะไร ต้องหาต้นตอมาก่อน เหตุมาจากต้นตอ ถ้าไม่ยอมเจ็บป่วยอีก จะต้องหมดต้นตอ เออ...อย่างนี้ใช้ได้ ถ้าวันวายเป็นเรื่อย ป่วยเพราะเจ้ากรรมนายเวร ป่วยเพราะโน่น เพราะนี่ เพราะนั่น เยอะแยะไปหมด แบบนั้นก็ไมไหว แก่ไม่ถูกจุดนะครั้น พอแก่ไม่ถูกจุด ไม่ได้เจริญมรรค ปัญญาที่ไม่มี ก็ไม่หมดทุกข์จริงสักทีหนึ่ง

ฉะนั้น คอร์ส “ปฏิจาสุมุปบาทภาคปฏิบัติ” ช่วงต้น ผมก็อ่านเรื่องปฏิจาสุมุปบาทให้ฟังหลายเรื่องหน่อย ท่านก็จะได้รับศัพท์ที่ใช้ในปฏิจาสุมุปบาท เพราะในเรื่องปฏิจาสุมุปบาท มีศัพท์เยอะ ผมก็เลยอ่านเข้าไปซ้ำมา ให้ท่านคุ้น เป็นไง... คุ้นบ้างมั๊ยครับ บางท่านบอกว่า รู้สึกจะได้ฟังเที่ยวเดียวเอง นะคะ นอกนั้นก็หลับ ไม่ได้นะ ผมอ่านหลายเที่ยวนะ เมื่อก็อ่านหลายเที่ยวมาก ต้องฟังหลายเที่ยว เพื่อจะได้จำไว้ว่ามีองค์ธรรมอะไรบ้าง ต่อไปเวลาพูดถึง จะได้นึกได้ว่า ธรรมข้อนี้มันอยู่ตรงนี้ ๆ อย่างนี้

ที่ยกมาอ่านในช่วงเริ่มต้นนี้ เพื่อจะนำท่านเข้าสู่การปฏิบัติเท่านั้นเอง ตัวนำเข้า ก็ให้มีความชัดเจนตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปก็คือศรัทธา มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย เพราะว่าสิ่งนั้นไม่ใช่สรณะอันแท้จริง เทวดาใหญ่ ๆ ท้าวสักกะ ท้าวมหาพรหม จนกระทั่งท้าวสหัมบดีพรหม ก็ล้วนมีพระพุทธเจ้าเป็นสรณะทั้งนั้นแหละ ส่วนพวกเรานี้ จะมีของคลัง มีอะไร มันก็ไร้สาระไป ฉะนั้น ก็รีบมีสาระกันหน่อย จะได้ทำให้ถูกต้อง **จะได้เป็นคนมีแก่นสาร มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา** เพิ่มขึ้นต่อไป

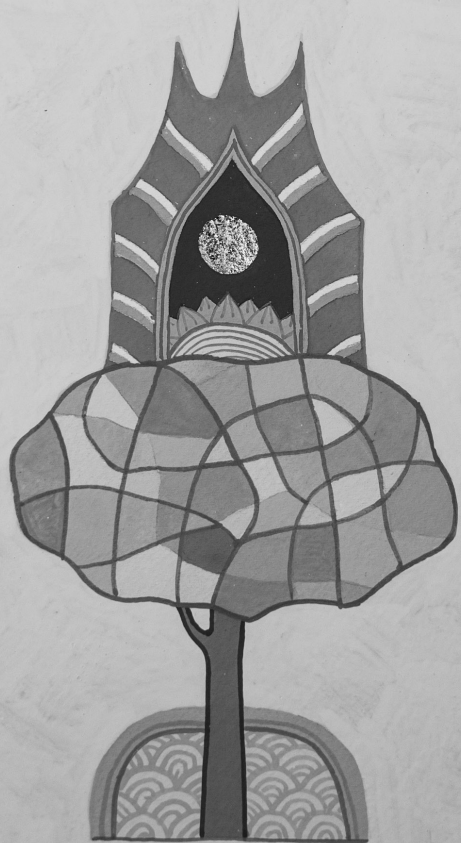
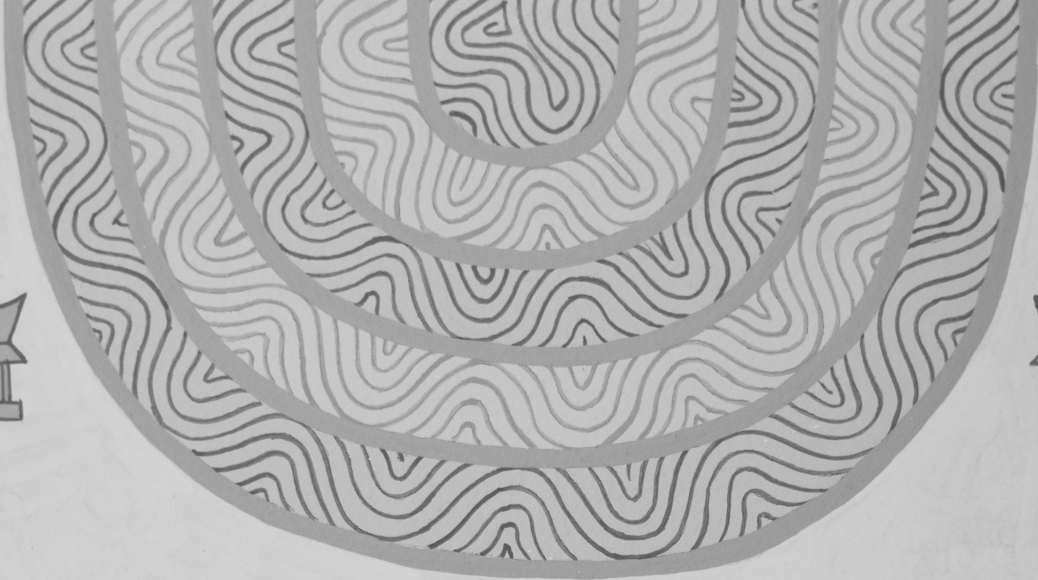
แม้พระพุทธเจ้าเอง ก่อนที่จะได้ประกาศธรรมจักร ประกาศอริยมรรคมีองค์ ๘ ประกาศอริยสัจ ๔ พระองค์ก็ให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายปล่อยศรัทธามา คือให้มีศรัทธา มีความไว้วางใจในพระองค์ ตัดพวกความเห็นผิดอื่น ๆ ทั้งหมด ถ้าเป็นพรหมก็บอกง่ายหน่อย เพราะพรหมเขาก็อยู่สูงกว่าคน เห็นว่า พวกชาวแคว้นมคธนี้ มีเจ้าลัทธิเยอะแยะ ประกาศสิ่งผิดไว้มากมาย อย่าไปเชื่อเขา พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว มาประกาศความจริง ส่วนพวกเราเป็นมนุษย์ อาจจะยากหน่อย ก็ต้องไปฝึกให้ชัดเจน ท่านไหนที่ยังมีเจ้าป่าเจ้าเขาอยู่เยอะ ขึ้นบ้านใหม่แต่ละที มีทั้งศาลเจ้า ศาลปู่ย่าตายาย อะไร เยอะแยะไปหมด ไม่งั้นขึ้นบ้านไม่ได้นะ จริง ๆ ถ้าอยากจะขึ้นบ้านก็ไม่ยากนะ ทำบันไดก็ขึ้นได้แล้ว บางท่านนี้ บันได

ก็มีแล้ว มีทุกอย่าง แต่ยังไม่ขึ้นไม่ได้ เพราะยังขาดศาลเจ้า เหลือเกินนะ นี่ก็แสดงความรู้ของเราว่า ยังล้าหลังอยู่มาก เขาไปไหนต่อไหน ไปถึงสวรรค์นิพพานกันแล้ว ส่วนเรายังอยู่ ป่าดงอยู่เลย ยังเป็นพวกล้าหลังป่าเถื่อนอยู่เลย เมื่อไรจะได้ เป็นอริยะกับเขาสักที ก็ไม่รู้แบบนั้น

ทุกท่านก็อย่าล้าหลังมากเกินไปนะ อย่าหลงเขาเกินไป ศาลปู่ ศาลย่า ศาลตา ศาลยาย อะไรเนี่ย มันเยอะไปหมด บางท่านก็ว่า เขาทำ เราก็ต้องทำบ้าง เพื่อว่าอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ว่าไป พิธีรีตองอะไรก็เยอะไปหมด ท่านทั้งหลายไม่ต้องไปว่า เขาหรอก อันนี้มันของคู่โลกเขา ชาวโลกเขาไม่มีความรู้ ส่วน พวกเรานี่ ถึงแม้จะไม่มีความรู้ แต่เรารู้ว่าใครมีความรู้ คือพระพุทธเจ้าของเรา เป็นผู้มีความรู้ เราก็มามีศรัทธา เท่านั้นเอง ไม่ต้องรู้เยอะ ไม่ต้องเก่ง แค่มิศรัทธา นี่ก็เข้ามา ได้แล้ว แค่นี้แหละ มามีศรัทธา เมื่อมีศรัทธา ก็ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ ต่อไป เราก็จะลงมือปฏิบัติได้แล้ว

เออละ บรรยายในช่วงต้นก็พอสมควรแก่เวลาเท่านั้นะครับ
อนุโมทนาทุกท่านครับ

ปฏิจาสุมุปบาท กับ ปฏิจาสุมุปปีนุธรรม

วันอังคารที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

กราบคุณแม่ชีนะครับ

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ ก็ในช่วงบ่ายของวันที่ ๑ ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม ชื่อคอร์ส “ปฏิจาสุมุปบาทภาคปฏิบัติ” คอร์สนี้ก็เป็นหลักธรรมชั้นสูง เป็นหลักธรรมที่เป็นอารมณ์ของฝ่ายปัญญา ทีนี้ การที่เราจะฝึกปัญญาได้ นอกจากจะมีพื้นฐานทางด้านศีล สติ สมาธิที่ดีแล้ว ก็ต้องมีสุตะด้วย **สุตะ** ก็คือข้อมูลนั่นเอง ตอนนี้สมมติว่าทุกท่านนั้นศีลดีแล้ว อันนี้สมมตินะ คงจะสมมติถูกต้องนะ ศีลดีแล้ว สติก็ดีแล้วนะ เป็นคนใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ สมาธิก็ดีแล้ว เป็นผู้ที่มีจิตใจมีความตั้งมั่น ชื่อคอร์สนี้ก็จะเอาแต่ระดับปัญญาเลย ระดับสูงเลยทีเดียว เวลาผมบรรยายก็ดูชื่อคอร์สนะ แต่ว่าท่านไหนบอกว่า สิ่งที่อาจารย์บอกว่า มี มี รู้สึกละไม่ค่อยมีเท่าไร ศีลนี่พอมีอยู่ แต่สติไม่ค่อยจะมี อย่างนี้เป็นต้น ก็ต้องไปฝึกเอา

สตินี้ต้องมีอยู่เสมอ นะ สติสัมปชัญญะเป็นสิ่งที่มี
มืออยู่เป็นประจำ อันนี้เป็นอนุสาสนีของพระพุทธเจ้า คือ
คำพร่ำสอนอยู่เสมอ ต้องมีสติ ตั้งแต่ตื่นจนหลับเลย ทุก ๆ
กิจกรรมนี้ต้องมีสติสัมปชัญญะเสมอ เช่น ฟังธรรม ก็ต้องฟัง
อย่างมีสติ อย่าขาดสติ อย่าใจลอย เพราะเมื่อไรใจลอย มัน
จะง่วงนอน หรือไม่ก็ฟุ้งซ่าน บางท่านบอกว่าดิฉันไม่ใจลอย
เลยคะ หลับตลอด อันนี้ก็ใจลอยก่อนนั้นแหละ มันถึงหลับ
มันถึงง่วงนอน ถ้าใจไม่ลอย ไม่ขาดสติ มันไม่ง่วงหรือกระ
พ้อใจลอย ขาดสติ สัญญาเก่า ๆ นี่มันก็ขึ้นมา แล้วเราก็ไปปรุง
ตามสัญญาเก่า ๆ เช่น สัญญาเก่า ๆ ของเรานี้ ก็จะบอกเอาไว้ว่า
ในช่วงบ่าย ทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ หนึ่งห้องตึง หนึ่งตาหย่อน
ความจริง จำเป็นต้องหนึ่งตาหย่อนมัย ไม่จำเป็น อันนี้
มันเป็นสัญญา เป็นข้อมูลเก่า นะครับ ข้อมูลเก่านี้จะพาเรา
ลุ่มจมตลอดกาลนาน ถ้าเราไปเชื่อข้อมูลเก่า แยะเลย

ถ้าใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ หนึ่งห้องมันตึง เราก็
ตั้งสติขึ้นมา หนึ่งห้องที่ตั้งนี้ มันไม่เกี่ยวกับหนึ่งห้อง หนึ่งห้อง
มันเป็นรูป เป็นปฐวีธาตุ มันไม่รู้จักตึงนะ อันนี้มันเป็นปฐวีธาตุ
มันไม่รู้เรื่องนะ ส่วนความรู้สึกอดีตอดีต ตั้งห้อง มันเป็นเวทนา
เป็นความรู้สึก อาจจะเกิดจากเราทานอาหารเยอะไปหน่อย
วันหลังก็ทานให้น้อยลง จะได้ไม่เกิดเวทนาใหม่เท่านั้นเอง
ไม่ได้มีปัญหาอะไร แต่พวกเราเริ่มต้นก็หลงหนึ่งห้องแล้ว

หนังท้องก็ยังมีรู้จักตึงกับเขาด้วยนะ หนังท้องแน่นเนี่ย พอหนังท้องแน่น เราก็จำไว้ สัญญาก็มีไว้ในลักษณะให้ตัวเองได้พักผ่อนตลอด อย่างเช่น ทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ เป็นเวลาควรทำอะไรครับ นอนพักผ่อน อากาศดี ๆ ฝนตกเย็นสบาย เป็นเวลาทำอะไรครับ นอนพักผ่อน ทำงานแล้วได้เงินเดือนละเยอะ ๆ มีเงินเก็บเรียบร้อยแล้ว ควรทำอะไรครับ พักผ่อน คือสัญญาที่จำไว้ คืออะไรที่มันจำไว้ ล้วนแต่เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องความสุข เรื่องกามคุณทั้งนั้น เรื่องลุ่มจมนั้นแหละ

อันนี้ก็คือ ความเกียจคร้านนั่นเอง อาการที่จิตของเราจมลงไปใกกามคุณ มัวแต่คิดหมกมุ่นในสิ่งเหล่านี้ คิดถึงกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก พวกนี้เค้าเรียกว่าเกียจคร้าน คือจิตมันไม่ไปทางนิพพาน พอพูดถึงนิพพาน พูดถึงเรื่องปฏิบัติธรรมแล้ว มันไม่ไป มันไม่ฮึดสู้ มันลุกไม่ขึ้น มันจะจมอยู่ทางกามคุณนี้ พอพูดถึงว่า ได้เวลาเดินจงกรมแล้ว มันลุกขึ้นมั้ยครับ มันลุกไม่ขึ้น มันจมนะ เข้า ๆ ๓ ๔ นี้เป็นเวลาควรลุกขึ้นมาเดินจงกรม มันลุกขึ้นมั้ยครับ ลุกไม่ขึ้นเลย แล้วเมื่อไรจะขึ้น อย่างว่าแต่ขึ้นถึงนิพพานเลย แค่ว่าขึ้นสวรรค์ยังไม่รอดเลย ขึ้นบนสวรรค์มันก็ต้องลุกขึ้นเหมือนกัน ต้องลุกขึ้นมาหุงหาอาหาร ตักบาตรทำบุญใช้มั้ย อันนี้ขึ้นสวรรค์ แต่บางท่านยังจมอยู่เลย ยังจมอยู่นั้น ส่วนใหญ่มันเป็นอย่างนี้ อันนั้นคือสัญญาณะ ท่านก็อย่าเชื่อมั่น ต้องใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

พอสัญญาลักษณะทำนองนี้ปรຸงขึ้นมา ท่านก็ต้องว่าไม่ใช่เวลาพักผ่อน ไม่ใช่เวลานอนอย่างนี้เท่านั้นเอง แล้วก็ทำหน้าที่อันเหมาะสม เช่น ทานอาหารเสีจใหม่ ๆ ก็เดินจงกรมซะแค่นั้นเอง ไม่ใช่เวลานั่งพักผ่อน อย่างนี้ ตื่นเข้าตี ๔ นี้ลุกขึ้นมาปั๊บ เป็นเวลาทำอะไรครับ ดุณาฬิกาแล้ว ตี ๔ ยังเข้าเกินไป นอนต่อ นั่น...เห็นมัย ยังเข้าเกินไป แล้วไม่ทำ เรียกเกียจคร้านนั่นเอง พอช่วงเย็น อ้าวคูอีกที อ้าว... ๓ ทุ่มครึ่งแล้วตึกเกินไป ทำไจครับ นอน... สักหนอยเจ็บป่วยเข้า เมื่อเจ็บป่วยไม่ค่อยแข็งแรง ทำไจครับ นอน... จริจ ๑ แล้ว เจ็บป่วยควรทำอะไรครับ ควรรีบลุกขึ้นมาเดินจงกรม เพราะเราอาจจะเจ็บป่วยหนักกว่านี้ก็ได้ วันพรຸงนี้อาจป่วยหนักกว่านี้ ไม่มีแรงเดินเลยก็ได้ วันนี้เรามีแรงเดินอยู่ ควรรีบมาเดินจงกรม ที่ถูกมันเป็นอย่างนั้น

ทุกท่านต้องพากันใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ เพราะพวกความคิดมันเกิดจากสัญญา และสัญญาส่วนใหญ่มันเป็นสัญญาวิปลาส คือสัญญาผิด ในเมื่อสัญญามันผิด มันก็ต้องปรຸงผิด ข้อมูลมันผิด เชื้อมันผิดจะให้มันปรຸงถูก ก็เป็นไปไม่ได้ เราก็ต้องยอมรับว่ามันต้องปรຸงอย่างนี้ของมัน เพียงแต่อย่าไปเชื่อมันเท่านั้นเอง และอย่าเชื่อชาวบ้านด้วย เพราะว่าชาวบ้านก็ปรຸงคล้าย ๆ เรานี้แหละ ที่ผิดก็คือเมื่อข้อมูลมันผิด แล้วมันปรຸงมาผิด เรายังไปเชื่อมัน นี่แหละที่มันเพี้ยนอยู่ เหมือนกับคน

ที่เขาทำพิธีกรรมอะไรมานาน เชื่อพิธี พ่อแม่เคยทำต่อเนื่องกันมา จะให้เขาไปทำอย่างอื่นได้มั้ยครับ ไม่ได้ เพราะข้อมูลมืออย่างนั้น มีเท่านั้น เคยทำมาอย่างนั้น พอข้อมูลมีเท่านั้น เขาก็ต้องปรุงขึ้นมา เพื่อจะทำอย่างนั้น พอทำอย่างนั้นแล้ว เราก็อ่อย่าไปเชื่อเขาเท่านั้นเอง

แต่ส่วนใหญ่ พวกเรานั้นพากันเชื่อความคิดนะ คิดว่าถูกก็นึกว่าถูก คิดว่าผิดก็นึกว่าผิด แท้ที่จริงแล้ว ความคิดนั้นมันเกิดจากสัญญานะ สัญญาส่วนใหญ่ แทบทั้งหมดเลย มันผิดนะครับ ยกเว้นแต่สัญญาที่เป็นด้านธรรมที่พวกเรามารับจากพระพุทธเจ้า อันนี้เป็นสัญญาถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์ ความเข้าใจเรื่องอริยสัจ ๔ เรื่องปฏิจลสมุปบาทนี้ดีมาก เพราะว่ามีไม่มีเรื่องตัวตนอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องเลย ทุกท่านควรจะจำแม่น ๆ นึกบ่อย ๆ ให้มันจำแม่น จำแม่น ๆ จำจนขึ้นในใจเลย คำว่าขึ้นใจก็คือ มีเรื่องอะไรปุ๊บ ความรู้เกิดขึ้นมาในใจเลย **นี่คือทุกขสัจ** พอโดนด่าปุ๊บ มันขึ้นใจเลยว่ **อันนี้คือสังขธรรม** เคยขึ้นใจมั้ยครับ โดนด่าขึ้นมาปุ๊บ เป็นไงครับ รู้สึกว่าไม่น่าโดนเลย ไม่น่าเดินมาแถวนี้เลย ช่วยแท้ กลายเป็นอย่างนั้นไปอีก นี่มันหลงเห็นมัย ไม่มีสังขธรรมขึ้นมาเลย คือมันยังไม่ขึ้นใจ ยังไม่เข้าใจ เดินไปเดินมาส่วนใหญ่ก็มีแต่ร้องเพลง บางท่านแก่แล้ว ก็ยังนึกถึงเพลงที่ตัวเองเคยร้องตอนหนุ่ม ๆ สาว ๆ มีแต่เรื่อง เธอรักฉัน ฉันรักเธอ เสร็จแล้วเธอก็ตบฉัน

ทิ้งฉัน ทิ้งกันไป ทิ้งกันมา ก็มีอยู่เท่านั้น ไม่ได้มีอะไร พวกเราก็คงจะหัดใหม่ หัดให้หนักถึงหลักคำสอนไว้เสมอ

คราวนี้ มาเรียนเรื่องปฏิจสนูปบาท ก็อย่าลืมนึกถึงบ่อย ๆ หรือท่องไว้ก่อนก็ได้ ท่องให้มันขึ้นใจ มีเรื่องอะไรปุ๊บให้นึกขึ้นมาได้เลย เช่น พอเจ็บปวดขึ้นมา อ้อ...เป็นเวทนาเกิดจากผัสสะ เจ็บปวดเป็นเวทนาไข่ม้อย ผัสสัจจยา เวทนาอย่างนี้ เห็นคนแก่หรือคนตาย อ้อ...เพราะชาติมี ความแก่และความตายจึงมี พอเข้าใจมั๊ยครับ เห็นตามปฏิจสนูปบาท อันนี้เรียกว่ามันขึ้นใจ หมายถึงว่า สัญญาของเราใช้ได้ เวลากระทบเรื่องต่าง ๆ มันก็จะปรุงขึ้นมาเลย

ช่วงนี้ช่วงบ่าย แอร์เย็นสบาย ช้างนอกอากาศร้อน ช้างในห้องแอร์เย็นสบาย เป็นเวลาทำอะไรครับ เวลาฟังธรรม สมควรฟังธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะอากาศมันดีใจ **อากาศดีก็ควรจะทำสิ่งที่ดี ก็คือฟังธรรมนั่นเอง** ส่วนพวกเราว่า อากาศดีสมควรทำสิ่งที่เลวมาก คือนอน ลองคิดดู มันกลับตาลปัตรกันไปหมด นี่มันมั่วจริง ๆ อันนี้ทุกท่านก็ควรจะทำให้ความชัดเจนแก่ตัวเอง ถ้ายังไม่ชัดเจน เราก็ต้องมาฟังธรรม

ทีนี้ มาฟังต่อไปสำหรับข้อธรรมเกี่ยวกับปฏิจสนูปบาท ภาคปฏิบัติ คำว่า ปฏิบัติ ๆ คงรู้แล้ว คือเราปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ทีนี้ อริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นมันเป็นทาง หรือเป็นข้อปฏิบัติ

ที่ทำให้เข้าถึงปฏิจลสมุปบทฝ่ายนิโรธวาระ ฝ่ายดับ ฝ่ายไม่เกิด ฝ่ายไม่มี อันนี้คงเข้าใจแล้วเรื่องของปฏิจลสมุปบท เป็นอารมณ์ ทางฝ่ายปัญญา พวกเราต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง ในคอร์สนี้ ผมก็จะบรรยายเยอะสักนิดหนึ่ง ทุกท่านก็ให้ตั้งใจฟัง และก็หัดนึกพิจารณาตามไป ท่านใดยังนึกตามไม่ค่อยได้ ก็จดไว้ก่อน เอาไปท่องก็ได้ ท่องเป็นบทสวดมนต์ หรือว่าท่องเพื่อฝึกสติ ไม่ให้ใจลอยก็ได้ **จำได้คล่องปาก ขึ้นใจ** ต่อไปก็ให้แทงตลอดด้วยดี เข้าใจชัดเจนด้วยความเห็น เมื่อแทงตลอดด้วยดีแล้ว เราก็ไปฝึกปฏิบัติ เมื่อจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นแล้ว ก็หยิบขึ้นมาพิจารณาอย่างนั้นะ

พวกเรานี้ ต้องยอมรับทุกขสัจก่อนนะ พอยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นทุกข์แล้ว ต่อมา ก็แยกแยะว่ามันคือสัจจะข้อไหน รู้จักทุกขสัจคืออุปาทานชั้น ๕ สมุทัยคือตัณหา นิโรธคือความสิ้นตัณหา ส่วนหนทางคือมรรค ๘ อันนี้คงจำแม่นแล้ว ปีที่แล้วพูดเรื่องอริยสัจ ปีนี้ก็มาพูดอีกเรื่องหนึ่ง แต่ก็ เป็นหัวข้อที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันนี้แหละ เป็นหลักธรรมขั้นสูงเลย

เมื่อเช้า ผมได้พูดถึงเรื่องปฏิจลสมุปบทที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธเจ้า การจะปฏิบัติธรรมได้ สำหรับพวกเราก็ต้องมี ธรรม ๒ อย่างที่เป็นตัวสำคัญ นำเข้าสู่การปฏิบัติกับนำออกจาก วัฏฏสงสาร ตัวนำเข้าสู่การปฏิบัติก็คือศรัทธา ทุกท่านอย่าลืม

ปล่อยศรัทธามา ให้มีความมั่นคงและหยั่งลงในคำสอนของ พระพุทธเจ้า อย่าไปปล่อยให้คนอื่นนะ คนอื่นพูด เธออย่าไป ฟังเขา หรือฟังแต่อย่าเชื่อถือ อย่าไปมั่นใจนะ ให้ปล่อยศรัทธา มาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ถึงแม้จะยังไม่เข้าใจ ก็ให้สวดไว้ ท่องไว้ ถ้าพิจารณาแล้วยังไม่เข้าใจด้วยเหตุผล ก็ให้มั่นใจว่า ต้องจริงแน่นอน เพียงแต่สติปัญญาของเรายังไม่ถึงนะ ไม่ใช่ว่า พระองค์ตรัสแล้ว เราจะเข้าใจได้ทุกเรื่อง บางเรื่องเราไม่เข้าใจ ก็ไม่เป็นไร ที่เป็นอย่างนั้น ก็เป็นเพราะปัญญายังไม่ถึง **ให้เรา มั่นใจไว้ก่อนว่า จะต้องเหมือนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง แน่แน่นอน** เพียงแต่ตอนนี้ เรายังเข้าใจไม่ได้นะ เราก็วางไว้ก่อน แล้วค่อย ๆ พิจารณาต่อไป ส่วนใดที่เข้าใจได้ เราก็เอามา ปฏิบัติก่อน แน่แน่นอน ธรรมนี้ต้องมีส่วนที่เราเข้าใจได้อยู่แล้ว เช่น เรื่องศีลนี้ สบายเลยใช่ไหม ฟังเข้าใจง่าย เราก็ทำอันนี้ ให้ได้ก่อน สติสัมปชัญญะ ต้องใช้ชีวิตอย่างมีสติอยู่เสมอ อย่างนี้ก็เข้าใจได้แน่นอน ก็รีบปฏิบัติซะ สมาธิเราก็มาฟัง ให้เข้าใจ สมาธิที่ถูกต้องในคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ ใจ เป็นกลาง มีความพร้อมที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตามเป็นจริง ใจเป็นกลาง ไม่รัก ไม่ชัง ดีเราก็ไม่หลงรัก ไม่ดีเราก็ไม่ชังสิ่งนั้น ๆ เพราะเรามีความรู้ ความเข้าใจสิ่งนั้น ๆ ว่ามันก็เป็นของมัน อย่างนี้ **นี่คือสมาธิที่ถูกต้อง** เป็นศักยภาพของจิต พร้อมที่จะ รับเรื่องต่าง ๆ มาพิจารณา พร้อมทั้งจะรับเรื่องอริยสัจ และ

ทำกิจต่ออริยสัจให้มันสมบูรณ์ คือสมาธิที่ถูกต้อง พวกเราก็ต้องฝึกให้มีสมาธิที่ถูกต้องอย่างนี้นะครับ

ทีนี้ มาพูดต่อไปถึงเรื่องปฏิจาสัมปทาหนะ ปฏิจาสัมปทาหนี่ โดยความหมายของศัพท์ แปลว่ากระบวนการที่มันอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน คือทั้งเหตุและผลนี้ มันเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน มีทั้งเหตุ มีทั้งผล ถ้ามีเหตุเกิดขึ้น ผลก็มีตามมา ผลเกิดขึ้น ก็แสดงว่ามีเหตุ ส่วนเราจะเห็นหรือไม่เห็น ก็อีกเรื่องหนึ่ง คือมีอันหนึ่งมา อันอื่นก็มาด้วย มาเป็นขบวนเลย เราจะรู้หรือไม่รู้ก็อีกเรื่องหนึ่ง ส่วนหลักธรรมนี้มันไม่ได้อยู่ลอย ๆ ไม่ได้อยู่เดี่ยว ๆ มันอยู่ในลักษณะเป็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย หลักธรรมในด้านปฏิบัติก็เหมือนกัน ต้องอิงอาศัยกันไปเป็นลูกโซ่ เพราะหลักธรรมในด้านปฏิบัตินี้ก็ เป็นปฏิจาสัมปทาฝ่ายนิโรธวาระ เวลาพูดเรื่องศีล ก็ต้องมีหลักธรรมอื่น ๆ ประกอบเข้ามาในนี้ด้วย ถ้าพูดเรื่องศีล เข้าใจว่ามีแต่ศีลอย่างเดียว ก็แสดงว่าเราเห็นผิด

ศีลนี้มันก็มาเดี่ยว ๆ ไม่ได้ ศีลมันจะมีขึ้นมาได้ เพราะการอิงอาศัยอันอื่นอยู่ เวลาพูดฝ่ายปฏิบัติ พวกเราต้องลือกไว้ก่อนว่า ต้องเป็นมรรค ๘ พูดเรื่องศีลก็คือได้มรรค ๘ ด้วย มาด้วยกันครบเลย เพียงแต่ตอนนี้เรายกแค่เรื่องศีลมาพูด พูดเรื่องสติ ก็ต้องเข้าใจครบมรรค ๘ ด้วย ไม่ใช่สติอย่างเดียว

ถ้าเป็นสติอย่างเดียวโดยไม่มีองค์อื่น ๆ มาประกอบ ก็ยังไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ถูก สมาธิก็เหมือนกัน ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่เคยแยกกัน ถ้าแยกกันก็แสดงว่าเราไม่เข้าใจเรื่องการอิงอาศัยกันและกันของสิ่งต่าง ๆ ไม่เข้าใจการปฏิบัติที่มันเป็นเรื่องรวม เหมือนเราพูดถึงอวิชชา ไม่พูดถึงกิเลสตัวอื่น หรือไม่พูดถึงสิ่งอื่น ๆ นึกว่าไม่มีตัวอื่น อย่างนี้มันก็ผิดไป จริง ๆ พูดถึงอวิชชา มันก็มีตัวอื่นอยู่ด้วย เพียงแต่ว่าในกรณีนี้เวลาพูดมันพูดได้ที่ละคำ ก็เป็นที่เข้าใจว่า มันอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นพร้อมกัน เกิดขึ้นแล้วก็กันไป หมายถึงว่าสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มันเกิดขึ้น มันล้วนเหมาะสมแล้วที่จะเกิดขึ้นตามเงื่อนไขของมัน มันมาตามกระแสแห่งเหตุปัจจัย

ปฏิจสุมุปาบท แปลว่า กระบวนการที่ธรรมทั้งหลายนั้นอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้น เหตุและผลต่อเนื่องกันไปเป็นกระแส ยืดยาวต่อเนื่องกันไป ปฏิจสุมุปาบทนั้นจะมีอยู่ ๒ ข้างด้วยกัน ข้างที่ ๑ เรียกว่า ข้างเกิด สมุทฺย ข้างหรือตอน เรียกว่า วาระ เลียนิยมพูดเป็นสมุทฺยวาระ วาระว่าด้วยเรื่องการเกิด เกิด ๆ นี้ก็ไม่ใช่เกิดของอะไร เป็นความเกิดของทุกขนั้นเอง เกิดทุกขข้างเกิดของกองทุกขล้วน ๆ เพียง ๆ ทุกขร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่มีคน ไม่มีผู้หญิง ไม่มีผู้ชายอยู่ในนั้นสักเสี้ยวหนึ่ง สักเปอร์เซ็นต์หนึ่ง ส่วนใช้คำว่าหญิง คำว่าชาย นี่เป็นคำสมมติเฉย ๆ

คำสอนที่บัญญัติตั้งขึ้นนี้ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแสดงเฉพาะเรื่องทุกข์กับความไม่เกิดแห่งทุกข์เท่านั้น ถ้าใครไปเข้าใจว่าพระองค์บัญญัติเรื่องอื่นมาด้วย แสดงว่าเข้าใจผิด เพราะสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้มีแค่ ๒ อย่าง ก็คือ อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท อันนี้ฝ่ายทุกข์ ฝ่ายสังขตธรรม กับอีกอันหนึ่งคือฝ่ายดับทุกข์ คือนิพพานมีเท่านี้ จะเกินนี้ไม่ได้ ถ้าพระองค์บัญญัติว่าเป็นคน เป็นหญิงเป็นชาย ใครเข้าใจว่าผู้หญิงผู้ชายมีจริง แสดงว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นการกล่าวต่อพระพุทธเจ้านี่ไง...พระพุทธเจ้าตรัสว่า มีผู้หญิง มีผู้ชาย อันนี้กล่าวต่อด้วยคำไม่จริง เพราะพระพุทธเจ้าไม่เคยว่า มีผู้หญิง มีผู้ชายอย่างแท้จริง เราไปว่า “มี” เอาของไม่มี ทำให้มันมีขึ้นมา แล้วก็อ้างว่าพระพุทธเจ้าพูด พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นจริง แต่พระองค์ไม่ได้หมายความว่ามันมีจริง มันเป็นแค่สมมติ เป็นภาษาสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจความเกิดขึ้นของทุกข์เฉย ๆ ทุกข์ตอนนี้มีรูปลักษณะแบบนี้ หน้าตามันเป็นผู้ชาย ก็เรียกว่าผู้ชายเกิดเท่านั้นเอง เป็นคำสมมติเฉย ๆ

ฉะนั้น บัญญัติที่ตั้งขึ้นนี้ แสดงเฉพาะเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น คือแสดงแต่ความจริง ความจริงมี ๒ อย่าง **สังขตธรรม** กับ **อสังขตธรรม** มีเท่านี้ทั้งหมดเลย ถ้าใครคิดว่ามีเกินนี้ เป็นความเห็นผิด ทุกท่านก็ต้องจำแม่น ๆ ตรงนี้จะได้ไม่เห็นผิด ถ้าบอกว่า มีสุนัข มีแมว มีสัตว์ มีบุคคล

อย่างนี้เป็นความเห็นผิด พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า สัตว์ก็ดี บุคคลก็ดี ผู้หญิง ผู้ชายก็ดี เป็นแค่คำสมมติขึ้น ตั้งขึ้น บัญญัติเรียกอะไร บัญญัติเฉพาะเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น เพราะว่าธรรมมีเท่านี้ พอตรัสรู้เท่านั้น จะแสดงเกินนี้ได้มีไม่ได้ มันจะเกินทำไมละ ธรรมที่ตรัสรู้ มีอยู่ ๒ อย่าง มีอิทัปปัจจยตาปฏิจลสมุปบาท กับ นิพพาน สังขตธรรม กับ อสังขตธรรม มีเท่านี้ พอบัญญัติขึ้นมาจะกลายเป็นผู้หญิงผู้ชายไป อย่างนี้มันก็เพี้ยนไปแหละ

พวกเราก็เลยต้องเข้าใจตรงนี้ เราใช้คำได้ปกติทุกประการ แต่ความเห็นนี้ ต้องให้ชัดเจน มีแต่คำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่บริสุทธิ์ เพราะว่าแสดงเรื่องสัจธรรมล้วน ๆ ไม่มีเรื่องสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ถ้าเป็นคำสอนอื่น ๆ ต้องมีเรื่องคน ไปสิงอยู่ตรงนั้นบ้าง อัดตาไปอยู่ตรงนั้นบ้าง บางที่ไม่อยู่ในชั้น ๕ สักหน่อยก็ไปอยู่ในนิพพาน บางที่อัดตาไม่มีรูป แต่เป็นนาม อย่างนี้ ตัวตน หรืออัดตา หรือสัตว์ก็จะไปอยู่ตรงนั้นที่ ตรงนี้ที่นี้ก็ไม่บริสุทธิ์ สรุปแล้วมีแต่ธรรมล้วน ๆ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ที่เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนนี้ อิงอาศัยกันและกัน เป็นเหตุและผลต่อเนื่องกันไป เป็นกระบวนการ การอิงอาศัยเป็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอันนี้ เรียกว่า ปฏิจลสมุปบาท

ปฏิจจสมุปปาทไม่ใช่ธรรมอันใดอันหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการ เช่น อวิชชาไม่ใช่ปฏิจจสมุปปาท อวิชชานี้เป็นธรรม เป็นปฏิจจสมุปปันนธรรม เป็นธรรมที่เกิดจากกระบวนการ เป็นตัวธรรม ไม่ใช่ตัวปฏิจจสมุปปาท แต่อวิชชาปัจจัย สังขารา เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี อันนี้เป็นปฏิจจสมุปปาท ทำนองนี้ ทุกท่านก็ต้องเข้าใจตรงนี้ ไม่ใช่ อวิชชาเป็นปฏิจจสมุปปาทนะ อวิชชาไม่ได้เป็นปฏิจจสมุปปาท ผัสสะอย่างนี้ ก็ไม่ได้เป็นปฏิจจสมุปปาท ผัสสะมันเป็นตัวธรรม เป็นปฏิจจสมุปปันนธรรม เป็นธรรมที่เกิดในกระบวนการของเหตุปัจจัย เรายกออกมาพูด ที่ยกออกมาพูด ไม่ใช่ยกออกได้จริงนะ ถ้ายกออกมาได้จริงก็ผิด เพราะยกออกมาไม่ได้จริง เหมือนเรายกศีลออกมาพูด จริง ๆ ยกออกมาไม่ได้นะ เพราะว่ามันต้องอยู่กับพวก อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มันจึงจะเป็นศีล ถ้าไม่อยู่กับพวกเขา มันก็ไม่เป็นศีลแล้ว อย่างนี้ มันก็ไม่ใช่ข้อปฏิบัติ เพราะข้อปฏิบัติมันต้องเป็นมรรค ๘ เวลาไปยกออกมาพูด ก็ไม่ได้ยกออกมาจริง ยกออกมาอธิบายเฉย ๆ เหมือน ผัสสะนี้ มันอยู่ในกระบวนการ เรายกออกมา ผัสสะมี ๖ นะ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส อธิบายไป ยกออกมาจากพวกได้จริงมั๊ย ยกออกมาไม่ได้จริง แคยกมาพูดให้ละเอียดเท่านั้นเอง

สภาวะนั้นก็ยังอยู่ในกระบวนการเหมือนเดิม ตัวผัสสะนี้เป็นปฏิจจสมุปปันนธรรม เป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการ

แห่งเหตุปัจจัย เป็นตัวธรรม ส่วนตัวปฏิจจสมุปบาท ก็คือ
ผัสสปัจจยา เวทนา กระบวนการนี้เป็นปฏิจจสมุปบาท ฉะนั้น
เวลาท่านใช้คำก็อย่าลืมใช้ให้ถูกนะ บางท่านพูด เวทนาเป็น
ปฏิจจสมุปบาท อย่างนี้ผิด ทำไมมันผิด มันไม่ถูกนะครับ
ฉะนั้น ต้องทำให้มันถูก ต้องให้เข้าใจชัดเจน พูดอะไร ทำอะไร
ก็ให้มันชัด เรียกว่าให้มันมีความละเอียดลึกซึ้ง ตามคำสอน
ของพระพุทธเจ้า นี่คือความหมายของปฏิจจสมุปบาท คือ
สิ่งต่าง ๆ ที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นเป็นไป เป็นเหตุและผล
ต่อเนื่องเป็นกระบวนการ เป็นกระบวนการเกิดขึ้นอิงอาศัยกัน
ที่นี้ ยังมีอีกคำหนึ่ง ที่เป็นกฎใหญ่ที่ครอบคลุมทั้งปวงเอาไว้ ก็คือ
คำว่า อิทัปปัจจยตา จริง ๆ ก็อันเดียวกันนั่นแหละ แต่ว่าคำแปล
ก็อาจจะไม่เหมือนกันบ้างเล็กน้อย

**อิทัปปัจจยตา แปลว่า ความที่มีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ
จึงเกิดขึ้น** แสดงให้เห็นถึงว่า เป็นการปฏิเสธลัทธิเหตุเดียว
ผลเดียวทั้งหมด ต้องมีอันนี้ ๆ คือมีหลายสิ่ง มีหลาย ๆ อย่าง
เป็นเหตุเป็นปัจจัย ผลหลาย ๆ อย่างจึงเกิดขึ้น นี่ก็เรียกว่า
อิทัปปัจจยตา กฎเกณฑ์อิทัปปัจจยตานี้ จะปฏิเสธลัทธิ
เหตุเดียวผลเดียว ลัทธิเหตุเดียวผลเดียวนี่ คนโดยมากก็จะ
เห็นอย่างนั้น เช่น ทำดี ย่อมได้ดี อย่างนี้ลัทธิเหตุเดียวผลเดียว
ถ้าใครเชื่ออย่างนี้ เป็นมิจฉาทิฎฐิ ทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว อันนี้ก็
เป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นลัทธิเหตุเดียวผลเดียว ซึ่งความจริงไม่มี

ตรงตัวอย่างนั้น เราก็ต้องเข้าใจกฎให้ดี ๆ ถ้าเข้าใจดี ความเห็นจะถูก เราก็ใช้คำเหมือนเขานี้แหละ แต่ความเข้าใจเราเข้าใจอยู่ว่า อ้อ...มันเป็นอย่างนี้นะ ไม่งั้นจะยึดถือ อาการที่แสดงความจริง แค่บางส่วน จะเกิดเป็นทฤษฎีขึ้น **ความจริงก็เป็นความจริง แต่การยึดความจริงว่าต้องจริงอย่างนั้น อันนี้เป็นทฤษฎี** อาการทฤษฎีก็คือยึดมั่นว่าอย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง เช่น ทำดีต้องได้ดีเท่านั้น อันนี้เป็นทฤษฎี ทำชั่วต้องได้ชั่วเท่านั้น อันนี้เป็นทฤษฎี อ้าว...แล้วมันไม่ได้ชั่วเหอ ก็ได้อยู่ แต่มันไม่แน่เสมอไป มันมีเงื่อนไขอีกเยอะกว่าที่เรารู้ เงื่อนไขมีอะไรบ้างไม่รู้ ทำไม่ไม่รู้ ก็เราไม่ใช่พระพุทธเจ้า เราก็รู้เท่าที่พอหมดทุกข์ก็พอ ส่วนอันอื่น ๆ เราไม่ต้องไปยึดอะไร เรารู้ให้หมดกิเลสเฉย ๆ เราไม่ได้รู้เพื่อจะไปยึดอันใดอันหนึ่ง

ถ้าแบบคนที่เห็นผิดไม่เข้าใจกฎนี้ พอรู้อันนี้ เขาก็จะยึดอันนี้ รู้อันนั้น ก็ยึดอันนั้น มีที่ยึดหลายอันไปเรื่อย มีถูกหลายถูกไปเรื่อยนะ นั่นก็ถูก นี่ก็ถูก อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างนี้จริง ก็เป็นความยึดขึ้นมาเยอะ แบบนี้แทนที่จะเรียนแล้วมันหมดทุกข์ เรียนแล้วทุกข์หนักกว่าเดิม เพราะว่าถูกเยอะไปหน่อย พอถูกเยอะ มันก็วิ่งไปชนผิด เจอไม้หน้าสามหัวแตกเอาทะเลาะเบาะแว้งกันอีก ลำบากลำบาก ทุกท่านก็เลยต้องเข้าใจกฎตัวนี้ให้ดี ถ้าเข้าใจกฎนี้ดี ความยึดทั้งหลายจะไม่มี ก็คือกฎอิทัปปัจจยตานิ จะปฏิเสธลัทธิเหตุเดียวผลเดียว ลัทธิ

เหตุเดียวผลเดียว พวกเราก็พูดบ่อย ๆ เช่น อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร อันนี้ก็คือเหตุหนึ่งคืออวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิดผลหนึ่งก็คือสังขาร จริง ๆ อย่างนี้ไม่มีนะ อันนี้พูดให้เข้าใจง่าย เพื่อเราจะได้เอาไปปฏิบัติให้พันทุกซ์เฉย ๆ เพื่อจะไปเจริญมรรคให้มันสมบูรณ์เท่านั้นเอง

ความรู้ที่จำเป็นสำหรับเรา เราไม่ต้องรู้ละเอียด รู้แค่เหตุใกล้หรือเหตุที่สำคัญก็พอ รู้แค่เหตุที่สมควรรู้ก็พอ ส่วนเหตุอื่นไม่ต้องรู้ ความหมายคือแบบนี้ **อิทัปปัจจยตา** แปลว่า ความมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น สิ่งนี้ ๆ คือหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่าง เพราะหลาย ๆ สิ่ง หลาย ๆ อย่างเป็นปัจจัยผลหลาย ๆ อย่างจึงเกิดขึ้น อย่างนี้ มันเชื่อมโยงอะไรบ้าง อย่างที่ผมเกริ่นไปเมื่อเช้า ถ้าท่านใดต้องการเรียนละเอียด ก็ไปเรียนใน **คัมภีร์ปฏฐาน** จะบอกเหตุมีอะไรบ้างเยอะไปหมด ผลมีอะไรบ้าง และเชื่อมกันด้วยปฏฐานแบบไหน โดยวิธีไหนโยงกันเป็นโครงข่าย

ถ้าเรียนแล้วก็รับรองว่าไม่จบไม่สิ้นนะ และการรู้ที่ไม่จบไม่สิ้นนั้น คือจบแล้วสำหรับเรา คือเรียนยังไงก็ไม่มีวันเข้าใจหมด นั่นแหละ ถูกแล้วนะ อย่างนี้ถูก ถ้าเรียนแล้ว ผมจะพยายามเข้าใจให้ได้หมด อันนี้ตายเปล่านะ เพราะคนจะเข้าใจพระพุทธเจ้าได้ มีท่านเดียว ก็คือพระพุทธเจ้าด้วยตัวเอง ส่วนสาวกไม่มีวัน

เข้าใจหรือ เป็นไปไม่ได้นะ พวกเราก็เอาแค่พอเข้าใจในแง่ที่มันจะละกิเลสก็พอ เราเรียนกฎ ไม่ใช่เรียนเพื่อจะเก่งอะไรนะ เรียนเพื่อจะแก้ความยึดถือเฉย ๆ เพื่อจะแก้ความเห็นผิด และความยึดถือผิด เพราะพวกเราโดยมาก มันก็จะมีอาการยึดเหตุเดียวผลเดียวนี้เป็นพื้นอยู่ ทำไม่ต้องยึดเหตุเดียวผลเดียว เพราะว่าเรามีประสบการณ์ พอเรามีประสบการณ์ เราก็ยึดประสบการณ์ **ประสบการณ์ที่เราพบนี้ มันเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งทั้งหมด** เราก็เจอมาจริง ๆ ใช่มั้ย พอเราเจอจริง ๆ ก็ต้องยึดสิ โดยเฉพาะพวกทำสมาธิ ก็ยิ่งยึดได้เยอะขึ้น

ต่อมา ปฏิจจสมุปบาท เป็นกระบวนการที่ธรรมทั้งหลายอิงอาศัยเกิดขึ้น อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปกระบวนการทั้งหลายเหล่านี้ มันก็เป็นของมันอย่างนี้ ธรรมทั้งหลายที่อยู่ในกระบวนการมันก็เป็นธรรมแต่ละอย่าง ๆ ธรรมแต่ละอย่าง ๆ มันก็มีสามัญญลักษณะของมันอยู่ในนั้นนะ **สามัญญลักษณะ**ก็เลยเป็นกฎย่อย ๆ ภายใต้ตีที่ปัจจุจตา ปฏิจจสมุปบาทอีกต่อหนึ่ง เช่น อวิชชา ก็มีสามัญญลักษณะก็คือมันเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน สังขารมันก็มีสามัญญลักษณะ คือ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน และถูกรอบด้วยอิที่ปัจจุจตาปฏิจจสมุปบาท ผัสสะก็เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน เวทนามก็เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ของไม่เที่ยงเหล่านี้อิงอาศัยกันและกัน

ของเป็นทุกข์เหล่านี้อิงอาศัยกันและกัน ของไม่ใช่ตัวตน เหล่านี้อิงอาศัยกันและกัน ไม่มีสภาวะไหนเที่ยงเลย ไม่มีสภาวะไหนสุขเลย ไม่มีสภาวะไหนเป็นตัวตนเลย

ฉะนั้น ถ้าเรียนถูกต้อง ความเที่ยงของสิ่งต่าง ๆ ก็จะไม่มีความมีอะไรนอนแอบอยู่ที่ไหน ทุกสภาวะอยู่ในลักษณะเป็นกระแสล้วน ๆ ถ้าเรียนไม่เข้าใจ เดี่ยวสักหน่อย ก็จะมีอวิชชา นอนอยู่ในจิตอีก เดี่ยวก็จะมีกิเลสตัณหาอยู่ในสัญญาญาณอีก แท้ที่จริง **ไม่มีอันไหน นอนอยู่ในไหน** เพราะทุกสิ่งมันไม่เที่ยงหมดเลย อวิชชาก็ไม่เที่ยงเช่นกัน เกิดและดับเหมือนกัน ตัณหาก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน เกิดและดับเหมือนกันนั่นเอง มันล้วนอิงอาศัยกันและกัน อวิชชาก็พอ ๆ กับผัสสะนั่นแหละ มันก็เป็นธรรมเหมือนกัน เกิดเพราะเหตุและหมดเหตุมันก็ดับอย่างนี้

ที่เรายังมีอวิชชา เหมือนกับอวิชชาค้างอยู่ ก็เพราะยังไม่มียุติเท่านั้นเอง ที่เรายังเห็นผิดอยู่ที่นี่ ดูเหมือนความเห็นผิดยังอยู่ จริง ๆ ความเห็นผิดมันไม่อยู่นะ ความเห็นผิดมันเกิดแล้วมันก็ดับ มันไม่มีอันไหนอยู่ แต่ที่มันยังเหมือนอยู่ เพราะเรายังเห็นไม่ถูกเท่านั้นเอง ก็เหมือนกับความไม่เข้าใจของเรา นี่เหมือนยังอยู่เลย สมมติเราไม่เข้าใจเรื่องนี้ เราก็ยังไม่เข้าใจคาอยู่ มันเหมือนคาอยู่ จริง ๆ ความไม่เข้าใจนี้

มันเกิดและดับ มันไม่ได้คาอยู่ อะไรที่คาอยู่ครับ ก็คือมันยังไม่เข้าใจ มันก็เลยเหมือนคาอยู่ เมื่อไรความเข้าใจเกิดขึ้น ความไม่เข้าใจก็หายไป จริง ๆ มันหายไปตั้งนานแล้ว มันหายไปแล้ว มันเกิดแล้วหายไปตั้งนานแล้ว แต่ยังเหมือนกับคาอยู่

ฉะนั้น วิธีปฏิบัติของเราเลยไม่ได้มีอะไรเยอะ เจริญมรรค ให้มันเกิดความเข้าใจเท่านั้นเอง ให้เห็นถูก ความเห็นผิดมันก็จะหายไป เพราะยังงั้นมันก็หายไปอยู่แล้ว แต่ที่ดูเหมือนมันไม่หายไป เพราะเรายังไม่เห็นถูก เมื่อใดเห็นถูก ความเห็นผิดก็หายไป แต่จริง ๆ แล้วมันหายไปตั้งแต่ยังไม่เห็นถูกโน่นแหละ ความเห็นผิดเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป พอเห็นผิดเกิดขึ้น มันดับเลยนะ แต่ดูเหมือนยังอยู่ เพราะอะไรครับ เพราะยังไม่เห็นถูกเท่านั้นเอง วิธีที่ง่าย ๆ กว่านั้นก็就是不สนใจหรือก เห็นผิดก็ช่างหัวมัน เราเห็นถูกซะ มันจบเลย นี่เข้าใจมั๊ย การเจริญมรรคนี้ ก็เลยเป็นวิธีเดียวเท่านั้น เราไม่ต้องไปสู้กับอะไรทั้งนั้น เช่น ท่านง่วงนอนนี้ ถ้าเรารู้สึกว่ามันง่วงนอนแล้ว ง่วงนอนคาอยู่ จริง ๆ ง่วงนอนมันคาอยู่มั๊ยครับ ไม่คา ไม่มีอะไรคาอยู่ แต่มันคาจริง ๆ นะอาจารย์ เป็นชั่วโมงเลยนะคาอยู่ บางท่านทั้งน้ำลายทั้งหาว ๓๐ รอบ ยังไม่หายง่วงเลย เหมือนคาเลย จริง ๆ มันไม่ได้คาอยู่ ทุกอย่างมันเกิดแล้วมันดับหมด ที่เหมือนคาเนี่ย เป็นเพราะเรายังไม่เข้าใจมัน เรายังเห็นผิดในมันเฉย ๆ มันเลยดูเหมือนคา แต่จริง ๆ ไม่คา

ในเมื่อทุกอย่างมันไม่คಾಯอยู่แล้ว เราก็ไม่ต้องไปยุ่งกับ
ง่วงนอน เราแค่ไปทำความตื่นให้มันเยอะ ถ้ามันตื่น มันก็หายง่วง
แต่พวกเรานี้ไม่ทำความตื่น เราทำการต่อสู้กับความง่วง สู้จน
ตัวเองตายก่อนความง่วง จริง ๆ เราไม่ต้องสู้มัน เพราะยังง
มันตายอยู่แล้ว วิธีของเราคืออะไร ไปทำความตื่นให้มัน
เยอะ ๆ พอทำความตื่นเยอะ ๆ ความง่วงก็หาย เพราะมัน
หายไปตั้งนานแล้ว หายตั้งแต่ยังไม่ตื่นนอน พอเข้าใจมั๊ย
แต่พวกเรางง อุปมาเหมือนกับว่า คนเกิดมาแล้วมันก็ต้องตาย
เป็นเรื่องธรรมดาใช้มั๊ย มันเรื่องปกติ เราควรไปยุ่งอะไรกับมัน
มั๊ยครับ ไม่ควร เราก็ทำหน้าที่ของเราไป มาดูอีกทีหนึ่งมันก็
ตายแล้ว เราก็เดินของเราไป ไม่มีปัญหา แต่พวกเราคุ่นเคย
อีกแบบหนึ่ง สมมติมีคนหนึ่งนิสัยไม่ดี เราก็ไปสู้กับเขา สู้ไป
สู้มา เขาก็ตายจริง ๆ ชะด้วย รวมทั้งเราตายด้วย ส่วนใหญ่
เราเป็นอย่างนั้นกัน เรียกว่าเราไม่เดินอยู่ในมรรคนั้นเอง
พอเข้าใจมั๊ยครับอย่างนี้

เหมือนเรามีความโกรธเกิดขึ้น เราก็จะไปละความโกรธ
ละโน่นละนี่ ละพยายามทำอะไรก็ว่าไปนะ แท้ที่จริงแล้ว พระพุทธเจ้า
สอนว่า ถ้าอยากจะละความโกรธนี่ละ ละพยายามนี้ ละด้วย
อะไรครับ ละด้วยเมตตา มันเกี่ยวอะไรกับพยายามมั๊ยครับ
ไม่เกี่ยวนะ พยายามช่างมัน เราไปทำอะไรครับ ทำเมตตาให้
มันเยอะ มีเมตตาเยอะ พยายามก็หายไป เพราะว่าจริง ๆ

พยาบาทมันเกิดแล้ว มันดับอยู่แล้ว มันหายอยู่แล้ว แต่ที่ดูเหมือนมันไม่หาย เพราะเรายังไม่มีเมตตาเท่านี้เองนะครับ พอเรามีเมตตา ความโกรธ ความพยาบาทก็หายไป แต่จริง ๆ มันหายไปตั้งนานแล้วนะ เกิดที่ไร มันหายตลอดเลย แต่ว่าเราไม่รู้จัก พอเข้าใจมัย **ละความตระหนี่ด้วยการให้** เราก็ไม่ต้องสนใจความตระหนี่ ไปทำอะไรครับ ไปให้เยอะ ๆ ให้บ่อย ๆ จนเป็นนิสัย ความตระหนี่ก็หายไปแค่นั้นแหละ ง่ายมัยอย่างนี้ บางท่านก็ยังไม่ยอมเหมือนเดิมละ ไม่มีง่ายกว่านี้แล้วละ

สรุปแล้ว ก็คือ เราก็เจริญมรรคนั่นเอง อย่านไปยุ่งกับอันโน้น อันนี้ อันนั้นนะ ที่เรามีปัญหา ก็เพราะว่า เราไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ บางเรื่องเราก็จะสู้นั้นสู้นี้ มันก็เลยมีปัญหาเยอะ มาคราวนี้ ผมจะมาพูดเป็นโครงให้ฟังเลย “อิทัปปัจจยตา” ความมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น อันนี้เอาไว้ปฏิเสธ ความเห็นว่ามีเหตุเดียวผลเดียว ทุกท่านก็อย่าลืมไปแก้ความรู้สึกว่า เหตุเดียวผลเดียวนั้นให้หมดนะครับ ให้หมดจากใจของเรา ก็คือ ให้เราเข้าใจว่ามีเหตุหลายอย่าง ผลหลายอย่างนะครับ เมื่อเข้าใจอย่างนี้เรียบร้อยแล้ว เข้าใจชัดเจนแล้ว ความเห็นผิด เหตุเดียวผลเดียวก็จะหายไปนะ แค่นั้นแหละ ก็ทำเท่านี้ละ เลยต้องฟังบ่อย ๆ แล้วก็สังเกตบ่อย ๆ

ต่อมา ปฏิจาสนุปปาท กระทบธรรมที่อิงอาศัยกัน และกันเกิดขึ้น แล้วก็เป็นอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้มีตัวตน ไม่มีสัตว์บุคคล ไม่ได้มีอะไรเที่ยงถาวร ไม่ได้มีอะไรเป็นตัวเป็นตน **อวิชชาที่ไม่มีตัวตน เป็นปัจจัยให้เกิดสังขารที่ไม่มีตัวตน** อวิชชาก็ไม่เที่ยง เป็นปัจจัยให้เกิดสังขารที่ไม่เที่ยง ไม่มีอันไหนเที่ยงสักอย่างนะ ไม่มีอันไหนคงที่ ไม่มีอันไหนอยู่ถาวร ไม่มีอันไหนอยู่ค้ำงนะ ถ้าอันไหนอยู่ค้ำง แสดงว่าเรายังเห็นผิดอยู่เท่านั้นเอง ที่ยังเห็นผิดก็เพราะเรายังไม่เห็นถูกเท่านั้นเองนะ เห็นถูกมันอยู่กับมรรค เราก็เลยต้องเจริญมรรคอย่างเดียว ทุกอย่างจึงจะหมดลง เหมือนกับว่าเจริญมรรคแล้วกิเลสหมด แต่จริง ๆ กิเลสมันหมดตั้งนานแล้ว แต่ทำไมยังเหมือนยังมีอยู่ เพราะมันยังเห็นผิดอยู่ เห็นผิดว่ากิเลสมันยังไม่หมด ทำไมมันยังเห็นผิด เพราะมันยังไม่เห็นถูก ทำไมจะเห็นถูก เจริญมรรคมีทางออกอื่นมั้ย ไม่มี **ต้องเจริญมรรคอย่างเดียว** พอเข้าใจมั้ยน้า เหมือนเราอยากกินนั่น อยากกินนี่ อยากแล้วมันก็ดับ จะได้กินหรือไม่ได้กิน มันก็ดับหมดเลย แต่มันดูเหมือนยังอยากอยู่นะ ที่ดูเหมือนยังอยากอยู่ เหมือนยังอยากคาอยู่ เป็นเพราะมันเห็นผิดอยู่ ทำไมมันยังเห็นผิดอยู่ เพราะมันยังเห็นไม่ถูก ทำไมดีศรีรับ ไปเจริญมรรคเสีย แค่นั้นเองนะ ทำไมมันเป็นอย่างนี้ ก็เพราะมันเป็นอย่างนี้แหละ มันไม่เป็นอย่างอื่นจากนี้ มันเป็นสัจจะ

คนที่เข้าใจสังขารธรรม ก็เลยมีวิธีปฏิบัติอยู่อันเดียว คือ เจริญ อริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง เรียกว่า หยั่งลงสู่มรรค เห็นสังขาร ๔ ประการ แล้วก็หยั่งลงสู่มรรค อันนี้คือพระโสดาบันนั่นเอง ต่อไป ก็จะบรรลุดุจธรรมสูงขึ้นไปแล้ว ส่วนพวกเรานี้ยังเหยียบเรือหลายแคมอยู่ ปฏิบัติธรรม เดี่ยวอันนั้น เดี่ยวอันนี้ วุ่นนะ เดี่ยว สู้กับคนนั้น เดี่ยวสู้กับคนนี้ มันหลายวิธี มันไม่ลงสู่มรรคสักที มันไม่มีหลายวิธี มันมีวิธีเดียวก็คือเจริญมรรค ให้ทุกท่าน ได้จำไว้ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป จะได้ปฏิบัติสะดวก หรืออย่างน้อย ก็ทะล่อมจิตว่า แก่อย่าไปหลายเรื่อง ให้มาเจริญมรรคเถอะ บอกมันหน่อย จิตเราบางทีก็บอกยาก มันหลายเรื่องหลายราว เกินไปนะ

ผมจะอ่านพระสูตรหนึ่งให้ฟังก่อน แล้วก็ค่อยอธิบายเพิ่มเติม ซึ่งก็เป็นพระสูตรที่อธิบายคำพูดที่ผมได้เกริ่นกับทุกท่าน ไปเมื่อก็เื่องนะครับ ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปัจจุยสูตร ข้อที่ ๒๐ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิจาสัมมุขบาท และปฏิจาสัมมุขป็นนธรรม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังจงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นได้ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจาสัมมุขบาท เป็นอย่างไร

คือ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดาความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ ก็ยังคงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้น ครั้นรู้บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า ‘เธอทั้งหลายจงดูเถิด’

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะสพายนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพายนะจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ... ก็เหมือนกัน
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี ... ก็เหมือนกัน

เพราะอวิชาเป็นปัจจย ลังขารจึงมี ตถาคตเกิดขึ้น ก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตาม ธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความมีสิ่งนี้เป็นปัจจย ของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้น ครั้นรู้ บรรลู่แล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่ ‘เธอทั้งหลายจงดูเถิด’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจย ลังขารทั้งหลาย จึงมี ในกระบวนการนี้มีลักษณะตถตา คือเป็นอย่างนั้นเอง อวิตถตา คือไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นอย่างนั้น อนัญญถตา คือความไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น อิทัปปัจจยตา คือความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจยของสิ่งนี้ ดังพรรณนามาจะนี้จะแล นี้เรียกว่ ปฏิจจสมุขบถ

ปฏิจจสมุขบถนธรรม เป็นอย่างไร

คือ ขราและมรณะเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความลึนไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

ชาติ ... ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ...
สหายนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... สังขารทั้งหลาย ...

อวิชชาเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกัน
และกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป
มีความดับไปเป็นธรรมดา นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปปັນนธรรม

เมื่อใดอริยสาวก เห็นปฏิจจสมุปบาทและปฏิจจสมุป
ปັນนธรรมเหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความ
เป็นจริง เมื่อนั้นอริยสาวกนั้น จักเข้าถึงที่สุดเบื้องต้นว่า
ในอดีต เราได้มีแล้วหรือหนอ ในอดีต เราไม่ได้มีแล้วหรือหนอ
ในอดีต เราได้เป็นอะไรหนอ ในอดีต เราได้เป็นอย่างไรหนอ
ในอดีต เราเป็นอะไร จึงได้เกิดเป็นอะไรอีก' หรือว่าจักเข้า
ถึงที่สุดเบื้องปลายว่า 'ในอนาคต เราจักมีหรือ ในอนาคต
เราจักไม่มีหรือ ในอนาคต เราจักเป็นอย่างไรหนอ ในอนาคต
เราจักเป็นอะไร จึงจักเป็นอะไรอีก' หรือจักมีความสงสัยใน
ปัจจุบันอันเป็นไปในภายใน ณ บัดนี้ว่า 'เรามีอยู่หรือหนอ
เราไม่มีหรือหนอ เราเป็นอะไรหนอ เราเป็นอย่างไรหนอ

ลัทธินี้มาจากไหนหนอ เขาจักเป็นผู้ไปที่ไหนหนอ' ข้อนี้
เป็นไปได้ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะอริยสาวกเห็นปฏิจ
สัมปบาทและปฏิจสัมปปีนธรรมเหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริง”

ปัจจัยสูตรที่ ๑๐ จบ^๑

อันนี้ กล่าวถึงปฏิจสัมปบาทกับปฏิจสัมปปีนธรรม
ก็ปฏิจสัมปปีนธรรมหลาย ๆ อย่าง ซึ่งล้วนเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน เป็นของที่สิ้นไป ๆ อยู่เสมอนี้แหละ
มาอิงอาศัยกันด้วยกฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสัมปบาท ซึ่งเป็น
กฎที่มีอยู่ เป็นอยู่ และเป็นไปตามธรรมชาติอย่างนั้น พระ
ตถาคตทั้งหลายจะตรัสรู้หรือไม่ตรัสรู้ มันก็เป็นของมัน
อย่างนั้น มันเป็นความแน่นอน เป็นลักษณะธรรมดา ธรรมชาติ
ของมันอย่างนั้น อวิชาที่เป็นของไม่เที่ยง ที่เป็นของสิ้นไป ๆ
หมดไปนั้นแหละ มันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดสังขาร ซึ่งล้วน
ไม่เที่ยง เป็นของที่หมดไป สิ้นไปนั่นเอง ต่อเนื่องกันไป นี่มัน
มีธรรมชาติอย่างนี้นะ

---

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔-๓๖.

พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรม ๒ อย่างด้วยกันในที่นี้ก็คือ ปฏิจาสนุบาทเป็นอันหนึ่ง กับปฏิจาสนุป็นนธรรมเป็นอีกอันหนึ่ง ทุกท่านก็ต้องแยกให้ตึนะ **อวิชขานี้เป็นปฏิจาสนุป็นนธรรม** เป็นธรรมที่อยู่ในกระบวนการหรือเกิดจากกระบวนการของปฏิจาสนุบาท ซึ่งมันก็เป็นของไม่เที่ยงเช่นกัน ฉะนั้น อวิชขานี้ไม่เคยตกค้างอยู่ในใจเลย เกิดพร้อมใจ แล้วก็ดับพร้อมกับใจเรา ไม่เคยค้างอยู่นะ ขนาดใจยังไม่ค้างที่ไหนเลย อวิชขามันจะไปค้าง ก็เป็นไปไม่ได้นะ เพราะมันเป็นแค่ปฏิจาสนุป็นนธรรม ตัณหา ความอยากอะไรต่อมิอะไรต่าง ๆ ก็เหมือนกัน มันก็เป็นเพียงปฏิจาสนุป็นนธรรม ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เป็นของที่หมดไป สิ้นไป ความง่วงนอนอะไรต่าง ๆ นึ่นะ ตกค้างอยู่มั้ยครับ ยังดูค้าง ๆ อยู่ นะคะ เราไม่รู้จักมันตามเป็นจริง มันค้างนี้ มันค้างอยู่ในความเห็นผิด เราเห็นผิดว่ามันค้าง จริง ๆ มันค้างมั้ย มันไม่ค้างนะ แล้วทำไมมันยังเห็นผิดอยู่ ก็มันไม่เห็นถูก แค่นั้นแหละ

เราก็เลยต้องไปเห็นให้มันถูกต้อง **ถ้าเห็นถูก ความเห็นผิดก็หมด** พอเห็นผิดหมด ใ้ค้างมีมั้ยครับ ไม่มี เพราะมันไม่มีอะไรค้างตั้งนานแล้วนั้นแหละ ตัวเรา ของเรา บ้านของเรา ค้างอยู่มั้ยครับ ตอนนี บ้านของเรา สมบัติของเรา สามีของเรา หมาน้อยของเรา ไก่อของเรา เป็ดของเรา ค้างอยู่มั้ยครับ ไม่ค้าง ไม่มีเลยนะ เกิดกับใจ แล้วก็ดับไปหมดเลยนะ ดับหายไปหมดเลย

แต่เรายังรู้สึกว่ามันยังค้างอยู่ เพราะมันไม่เห็นความจริง ไม่เห็นว่ามันดับไป คือมันเห็นผิด พอเห็นถูกแล้ว มีอะไรค้างบ้าง บ้านยังเป็นของเรามั้ย ไม่เป็น พอเห็นถูกแล้ว บ้านก็ไม่ใช่ของเรา เพราะมันไม่เป็นมาตั้งนานแล้ว สามปีเป็นของเรามั้ย ไม่เป็น ถ้าเห็นถูกแล้ว มันก็ไม่ใช่ พอเห็นถูกแล้ว มันก็ไม่มีแล้วนะจริง ๆ ตั้งแต่เรายังเห็นผิดนี้ ความเห็นผิดมันเกิดแล้ว มันดับมั้ยดับเหมือนกัน เกิดแล้วดับ ทุกอย่างเป็นอย่างนี้หมดเลย แต่เรายังรู้สึกว่ามันยังเป็นอยู่นะ เป็นเพราะเราไม่เห็นว่ามันดับ เรายังเห็นผิดอยู่นั่นเอง เราก็เลยต้องสร้างความเห็นถูกขึ้นมา เมื่อเห็นถูกแล้ว ความเห็นผิดก็ไม่เหลือ ทำไมมันไม่เหลือ ก็มันไม่เหลือตั้งนานแล้ว มันดับไปตั้งนานแล้ว

ฉะนั้น เวลาธรรมเกิดขึ้น จึงไม่ได้ละกิเลสอะไรขณะนั้นเลย กิเลสมันดับไปตั้งนานแล้ว ก็แค่เห็นให้มันถูกเฉย ๆ พอเห็นถูก มันก็เลิกเห็นผิดเท่านั้นนะ แค่นี้ ฟังดูพอจะง่ายหรือยากครับนี่นี้แหละนะ พวกเราก็เลยพากันสู้กับกิเลสกันหัวทิ่มบ่อกันอยู่ ก็เพราะไปสู้กับของไม่มีตัวตน มันเป็นอย่างนี้แหละที่นี้ ไปรักษาของเรา หวงของเรา นุ่น นี่ นั่น มีมั๊ยครับพวกนั้น ไม่มีเลยนะ ไม่มีอะไรค้างอยู่ในใจของเราเลย แม้จะเห็นผิดเกิดขึ้นว่าเป็นของเรา มันดับมั๊ยครับ ดับ แล้วอยู่ในใจเรามั๊ย ไม่อยู่ โกรธเกิดขึ้นนี้ ก็โกรธจริง ๆ นะ โกรธจริง ๆ ด้วย และดับด้วย สุกุสลายหายไปจากจิตเลย ไม่เหลืออยู่ แต่ดูเหมือนมัน

เหลืออยู่นะคะ เห็นไอ้หมอนั้นแล้วโกรธทุกทีเลย เห็นมัยนะเนี่ยมันเหลือ เพราะว่าเราไม่เข้าใจมันแหละ เราไม่เข้าใจธรรมไม่เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่มันเป็นอย่างนั้น คือมันยังเห็นผิดอยู่ มันเห็นไม่ถูกต้องนะครับ

พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจาสุมุปปาทเป็นอย่างไร คือ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามณะจึงมี นี่แบบนี้ะ เป็นปฏิจาสุมุปปาท ให้ทุกท่านเข้าใจ ไม่ใช่ชาติอย่างเดียว ชาติไม่ใช่ปฏิจาสุมุปปาท **ชาติเป็นปฏิจาสุมุปปันนธรรม ส่วนเพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามณะจึงมี นี่เป็นปฏิจาสุมุปปาท** ตถาคคเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น ก็คือ สภาวะปฏิจาสุมุปปาทที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นและเป็นไปว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามณะจึงมี มันก็ตั้งอยู่อย่างนั้นตั้งนานแล้ว มันเป็นไปอย่างนั้น เป็นความเป็นไปตามธรรมดา เป็นความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ พระตถาคคไปรู้ บรรลุถึงธาตุนั้นแล้ว ครั้นรู้บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงดูเถิด พวกเราก็มีหน้าที่ไปดู คุณนี้เป็นหน้าที่ หรือเป็นกิจของปัญญา พวกเราก็เลยต้องไปฝึกปัญญาให้มัย พอฝึกปัญญาแล้ว ก็เอามาดูนะ

ตอนนี้ ก็มาฟังเป็นข้อมูล ต่อไปทุกท่านก็ไปฝึกปัญญา ไปฝึกให้มีสติ สัมปชัญญะ ให้มีสมาธิและก็ฝึกปัญญา เห็นมัย พอฝึกปัญญาแล้วก็ดู เธอจงดูให้มันรู้ ดูให้มันเห็น เพราะภาพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภาพ จึงมี ไปเรื่อยจนถึงเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี ตถาคต เกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือความตั้งอยู่ตาม ธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัย ของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้น ครั้นรู้ บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า **เธอทั้งหลายจงดูเถิด** นี่เป็นกระบวนการ ซึ่งในกระบวนการนี้ มันเป็น**ตถตา** คือมันเป็นเช่นนั้นของมัน ก็คือ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี นั่นแหละคือมันเป็นของมัน ไม่ใช่เป็นของเรา ไม่ใช่เป็นของใคร เป็นกระบวนการที่มันเป็นของมัน ไม่ใช่เป็นของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เป็นของที่ถูกใจใคร ไม่ใช่ผิดใจใคร ไม่ใช่อย่างนั้น มันเป็นของมันอย่างนั้น เป็น**อวิตถตา** คือมันไม่คลาดเคลื่อน ไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น เป็น**อนัญญตา** ไม่เป็นอย่างอื่น มันเป็น**อิทัปปัจจยตา** คือความที่มีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ มันจึงเกิดขึ้น นี่แหละมันมีลักษณะเป็นกระบวนการ นี่เป็นฝ่าย ปฏิจจสมุปบาท

อีกส่วนหนึ่ง ปฏิจาสุมุป็นนธรรมเป็นอย่างไรร คือ ชรา และมรณะ ก็เป็นสภาวะไม่เที่ยง ชราที่ไม่เที่ยงนะครับ ท่านที่ชราอยู่นี้เป็นไงครับ ยังชราอยู่มั้ยครับนี่ ยังชราเที่ยงเลย ทำไมมันเที่ยงอยู่ล่ะ ทำไมมันชราอยู่ตลอด เพราะมันเป็นตัวเรา เป็นตัวตน เป็นเราชราอยู่ตลอด แต่ชราที่มันเที่ยงมั้ย มันไม่เที่ยง ชรามันก็เป็นของเกิดแล้วดับ ที่เรายังเห็นชรามันไม่ดับ ก็เพราะเรายังเห็นผิดอยู่ เราไม่เห็นมันดับไป จริง ๆ มันเป็นของเกิดและดับนะ พวกเราต้องรอดับชีวิตก่อน จึงจะเห็นมันดับ มันไม่เห็นแล้ว มันตายไปแล้วนี่ มันจะเห็นอะไรล่ะ

ถ้าจะเห็น มันก็เห็นตอนมีชีวิตอยู่ ตอนเดินจงกรมนี้แหละ ถึงจะเห็นไข่ม้อย เราเห็นผิด มันก็เลยเป็นอย่างนี้ เราก็เลยชราคาอยู่ถึงทุกวันนี้ละ หลายท่านก็เลยยังชราอยู่ เดี่ยว ๆ ดิฉันคงเลิกชราแล้วค่ะ เลิกแล้วไปไหนละครับ ตายค่ะ ก็ตายคาอยู่อย่างนั้นนะ ไม่มีอะไรคาอยู่นะ มีแต่ของเกิดดับหมดเลย ชราและมรณะก็เป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสั้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา ซาดาก็เหมือนกัน ภพ อุปาทาน ตัณหา เวทนา ผัสสะ สฬายตนะ นามรูป วิญญาณ สังขาร จนถึงอวิชชา ความไม่รู้ร้อยสี่จันี่ ไม่รู้สี่จรธรรม เที่ยงมั้ยครับ ความไม่รู้นี้ก็ไมเที่ยง แต่ดูเหมือนว่า เราไม่รู้ที่อยู่เรื่อย ๆ ดูเหมือนมันจะเที่ยงยังไงไม่รู้ล่ะ ไม่เหมือนพระพุทเจ้าสอนนะ มิน่า

ถึงไม่บรรลุสักที มันคนละเรื่องกันไป เราเห็นอย่างหนึ่ง แต่ความจริงมันเป็นอย่างหนึ่ง ความจริงมันไม่เที่ยง แต่เราเห็นว่าเที่ยง มันไม่รู้อยู่เรื่อย แสดงว่ามันคาอยู่ เราไม่เห็นอวิชชามันเกิดดับ

ฉะนั้น พวกเรานี้ก็ไม่ใช่ธรรมดานะ ความไม่รู้เกิดขึ้น แต่มันไม่เที่ยงนะ ไม่ใช่ไม่รู้เยอะ ไม่รู้บ้างเหมือนกัน แต่มันเป็นของไม่เที่ยง ไม่มีอวิชชาไหนมันตกค้างอยู่ในใจนะ มันเกิดเป็นบางครั้ง เกิดแล้วดับ ไม่มีความรู้อันไหนค้างอยู่ในใจเรา **เกิดพร้อมจิตและกดับพร้อมจิตไปเลย** นี่พอเข้าใจมั๊ย ไม่มีเหลือค้างนะ อันนี้ อวิชชาเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา นี่เรียกว่า ปรัชญาสัมปັນนธรรม

ทุกท่านก็เลยต้องรู้อันนี้ให้ดี ๆ เอาจากสภาวะที่ชัดเจน รู้ได้ง่ายก่อนก็ได้ เช่น ความว่างนอนคาอยู่มั๊ยครับ บางท่านก็จะว่าไม่คา แต่เหมือนคาอยู่ เหมือนคานี้คือความเห็นผิด ความเห็นผิดจริง ๆ ก็ไม่อยู่อีกเหมือนกัน ความเห็นผิดเกิดดับมั๊ยครับ เกิดดับอีกเหมือนกัน ทำไมยังเหมือนเห็นผิดอยู่ล่ะ มันยังไม่เห็นถูก ความเห็นถูกไม่เกิดเท่านั้นเอง กิเลสที่ดูเหมือนยังมีอยู่ ยังเกิดอยู่ กิเลสไม่ได้มีอยู่จริง ๆ มันเกิดแล้วมันดับ แต่ที่ดูเหมือนมันมีอยู่ เป็นเพราะมรรค

ยังไม่เกิดเท่านั้นเอง **พอมรรคเกิดขึ้นมา ก็เลสมันก็ไม่มี** เพราะจริง ๆ มันก็ไม่มีอยู่แล้ว มันเกิดแล้วดับไปแล้ว นี่พอเข้าใจมั๊ย ถ้าไม่มีมรรค มันเกิดและดับไปแล้ว หายไปจากจิตก็จริง แต่พอมันมีเหตุ มันเกิดมาใหม่ การเกิดใหม่บ่อย ๆ นี้ ทำให้เราเข้าใจผิด นึกว่ามันมีอยู่

คนไม่เข้าใจปฏิจสนูปบาทนี้ เมื่อเห็นเกิดบ่อย ๆ จะนึกว่ามีจริง ๆ และนึกว่ามันเที่ยง เหมือนเราอยู่บ้านของเราบ่อย ๆ นี่บ้านของเรา ๆ ตัวเราก็เลยมีบ่อย ๆ ตามความเห็นผิดว่าบ้านของเรา เลยรู้สึกเหมือนตัวเราเที่ยงอยู่ จริง ๆ ตัวเรามีมั๊ยครับ ไม่มี เป็นเพียงความเห็นผิด ความเห็นผิดว่ามีตัวเรา เที่ยงมั๊ยครับ ไม่เที่ยง ตัวเราก็ไม่มีจริง ความเห็นผิดว่ามีตัวเราก็ไม่เที่ยง หายไปจากจิตตลอดเลย ก็ยิ่งไม่มีใหญ่เลย ไซ้มั๊ย แต่มันเกิดบ่อย เกิดเรื่อย ๆ และเราไม่เห็นความดับของความเห็นผิด ก็เลยนึกว่ามีจริง เป็น**สัตตตทิกฺขิ**

ทุกท่านก็เลยต้องเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นของสูญไป หมดไป สิ้นไป สิ้นไปบ่อย ๆ หมดไป ๆ อะไรที่เกิดขึ้น สิ่งนั้นจะต้องหมดไปอย่างแน่นอน ต้องเห็นตอนมันหมดด้วย ถ้าไม่เห็นตอนมันหมดนี้ มันจะนึกว่ามีอยู่ เช่น ความโกรธเกิดขึ้น ก็อย่าลืมเห็นตอนมันหมดไป ต้องเห็นมันหมดบ่อย ๆ พวกเราเห็นแต่ตอนโกรธนะ โกรธบ่อย จนกระทั่งรู้สึกเหมือนตัวเรานี่เป็นคนซีโกรธ

จริง ๆ เราไม่ได้เป็นคนซีโกรธ เพราะตัวเราไม่มี ที่มันดูเหมือนเป็นคนซีโกรธ เป็นเพราะว่า ความโกรธมันเกิดบ่อย ๆ เกิดบ่อยแล้วมันดับบ่อยมั๊ยครับ ก็ดับไปเหมือนกัน แต่มันไม่เห็น ไม่เห็นตอนดับ นี่พอเข้าใจมั๊ย พอไม่เห็นตอนดับ ก็เลยนึกว่ามันยังอยู่จริง ๆ ไม่มีอันไหนอยู่ ที่ยังอยู่ก็คือความไม่เห็นว่ามันหมดไป

เหมือนคนบางคน ท่านเห็นหน้าวันนี้ พอเขากลับไปบ้าน เขาตาย ท่านไม่เห็นเขาตาย นึกว่าเขายังอยู่ อีก ๒๐ ปีข้างหน้า เพื่อนมาบอก บอกว่า ไอ้หมอนั่น...มันตายตั้งแต่ ๒๐ ปีแล้ว เหรอ...นึกว่ามันอยู่ มันตายไปแล้ว เรานึกว่าเขายังอยู่ เพราะที่เราไม่เห็นว่าเขาตาย แค่นั้นแหละ วิธีการทำไงครับ ก็ไปดูว่าเขาตายแล้ว แค่นี้เองนะ เป็นวิธีการชั้นสูง เป็นวิธีการทางด้านปัญญา วิปัสสนาปัญญาชั้นสูง จะต้องเห็นความดับของสิ่งต่าง ๆ ถ้าเป็นภาษาญาณ คือภังคญาณ ญาณที่เห็นความดับของสิ่งต่าง ๆ อันนี้เป็นวิปัสสนาแท้ ๆ เลย เป็นชั้นสูง ผลของวิปัสสนาแท้ ๆ ก็คือ จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายได้ ถ้าไม่เห็นความดับ นี่มันจะไม่เบื่อ เห็นความเกิด เห็นอะไรต่าง ๆ บ่อย ๆ นี่มันจะเห็นผิด ต้องเห็นความดับมันถึงจะเบื่อ เห็นความดับอะไรดับ ก็อันที่มันเกิดนั่นแหละ ดับหมดทุกอันไป อันไหนเกิดอันนั้นดับหมดเลย

ถ้าเราเห็นสังขารทั้งหลายที่มันเกิด มันล้วนดับไปหมดเลย เราก็จะได้มาเจริญมรรคต่อไป เพื่อให้ไม่ต้องเกิดก็ได้ ไม่ต้องดับก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างมันมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งเหล่านั้นมันไม่เกิดก็ได้ เช่น ความโกรธมันเกิดแล้วมันก็ดับ หมดไป เป็นธรรมดา มันไม่เกิดได้มั๊ยความโกรธนี้ได้ ถ้าเรารู้จักมรรคไม่เกิดก็ได้ สิ่งใดที่มันเกิด ถ้าเรารู้จักมรรคแล้ว รู้จักวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง มันไม่เกิดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเกิด แม้กระทั่งขั้น ๕ ชีวิตของพวกเรา ได้ชาติมา เราก็เกิดมาเรื่อยเลยทีเดียว ถ้ายังไม่หมดกิเลสก็ต้องเกิดไปเรื่อยใช้มั๊ย แต่ไม่เกิดได้มั๊ยครับ ได้ ไม่เกิดก็ได้เนาะ ส่วนจะได้เมื่อไรอีกเรื่องหนึ่ง ถ้ารู้จักมรรคแล้ว เกิดก็มี ไม่เกิดก็มีเนาะ แต่ว่าเป็นความเกิดของทุกข์และความไม่เกิดของทุกข์นั่นเอง ความเกิดของทุกข์ เป็นสังขตธรรม วิภูฏสงสาร เวียนว่ายตายเกิดไป ส่วนไม่เกิดกันิพพาน จบเท่านั้น สรุปลงแล้วก็มีสังขตธรรมกับอสังขตธรรมเท่านั้นเอง พวกเรามาเจริญมรรค เดินทางไปนิพพานเท่านั้นแหละ ไหวมั๊ยครับเนี่ย ไหวไม่ไหวก็ต้องไหวนะ

ช่วงบ่าวันนี้ ได้บรรยายเกี่ยวกับปรัชญาสมุปบาทเพิ่มเติม ให้ทุกท่านได้เข้าใจปรัชญาสมุปบาทว่ามันเป็นของมันอย่างนั้น มันเป็นตถตา คือมันเป็นเช่นนั้นของมัน เป็นอวิตถตา คือมันไม่เพี้ยนจากความเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ว่าไม่เป็นอย่างนั้น เป็นอนัญญตถตา คือไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น ที่สำคัญ

ก็คือเราต้องเข้าใจตัวธรรมที่มาเชื่อมโยงกันในปรัชญาสัมปบาทนี้ ล้วนแต่เป็นของสิ้นไป ๆ เช่นเดียวกัน สิ้นไป หมดไป เพราะบางท่าน พอเรียนไป พอวิชาอยู่ข้างหน้า วิชาเขาก็ไม่รู้จักหมดสิ้น สักที อันนี้ก็เพี้ยนไปอีก ผิดไปอีก จะต้องรู้จักว่า ทุกสภาวะที่มาเชื่อมกัน เป็นสิ่งที่ต้องหมดทุกอันไป เป็นของที่ไม่เที่ยง เป็นเหตุทำให้เกิดของที่ไม่เที่ยง และไม่ใชเหตุเดียวกับหลาย ๆ เหตุ เพียงแต่ตอนนี้แสดงเหตุที่มันตรงตัว หรือเหตุที่จำเป็น เพื่อให้เราปฏิบัติได้ถูกต้อง

ปรัชญาสัมปบาทก็เลยสำคัญในแง่ว่า ถ้าเข้าใจชัดเจน ถูกต้องแล้ว จะทำให้ละมิจฉาทิฎฐิได้ดี เริ่มต้นจากละความเห็น ผิดประเภทที่ยึดถือเหตุเดียวผลเดียว การยึดถือเหตุเดียวผลเดียว นี้จะเกิดทิฎฐิได้ง่าย ก็คือเกิดทิฎฐิจากความรู้ที่นั่นแหละ **ความรู้**นี้ เป็นปัญญา แต่การยึดปัญญา เป็น**ทิฎฐิ** ความยึด ความรู้อันนั้นว่าเป็นความถูกต้อง จริง ๆ อันนั้นก็ถูกต้องจริง ๆ แต่มันถูกเวลานั้น ในโอกาสนั้น ในประเด็นนั้น กับบุคคลนั้น กับสังคมนั้น กับเงื่อนไขนั้น พอประเด็นอื่น หรือโอกาสอื่น หรือเงื่อนไขอื่น มันก็ไม่ถูกแล้ว แต่คนนั้นพอไปเจอตรงนั้น ก็ยึดถูกไว้ พอยึดถูกมันก็ผิด ผิดตรงยึดนะ ยึดถูกนั่นเอง เป็นความผิด ฉะนั้น ทุกท่านจะถูกก็ถูกไปนะ แต่อย่ายึดนะ เพราะถูกมันเที่ยงมั้ยครับ ไม่เที่ยง ถูกแล้วก็หายไป ถูกมันเกิดกับจิต มันค้างอยู่ในจิตมั้ย ไม่ค้าง ก็ดับไปพร้อมกับจิตนั่นเอง

ผิดก็เกิดกับจิต ค้างอยู่กับจิตมัยครับ ไม่ค้างเช่นเดียวกัน
ดับไปพร้อมกับจิตนั่นเอง ไม่มีอะไรค้างนะครับ บุญค้างมัยครับ
ไม่ค้าง บาปค้างมัย ไม่ค้าง ไม่มีอันไหนค้างอยู่ตรงไหน

อย่างนี้จึงจะสามารถช่วยชำระความเห็นผิดได้ ถ้าไม่เรียน
เรื่องนี้ หรือเข้าใจไม่ถึงเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเรียนเรื่องบาป เรื่องบุญ ก็
มักจะเข้าใจผิดอยู่ บาปก็อาจจะยังมีค้างอยู่ บางครั้งก็ค้างอยู่
ที่จิตเลย บุญก็ยังมีค้างอยู่ บางท่านก็ว่า เอ...ถ้าไม่ค้างที่จิต แล้ว
ไปค้างตรงไหนดีละ ค้างอยู่สวรรค์ก็แล้วกัน คอยให้รางวัล
แก่เรา ยังไงก็ต้องค้างที่ใดที่หนึ่งอยู่ อันนี้เป็นสัสสตทิฏฐินะ
ทิฏฐิค้างที่ใดที่หนึ่ง เทียงแท้ถาวร ซึ่งไม่มีจริง โลกนี้ มีแต่ของ
ไม่เที่ยง ทำให้เกิดของไม่เที่ยง ของมันดับไป มันก็ก่อให้เกิด
ผลได้ มันจะเป็นอะไร ทำไม่จะต้องค้างด้วยละ บาปมันก็เกิด
และดับหายไปจากจิต มันก็ก่อให้เกิดผลได้ ทำไม่จะต้องมา
ค้างอยู่

พวกเราจึงต้องมีความรู้ให้ชัดเจนในเรื่องเหล่านี้ เรื่อง
เหตุเดียวผลเดียว นี่เห็นผิดนะ เรื่องอันนั้นค้าง อันนี้ค้าง
อยู่ที่ใดที่หนึ่ง นี่เป็นความเห็นผิด จะต้องเห็นว่า ทุก ๆ
องค์ประกอบของปฏิจสุมุปาบทานั้น มีแต่ของหมดไป ๆ
สิ้นไป ๆ ความเห็นผิดเรื่องเที่ยงแท้ถาวร เป็นตัวตนก็จะหมดไป
ตัวตนนี้ ไม่มี มันเป็นความเห็นผิด ความเห็นผิดว่ามีตัวตนก็

ยังไม่เที่ยงเลย จะมีตัวตนเที่ยง ก็ยิ่งเป็นไปได้ไม่ได้เลย เพราะ
ความเห็นผิดว่ามีตัวตน ก็ยังไม่เที่ยงเลยใช่ไหม ความหลงว่า
เป็นเรา เป็นของเรา ก็ยังไม่เที่ยงเลย ขนาดตัวความหลงแท้ ๆ
ยังไม่เที่ยงเลย เราเป็นนั่นเป็นนี่ที่เกิดมาจากความหลง มันจะ
เที่ยงได้มั๊ย มันก็ยิ่งไม่ได้ใหญ่เลย อย่าลืมหากันไปสังเกต
ให้ดี ๆ จะได้รู้ จะได้เห็น แต่อย่างที่ผมเกริ่นไปแล้ว หลักธรรม
ชุดปรัชญาสัมปบาทนี้ เป็นหลักธรรมชุดปัญญา เลยจะยากหน่อย
สำหรับท่านที่สมาธิยังไม่ค่อยดี เราท่องไว้ก่อนก็ได้ หัดนึก
พิจารณาเท่าที่พอได้

ต่อไป จะตอบปัญหาท่านที่เขียนถามมาเล็กน้อยนะครับ
ท่านใดมีปัญหาก็เขียนถามมาได้นะครับ เพราะว่าที่บรรยาย ก็
บรรยายตามหัวข้อที่ท่านให้ไว้ ก็คือจะเน้นเรื่องปรัชญาสัมปบาท
เรื่องอาจจะสูงไปบ้าง แต่ไม่เป็นไร เดี่ยวผมพูดเข้าไปเข้ามา
บางท่านก็ว่า ทำไมพูดวนหลายรอบ รอบที่หนึ่งก็ไม่ว่าเรื่อง
รอบที่สองก็ไม่ว่าเรื่อง ขนาดพูดวนให้ตั้งหลายรอบแล้ว ก็ยังงง ๆ
ไม่รู้จะทำยังไง ก็ไม่ว่ากันนะ ต้องค่อย ๆ ทำความเข้าใจไป
นะครับ

ถาม กราบเรียนอาจารย์สุภีร์ที่เคารพค่ะ เวลาปวดศีรษะ (ไมเกรน) ก็รู้ว่ามิทุกข์เกิดขึ้น บางคราวก็รับรู้ว่ามิทุกข์เกิด ไม่ได้มีความอยากให้เกิดปวด อาจารย์กล่าวว่า เมื่อมิทุกข์เกิด ก็รู้ว่ามาจากเหตุ คือสมุทัยคือตัณหา แต่สงสัยว่า ต้องรู้ถึงสาเหตุจริง ๆ หรือเปล่าคะ เช่น การปวดศีรษะอาจเกิดจากการนอนไม่หลับ เครียด อากาศร้อนมาก ๆ เมื่อรู้ถึงสาเหตุจริง ๆ จะได้หลีกเลี่ยงทำให้ไม่เกิดอาการปวดศีรษะ กราบขอบพระคุณค่ะ

ตอบ เรื่องนี้ก็มีเหตุเยอะ เกิดจากนอนไม่หลับ เครียด วิตกกังวล อากาศร้อนมาก ๆ หรือฟังปฏิจาสนุบาทก็ปวดหัวได้แบบนี้ละ เหตุเริ่มเยอะแล้ว กระจายออกไปไม่จบไม่สิ้น เบื้องต้น ต้องรู้จักทุกข์ให้ดีก่อน รู้จักทุกข์ ปวดหัวนี้ ต้องยอมรับก่อนว่ามันเป็นทุกข์นะ แล้วทุกข์มันคืออะไรละ ทุกข์มันคืออะไร สรุปลงโดยย่อแล้ว **ทุกข์คืออุปาทานชั้นที่ ๕** ปวดหัวนี้มันคือชั้นไหนละ ต้องมาแยกแยะลงไปอีกต่อหนึ่ง อย่าเพิ่งกระจายเร็วเกินไป พอมันกระจาย มันหาเหตุจริงไม่เจอ ไม่เข้าใจแล้วว่า มันจะเกิดจากตัณหาได้อย่างไร คือเรากำหนดทุกข์ไม่ชัดเจนนั่นเอง ต้องกำหนดทุกข์ให้ชัดก่อน

เบื้องต้นต้องยอมรับก่อนว่า มันเป็นสังขาร เช่น ปวดหัวนี้เป็นสังขาร อยากได้มั๊ยครับ ไม่อยากได้หรือ มันเป็นสังขารนะ อยากไม่อยากจะต้องได้นะ ต้องรู้จักว่านี่คือสังขาร เป็นสังขาร

ต้องหนึ่งใน ๔ นี้แหละ สัจจะไหนละ ก็ลองนึกดูเป็นอะไร
ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ แน่นนอนก็ต้องเป็นทุกขสัจ
ทุกขสัจคืออะไรละ ถ้าว่าโดยรวบย่อ เราไม่เอาละเอียดนัก
ก็ได้ เอารวบย่อก็แล้วกัน เอาแบบรวบย่ออะ ปวดหัวนี้เป็น
สังขธรรม เป็นทุกขสัจ ยอมรับแล้วนะ พอยอมรับแล้ว ทุกขสัจ
มันคืออะไรละ ก็คือ อุปาทานขันธทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์ อุปาทาน
ขันธ ๕ เป็นตัวทุกข์ ปวดหัวนี้มันเป็นขันธไหนละที่นี้ เป็น
รูปขันธมัย ไม่ใช่เป็นรูปขันธนะ ปวดหัวเป็นขันธอะไรครับ
เป็นเวทนาขันธนะครับ

ปวดหัวนี้ ไม่ใช่เพราะมีหวั่นะ ไม่ใช่เพราะนอนไม่หลับ
เครียด อากาศร้อน อะไรเนี่ยนะ ปวดหัวเป็นเพราะเวทนา
มันเกิดขึ้น **ปวดหัวเนี่ย เป็นเพราะเวทนามันเกิด** เวทนา
เกิดแล้ว เวทนามันดับมัยครับ ดับนะ ต้องรู้จักทุกข์ว่าเป็น
ของที่มันไม่เที่ยง ไม่ค้างอยู่ตลอดไปนะ แต่เรารู้สึกว่ามันปวด
ค้างอยู่ ทำไมมันค้างครับ เพราะไม่เห็นความดับ นั่นแหละ
เริ่มเข้าใจแล้ว ที่มันค้างเพราะเราไม่เห็นว่ามันดับ ก็มันไม่ดับ
จริง ๆ นี้คะ ต้องกินยาแก้ปวดจึงจะดับ อะไรของเราไปเรื่อยนะ
เราก็จะคิดของเราไปเรื่อย อันนี้คือเคยชินแบบนี้แหละ ต้อง
ไปค่อย ๆ หาตัวมัน ค่อย ๆ กระจายออกไปให้ชัดเจน ที่นี้
จะบอกวิธีแบบคร่าว ๆ ให้ท่านพอรู้จักวิธีแยกแยะ ไม่ต้อง
ทำตามผมร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ได้ ขอให้มันถูกก็แล้วกันนะ

เริ่มต้น ก็ต้องยอมรับก่อนว่า ปวดหัวเนี่ย เป็นทุกข์นะ เป็นสังขธรรม ต้องยอมรับด้วยใจของเรา ด้วยปัญญาะ เป็นทุกข์สังขนะ ที่นี้ ทุกข์นี้คือชั้น ๕ ปวดหัวเป็นชั้นอะไรครับ เป็นเวทนาชั้น เวทนาชั้นที่เกิดที่กาย หรือเกิดที่จิตครับ เกิดที่จิต มันเกี่ยวกับร่างกายมั๊ยครับ ไม่เกี่ยว ชักจะเริ่มได้เรื่องแล้วนะ เวทนาไม่เคยมเกิดที่กายนะ เวทนามันเป็นนามธรรม มันเกิดที่จิตอย่างเดียวนะ ปวดหัวไม่มีนะ แต่ปวดจิตได้ นี่พอเข้าใจมั๊ย ปวดหัวมีมั๊ย ไม่มีนะ ที่นี้ เราเข้าใจผิดใจ พอเข้าใจผิดมันเลยค้างอยู่นาน แต่ที่จริงนี้ หัวมันปวดเป็นมั๊ยครับ ไม่เป็นนะ ความปวดนี้มันเป็นเวทนา เวทนาทางกายก็เกิดที่จิต **เวทนาทางกายนี้เกิดกับจิตชนิดหนึ่ง เรียกว่า กายวิญญูณ** ทุกขเวทนาทางกายมันเกิดกับวิญญูณนี้ **เกิดกับกายวิญญูณ** เคยเรียนแล้วใช่มั๊ย อย่าลืมไปแยกให้ดี ๆ นะ ถ้าเราแยกไม่ออกนี้ มันก็จะเหมือนกับว่า ปวดนี้คาอยู่ที่หัว แต่จริง ๆ แล้ว ปวดมันเกิดที่จิต และคาอยู่ที่จิตมั๊ยครับ ไม่คา เพราะมันเกิดกับจิตแล้วดับพร้อมกับจิต พอเข้าใจมั๊ยเนี่ย ทำไมมันยากอย่างนี้มีเรื่องปวดหัวเพิ่มหรือเปล่า ต้องหัดแยกอย่างนี้นะ

สรุปแล้ว ปวดนี้ก็เป็นสังขธรรม เป็นทุกข์สังข เป็นเวทนาชั้น เวทนาเกิดกับกายหรือเกิดกับจิต เกิดกับจิต เวทนาเกิดกับจิต ไม่ได้เกิดกับกาย เกิดที่หัวมั๊ยครับ ไม่เกิดนะครับ เกิดกับจิต หัวนี้ไม่รู้จักปวดนะครับ ไม่มีทางที่หัวจะปวดได้ ตอนนี้ท่าน

ปวดหัวมึนศรีบ ไม่ปวด แสดงว่าหัวเนี้ยไม่รู้จิกปวดนะศรีบ
ปวดเจ็บ มันเกิดที่จิต เพราะมีจิตอยู่นะ อย่างนี้ก็ไม่ยากนะ
ถ้าอยากจะหายปวดก็ดับจิตซะเลย คือนอนหลับซะ มันก็
ไม่ปวดแล้วนะ แต่มันไม่อย่างนั้นนะสิ ต้องดูเงื่อนไข่อื่น ๆ
พอเราเข้าใจอย่างนี้แล้ว การแก้ไขปลีกย่อยต่าง ๆ ที่ท่าน
เขียนมาเนี่ยนะ เป็นปลีกย่อยแล้ว เรียกว่า **บริหารทุกข์**
เราต้องเข้าใจหลักนี้ก่อน ต้องเข้าใจว่า ปวดที่แท้จริง เจ็บที่
แท้จริง มันไม่ได้เกิดที่กาย มันเป็นเวทนาที่ปวด เกิดที่จิต
เท่านั้นเอง ส่วนอันอื่น ๆ เราก็บริหารไป

วิธีการปฏิบัติ เริ่มต้นเลยให้แยกกายกับจิตให้เป็นเสียก่อน
เพราะไม่อย่างนั้นมันจะปนกัน กายนี้มันไม่รู้จิกเจ็บ ไม่รู้จิกปวด
ไม่รู้จิกคิด ไม่รู้จิกนึก ไม่มีเจตนา ไม่มีบาป ไม่มีบุญ ไม่มีเจ็บ
ไม่มีปวดใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนพวกความรู้สึก เจ็บ ปวด คิด นึก
ปรุงแต่ง กิเลสอะไรต่อมิอะไรต่าง ๆ ง่วง เหงา เศร้า ซึม อึดอัด
รำคาญ วิตก กังวล อันนี้ อยู่ด้านไหนศรีบ อยู่ด้านจิต เหมือนที่
ผมยกตัวอย่าง ทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ แน่นท้องแล้วง่วงนอน
มันเกี่ยวอะไรกับท้องมึน ไม่เกี่ยวนะ ท้องมันรู้จิกแน่นมึน
ไม่รู้จิกแน่น กินเท่าไร กินอาหารเข้าไปเท่าไร ท้องก็ไม่แน่น
นะศรีบ แน่นท้องคืออะไรศรีบ คือเวทนา มันเกิดกับจิต มัน
ไม่ได้เกิดกับกายนะ ทีนี้ เมื่อท้องแน่นเรียบร้อยแล้ว จำเป็น
ต้องง่วงนอนมึนศรีบ ไม่จำเป็น แต่เรามักจะรู้สึกกว่า พอ

แน่นท้องแล้ว ภายมันรู้สึกอึดอัด มันจะต้องง่วงนอนด้วย มันเกิดจากสัญญา แล้วสังขารก็คิดปรุงต่อไป มันเกิดจากการ ปรุงแต่งกันขึ้นมานะ นี่หลายชั้นนะ

ท่านก็จะารู้จักสาเหตุจริง ๆ ของการเจ็บ การปวด ปวดหัว ปวดไมเกรน ปวดอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ที่ปวดที่เจ็บนี้ มันคือเวทนา เกิดกับจิต เป็นของเกิด เป็นของดับ ทุกข์นี้เป็น สิ่งที่ต้องทำให้หมดไป หรือเป็นสิ่งที่ควรกำหนดรอบรู้ ครอบรู้ นะ ที่ท่านกำลังทำอยู่นี้ นะ นอนไม่หลับ เครียด อากาศ มันร้อน เลยจะต้องไปพยายามกิน อะไรต่อมิอะไร ต่าง ๆ นานา เนี่ยนะ เพื่อให้มันหายไป หมดไป สิ้นไป กำลังทำถูก หรือทำผิดครับ เห็นมั๊ย มันมีตั้งแต่ต้นแล้ว มันแยกสัจจะอะไร ยังไม่ออกเลย ก็ปวดหัว เป็นสิ่งที่ควรทำให้มันหาย หรือ เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรอบรู้ ทุกข์เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรอบรู้ トラบไตที่ยังมีจิตอยู่ จะต้องมีปวดบ้างมั๊ยครับ มี ไม่ใช่ トラบไตที่ยังมีกายอยู่นะ トラบไตที่ยังมีจิตอยู่ ยังต้องปวดอยู่ แต่พวกเราว่า トラบไตที่ยังมีหัว ก็ยังปวดหัวอยู่ อันนี้ถูก หรือผิดครับ ผิดครับ トラบไตที่ยังมีจิตอยู่ ก็ต้องมีเจ็บปวด อยู่ เป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่ามันเป็นเวทนาที่เกิดกับจิต พอ เข้าใจมั๊ยครับ ต้องแยกตรงนี้ เวทนานี้ เป็นสิ่งที่ควรกำหนด รอบรู้ ว่า มันเป็นของเกิด เป็นของดับ อย่างนี้ทำนองนี้

พอรู้จักอย่างนี้แล้ว เราก็แยกแยะต่อไปอีกได้ว่า ที่มี
 ชั้น ๕ รวมตัวกัน จนความเจ็บปวดเกิดขึ้น เกิดดับ เกิดดับ
 อย่างนี้ ชั้น ๕ แบบนี้ มันเพราะอะไร เพราะกรรมเก่า
 ที่เราทำ มาจากอวิชชา ตัณหา กรรม เราก็เลยได้มาอย่างนี้
 ก็จะเข้าใจชัดแล้วว่า อ้อ...ที่ได้เจ็บ ได้ปวดมา ยังไงก็ไม่หาย
 ได้แต่บรรเทาไปตามสมควรนี่ เป็นเพราะมีตัณหา ถ้าไม่อยาก
 ทุกข์อย่างนี้อีก ให้ทุกข์ไม่มี จะต้องทำยังไงครับ ให้สิ้นตัณหา
 อย่าไปอยาก อย่าไปคาดหวังว่ามันจะต้องหาย ให้มันปวดไป
 จะได้เลิกอยากเป็นอย่างนี้เสียที เลิกอยากที่จะมาเกิด เพราะ
 เกิดที่โรมันก็เจ็บปวดทุกทีไป ให้มันสิ้นตัณหา จะสิ้นตัณหาได้
 ด้วยการเจริญมรรค นี่เป็นวิธีการที่ถูกต้อง ส่วนที่จะไปกินยา
 ไปอะไรรักษา อันนี้เรียกบริหารทุกข์ บริหารไปก็ได้พอสมควร
 นั้นแหละ เหมือนเรากินข้าว กินแล้วหายหิวมั๊ยครับ หายอยู่
 พักหนึ่ง แล้วก็หิวอีกแล้ว เราก็เลยต้องมียาสามัญประจำบ้าน
 ไว้ในตู้เย็นนะ หิวเมื่อไรก็เปิดยาสามัญประจำบ้าน คือ ตู้เย็น
 ของเรา กินเข้าไป กินเข้าไป หายมั๊ยครับ ไม่หาย กินใหม่ครับ
 กินเข้าไป มีหม้อข้าว หม้อน้ำ เตรียมถังแก๊ส เตรียมหม้อ
 หุงต้มอะไรไว้ให้พร้อมเลยครับ เพื่อหุงยาของเรากินเข้าไป
 หายมั๊ยครับเนี่ย นั่นไง เห็นมั๊ย แบบเดียวกันนั้นแหละ

ตราบไตที่ยังมีจิตอยู่ อย่างคนนี่ก็ต้องกินอาหาร ตราบไตที่ยังมีจิตอยู่ในร่าง ก็ต้องมีเจ็บ มีปวด มีทรมานไปเรื่อย อย่างนี้ถ้าไม่ยอมเป็นอย่างนี้อีก ก็อย่าไปมีตัณหา อย่าอยากที่จะให้มันเป็นอย่างอื่น อย่าอยากที่จะไม่มีมัน อย่าอยากที่จะไม่มีเจ็บ ไม่มีปวด ไม่มีปวดหัวนะ รักษาอะไรก็ทำไป เป็นการบริหารทุกข์ แต่ให้มีปัญญารู้สัจจะประกอบด้วย

ถาม พระพุทธเจ้าทรงกระหายน้ำ ในช่วงใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น เป็นเวทนาหรือไม่ครับ

ตอบ เป็นเวทนาครับ พระพุทธเจ้าทรงกระหายน้ำ ทรงเมื่อยล้าอะไรก็ดี ก็เป็นเวทนานะ เมื่อเป็นเวทนาแล้ว พระองค์ก็ทรงทราบว่า ถ้ายังมีจิตอยู่ในร่างนี้ ก็ต้องมีการหิว มีการกระหาย มีเวทนาบ้าง ตามสมควร มันเป็นวิบากที่ต้องรับไปสมควรแก่กรรมที่เคยทำมา ทีนี้ เพื่อบรรเทาเวทนานี้ ก็ต้องเสวยน้ำเข้าไป เสวยน้ำแล้ว เวทนาหายมั้ยครับ ก็ไม่หายอยู่ดี ก็ทรงรู้ ก็เหมือนเมื่อก็ ยกตัวอย่าง ยาสามัญประจำบ้านไปแล้ว ก็คือ มีข้าวกิน กินไปแล้วหายหิวมั้ย เราก็ต้องรู้ว่ามันยังงี้ก็ไม่หายนะ แต่มันบรรเทา เพื่อเราจะได้เจริญมรรคให้สมบูรณ์ต่อไป ส่วนพระพุทธเจ้าทรงทำกิจก็คือเดินทางไป

กุสินารารให้ลุล่วงต่อไป ทรงตีมน้ำ บริหารชั้นขึ้นไป เพื่อจะได้
เดินทางไปสู่กุสินารารให้ลุล่วง พวกเราก้บริหารชั้นขึ้นไป เพื่อจะ
ได้เจริญมรรคให้สมบูรณ์ จะได้ปรีนิพพาน พอเข้าใจมั้ครับ

สรุปแล้ว ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้น พวกเราก้บริหารไปพอสมควร
แต่เบื้องต้นจะต้องยอมรับก่อน ครอบรู้ ทำความเข้าใจให้ชัดเจน
แล้วยอมรับทุกข์ อย่างท่านนี้ ยกตัวอย่างเรื่องปวดหัวมา
บางท่านก็พิจารณาง่าย ๆ ปวดหัวเป็นเพราะมีหัว ถูกมั้ครับ ถูก
แบบกำปั้นทุบดินชนิดหนึ่ง แต่ไม่ถูกจริง เกือบถูกเหมือนกันนะ
ถ้าไม่มีหัว ก็ไม่รู้จะปวดตรงไหนเหมือนกัน แต่จริง ๆ มันไม่ใช่
เพราะหัวมันปวดไม่ได้ หัวมันเป็นรูปธรรม เป็นรูปชั้นนะ
ปวดคือเวทนาชั้น เวทนาเสวยความรู้สึกนี้ เวทนาชั้นนี้
มันเกิดกับจิต เมื่อแยกแยะกำหนดครอบรู้ รู้จักทุกข์เรียบร้อย
ต่อไปเราก้ทำกิจหน้าที่ต่อทุกข์ **กิจหน้าที่ต่อทุกข์ก็คือการ
กำหนดครอบรู้ สิ่งที่ต้องละคือตัณหา** ละความอยากไม่ให้ทุกข์
มันเป็นทุกข์ เช่น อยากจะไม่ให้ปวด มันเป็นปวด จริง ๆ ทุกข์
มันก็ต้องเป็นทุกข์ตามธรรมชาติของมัน เราก้ต้องละตัณหา
ละความอยากหรือไม่อยากนี้แหละออกไป ละความเห็นผิด
ในทุกข์ออกไป

เมื่อกำหนดรอบรู้แล้ว ละตัณหาแล้ว ต่อกับบริหาร
ทุกข์ บริหารให้พอเป็นไปได้ แต่บริหารทุกข์ ไม่ให้มันเป็นทุกข์
นี้ได้มั้ย ไม่ได้ ทุกข์ก็เป็นทุกข์อย่างเดิม ธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้น
เราก็ต้องรู้จักไว้ว่า **ตราบไคที่ยังมีจิตอยู่ นี่มันก็ต้อง
เจ็บ ต้องปวดอยู่** อย่างนี้ ไม่ใช่ตราบไคที่มีกายนะ ตราบไค
ที่ยังมีจิตอยู่ ก็ต้องมีเจ็บ มีปวดอยู่ จนกว่าจิตจะไม่อยู่แล้ว
ตายแล้ว ตอนนั้นหวัคงไม่เจ็บแล้วนะ เอาไม้หน้าสามฟาด
เข้าไป เจ็บมั้ย ไม่เจ็บนะ ตอนนี้อยู่โตนอะไรฟาด ยังเจ็บเลยนะ
ลองคิดดู กรรมมันซับซ้อนน่าดูเหมือนกันนะ พวกเราก็เลย
ต้องหัดแยกให้แก่ง ๆ หัดแยกแยะให้ดี จะได้ชัดเจน จะได้
กำหนดรู้ทุกข์ จะได้ไม่ทุกข์อีก เพราะพอกำหนดรู้ทุกข์อันนี้
เราก็ต้องรู้จักว่าทุกข์อันนี้ มันมาจากเงื่อนไข เป็นผลมา ผลมัน
มาจากตัณหานั่นแหละ ตัณหาอดีตก็พากันทำกรรม ทำ
กรรมหนัก กรรมแรง ผลเลยแรงหน่อย ทำกรรมไม่ค่อยแรงนัก
ผลตามสมควร แต่คนเราเกิดในวิภวสงสารนี้ ก็คงไม่ธรรมดา
ชั่วบ้าง ดีบ้าง เป็นวาระ ๆ กันไป ช่วงนี้เจ็บมาก ช่วงนี้เจ็บน้อย
ช่วงนี้เราเจ็บ ช่วงนั้นเขาเจ็บ สลับกันไป ส่วนคนเกิดมาแล้ว
ไม่เจ็บเนี่ย ไม่มี เพราะที่คนเกิดมาในวิภวสงสาร ไม่เคยทำชั่ว
ก็ไม่มีอีกเหมือนกัน ต่างก็ทำชั่วด้วยกัน ทำดีด้วยกัน ก็ปน ๆ กัน
ปนเปกันไปอย่างนี้ ถ้าไม่อยากจะมาอย่างนี้แล้ว เราก็ต้อง
เจริญมรรค ไปนิพพาน ก็ต้องรู้อย่างนี้นะ อยู่ในโลก ยังไง
ก็ต้องยอมรับ แล้วก็ต้องบริหารไปให้พอสมควร อย่างนี้นะครับ

ในการพิจารณา ให้เราพิจารณาไปแบบอริยสังข์ก่อน เพราะว่าเราจะได้ข้อปฏิบัติคืออริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อพิจารณา ลงสู่อริยสังข์ ได้ข้อปฏิบัติคืออริยมรรคมีองค์ ๘ แล้ว เราค่อย เจริญมรรค ด้วยการพิจารณาปฏิจจสมุปปาทให้ละเอียดต่อไป การพิจารณาปฏิจจสมุปปาทนี้จะช่วยเสริมปัญญา ช่วยเสริม มรรคด้านปัญญาให้ละเอียดขึ้น เช่น ยกตัวอย่างเมื่อกั้ปวดหัว ไปแล้ว จะเอาปวดอะไรอีก เอาปวดหลังก็แล้วกันนะ มีใคร ปวดหลังบ้าง กระจุกทับเส้นอะไรก็ไม่รู้ละ เรื่องธรรมดาณะ กระจุกทับเส้น เจ็บปวดหลังเนี่ย เป็นเพราะมีเส้นไข่ม้อยรับ ไม่ใช่ คนละเรื่อง เส้นมันไม่รู้เรื่องหรือก หอก เส้นเอ็นมันเป็นธาตุ เป็นปฐวีธาตุ มันไม่รู้เรื่อง

เบื้องต้นก็ต้องยอมรับก่อน ความเจ็บนี้ มันเป็นสังข์ธรรม เป็นทุกข์สังข์ ซึ่งความเจ็บนี้ มันตรงกับทุกข์พหุติ เราไม่ต้อง ใช้ปัญญาเยอะ ก็เห็นสังข์ธรรมได้ง่าย ถ้าความสุขนี้ ต้องใช้ ปัญญาเยอะขึ้น กว่าที่จะเห็นว่ามันเป็นทุกข์ ส่วนทุกข์นี้ เห็น แล้วยอมรับเลย สะดวกหน่อย บางท่านก็ยั้งหนีทุกข์อยู่เลย กำหนดไม่เป็นเลย ปวดเราก็ยอมรับ พอยอมรับเรียบร้อย อันนี้ เป็นสังข์จะอะไร เป็นทุกข์สังข์ เมื่อเป็นทุกข์สังข์แล้ว ปวดหลังนี้ เป็นขั้นธ้ออะไรละทีนี้ เป็นเวทนาขั้นธ้อ เวทนาขั้นธ้อนี้เกิดกับ อะไรครับเกิดกับจิตนะครับ ไม่ได้เกิดกับหลังนะ แยกให้ดี เวทนานี้เกิดกับจิต ตราบใดที่ยังมีจิตอยู่ ก็ต้องมีเจ็บ มีปวด

อย่างนี้แหละ เตียวมีเจ็บ มีปวด แต่มันก็เป็นของไม่เที่ยงนะ
กิจหน้าที่ต่อทุกข์ ต่อความเจ็บความปวด คือการกำหนดรอบรู้
รู้จักว่ามันไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ตัวเรา เป็นของไม่เที่ยง ไม่แน่นอนนะ
เวลานี้ ไม่ใช่รูป ไม่ใช่สัญญา ไม่ใช่สังขาร ไม่ใช่วิญญาณ
ไม่ใช่ตัวตนของเรา เป็นเวลาที่เกิดแล้วดับ

ทีนี้ ก็พิจารณาต่อไป เจ็บปวดหรือเวทนา เป็นส่วนหนึ่ง
ของขันธ ๕ นี้ เกิดมาจากสาเหตุอะไรครับ เอาแบบอริยสัจก่อน
เกิดจากตัณหา ความรักตัวตน เราก็เลยไปทำกรรม เลยได้
ขันธอย่างนี้มา ถ้าไม่อยากจะเป็นอย่างนี้อีกนะ ไม่อยากมีเจ็บ
มีปวด อย่างนี้อีก ต้องอะไรครับ ต้องสิ้นตัณหา อย่าไปมีตัณหา
อย่าไปไม่อยากจะให้ปวด อย่าไปอยากให้ไม่ปวด อย่าไปอยากหาย
ให้กำหนดรอบรู้ หายก็หาย ไม่หายก็ไม่หาย มันจะหาย
ก็ต่อเมื่อหมดวิญญาณนั้นแหละ ก็ไม่ต่างกัน กำหนดรอบรู้ เอา
ความอยากออกไป ต้องทำให้ถูก หยั่งลงสู่ข้อปฏิบัติที่จะทำให้
เข้าถึงภาวะไร้ความอยาก ตรงนี้ก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘

ทีนี้ พอเข้าใจมรรคแล้ว เราต้องปฏิบัติตามมรรค
ต้องเจริญมรรค เวทนายังอยู่ เราก็มาเจริญมรรค เจริญปัญญา
ให้แหลมคมยิ่งขึ้น มาพิจารณาแบบปฏิจสุมุปาบท แบบ
ปฏิจสุมุปาบทกับแบบอริยสัจ นี้จะไม่เหมือนกัน แบบอริยสัจนี้
พิจารณาเพื่อจะให้ได้ข้อปฏิบัติ หยั่งลงสู่มรรค ๘ เหตุเกิดของ

ทุกข์ ก็จะเป็นต้นเหตุ ความไม่มีทุกข์ คือภาวะหมดต้นเหตุ คือ พระนิพพาน ทำให้แจ้งได้โดยการปฏิบัติมรรค ๘ ก็ยังลงไป เรียบร้อย ส่วนปฏิจจสมุปบาทนี้จะเสริมปัญญา ทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน ละความเห็นผิดต่าง ๆ ได้นะ เจ็บปวดนี้ เป็นเวทนา เวทนาเกิดจากอะไรครับในปฏิจจสมุปบาท เกิดจากเงื่อนไขอะไร เกิดจากผัสสะ นี่ก็เริ่มมีปัญหาแหลมคม ขึ้นแล้ว เป็นการเจริญมรรคแล้วตอนนี้

ปฏิจจสมุปบาทก็เลยเป็นหลักธรรมไว้สำหรับการเจริญปัญญาให้เยอะขึ้น เป็นอารมณ์ด้านปัญญา สัมมาทิฐิก็จะชัดขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น เวทนาเกิดเพราะผัสสะ เพราะมีผัสสะก็เลยมีเวทนาขึ้นมา เวทนาเป็นปฏิภิกิริยาตอบสนองต่อผัสสะ เมื่อมีผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาย่อมมี ผัสสะมาจากเหตุปัจจัยอะไร มาจากอายตนะทั้ง ๖ เราก็จะได้แยกแยะละเอียดยิ่งขึ้นแล้ว ความเห็นผิดในเรื่องต่าง ๆ เรื่องตัวตนก็ค่อย ๆ ลดลง เข้าใจชัดขึ้น ก็เอามาใช้ได้ พอไหวมั้ยครับ ฉะนั้น เบื้องต้นก็อย่าลืมหิวพิจารณาไปสู่อริยสัจก่อน หยั่งลงสู่ข้อปฏิบัติอริยมรรค แล้วก็มาเจริญมรรคให้สมบูรณ์ ข้อธรรมคือปฏิจจสมุปบาทนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับการเจริญปัญญา

ถาม อาจารย์คะ แล้วปวดหลังนี้มันมีเพราะผัสสะอะไรคะ

ตอบ ก็ผัสสะที่อาศัยกายเกิดขึ้นแหละ ผัสสะมันก็เกิดจากเงื่อนไขหลายประการ มีกายประสาทดี มีอารมณ์หรือโณภูมิจึงพะมากระทบ ทำให้เกิดกายวิญญาณขึ้น ผัสสะเกิดขึ้นเพราะการประชุมกันของ ๓ สิ่ง คือ กายประสาท โณภูมิจึงพะที่มากระทบ และกายวิญญาณ ๓ สถานะเหล่านี้ประชุมกันก็เป็นผัสสะทางกาย เรียกว่ากายสัมผัส เป็นผัสสะที่เกิดขึ้นทางกาย เกิดกับกายวิญญาณ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา มันจึงมี เราก็เข้าใจ เหตุปัจจัยหลากหลายเพิ่มขึ้น แต่ตัวเวทนา ตัวผัสสะนี้ มันเกิดกับกายหรือเกิดกับจิตครับ เกิดกับจิตนั่นเอง พอเข้าใจมั๊ย มันอาศัยเงื่อนไขปัจจัยหลากหลาย

กายนี้เป็นปัจจัยได้ แต่ว่าตัวเจ็บตัวปวด ซึ่งเป็นเวทนาเกิดจากผัสสะ ไม่ได้ไปเกิดที่กาย กายเป็นแค่เป็นปัจจัย เหมือนกับว่า สมมติคนอื่นด่าเรา เป็นปัจจัยให้เกิดความโกรธได้ แต่จริง ๆ มันไม่ตรงตัวนะ เพราะความโกรธมันเกิดที่จิต และความโกรธมันเกิดจากสัญญา มันไม่ได้เกิดจากคนด่า พอเข้าใจมั๊ย เรากำลังพิจารณาสิกลงไปให้เห็นชัดว่า มันอยู่ตรงไหน มันเกิดตรงไหน ทุกท่านจะได้รู้จัก ถ้าเรามองแบบง่าย ๆ ก็ดูเหมือนคนด่าเรา ทำให้เราโกรธอย่างนั้นนะ แต่ที่จริง ความโกรธ มันเป็นสิ่งขาร สังขารมันเกิดจากสัญญา สัญญา

มันเกิดจากผัสสะ ผัสสะมันเกิดจากมึหู มีเสียงมากระทบ
เกิดโสตวิญญาน มีตั้งหลายตัว เสียงก็เป็นปัจจัยเฉย ๆ แต่ว่า
ไม่ใช่ตัวตรง ตัวจริง ๆ ตัวใกล้จริง ๆ คือสัญญา เพราะสัญญา
เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร

ถ้าเราเข้าใจตรงตัว เราจะสามารถมีความชัดเจน ที่
พิจารณาให้ชัดเจนนี้ ก็มีใช้เพื่ออะไร เพื่อจะเข้าใจว่า ขนาด
สัญญานี้ มันก็ไม่เที่ยง มันเกิดจากผัสสะที่ไม่เที่ยง อะไรก็
ไม่เที่ยงหมดเลย ตัวที่มันเกิดนี้ มันจะเที่ยงค้างอยู่ได้มัย
ก็ไม่ได้ กระจายให้ละเอียด ถ้าเข้าใจชัดเจนอย่างนี้ ก็จะเข้าใจ
ภาวะต่าง ๆ ที่ล้วนไม่เที่ยง พวกความเจ็บความปวดที่เกิดจาก
ผัสสะ มันก็จะไม่เที่ยงแล้ว แต่เดิมเวลาเราปวดนี้ ดูเหมือน
แหม...มันเที่ยงตลอดเลย เหมือนมันอยู่นานมากนะ เราจะ
รู้สึกว่ามันค้างอยู่ ค้างอยู่ตรงหลังนี้ล่ะคะ ค้างอยู่ตรงหัวนี้ล่ะคะ
ปวดค้าง เคยปวดค้างมัยครับ คล้าย ๆ กับง่วงนอนค้างนี้ล่ะ
ตอนนี้หายหรือยังครับ หายแล้ว เห็นมัย จริง ๆ มันไม่ค้าง
มันเกิดกับจิต แล้วมันหายไปกับจิต วิธีพิสูจน์ง่ายที่สุดก็คือ
ทำนอนหลับไป ตอนนอนหลับเนี่ย จิตมันไม่ทำงานทางทวาร
ต่าง ๆ สัญญา เวทนา สังขารนี้ มันจะทำงานได้ เมื่อจิตทำงาน
ถ้าจิตไม่ทำงาน เวทนาทำงานได้มัยครับ ไม่ได้นะ พอนอนหลับนี้
ปวดหัวมัยครับ ไม่ปวด หัวยังมีเหมือนเดิม โม่เกรนไม่มี ปวดไม่มี
เจ็บขนาดไหน ถ้านอนหลับก็ไม่ปวดนะ เข้าใจรียังตอนนี้

เออ...ถ้างั้นหลับ ๆ ไปนะ แต่บางท่านบอก โอ๊ย...ปวดมาก ๆ นอนไม่หลับ เอาละสิทีนี้ ปัญหาที่เริ่มเยอะขึ้นอีกแล้ว สรุปแล้วอย่ามาเวียนว่ายตายเกิดก็แล้วกัน สรุปแล้วก็ต้องกำหนดรู้ทุกข์ เห็นมัย **ที่มันมีปัญหา เพราะเรามีตัณหา** คือเราอยากให้ทุกข์มันไม่ทุกข์ อยากให้ทุกข์มันเป็นอย่างอื่น อยากให้ปวดมันไม่ปวด อยากให้มันหายอะไรอย่างนี้ ซึ่งมันผิดต่อกิจในอริยสัจ กิจในอริยสัจ ก็บอกแล้วว่าให้กำหนดรอบรู้ แต่พวกเรานี้ไปพยายามทำให้มันหาย ทำให้มันเป็นโน่น นี่ นั่น อย่างนี้

การบรรยายในช่วงบ่ายวันนี้ ผมก็ได้อธิบายเกี่ยวกับ ปฏิจสนุบาทและปฏิจสนุปปันนธรรม ต่อไปทุกท่านก็อย่าลืมไปสังเกตดู **เห็นอะไรเกิด ก็อย่าลืมมองดูให้เห็นว่า มันดับไป มันหมดไปนะ** อันไหนเกิด ก็อย่าเพิ่งปล่อยมันไป ให้คอยส่องตรวจดูมันว่ามันเป็นของที่ต้องหมดไป ง่วงนอน ก็อย่าลืมเดินจงกรมนาน ๆ เพื่อจะดูว่ามันหายไป อย่าไปหลับ อย่าไปนอน เพราะความง่วงนี้มันจะอยู่เฉพาะตอนตื่นเท่านั้น ความง่วงมันไม่เกิดตอนนอนหลับ เวลาท่านไปแก้ความง่วงเนี่ย อย่าไปแก้ตอนนอนหลับนะครั้บ บางท่านง่วงนี้ มีวิธีเดียวในการแก้ก็คือหลับ อันนั้นแก้ไม่ได้ครั้บ เพราะว่าตอนง่วงเนี่ยมันไม่ได้เกิดตอนหลับ หลับนี้มันไม่ง่วง เพราะง่วงนี้เป็นกิเลส กิเลสมันเกิดไม่ได้ตอนนอนหลับ กิเลสมันเกิดกับจิต จิตต้อง

ตื้นก่อน ถ้าท่านจะแก้ ต้องแก้ตอนมันตื้นนะครับ ง่วงก็ให้เดิน
จงกรม แล้วทำใจง่วงจะดับ ก็ให้เห็นความดับของมันนะ ก็
เดินจนมันดับ ต้องให้เห็นตอนดับด้วยนะ บางท่านไม่เห็นเลย
มัวแต่ไปทำอย่างอื่นอยู่ นั้นพลาดไปแล้วนะ ต้องสังเกตดี ๆ
ง่วงก็เดินจงกรมไป อย่าหลับชะก่อนนะ ต้องเห็นความดับ
ของมัน มันมีตอนดับนะ โกรธขึ้นมา ไม่พอใจขึ้นมา ก็อย่าลืม
ไปเห็นตอนมันดับ ถ้าเห็นตอนมันดับ เราก็จะได้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ
มากขึ้นนะ อย่างนี้นะครับ

เออละ บรรยายช่วงนี้ก็พอสมควรแก่เวลาเท่านี้ะครับ
อนุโมทนาทุกท่านครับ

ปฏิจสุมุปาบทโดยทางอายตนะ ๖

วันอังคารที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ ก็ในช่วงเย็นของวันที่หนึ่ง ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม ในคอร์สนี้ชื่อคอร์สว่า “ปฏิจสุมุปาบทภาคปฏิบัติ” เนื้อหา ข้อธรรมที่พูดให้ฟังก็จะลึกซึ้งหน่อย เป็นอารมณ์ของทางด้าน ปัญญา ซึ่งก็ดีแล้ว พวกเราก็จะได้ฟังทบทวนบ่อย ๆ เพราะหลักธรรม ทั่วไป พวกเราก็อาจจะเคยได้ยินได้ฟังกันมาพอสมควรแล้ว เรื่องขันธ เรื่องอายตนะ เรื่องธาตุ เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต่าง ๆ เนี่ย ก็คงได้ยินได้ฟังกันอยู่เรื่อย ๆ ก็ควรฟังบ่อย ๆ อันนี้ เป็นข้อมูล เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าของเราได้ทรงแสดงเอาไว้

ที่นี้ ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นมันเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง หรือเกี่ยวพันกันอย่างไร มันตกอยู่ภายใต้กฎอะไร พวกเราก็ ต้องรู้จักด้วยนะ ซึ่งกฎใหญ่ที่ครอบคลุมกฎของสังขตธรรม ทั้งปวง ก็คือกฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสุมุปาบท อันนี้เป็นกฎที่

ครอบสังขตธรรมทั้งหมดไว้ สังขตธรรมมันก็มีกฎภายในตัวมัน แต่ละตัว ๆ ที่เป็นสังขตธรรมนี้ ไม่ว่าจะเป็รรูป เป็นนาม รูปก็ เป็นธาตุ ๔ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม นามก็แยกเป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พวกนี้มันก็มีลักษณะสามัญ อยู่ในตัวของมันนะ เรียกว่า**ไตรลักษณ์** หรือลักษณะ ๓ ประการ พวกเราคงได้ยินกันบ่อย ๆ ซึ่งสังขตธรรมเหล่านี้ ที่มีลักษณะ ๓ มันอิงอาศัยและเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน เกี่ยวพันกันด้วยเงื่อนไข ด้วยเหตุ ด้วยปัจจัย ก็คือ อยู่ภายใต้กฎอิทัปปัจจยตาปฏิจลสมุปบาทนั่นเอง ตัวปฏิจลสมุปบาทนี้ เป็นตัวกฎ ตัวระเบียบ ตัวความแน่นอนของธรรมที่ต้องเป็นไปอย่างนั้นตามเงื่อนไขของมัน มีบาลีแสดงกฎเกณฑ์หลายคำด้วยกันนะ

เมื่อช่วงกลางวัน ผมก็ได้อ่านพระสูตรให้ฟัง เกี่ยวกับ ความต่างของปฏิจลสมุปบาทกับปฏิจลสมุปป็นนธรรม อันนี้ พวกเราต้องเข้าใจนะ การที่จะเรียนข้อธรรมได้เข้าใจชัดเจนนี้ ถ้าเรียนเรื่องวัฏฏสงสารหรือเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในจักรวาล ก็ต้องเรียนปฏิจลสมุปบาท จึงจะเข้าใจได้ครอบคลุม ถ้าไปเรียน เรื่องกรรม หรือเรียนเรื่องบุญ เรื่องบาป หยิบบางเรื่องออกมา พูดนี้ บางทีอาจจะทำให้เข้าใจผิดได้ เพราะว่าบุญบาปเนี่ย แท้ที่จริง มันก็อยู่ในกระบวนการ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ เพียง แต่เราหยิบออกมาอธิบายเท่านั้นเอง กรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการ ภพภูมิต่าง ๆ ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

อย่างกรรมนี้ก็เป็นสังขารที่อยู่ในกระบวนการของปฏิจจสมุปบาท อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน กรรมก็เป็นแค่ส่วนหนึ่งนะ

ถ้าเราเข้าใจกรรม แยกส่วนจากสภาวะอื่น ไม่เข้าใจ ความครอบคลุม บางทีก็จะเข้าใจผิดได้ง่าย หรือภพภูมิต่าง ๆ ภพภูมิ ๓๑ อันนี้ก็อยู่ในคำว่าภพ ในคำว่า “ภพ” นี้มันก็มีทั้ง ๒ ส่วน มีทั้งกรรมภพ ภพที่เป็นกรรม ที่เกิดในจิตของเรา ที่เราทำจนเป็นอุปนิสัยใจคอ จนเปลี่ยนหน้าตาของเราตอนนี้ หน้าตาของเรานี้ ได้มาจากกรรมเก่า แต่พอทำกรรมใหม่บ่อย ๆ หน้าตาก็จะเปลี่ยน ต้องลองส่องกระจกดู ระหว่างหน้าเก่ากับ หน้าใหม่ อันไหนสวยกว่ากันนะ ลองส่องดู ส่องในใจของเรา นั้นแหละ หน้าเก่ามันก็ประมาณนี้แหละ ส่วนหน้าใหม่จะเป็น อย่างไรบ้าง บางท่านหน้าใหม่สวมชฎาแล้วนะ บางท่านหน้าใหม่ เป็นแม่ชีไปแล้ว ส่วนหน้าเก่าก็เป็นคนธรรมดา หน้าใหม่ นี้ ก็เรียกว่าเป็นคนธัมมะธัมโมแล้ว จะทิ้งวิญญูสงสารแล้วอย่างนี้ เป็นต้น บางท่านหน้าเก่าก็พอประมาณหนึ่ง ส่วนหน้าใหม่ นี้ ก็สวมชฎา เป็นนางฟ้า เป็นเทพบุตรแล้ว อันนี้ก็เรียกว่ากรรมภพ

ที่นี้ ยังมีภพภูมิที่ไปเกิดตามกรรม ให้เหมาะกับกรรมที่ ทำมา มันก็เป็นไปตามด้านนามธรรม เมื่อไปเกิดนี้ ก็ต้องมี ที่อาศัย ที่อาศัยของนามธรรมก็คือด้านรูป รูปก็ต้องมีที่อยู่

ก็เป็นภพภูมิ ๓๑ อะไรประมาณนี้ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของ ปฏิจสุมุปาบท อยู่ในหัวข้อของคำว่าภพนั่นเอง ถ้าเราหยิบเรื่อง ภพภูมิ ๓๑ ออกมาพูด โดยไม่เชื่อมโยงกับปฏิจสุมุปาบท บางที ก็จะงง ๆ อยู่ไม่รู้อยู่ตรงไหนอย่างนี้เป็นต้น หลัง ๆ มานี้ พวกเราก็ไม่ค่อยได้เรียนเรื่องปฏิจสุมุปาบทเท่าไร ส่วนใหญ่ก็จะยกหัวข้อนั้นหัวข้อนี้ขึ้นมาแสดง บางทีก็ทำให้เข้าใจธรรมแบบ ตัดตอนไป พอเข้าใจธรรมตัดตอน มันก็ไม่เข้าใจความเชื่อมโยง เพราะธรรมนี้ มันตัดออกมาไม่ได้นะ เรายกออกมาพูดเพื่อความเข้าใจเฉย ๆ แต่ตัดออกมาจากวงจรไม่ได้ ตัดออกมาจาก กระบวนการไม่ได้ เพราะมันเป็นกระบวนการของธรรม ไม่ใช่ กระบวนการของเรา มันเป็นธรรมที่มันเป็นอย่างนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วก็เอามาบอก ไม่ได้ไปทำอะไร ธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่านั้น ก็เป็นสิ่งที่ดำรงคงที่อยู่อย่างนั้น เป็น**ธัมมัญญิตตา** คือเป็นสิ่งที่ตั้งขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรม เป็น**ธัมมนิยามตา** เป็นความแน่นอนของธรรม ที่ต้องเป็นอย่างนั้น เรียกว่าเป็นกฎก็ได้ แต่เป็นกฎของธรรมนะ ไม่ใช่กฎของ พระพุทธเจ้า ไม่ใช่กฎของเทวดาฟ้าดินใด ๆ เป็นกฎของธรรม ธรรมก็คือภาวะที่มันเป็นธาตุ ภาวะที่ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีเรา ไม่มีเขา เป็น**อิทัปปัจจยตา** เป็นความที่มี สิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ ก็เลยมีขึ้น มันเป็นไปตามอย่างนั้น ของมัน เป็น**ตถตา** ไม่ใช่ว่าไม่เป็นอย่างนั้น เป็น**อวิตถตา** ไม่เป็น

อย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น เป็น**อนัญญุตตา** มีหลายชื่อ เพื่อที่จะบ่งชี้ลักษณะหรือว่ากฎเกณฑ์แห่งธรรมเอาไว้ว่า อย่าไปแก้นะ อย่าไปตัดตอนนะ อย่าไปทำให้ขาดช่วง กฎเกณฑ์นี้ มันเป็นวงกลม ถึงแม้จะพูดเป็นเหมือนว่า อวิชชาเป็นต้น แล้วก็จบลงด้วยชาติ ชรามรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุกายาสะ ก็จริง แต่โดยความจริงแล้ว มันไม่ได้เป็นอย่างนั้น มันไม่ได้เป็นเส้นตรง **มันเป็นวงกลมอยู่ เป็นวัฏฏะ** เป็นการหมุนวนอยู่อย่างนี้ อันนี้เราก็ต้องเข้าใจให้ครอบคลุม พอเข้าใจ ครอบคลุมแล้ว เมื่อเรียนหัวข้อธรรมใด ๆ ก็จะทำให้มีความชัดเจน

นี่คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท เป็นกระบวนการแห่งธรรมที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันไป ถ้าพูดแบบครบกระบวนการ ก็จะมีธรรมที่มากเชื่อมต่อกัน ด้วยหลักเหตุผลในวัฏฏสงสาร เหตุผลของสังขตธรรมที่เชื่อมกันอยู่ จะมีธรรมอยู่ ๑๒ อย่าง อันนี้พูดแบบเต็มกระบวนการ ถ้าพูดไม่เต็มก็ลดหลั่นกันไปตามความเหมาะสม หรือเปลี่ยนชื่อกันไปบ้าง ตามที่พระพุทธองค์ทรงเห็นเหมาะสม ถ้าพูดโดยภาพรวม โดยครอบคลุมก็จะมีธรรม ๑๒ อย่าง ที่มาเป็นเหตุผลเชื่อมโยงเนื่องกันอยู่ ธรรมที่มากเชื่อมโยงเนื่องกันอยู่ นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบันนธรรม พวกเราต้องรู้จักคำว่า ปฏิจจสมุปบาทเป็นอันหนึ่ง ปฏิจจสมุปบันนธรรมเป็นอีกอันหนึ่ง **ปฏิจจสมุปบันนธรรม ก็คือธรรมที่เกิดจากเงื่อนไข**

จากปัจจัย อวิชชาก็เป็นปฏิจางสมุปบันนธรรม คือเกิดจากเงื่อนไขเช่นกัน มันจึงไม่ได้เป็นต้นตอ ไม่ได้เป็นต้นเรื่อง เพราะมันเป็นวงกลมอยู่ และมันเกิดจากการอิงอาศัยคนอื่น ๆ แม้ตัวสุดท้ายก็มาเป็นปัจจัยให้ตัวต้น ตัวกลางก็มาเป็นปัจจัยให้ตัวต้น ตัวก่อนหน้าก็มาเป็นปัจจัยให้ตัวหลัง ตัวหลังก็เป็นปัจจัยให้ตัวหน้า เชื่อมโยงต่อเนื่องกันด้วยอำนาจปัจจัยธรรมนั่นเองมีอำนาจในงานนั้น ๆ เป็นเงื่อนไข ไม่ต้องมีเทวดาฟ้าดิน หรือว่าไม่ต้องมีผู้มีอำนาจสร้างเงื่อนไข ก็ธรรมนั้นแหละเป็นเงื่อนไขแห่งธรรม

ธรรมอะไรเป็นเหตุ ธรรมอะไรเป็นผล เราก็สามารถท่องแล้วก็เชื่อมโยงไปได้ เริ่มต้นตั้งแต่ **อวิชชาปัจจัยยา สังขารา** เป็นต้น แต่เราก็มีความเข้าใจอยู่ว่า อันนี้พูดเพื่อเข้าใจง่ายเท่านั้น เพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เห็นอริยสัจ ๔ ไม่ได้พูดทั้งหมด สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มีเยอะ เหมือนใบไม้บนต้นไม้ ส่วนที่เอามาแสดงก็เอามาเฉพาะในกำมือ เพื่อให้เราได้เห็นอริยสัจ ได้หมดกิเลสเท่านั้นเอง เวลาปฏิบัติ เราก็มุ่งพิจารณาในแง่ให้ลงกับอริยสัจ ๔ ไม่ต้องพิจารณาไปยืดยาว หรือไปไกลออกนอกกรอบ ให้อยู่ในกรอบอริยสัจ ๔ เบื้องต้นสำหรับพวกเรา แม้จะเรียนเรื่องปฏิจางสมุปบาท ก็ให้อยู่ในกรอบอริยสัจ ๔ ให้อาทุกข์ขึ้นมาก่อน รู้จักและยอมรับทุกข์ได้แล้วก็ค่อยหาเหตุของทุกข์ เหตุของทุกข์เบื้องต้น ก็ให้หาในแบบอริยสัจก่อน

ทุกข์ควรกำหนดรอบรู้ ทุกข์คืออะไร คืออุปาทานชั้น ๕ ให้ยอมรับ อะไรที่เกิดขึ้นให้ยอมรับก่อน แยกแยะให้ชัดเจนว่า มันคือทุกข์ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ผู้หญิง ไม่ใช่ผู้ชาย

เมื่อรู้จักทุกข์แล้ว ต่อไปก็ต้องรู้จักสมุทัย สมุทัยในแบบ อริยสัจคือตัณหา นี่เป็นของควรละ ทุกข์ควรกำหนดรอบรู้ สมุทัยควรละ ให้ละตัณหา ละความอยาก ละความคาดหวัง หรือละความต้องการจะเอาอันนั้น ๆ จะเอาอันนี้ ๆ จะไม่เอา อีกอันหนึ่ง จะเอาอันนั้น ๆ จะให้มันเป็นอย่างนี้ หรือจะไม่ให้ มันเป็นอย่างนั้น ให้ละตัวนี้ วิธีการละ ก็ต้องละแบบคนมีปัญญา คือละโดยการอย่าไปใส่เชื้อให้มัน อย่าไปละแบบชนดะไปเรื่อย ละแบบวัวควายคือใช้กำลังเข้าว่า ใช้แรงทุ้มเข้าไป แบบนั้นไม่ใช่วิธีการของคำสอนพระพุทธเจ้า ใช้วิธีละด้วยปัญญา ไม่ใช่ละแบบใช้กำลังทุ้มไป พวกเรานี่มันชอบชนใช้มัย เวลาจะละก็ทุ้มเลย ดิฉันจะทุ้มແຫລกเลย ทุ้มไป ทุ้มมา ตอนมีแรงก็ตีอยู่ พอหมดแรงก็ลื่นห้อย โดนทับอีกแล้ว ละสมุทัยก็ให้ละด้วยปัญญานะ ก็คืออย่าไปให้เชื่อมั่น อดทนไว้ ทำหน้าที่ของเรา ด้วยความรู้ว่า เต็มมันก็ดับไปเช่นกัน สมุทัยนี้มันก็เป็นของเกิดและดับเช่นกัน

ต่อไปนิโรธะ คือภาวะสิ้นตัณหา คือนิพพาน อันนี้ควรทำให้แจ้ง และมรรคควรเจริญ พวกเราก็เจริญมรรคอย่างเดียว

ถ้าพูดแบบสรุป เวลาพิจารณาข้อธรรมต่าง ๆ ก็ให้ลงมาที่
อริยสังก่อน ที่เราเรียนปรัชญาสมุปบาท จะเอามาใช้ในการฝึก
ปัญญา ให้เกิด**สัมมาทิฐิ** เกิดความเข้าใจได้ละเอียดชัดเจน
ยิ่งขึ้น ช่วยถอนความเห็นผิดออกไป เพราะความเห็นผิดจะหมด
ได้ด้วยการเห็นถูกบ่อย ๆ โดยเฉพาะถ้าได้ธรรมที่ละเอียด ธรรม
ที่เป็นอารมณ์ของปัญญา ต้องใช้ปัญญาเยอะ และธรรมที่
บริสุทธิ์ ไม่มีเรื่องตัวตนเข้ามาเกี่ยวข้องนี้ พอไม่คิดไม่นึกเรื่อง
ตัวตน มันก็หายไปเอง เพราะตัวตนนี้มันไม่มีนะ มันเกิดจาก
ความคิด

ถ้ามานึกหรือว่ามาใส่ใจปรัชญาสมุปบาทแล้ว ตัวตนก็จะ
ไม่มี ทั้งกระบวนการนี้ ไม่มีเรื่องตัวตนเลย มีแต่เรื่องปรัชญา
สมุปบันธรรม มีแต่เรื่องธรรมที่เกิดจากเงื่อนไข อิงอาศัยกัน
และกัน ธรรมเหล่านี้ล้วนไม่เที่ยง ของไม่เที่ยง ทำให้เกิดของ
ไม่เที่ยง อวิชชาที่ไม่เที่ยง ทำให้เกิดสังขารที่ไม่เที่ยง อวิชชา
ที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัว ไม่มีตน ก่อให้เกิดสังขารที่ไม่มีตัวตน
แม้แต่กรรมเป็นสังขาร ก็ไม่ได้มีตัวมีตน ไม่ได้เป็นของเที่ยง
สังขารที่ไม่มีตัวตน ทำให้เกิดวิญญาณที่ไม่มีตัวตน วิญญาณที่
ไม่มีตัวตน เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูปที่ไม่มีตัวตน เป็นของว่าง
จากตัวตน นามรูปที่ไม่มีตัวตนเป็นปัจจัยให้เกิดอายตนะทั้ง ๖
ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่ไม่มีตัวตน ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ ที่ไม่มีตัวตนเลย ไม่มีเรา ไม่มีของเราเลย เป็นเพียง**อายตนะ**

เป็นเพียงจุดเชื่อมต่อ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ ที่ไม่มีตัวตน เช่นกัน ผัสสะที่ไม่มีตัวตนนี้ ทำให้เกิดเวทนาที่ไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มีใครเสวยความสุข ไม่มีใครเสวยความทุกข์ ไม่มีใครได้รับรางวัล หรือไม่มีใครถูกลงโทษใด ๆ เป็นแต่เวทนาที่เกิดจากผัสสะ ผัสสะก็ไม่เที่ยงไม่มีตัวตน เวทนาจึงไม่เที่ยง ไม่มีตัวตน เพราะเหตุปัจจัยมันไม่เที่ยงไปหมดเลย จะให้มันเที่ยงอยู่สถานะเดียว ก็คงเป็นไปได้

ถ้าเรารู้จักพิจารณา มันก็จะได้ปัญญา แรก ๆ อาจจะคิดเอาก่อน คิดนำก่อนก็ได้ ท่องเอาก่อนก็ได้ ถ้าจะให้ได้ดีนี้จะต้องมีสมาธิ มีจิตตั้งมั่นดี จึงจะพิจารณาแล้วเกิดปัญญา **สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา** ถ้าเรายังไม่มีสมาธิ ก็พิจารณาได้เหมือนกัน แต่อย่าให้มากจนฟุ้งซ่านก็แล้วกัน เอาพอสมควร เอาพอมีสตินะ บางท่านขาดสติ ท่องก็ได้นะ ท่องปฏิจจสมุปบาทนี้ ผีกแล้วเลย เพราะว่ามันยาก ที่ฝึมนักแล้วไม่ใช่เพราะอะไร เพราะมันยาก มันตอบไม่ได้ หนีเลยนะ ครั้นจะหลอกคนนี่ โอ้โห... เล่นท่องปฏิจจสมุปบาท ไปดีกว่า ใครเจอธรรมหมวดนี้เข้าไปไม่แน่จริงนี่ หนีเลย ท่องไว้ เพราะยังไงเราก็จะได้พิจารณา ในโอกาสที่มาถึงต่อไป ท่องฝึกสติก็ยังได้ ฝึกความคิดของเราให้อยู่ในร่องรอยก็ได้ ดีเสียอีก เราได้หัดพิจารณาเรื่องไร้ตัวตน เป็นร่อง เป็นแนวทางไว้ พอจิตเป็นสมาธิ พร้อมเมื่อไร จะได้เดินไปทางนี้ได้

เวทนาที่ไม่มีตัวตนเหมือนกัน เวทนาที่ไม่มีตัวตน ก็ทำให้เกิดตัณหา ตัณหาที่เป็นทุกขสมุทัยนี้ มีตัวตนมัย ก็ไม่มี เป็นของไม่เที่ยงเหมือนกัน ถ้าเรียนปฏิจจสมุปบาท เรียนปฏิจจสมุปบันนธรรมเข้าใจ จะทำให้เราชัดเจนในเรื่องเหตุผลของธรรมที่ไม่มีตัวตนอยู่สักที่เลยนะ ถ้าเรียนเรื่องกรรม บางทีดูเหมือนกรรมจะมีอำนาจกว่าชาวบ้านชาวเมืองเขา ดูเหมือนเป็นตัวเป็นตน ไปเรียนเรื่องสุข เรื่องทุกข์ เหมือนกับว่า มีกรรมเป็นผู้ที่ประเคนรางวัลมาให้ มีเราเป็นผู้รับอะไรก็ว่าไป มันเกิดความรู้สึกอย่างนั้นได้ ถ้ามาเรียนเป็นปฏิจจสมุปบาท ก็จะไม่มีความรู้สึกแบบนั้น เพราะทุกสภาวะนี้ ล้วนเท่าเทียมกัน ก็คือไม่เที่ยงเหมือนกันหมดเลย ทุกสภาวะเลย ไม่เที่ยงเหมือนกันหมด สลายหมดสิ้นเหมือนกันหมด **ศูนย์เหมือนกันหมด เป็นอนัตตาเหมือนกันหมด ของศูนย์ทำให้เกิดของศูนย์ ของว่างทำให้เกิดของว่าง** แม้แต่ตัณหาก็เป็นของว่างเปล่า จากตัวตน เป็นสิ่งที่เป็นของไม่เที่ยง ทำให้เกิดอุปาทานที่ไม่เที่ยง แม้ความยึดความถือ ก็เป็นของไม่เที่ยงเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เราจะยึดถือตลอดเวลา ยึดถือตอนความยึดถือมันเกิดขึ้น แล้วมันอยู่ตลอดเวลา มัย ก็ไม่ตลอด เพราะมันก็เกิดจากตัณหาที่ไม่อยู่ตลอด เกิดจากเวทนา เกิดจากเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ล้วนไม่เที่ยง อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มีแต่ของไม่เที่ยง ว่างเปล่าจากตัวตน จนถึงมรณะ มรณะก็ยังไม่เที่ยง เมื่อมรณะ

เกิดก็ดับไป ทำให้เกิดสภาวะอื่น ๆ ต่อมา เชื่อมโยงต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ

ปรัชญาสมุปป็นธรรมก็คือตัวธรรมทุกตัวนี่ที่เป็นเหตุผลในกระบวนการ ล้วนไม่เที่ยง เป็นของปรุงแต่ง เป็นของที่หมดไปสิ้นไป ทั้งหมดทุกอันไป ไม่มีอันไหนอยู่ค้ำฟ้าเลย ทุกอันที่ไม่เที่ยงนั่นแหละ เป็นเหตุผลต่อเนื่องกันไป และผลก็เป็นเหตุต่อไป เหตุเป็นผล ผลเป็นเหตุ ไล่ต่อเนื่องกันไป เป็นเหตุผลเงื่อนไขต่าง ๆ เชื่อมโยงต่อเนื่องกันไป ผลที่เกิดจากกระบวนการก็คือทุกข์นั่นเอง ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ล้วน ๆ นี้ ก็ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ มีเหตุปัจจัยเชื่อมโยงมาขนาดนี้ เหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยงสักอันเลย ทุกข์จะเที่ยงได้มั๊ย ก็ยังเป็นไปไม่ได้เลย ชั้นธ ๕ ที่เป็นทุกข์ ที่เป็นผลสำเร็จ เป็นผลสำเร็จมาจากเงื่อนไขอันหลากหลาย เหตุปัจจัยทุกตัว ล้วนไม่มีตัวตนหมดเลย ชั้นธ ๕ ที่นั่งอยู่นี้ จะเป็นตัวเป็นตนขึ้นมาได้มั๊ย ก็ยังเป็นไปไม่ได้นะ ชั้นธ ๕ อันเป็นทุกข์ เป็นที่ตั้งลงของทุกข์ นำมาซึ่งความทุกข์นานาประการ นี่ล้วนเป็นของว่างจากความเที่ยง ว่างจากความสุข ว่างจากอัตตาตัวตน ว่างจากความสวยงาม ก็เพราะอย่างนี้

ลักษณะนี้ จึงเป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วน ๆ นั่นเอง กองทุกข์ก็คือชั้น ๕ เป็นผลมาจากกระบวนการ ชั้น ๕ นี้ ไม่ได้เป็นผลมาจากอันใดอันหนึ่ง เป็นผลมาจากกระบวนการ อันยาวนาน เนิ่นนานต่อเนื่องจากไหนมากก็ไม่รู้ เพราะมันเป็น วงกลม ความคิดของเราแต่ละความคิด ที่เป็นสังขาร เป็นผล มาจากอะไร จากการเรียนหนังสือที่นี้ จากคนนั้นสอน จาก คนนั้นสอน จากอดีตชาติ บอกได้มัยว่าความคิดอย่างนี้ มันเกิดมาจากไหน บอกไม่ได้ เหตุปัจจัยมันเยอะมาก

ในช่วงบ่าย ผมได้อ่านพระสูตรให้ฟัง เพื่อให้แยกแยะ ระหว่างปฏิจลสมุปบาท เป็นเรื่องกระบวนการของธรรมที่เป็น เหตุผลต่อเนื่อง กับปฏิจลสมุปบันธรรม กล่าวถึงตัวธรรมที่มา เป็นเงื่อนไข หรืออยู่ในกระบวนการ พวกเราก็ให้เข้าใจตรงนี้ ดี ๆ เวลายกเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพูด เช่น ยกเรื่องเวทนา ขึ้นมาพูด อันนี้แค่ยกออกมาเฉย ๆ จริง ๆ มันยกออกมาจาก ผัสสะได้ไหม ไม่ได้ ยกมาจากตัณหาได้ไหม ไม่ได้ ยกไม่ได้นะ เพียงแต่ว่า ตอนนี้องค์ต้องการเข้าใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ ก็เลยยก ออกมาอธิบาย เรื่องกรรมนี้ ยกออกมาจากอวิชชา ยกออก มาจากวิญญาณ ยกออกมาจากกระบวนการเกิดทุกข์นี้ได้ไหม ไม่ได้นะ ยกบุญบาปออกมาไม่ได้ ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ พูดเรื่อง บุญบาป ทำแล้วเวียนว่ายตายเกิด มันก็อยู่ฝ่ายเกิดทุกข์แล้ว เราก็ไม่เข้าใจผิดแล้ว ไม่งั้นจะหลงไป

กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยง มีธรรมทั้งหมด ๑๒ อย่างนี้ เป็นเหตุผลต่อเนื่อง ๑๑ ปัจจัยการ ฟังดูก็คงปฏิบัติยากนะ สำหรับในการปฏิบัติเพื่อเจริญมรรค โดยมากเวลาพิจารณาปฏิจจสมุปปาทนี้ จะพิจารณาที่เรื่องอายตนะ พิจารณาเวลากะทบอารมณ์ มีอายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอารมณ์ต่าง ๆ มากะทบเข้า มีวิญญูณ แล้วก็มีผัสสะ อายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ จริง ๆ คำว่าอายตนะ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ ตรงนี้จริง ๆ มีหลายปัจจัยอยู่ในนั้นะ มีอะไรบ้างละ ก็ต้องไปอ่านในพระสูตรที่กระจายรายละเอียดออกไป เบื้องต้นนี้แสดงให้ง่าย ๆ เช่น สฬายตนะ ได้แก่ อายตนะ ๖ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ แต่จริง ๆ มีหลายอย่างกว่านี้ จะเกิดผัสสะได้ก็ต้องมีอะไร มีอายตนะภายใน ๖ มีอารมณ์ที่เป็นอายตนะภายนอกมากระทบใช้ใหม่ แล้วก็มีวิญญูณ ๖ เกิดขึ้น ผัสสะจึงมี มันก็มีหลายอย่างในนี้ แต่เวลาพูดกระบวนการปฏิจจสมุปปาทพูดไม่หมดนะ อายตนะ ๖ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ ไม่ใช่อายตนะ ๖ อย่างเดียวนะ อายตนะภายใน ๖ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ อันนี้แค่ปัจจัยส่วนหนึ่ง เหตุอย่างเดียวเป็นปัจจัยให้เกิดผลอย่างเดียวไม่มีนะ ความจริงจะเกิดผัสสะได้ ต้องมีอายตนะภายในด้วย อายตนะภายนอกด้วย ต้องมีวิญญูณ ๖ ด้วย และต้องมีสภาวะอย่างอื่น ๆ อีกเยอะแยะ แต่ไม่ต้องพูดก็ได้นะ เป็นที่เข้าใจใช้ใหม่ ท่านฟังเข้าใจนะ ไม่ใช่อ้างพยัญชนะ ก็นิ่งพระพุทธรเจ้าตรัส

อันเตียวอย่างนี้ ทะเลาะกันตายพอดินะแบบนี้ เราก็ต้อง
เข้าใจว่า ความหมายคือยังไง เพราะเราเข้าใจที่ปัจจยตามาตั้งแต่ต้นแล้ว

แม้แต่ผัสสะเป็นปัจจยให้เกิดเวทนา ก็ไม่ใช่เกิดเวทนา
อย่างเดียวนะ แต่พูดอย่างนี้ก็แบบปฏิจจสมุขปาถเฉย ๆ จริง ๆ
ผัสสะก็เป็นปัจจยให้เกิดสัญญา เกิดสังขารและเกิดอื่น ๆ
อีกเยอะแยะมากมาย นี่เข้าใจใหม่ แต่ไม่ต้องพูดนะ ไว้พูดใน
ที่อื่น ที่ต้องการสื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ในที่นี้ ต้องการสื่อในแง่
เป็นกระบวนการเกิดทุกข์ ก็เอาตัวสำคัญ ๆ ที่เป็นตัวหลัก
ในกระบวนการ ตัวไหนไม่เป็นตัวหลักก็ไม่ต้องพูด เดี่ยวบอก
ว่าปฏิจจสมุขปาถไม่เห็นมีสัญญาเลย เอาสัญญาไปไว้ที่ไหน
ก็ทะเลาะกันอีกแล้ว นี่พอเข้าใจใหม่ จริง ๆ มันมีอยู่ แต่ว่ามัน
ไม่จำเป็น หรือไม่สำคัญนักในประเด็นนี้ ถ้ามว่าไม่เป็นปัจจยหรือ
ก็เป็น แต่หากเอาที่สำคัญ ๆ ก็เอาเท่านี้ ส่วนอันอื่นมันก็เป็น
ปัจจยเหมือนกัน นี่พอเข้าใจมั๊ย ผัสสะมีแล้วก็ปัจจยให้เกิด
สัญญา เกิดสังขารทั้งหลาย เกิดมนสิการ เกิดนุ่นนี่นั่น เยอะแยะ
ไปหมด แต่เวลาพูดในแบบปฏิจจสมุขปาถ ก็เอาเฉพาะผัสสะ
เป็นปัจจย เวทนาจึงมี เวทนาเป็นปัจจย ทำให้เกิดได้อีก
หลายอย่างทีเดียวนะ เอาแบบที่สำคัญ ก็เอาเฉพาะเวทนาเป็น
ปัจจย ตัณหาจึงมี

ที่นี้ ในการปฏิบัติ ตอนนี้อาคอร์สปฏิจจสมุปาบทภาคปฏิบัติ ในช่วงเช้ากับบ่ายนี้ พุทธหลักวิชาไปเยอะหน่อย แต่เสริมเข้ามาในปฏิบัติด้วย ในช่วงเย็นจะแนะนำวิธีในการปฏิบัติว่า ด้วยเรื่องการพิจารณาปฏิจจสมุปาบทนี้แหละ เพื่อให้มรรคสมบูรณ์ เพราะการปฏิบัติ ผมก็สรุปให้แล้ว คือเราปฏิบัติอริยมรรคนั่นเอง เพื่อให้อริยมรรคสมบูรณ์นี้ จะใช้หมวดธรรมปฏิจจสมุปาบทมาพิจารณาตรงไหน อย่างไรบ้าง เตียวจะอ่านพระสูตรให้ฟัง สรุปไว้ก่อน ก็คือ เวลาจะพิจารณาปฏิจจสมุปาบทก็เป็นวิธีการเพื่อจะเจริญสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ **เจริญมรรคให้สมบูรณ์**นั่นเอง ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสัมมาทิฏฐินี้มีความโดดเด่นมาก ถ้าพิจารณาธรรมชุดปฏิจจสมุปาบท จะทำให้มีสัมมาทิฏฐิได้ชัดเจน

พอมีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นถูกต้อง ความคิดมันก็จะถูกต้อง องค์กรมรรคอื่น ๆ ก็จะถูกต้องตามมา และการพิจารณาส่วนใหญ่ ก็จะพิจารณาตั้งแต่อายตนะ ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กระทบอารมณ์ มีผัสสะ มีเวทนา มีตัณหา จะพิจารณาอยู่แถว ๆ นี้ คือแบบที่ใช้ในการปฏิบัติโดยมากนะครั้น ในพระสูตรก็มีเยอะแยะ ผมจะอ่านบางพระสูตรให้ฟัง ท่านก็ลองไปพิจารณาดู ที่สำคัญคือนำไปปฏิบัตินั่นเอง ในคัมภีร์มีขณิกนิยายอุปปริปัญญาสก์ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔ สฬายตนวิภังคสูตร

ข้อ ๔๒๘

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันเนื่องด้วยอายตนะ ๖ ที่สำคัญแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ข้อ ๔๒๙

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นจักขุตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นรูปตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นจักขุวิญญานตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นจักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็น สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่สัตว์เสวย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยตามความเป็นจริง ย่อมยินดีนักในจักขุ ย่อมยินดีนักในรูป ย่อมยินดีนักในจักขุวิญญาน ย่อมยินดีนักในจักขุสัมผัส ย่อมยินดีนักใน สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่สัตว์เสวย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อบุคคลนั้น ยินดี หมกมุ่น ลุ่มหลง พิจารณาเห็นเป็น
คุณอยู่ อุปาทานชั้น ๕ ย่อมถึงความเพิ่มพูนขึ้นต่อไป และ
ตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ อันสทรศตด้วยความเพลิตเพลิน
ยินดี ชวนให้เพลิตเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ก็ย่อมเจริญขึ้น
ความกระวนกระวาย ที่เป็นไปทางกายก็ดี ที่เป็นไปทางใจ
ก็ดี ย่อมเจริญขึ้น ความเดือดร้อน ที่เป็นไปทางกายก็ดี ที่
เป็นไปทางใจก็ดี ย่อมเจริญขึ้น ความเร่าร้อน ที่เป็นไปทาง
กายก็ดี ที่เป็นไปทางใจก็ดี ย่อมเจริญขึ้น เขาจึงเสวยทุกข์
ทางกายบ้าง เสวยทุกข์ทางใจบ้าง

บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นโศตะตามความเป็นจริง ... ก็
เช่นเดียวกัน

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นขานะตามความเป็นจริง ... เช่นเดียวกัน

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นชีวหาตามความเป็นจริง ... เช่นเดียวกัน

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นกายตามความเป็นจริง ... ก็เช่นเดียวกัน

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นมโนตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็น

ธรรมารมณ์ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นมโนวิญญูณ

ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นมโนสัมผัสตาม

ความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็น สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่

ลัทธิเสวย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยตามความ

เป็นจริง ย่อมยินดีนักในมโน ย่อมยินดีนักในธรรมารมณ์

ย่อมยินดีในกัณโณวิญญาณ ย่อมยินดีในกัณโณลัมผัส ย่อมยินดีใน สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่ลัทธิสรวอย ซึ่งเกิดขึ้น เพราะมโนลัมผัสเป็นปัจจัย

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลนั้นยินดี หมกมุ่น ลุ่มหลง พิจารณาเห็นเป็นคุณอยู่ อุปาทานชั้นที่ ๕ ย่อมถึงความพอกพูนขึ้นต่อไป และค้นหาที่นำไปสู่ภพใหม่ อันสรวครตด้วยความเพลิตเพลินยินดี ชวนให้เพลิตเพลินในอารมณนั้น ๆ ก็ย่อมเจริญขึ้น ความกระวนกระวาย ที่เป็นไปทางกายก็ดี ที่เป็นไปทางใจก็ดี ย่อมเจริญขึ้น ความเดือดร้อน ที่เป็นไปทางกายก็ดี ที่เป็นไปทางใจก็ดี ย่อมเจริญขึ้น ความร้าวร้อน ที่เป็นไปทางกายก็ดี ที่เป็นไปทางใจก็ดี ย่อมเจริญขึ้น เขาจึงสรวทุกขทางกายบ้าง สรวทุกขทางใจบ้าง

ข้อ ๔๓๐

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคล เมื่อรู้ เมื่อเห็นจักขุตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นรูปตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นจักขุวิญญาณตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นจักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็น สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่ลัทธิสรวอยซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสตามความเป็นจริง ย่อมไม่ยินดีในจักขุ ย่อมไม่ยินดีในรูป ย่อมไม่ยินดีในจักขุวิญญาณ ย่อมไม่ยินดีในจักขุสัมผัส ย่อม

ไม่ยินดีใน สุข ทุกข์ หรือ อทุกขมสุข ที่สัตว์เสวย ซึ่งเกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อบุคคลนั้นไม่ยินดี ไม่หมกมุ่น ไม่หลุ่มหลง พิจารณา เห็นโทษอยู่ อุปาทานชั้นที่ ๕ ย่อมไม่ถึงความพอกพูนขึ้นต่อไป เขาย่อมละตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ อันสหระคตด้วยความเพลิดเพลินยินดี ชวนให้เพลิดเพลินในอารมณฺ์นั้น ๆ ได้ เขาย่อมละความกระวนกระวาย ที่เป็นไปทางกาย ที่เป็นไปทางใจ ละความเดือดร้อน ที่เป็นไปทางกาย ที่เป็นไปทางใจ ละความเร่าร้อนที่ เป็นไปทางกาย ที่เป็นไปทางใจได้ จึง เสวยสุขทางกายบ้าง เสวยสุขทางใจบ้าง

ข้อ ๔๓๑

ทิวฐิของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาทิวฐิ ความดำริของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ ความพยายามของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาวายามะ สติของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสติ สมาธิของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสมาธิ ส่วน กายกรรม วจกรรม อาชีวะ ของเขาจัดว่าบริสุทธิ์ดี ในเบื้องต้น ที่เดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ของเขาย่อมถึงความเจริญเต็มที่

เมื่อบุคคลนั้น เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้อยู่เช่นนี้ สติปัญญา ๔ กิติ สัมมปปธาน ๔ กิติ อิทธิบาท ๔ กิติ อินทรีย์ ๕ กิติ พละ ๕ กิติ โพชฌงค์ ๗ กิติ ย่อมถึงความเจริญเต็มที

ธรรม ๒ นี้ คือ (๑) สมณะ (๒) วิปัสสนา ของเขาย่อมเคียงคู่กันไป บุคคลนั้นกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริญธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร ควรจะตอบว่า “อุปาทานชั้น ๕” คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น
๒. เวทณูปาทานชั้น
๓. สัญญาอุปาทานชั้น
๔. สังขารอุปาทานชั้น
๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) อวิชชา (๒) ภวตัณหา

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) สมณะ (๒) วิปัสสนา

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) วิชชา (๒) วิมุตติ

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง

ข้อ ๔๓๒

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้ เมื่อเห็นโสตะตามความเป็นจริง ... ก็เช่นเดียวกัน

เมื่อรู้ เมื่อเห็นมานะตามความเป็นจริง ... ก็เช่นเดียวกัน

เมื่อรู้ เมื่อเห็นชิวหาตามความเป็นจริง ... ก็เช่นเดียวกัน

เมื่อรู้ เมื่อเห็นกายตามความเป็นจริง ... ก็เช่นเดียวกัน

บุคคลเมื่อรู้ เมื่อเห็นมโนตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นธรรมารมณตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นมโนวิญญานตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นมโนสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็น สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุข ที่สัตว์แสวย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยตามความเป็นจริง ย่อมไม่ยินดีในมโน ย่อมไม่ยินดีในธรรมารมณ ย่อมไม่ยินดี

ในมโนวิญญูญาณ ย่อมไม่ยินดีในมโนสัมผัส ย่อมไม่ยินดีใน
สุข ทุกข์ หรือ อทุกขมสุขที่สัต์ว์เสวย ซึ่งเกิดขึ้น เพราะมโน
สัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อบุคคลนั้นไม่ยินดี ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง พิจารณา
เห็นเป็นโทษอยู่ อุปาทานชั้นที่ ๕ ย่อมไม่ถึงความพอกพูนขึ้น
ต่อไป เขาย่อมละตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ อันสหระคตด้วยความ
ความเพลิตเพลินยินดี ชวนให้เพลิตเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้
ย่อมละความกระวนกระวาย ที่เป็นไปทางกาย ที่เป็นไป
ทางใจ ละความเดือดร้อน ที่เป็นไปทางกาย ที่เป็นไปทาง
ใจ ละความเร่าร้อน ที่เป็นไปทางกาย ที่เป็นไปทางใจได้
จึงเสวยสุขทางกายบ้าง เสวยสุขทางใจบ้าง

ข้อ ๔๓๓

ทิวัจฉิของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาทิวัจฉิ
ความดำริของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ
ความพยายามของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมา
วายามะ สติของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสติ
สมาธิของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็นสัมมาสมาธิ
ส่วนกายกรรม วจีกรรม อาชีวะของเขาจัดว่าบริสุทธิ์
ในเบื้องต้นทีเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้
ของเขาย่อมถึงความเจริญเต็มที

เมื่อบุคคลนั้นเจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ นี้อยู่อย่างนี้
สติปัฏฐาน ๔ ก็ดี สัมมัปปธาน ๔ ก็ดี อิทธิบาท ๔ ก็ดี
อินทรีย์ ๕ ก็ดี พละ ๕ ก็ดี โภชณงค์ ๗ ก็ดี ย่อมถึง
ความเจริญเต็มที

ธรรม ๒ นี้ คือ (๑) สมณะ (๒) วิปัสสนา ของเขาย่อม
เคียงคู่กันไป บุคคลนั้นย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้
ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง
ย่อมเจริญธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมทำให้
แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร
ควรจะตอบว่า “อุปาทานชั้น ๕” คือ

๑. รูปุปาทานชั้น ๓
๒. เวทณูปาทานชั้น ๓
๓. สัตตณูปาทานชั้น ๓
๔. สังขารูปาทานชั้น ๓
๕. วิญญาณูปาทานชั้น ๓

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) อวิชชา (๒) ภวตัณหา

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) สมณะ (๒) วิปัสสนา

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรทำให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นอย่างไร

คือ (๑) วิชชา (๒) วิมุตติ

ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น
มีใจยินดี ต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

สพายตนวิภังคสูตรที่ ๗ จบ^๑

---

๑ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๒๘-๔๓๓/๔๘๗-๔๙๓.

อันนี้ก็เป็นวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอายตนะ เรื่องปฏิจจสมุปปาท แล้วก็เรื่องอริยสัจ รวมทั้งการเจริญ โพธิปักขิยธรรม เจริญสมณะวิปัสสนา ในขณะเดียวกันทั้งหมดเลย ฉะนั้น ถ้าทำเป็นนี้เรียกว่า เราไม่ต้องไปทำหลายเรื่อง **ทำให้ถูกต้องตอนตาเห็นรูป** เท่านั้นแหละ ได้อริยมรรคมีองค์ ๘ ครบเลย ได้สติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ ได้กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ได้ละธรรมที่ควรละ ได้ทำให้แจ้งธรรมที่ควรให้แจ้งเลย นี่จำเป็นนะ ทุกท่านก็อย่าลืมฟังให้ดี เพราะหลักธรรม ชุดปฏิจจสมุปปาทนี้ เป็นหลักธรรมชั้นสูง ซึ่งคนจะทำได้เลย แน่นนอนละ ต้องมีศีลดีเห็นมัย สติสัมปชัญญะก็ต้องดี สมาธิก็ต้องดีระดับหนึ่ง แล้วก็ต้องผ่านวิปัสสนา หรือปัญญาต่าง ๆ มาพอสมควร จึงจะทำได้ ทุกท่านก็ฟังไว้ แล้วก็จะได้ไปหัดทำ หัดพิจารณาคุณะครับ

ในสหายตนวิภังคสูตรนี้ พระพุทธองค์ตรัสแยกเป็น ๒ สายก่อน สายที่ ๑ ก็สายเกิดทุกข์ สายที่ยังไม่ได้เจริญมรรค ถ้าพูดแบบอริยสัจก็มีทุกข์กับสมุทัย แต่ว่าในที่นี้ ก็ยกเรื่อง อายตนะ ๖ มาเป็นหลักในการแสดงข้อธรรม แล้วก็มี ปฏิจจสมุปปาทเชื่อมเข้ามา มีอริยสัจเชื่อมเข้ามา อย่างนี้จะครับ

พระองคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ ไม่เห็น จักขุตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นรูปตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นจักขุวิญญานตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็นจักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ ไม่เห็น สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุข ที่สัตว์เสวยซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสตามความเป็นจริง ย่อมยินดีนักในจักขุ ย่อมยินดีนักในรูป ย่อมยินดีนักในจักขุวิญญาน ย่อมยินดีนักในจักขุสัมผัส ย่อมยินดีนักในสุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่สัตว์เสวยซึ่งเกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย”^๒

อันนี้ คนไม่มีความรู้นี้ เริ่มต้นแบบปฏิจลสมุปบาท ก็มีอายตนะ ๖ ก็เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ การจะเกิดผัสสะได้นี้ ถ้าแบบปฏิจลสมุปบาทนี้ ก็คือแสดงแบบเหตุเดียวผลเดียว ให้ง่าย ๆ ก่อน ให้สะดวกต่อความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน แต่การจะเกิดผัสสะได้มีอยู่หลายอย่าง ในพระสูตรนี้ก็แสดงเพิ่ม มาให้เราได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นนั่นเอง อายตนะ ๖ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ แสดงว่าต้องมีปัจจัยอื่น ๆ ด้วย ผัสสะจึงจะเกิดขึ้นมาได้ อันนี้ให้เราเข้าใจ อย่างที่ผมเคยเกริ่นไว้แล้ว ถ้าเข้าใจเป็นเหตุเดียวผลเดียว อันนั้นผิดนะ ต้องเข้าใจเหตุหลายอย่างเป็นปัจจัยให้เกิดผลหลายอย่าง ก็เหตุก็ปัจจัย ที่

---

๒ ม.จ. (ไทย) ๑๔/๔๒๙/๔๘๘.

เราจำเป็นต้องรู้ ก็ต้องดูว่า เราจะรู้เพื่ออะไร เรารู้เพื่อที่จะได้
เข้าใจสัจธรรมความจริง จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

ในที่นี้ พระองค์ทรงแสดงฝ่ายเกิดทุกข์ก่อน มีอายตนะ
มีผัสสะ มีเวทนา มีตัณหา พอตัณหาก็ก่เกิดทุกข์วนเวียนไป
เรื่อยนะ ตัณหาก้เป็นสมุทัยนั่นเอง พอมีสมุทัย ก็มีอุปาทาน
ขันธ ๕ ก็พอกพูนไปเรื่อย เป็นทุกข์หมุนวนกันอยู่อย่างนี้
เพราะอะไร เพราะไม่รู้จักสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง สิ่งต่าง ๆ
ในพระสูตรนี้ที่พระองค์แสดงไว้ ก็มีอายตนะภายใน อายตนะ
ภายนอก วิญญาณ ผัสสะ และเวทนา ที่มันเป็นไปตามเงื่อนไข
ความไม่รู้จักตามเป็นจริงก็คืออวิชชานั้นเอง การไม่รู้จักสิ่งนั้น ๆ
ตามที่มีมันเป็น พอไม่รู้จัก อวิชชาเกิด ก็เกิดตัณหาขึ้นมา ไม่รู้
จักขุคือตาตามเป็นจริง ความเป็นจริงของตา มันเป็นรูป เป็น
จักขุประสาทรูป ก็เป็นของไม่เที่ยง เป็นของเป็นทุกข์ เป็นของ
ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ทำไมตาจึงไม่เที่ยงละ ตานี้มันเป็นจักขุประสาท
อาศัยอยู่ที่ลูกตา อาศัยอยู่ที่ธาตุ ๔ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ
ธาตุดลม อันเป็นที่อาศัยของตาเที่ยงไหม ก็ไม่เที่ยง เขาไม่เข้าใจ
ไม่มีปัญญา ไม่รู้จักจักขุตามเป็นจริง เขาก็หลงอยู่ เห็นว่าตา
เป็นเรา เราเป็นตา ตาของเราก้ว่าไป พอไม่เห็นตามเป็นจริง
มันจะยึด นี้ก็ด้านจักขุ อายตนะภายในอย่างนี้ ๑

ต่อไป ก็อารมณ์ของทางตา ก็คือรูป ให้รู้จักรูป แสงที่
มากระทบตา ไม่รู้จักตามเป็นจริง รูปนั้นก็เป็นอย่างไม่เที่ยง
เช่นกัน เป็นของเกิดและดับ เป็นของไม่ใช่ตัวตน เป็นของ
ว่างเปล่า สองสภาวะนี้กระทบกัน ก็เกิดจักขุวิญญาณ ผู้นี้ก็
ไม่รู้จักจักขุวิญญาณตามเป็นจริง จักขุวิญญาณมันทำหน้าที่
ในการมองเห็น ไม่รู้จักการมองเห็นตามเป็นจริง ถ้ารู้จัก
การมองเห็นตามความเป็นจริง ก็รู้ว่า มีตา มีแสงมากระทบตา
เกิดวิญญาณ ทำหน้าที่ในการมองเห็น แต่ละสภาวะล้วนไม่เที่ยง
เพราะเหตุนี้ ๆ เข้าใจหมดเลย นี้เรียกว่ารู้ชัด หรือรู้เห็นตาม
เป็นจริง ถ้าไม่รู้ เต็มวิเลสมันก็จะได้ช่องเกิดขึ้นมา **กิเลส**
มันอาศัยช่อง คือความไม่รู้นั่นแหละ ส่วนจะเกิดเมื่อไร
อีกเรื่องหนึ่ง ถ้าเราไม่รู้ความจริง เต็มมันก็เกิด ความหลงหรือ
ความยึดถือนี้ มันก็ไม่ได้เกิดตลอด เกิดแล้วมันก็ดับไป ถ้าเรา
ยังไม่รู้เนี่ย มันก็ได้ช่อง เต็มมันเกิดใหม่ วิธีปฏิบัติในฝ่ายมรรค
ก็เลยต้องเอาความรู้มาใส่แทนเลย พอมีความรู้แล้ว กิเลสก็
ไม่เกิด ของเก่ามันก็ดับไปตั้งนานแล้ว ของใหม่ก็ไม่เกิดเท่านี้เอง

นี่ก็ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ เป็นสภาวะ ๓ ประการ เพราะ
การประชุมกันของ ๓ สิ่งนี้ ผัสสะย่อมเกิดขึ้น ก็ไม่รู้จัก
จักขุสัมผัสตามเป็นจริง โลกทางตา เรามองดูโลกทางตานี้
เหมือนเที่ยงถาวรมัยครับ พวกเราตอนนี้ โลกทางตาก็มีแล้ว
เป็นไงดูเที่ยงมันคงมัย โลกทางตาที่ปรากฏทรวดทรง สีสัณ หรือ

รูปลักษณะอย่างนี้ แท้ที่จริง มันอาศัยตา อาศัยแสง และวิญญาณ ถ้าไฟดับ มีตกลงไปนี้ โลกทางตาแบบนี้ ไม่มี ตาบอดลงไปนี้ ใครไม่รู้เอากำปั่นมาต่ออยตา ทำให้ตาบอดไป หายวูบเลยนะ วิญญาณไม่เกิด โลกทางตา ไม่มี มีแต่ของไม่เที่ยง แต่เวลาเรา ปรากฏออกมา มันเหมือนเที่ยงอยู่นะ มองดูแล้วรู้สึกเหมือนจะ อยู่นาน นี่คือไม่รู้จักผัสสะตามเป็นจริง พอไม่รู้จักมันก็จะยึด ยึดว่าเราว่าเขา ก็เลสมันเหมือนผี มันอาศัยความมืดแทรก เข้ามา มันจะแทรกเมื่อไรไม่รู้ ถ้าไม่มีปัญญา **ไม่มีแสงสว่าง เป็นภาวะขาดปัญญา** ภาวะไร้วัดสมอง มันจะขึ้นมาตอนนั้น

เราจะใช้ชีวิตอยู่แบบเอ้อ ๆ ไม่ได้นะ ดิฉันไม่ค่อยมีกิเลสค่ะ เอ้อ ๆ ไปวัน ๆ อย่างนี้ไม่ได้ กิเลสมันอาศัยความเอื่อนั้นแหละ ขึ้นมา เต็มทั่วก็โลก โกรธ หลง มันแอบมาไง มันแอบตอนนั้นแหละ พวกเรานี่ประมาทไม่ได้เด็ดขาด ต้องใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ต้องมีแสงอยู่เสมอ ถือตะเกียงอยู่เสมอ ส่องไว้ ฝีมือจะได้ไม่ขึ้นมา ดิฉันเป็นคนไม่ค่อยโกรธหรือหาคะ เดินเอ้อ ๆ ไป น้ำลายยืดไป เตี้ยวเถอะ มันจะได้ช่องตอนเอ้อ ๆ นั่นแหละ ความง่วงหงาว หาวนอนก็ดี มันก็อาศัยช่อง ตอนเราขาดสติ พอได้ช่องปั๊บ ขาดสติ มันก็อาศัยสัญญามาปรุง กิเลสก็ขึ้นมาแล้ว แต่มันเร็ว มันชำนาญ หลายท่านนี่หลับชำนาญมาก หลับโดยไม่รู้ตัว คือ ชำนาญเกินไปแล้ว เรื่องเลว ๆ นี่ชำนาญกันมาก ส่วนเรื่องดี ไม่ค่อยชำนาญ เราเปลี่ยนใหม่ให้เรื่องดีชำนาญ

การชำนาญฝ่ายดี นี้เรียกว่าเป็นมรรค **มรรคนี้มันจะเหนือกว่าเจตนา** แรก ๆ นี้เราทำ เราต้องมีความตั้งใจ มีเจตนาที่จะทำโน่น นี่ นั่น อันนั้นยังไม่ใช่มรรค อันนั้นเป็นการฝึกอยู่ แต่มรรคเนี่ย มันจะคล้าย ๆ กิเลสนี้แหละ กิเลสนี้มันไม่มีเจตนา มันเกิดขึ้นมาเลย เช่น เวลาโกรธนี่ เราเจตนาจะโกรธมั๊ย ไม่มี มันขึ้นมาเลย อย่างฟุ้งธรรม เจตนาจะหลับมั๊ย ไม่มีเจตนาจะว่าง ไม่มีเจตนาจะหลับเลยนะ แต่มันวูบไปเลย นั่งสมาธิในช่วงกลางวันนี่ แทบทุกท่านหลับเป็นแถวเลย เจตนาจะหลับเลยหรือเปล่าพวกนี้ ผมก็นั่งดูอยู่ คงไม่เจตนา มันคงจะมาปฏิบัติธรรม เจตนาจะนั่งให้มันสงบนี้แหละ แต่มันชำนาญไปหน่อย มันหลับไปเลย เห็นมั๊ย กิเลสนี้มันเหนือเจตนา กิเลสเหล่านี้มันไม่เป็นกรรม มันเหนือเจตนา

มรรคที่จะละกิเลสได้ มันก็จะแบบเดียวกัน คือต้องเหนือเจตนา ทีนี้ พวกเรานี้ กิเลสไม่มีเจตนา แต่ว่า เจริญมรรคนี้ ต้องมาเดินกุ่มมืออยู่ เข้าลู่จกรม สู้มันไหวมั๊ย สู้ไม่ไหว ตรงนี้แค่ฝึกเฉย ๆ ฉะนั้น ทุกท่านจะต้องไปฝึกให้ไว ๆ ให้มรรคเกิดเร็วเหมือนกับกิเลสเลย เกิดแทนกิเลสว้างนั่นแหละ ปัญญาเร็วพรวด ๆ มาเลย พอไหวมั๊ยครับ ไหวไม่ไหว ก็ต้องไหวนะ ไม่ไหวมันจะละกิเลสยังไง กิเลสมันพรวด ๆ ส่วนปัญญาคลานตัวมเตี้ยมเป็นหอยทากอย่างนี้ มันจะไหวยังไง ต้องไปถามอาจารย์ อาจารย์เอายังไง เปิดตำราไม่ทัน กิเลสมันไปถึง

ไหนต่อไหนแล้ว มันจะไหวยังไง เห็นมัยเนี่ย มรรคก็เลยเป็นอย่างนี้ แรก ๆ เราก็ฝึกเอา ตอนนี่มาฟัง มาท่อง มาสวด นี้อย่างไม่เป็นมรรค ก็ต้องค่อย ๆ ฝึกกันไปนะครับ

โลกทางตา ก็เป็นจักขุสัมผัส โลกทางหู เป็นโสตสัมผัส เสียงปรากฏออกมา เหมือนเราได้ยินเสียง หรือมีศักยภาพในการได้ยินเสียงตลอดเลยนะ เหมือนหูเราเปิดอยู่ตลอด พร้อมจะได้ยิน อันนี้มันความเห็นผิด แท้ที่จริงแล้ว หูเรานี้ อยู่ตลอดมัยครับ โลกทางหูเรานี้ พร้อมที่จะได้ยินตลอดมัย ไม่ใช่ชนะ หูนี้มันไม่เที่ยงนะ เสียงมันก็ไม่เที่ยง โสตวิญญาณทำกิจในการได้ยินก็ไม่เที่ยง ฉะนั้น โลกทางหู ที่เราจะได้ยินเนี่ย มันก็ไม่เที่ยงด้วยเช่นกัน เป็นผัสสะ แต่พวกเรารู้สึก หูเปิด รอรับ เสียงต่ำ เสียงชม ดูเหมือนอยู่ตลอดเลย มันเป็นความเห็นผิดจริง ๆ ของมันไม่เที่ยง มันเกิดดับ แต่เราไม่เห็นว่ามันดับก็เลยดูเหมือนมันอยู่ตลอด แต่ความจริงไม่มีอันไหนอยู่ตลอดทุกอันดับหมด เราไม่เห็นมันดับ มันก็เลยเหมือนอยู่ตลอด พอไม่เห็นอย่างนี้ สักหน่อยมันก็จะเกิดเวทนาขึ้นมา พวกเวทนานี้ เป็นสิ่งมีอิทธิพล สำหรับสัตว์ทั้งหลายที่เวียนว่ายตายเกิด รวมทั้งพวกเราด้วย มันมีอิทธิพลมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นของไม่เที่ยงเหมือนกัน เหมือนกับผัสสะ เหมือนกับจักขุวิญญาณนี้แหละ แต่มันมีอิทธิพลต่อจิตของสัตว์ทั้งหลายมาก

สัตว์ทั้งหลายต่างก็รักสุขเกลียดทุกข์ อยากรับเป็นอยู่ ไม่อยากตายด้วยกันทั้งนั้น วิ่งหาความสุข วิ่งหนีทุกข์กันทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ความสุขก็เป็นแค่เวทนา เป็นแค่ปฏิภเวทิตอบสนองต่อผัสสะเฉย ๆ แต่มันมีอิทธิพลเยอะ เป็นใหญ่ เป็นอินทรีย์ ทุกข์ก็เป็นแค่ปฏิภเวทิตอบสนองต่อผัสสะเฉย ๆ ถ้าผัสสะมันรุนแรง มันก็เจ็บปวดขึ้นมาเท่านั้นเอง ไม่ได้มีอะไรนะ แต่มันมีอิทธิพลมาก ทำให้คนต้องวิ่งหนี หาวิธีการทำให้มันหมด **ทำกรรม ทำอะไรต่อมิอะไรเพื่อจะหนีทุกข์กัน เพื่อจะได้รับความสุข นี่คือคนไม่รู้จัก สุข ทุกข์ อทุกข์ขมสุข ตามเป็นจริง** แต่ถ้ารู้ตามเป็นจริง สุขมันจะเที่ยงได้อย่างไร มันเกิดจากผัสสะ ผัสสะมันเที่ยงมั๊ย มันเกิดจากอายตนะภายในที่ไม่เที่ยง อายตนะภายนอกที่ไม่เที่ยง เกิดจากวิญญูณที่ไม่เที่ยง ไม่มีอะไรเที่ยงสักอย่าง ลูกตาที่ดูเหมือนจะมั่นคง ก็เป็นเพียงธาตุ ๔ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุ ๔ ที่ว่าเป็นโครงใหญ่กว่าเขา ร่างกายนี้เป็นโครงกระดูก มีเส้นเอ็นรัดไว้ มีเนื้ออัดเข้าไป และหนังหุ้มอยู่โดยรอบ ประกอบด้วยผม ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น พวกนี้ก็ยังไม่เที่ยงเลย ลองคิดดู มันจะเหลืออะไร มันไม่เหลือหรอก สุข ทุกข์ มีแต่ของพังสลายทั้งนั้น แต่พอไม่รู้ ไม่รู้คืออวิชชา ภาวะที่ขาดความรู้ ก็เลสทั้งหลาย มันก็จะเกิดจากภาวะที่ขาดความรู้ ถ้ามีกิเลสเกิด แสดงว่ามีภาวะขาดความรู้เรื่องนั้น ๆ ด้วยเสมอ

พระพุทธองค์ตรัสว่า 'ไม่รู้' ไม่เห็นสิ่งเหล่านี้ กิเลสก็มี โอกาสเกิดแล้ว เพราะไม่รู้ไม่เห็น จักขุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส เวทนา คือ สุข ทุกข์ อทุกขมสุข ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย พอไม่รู้ไม่เห็น ความยินดีก็เกิดขึ้น บางทีก็ยินดีในจักขุ บางทีก็ยินดีในรูป บางทีก็ยินดีในการมองเห็น บางทีก็ยินดีในโลกทางตา ไปเที่ยวที่นั่นที่นี่ ยินดีในที่นั้น ยินดีในที่นี้ ยินดีในสิ่งที่เห็น หรือยินดีในตาของตัวเอง เรามีโอกาสดีแท้ เกิดมาในโลกกับเขา ก็ไม่เสียชาติเกิด ได้เห็น วงแปล็คพิ้งค์กับเขาบ้าง รู้จักมั๊ย ได้มีโอกาสเห็นกับเขาบ้าง ยินดีในตา ยินดีในการเห็น ความยินดีมันก็อาศัยช่อง คือความไม่รู้ อาศัยภาวะขาดปัญญา ทุกท่านต้องมีสติปัญญาเสมอ เตรียมการไว้ตลอด อย่ามีภาวะขาดปัญญา อย่ามีภาวะเอือม ถ้ามัธยัสถ์ประทาน กิเลสมันจะมาแล้ว มันไล่ขยำมาเรื่อย ตามทันเมื่อไรกระโดดจับเลย กิเลสนี้มันเป็นอย่างนั้น นั่งสมาธิอย่าขาดสตินะ นั่งสมาธิไป เคลิบเคลิ้มยิ้มไป แป๊บเดียวเท่านั้นแหละ คอหัก คอพับ โยกซ้ายขวาแล้ว เป็น ยังไงละที่นี้ เห็นมั๊ยละ มันเร็วขนาดนั้นแหละกิเลส มันชำนาญ

ยินดีในจักขุ ยินดีในรูป ยินดีในจักขุวิญญาณ ยินดีใน จักขุสัมผัส และยินดีในสุข ทุกข์ หรือ อทุกขมสุข ที่สัตว์ได้ เสวย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ยินดีนี้มันเป็นตัวค้นหา ค้นหาเป็นเหตุเกิดอะไร เป็นเหตุเกิดทุกข์ พอยินดี

อุปาทานชั้น ๕ คือทุกข์ก็เพิ่มพูนรอเลย เพราะเหตุมีแล้ว ผลจะไม่มีได้มัย ไม่ได้ เตรียมทุกข์รอเลย อุปาทานชั้น ๕ ก็เพิ่มพูนแล้วที่นี้ ตัณหาก็เยอะขึ้นอีก เพราะตัณหาเก่าก็ยังไม่ได้ละ ตัณหาใหม่ก็มาเสริมเข้าไปอีก เป็นไงครับ ก็ชำนาญขึ้นกว่าเดิม เร็วขึ้นกว่าเดิม ชำนาญในการกิน ชำนาญในการนอน กิเลสมันชำนาญขึ้น ชั้น ๕ ก็เพิ่มพูนขึ้น ตัณหาก็เยอะขึ้น ๆ อย่างคนทั่วไปเวลาได้นั้นได้นี้ ถ้าไม่ระวังนี้ ตัณหาจะเพิ่มกำลังขึ้นเรื่อย ๆ ได้เท่าเดิมนี่ไม่สุขแล้วนะ จะต้องหาเพิ่ม เพราะกำลังมันเพิ่มขึ้น พอกำลังตัณหาเพิ่มขึ้น อะไรตามมา ตัณหาจะให้ความสุข ให้ของดีแก่เรามัย ไม่ให้ ทำให้เกิดความกระวนกระวาย **พอมิตัณหา ความกระวนกระวายก็ตามมา เตือดร้อนก็ตามมา เร้าร้อนก็ตามมา** เขาก็จะอยู่ด้วยความไม่สบาย มีทั้งทุกข์ในปัจจุบัน คือความกระวนกระวาย เตือดร้อน วิตกกังวล เร้าร้อน แถมอุปาทานชั้น ๕ ในภพต่อไปรอเพียบเลย ต้องเกิดใหม่อีกแล้ว เพราะความไม่รู้ อันเดียวแท้ ๆ มันเป็นอย่างนี้ นี่ทางดานะ

ทางทุกข์แบบเดียวกันเลย ถ้าไม่รู้จักหู ไม่รู้จักเสียง ไม่รู้จักโสตวิญญาณ ไม่รู้จักโสตสัมผัสตามเป็นจริง ไม่รู้จักเวทนาที่เกิดจากโสตสัมผัส สุข ทุกข์ อทุกขมสุข หากไม่รู้สิ่งเหล่านี้ตามเป็นจริง ไม่เห็นว่า มันเป็นสภาวะแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเป็นของไม่เที่ยง ก็จะเกิดความยินดี ยินดีในอันใดอันหนึ่ง เพลิดเพลิน

ในอันใดอันหนึ่ง ความไม่รู้หรือริยสัจนี้ มันเป็นช่องให้เกิดกิเลส ส่วนกิเลสจะเอาอะไรเป็นอารมณ์ ก็เรื่องของมัน พูเรานี้ ไม่ใช่ธรรมดานะ แก่แล้ว ยังได้ยินชัดอยู่เลย กิเลสก็เอาหมาเป็น อารมณ์เลย บางทีเอาเสียง เสียงเพราะ เอาการได้ยิน เอาความสุข เอาความสบายใจ เป็นอารมณ์ได้หมด ได้ยินเสียงนี้ สบายใจ เหลือเกิน อยู่ใกล้คนนี้ เขาพูดชมแล้ว รู้สึกสบายอกสบายใจ ปลอดภัย โลง เบา สบาย เขาพูดว่า คุณยาย...ขอให้อยู่ เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้หนูนาน ๆ นะคะ ฟังดูเป็นยังไงครับ ดูเหมือนจะรอดอีกนานทีเดียว จริง ๆ ใกล้ตายแล้วนะ ประมาท ไปอีกแล้ว เพลินยินดีไปอีกแล้ว พอเพลินยินดีแล้ว อะไร เพิ่มพูนไว้รอ **อุปาทานชั้น ๕ รอไว้แล้ว** เดียวถึงเวลาก็ได้ เพียบเลย เหมือนพวกเราตอนนี้ ชั้น ๕ ได้เพียบมาเลย เพราะตัณหาอดีต ตอนนี้มีตัณหาแล้ว เหตุมีแล้ว อุปาทาน ชั้น ๕ ก็พอกพูนรอไว้เลย นอกจากนั้นแล้ว ในปัจจุบันนี้ ตัณหาไม่ได้ให้รางวัลเรา เพราะมันมีสังขะของมัน ตัณหา เป็นเหตุเกิดสุขหรือเหตุเกิดทุกข์ ตัณหาเป็นเหตุเกิดทุกข์ ความเร่าร้อนก็ตามมา มีเรื่องเร่าร้อนอีกเยอะทีเดียว เตือดร้อน กระวนกระวาย เยอะแยะ นี้ฝ่ายเกิดทุกข์ มีทั้งปฏิจจสมุปปาท อยู่ในนี้ มีทั้งอริยสัจก็คือทุกข์กับสมุทัยอยู่ในนี้

ต่อไป เป็นฝ่ายดับทุกข์ ฝ่ายหมดทุกข์บ้าง พวกเรา
ต้องมาอยู่ฝ่ายนี้ ทุกข์ไม่มี ทุกข์ไม่เกิด เพราะมาปฏิบัติคอร์ส
ปฏิบัติจสุมุบาทภาคปฏิบัติ ก็คือปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘
นั่นเอง แต่ใช้หลักธรรมชุดปฏิบัติจสุมุบาทเป็นหัวข้อในการ
มองธรรมะ พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคล เมื่อรู้ เมื่อเห็น จักขุตาม
ความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็น รูปตามความเป็นจริง เมื่อรู้
เมื่อเห็น จักขุวิญญูณตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็น
จักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็น สุข ทุกข์ หรือ
อทุกขมสุข ที่สัตว์ได้เสวยซึ่งเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
ตามความเป็นจริง ย่อมไม่ยินดีในจักขุ ย่อมไม่ยินดีในรูป
ย่อมไม่ยินดีในจักขุวิญญูณ ย่อมไม่ยินดีในจักขุสัมผัส ย่อม
ไม่ยินดีในสุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขที่สัตว์เสวยซึ่งเกิดขึ้น
เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย”^๓

ถ้ารู้ตามเป็นจริง จะยินดีลงมัย มีแต่ของไม่เที่ยง
สักอย่าง สุข เอรีดอโรย นอนสบาย มีความสุข นอนนุ่ม ๆ
ความสุขนี้ อาศัยอะไรตั้งหลายอย่าง ซึ่งไม่เที่ยงสักอย่างเลย จะ

---

๓ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓๐/๔๘๙.

ยินดีล้งมัย เตียวจะไดไ้ไปนอนแล้ว ๓ ทุ่มนี้ ก็ไปนอน บางท่าน
 ยังหลงอยู่เลย ความยินดีเกิดตอนภาวะขาดปัญญา ต้องมีปัญญา
 ต้องพิจารณาให้ดี พระพุทธเจ้าทรงให้พิจารณาเสมอ อย่างน้อย
 ก็ต้องมีสติสัมปชัญญะ ถึงแม้จะยังไม่ถึงวิปัสสนา ก็ต้องพิจารณา
 เรานอนนี้เพื่ออะไร ต้องพิจารณาให้ดี เข้าห้องนอน เป็นที่
 หลีกเร้นสำหรับภาวณา ส่วนพวกเราห้องนอนเป็นที่หลบ ถ้าอยู่
 ในห้องนี้ ก็ต้องนั่งสมาธิกับเขา พอไปอยู่ในห้อง เราจะนอน
 ท่าไหนก็ได้ ท่าเปรต ท่าผี ก็สบายแล้วเรา ไม่มีใครรู้กับเราแล้ว
 นอนกลิ้งไปกลิ้งมา ขี้เกียจอะไร ไม่มีใครมองเห็นเราแล้ว
 สบายเลย อย่างนี้ใช้มัย ยิงอยู่คนเดียวก็ยิงดีใช้มัย จะได้ทำ
 อะไรตามอำเภอใจ ไม่ต้องเกรงใจใครทั้งสิ้น ไม่ใช่อย่างนั้น
ที่ให้อยู่คนเดียว จะได้มีเวลาปลีกวิเวก ส่วนพวกเราอยู่
 คนเดียว สบายเลย ไม่มีใครเห็นแล้ว นั้นมันกิเลสเห็นมัย
 มันได้ช่องมาแล้ว ต้องเห็นหน้ากิเลสดี ๆ ต้องรู้ทันมัน

มาดูฝ่ายดับทุกข์บ้าง ฝ่ายดับทุกข์ก็เป็นนิโรธะกับนิโรธ
 คามินิปฏิบัติทา คือ รู้ เห็น จักขุตามความเป็นจริง ต้องรู้เห็น
 ตาตามที่มีนเป็น ตานี้มีนเป็นของไม่เที่ยง เป็นอายตนะ เป็น
 จุดเชื่อมต่อ ทำให้เกิดการมองเห็น มีนเป็นของไม่เที่ยง เพราะ
 อาศัยธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งเป็นของไม่เที่ยง เกิดจาก

กรรม กรรมนี้เที่ยงมัย กรรมก็ไม่เที่ยงนะ เหตุที่ทำให้มันเกิด ไม่เที่ยงสักอย่าง ตัวมันจะเที่ยงได้อย่างไร ความเที่ยงจะมีได้อย่างไร ไส่ดูแล้วก็เห็นชัด รู้ชัดจักขุแล้ว รูปก็เป็นของไม่เที่ยง เช่นกัน ตากับรูปกระทบกัน เกิดจักขุวิญญาณ จักขุวิญญาณ เที่ยงมัยครับ ก็ไม่เที่ยง ทำหน้าที่ในการมองเห็น การมองเห็น ก็ไม่เที่ยง การประชุมรวมกันของทั้ง ๓ สิ่ง คือ ตา รูป จักขุ วิญญาณ สภาวะ ๓ ประการรวมกันเป็นผัสสะ **โลกทางตา** ตอนนี้องเห็นทางตาแล้ว รู้สึกว่ามันคงดีมัยครับ มองเห็นทางตา รู้สึกว่าไม่มันคงเลย เพราะอะไรบ้าง เพราะตาก็บอดได้ ตลอดเวลา แสงก็ดับได้ตลอดเวลา มันมีแต่ของไม่แน่นอนหมดเลย ให้เรารู้จักอย่างนี้ ตาก็บอดได้ตลอดเวลา เพราะว่ามันอาศัยธาตุ ๔ อยู่ ธาตุ ๔ เช่นลมหายใจเป็นต้นนี้ มันไม่เข้า ไม่ออกได้ตลอดเวลา มัย ได้ตลอด อาจจะมีช็อกตายเมื่อไรก็ได้ ทุกอย่างมันก็เป็นไปได้หมด

สรุปแล้ว มีแต่ของไม่เที่ยงนั่นเอง มีแต่ของไม่มันคง มีแต่ของเป็นทุกข์ **ขัดแย้งต่อความสุข มีความยากลำบาก ไม่สะดวกสบาย** มีแต่ของอยู่ไม่นาน เมื่อมีจักขุสัมผัสก็เกิดเวทนา เป็นความรู้สึก สุข ทุกข์ อทุกข์ขมสุข ได้เสวยขึ้นมา ได้กินอารมณ์ต่าง ๆ เข้ามา ไม่ได้กินอารมณ์จริง ๆ กินความรู้สึก เกิดขึ้นที่ใจ เกิดความรู้สึก เห็นสิ่งนี้แล้ว รู้สึกสบายใจบ้าง รู้สึกอึดอัดบ้าง รู้สึกโปร่งโล่งบ้าง รู้สึกหนัก ๆ บ้าง นี่ก็เป็นเวทนา

ที่เป็นสุขบ้ำง เป็นทุกข์บ้ำง หรือเฉย ๆ คืออทุกขมสุขบ้ำง เท็ยงมัยครับเวทนา ไม่วเท็ยงเลย ถ้าใครเห็นว่วเท็ยงก็เก็นไปแล้่ว เพราะมีแต่ขงไม่วเท็ยงมารวมกัน เหมือนการจุดตะเก็ยง น้้ำมันก็ไม่วเท็ยง ใส้ตะเก็ยงก็ไม่วเท็ยง จุดแล้่ว ไฟเก็ดขึ้น ไฟก็ไม่วเท็ยง จะบอกว่วแสงสว่างเท็ยงแน่นอน อย่างนี้เช็อมีัยครับ ใครเช็อก็งั้เต็มทีแล้่วนะ หรือเหมือนต้นไม้กั้ยังได้ รากมันก็ไม่วเท็ยง ลำต้นก็ไม่วเท็ยง กิ่งใบก็ไม่วเท็ยง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นต้นไม่วไม่วเท็ยงหมดเลย ไปอยู่ใต้เงาขงต้นไม่ว แล้่วมันจะเท็ยงใครเช็อก็เก็นไป เหมือนเวทนามันจะสุขตลอด ทุกข์มันทุกข์เหลือเก็น ทุกข์ตลอด อย่างนี้ มันไม่วได้หอรอก เพราะว่วสุขตลอด เป็นไปไม่วได้ มันเก็ดจากผัสสะ ผัสสะก็เก็ดจากตา เก็ดจากแสง เก็ดจากจักขุวิญญูณ ซึ่งไม่วเท็ยงสักอย่าง

เขาโฆษณว่ว ทำแบบนีแล้่ว จะสุขตลอดไป อันนีใครไปเช็อ ก็บ้่าเก็นไปแล้่ว ถ้ารู้เห็นตามความเป็นจริง ก็จะไม่ยินดี ขงไม่วเท็ยง อยู่ไม่วนาน เป็นทุกข์ ยากลำบกก ไร้ตัวตน ไม่วนำยินดี สิ่งต่ง ๆ มันเก็ดแล้่วดับไปเลย พอเราไปย็ดเข้า ก็เป็นการย็ดลม ๆ แล้่ง ๆ เพราะสิ่งนั้นมันเก็ดแล้่วดับไปเลย มีแต่ควมย็ด ย็ดเฉย ๆ นะ ย็ดขงที่มันไม่วมีตัวไม่วมีตน ย็ดขงที่ดับไปแล้่ว ไม่วมีขงเหลืออยู่เลย เหมือนกับเราโดนด่า เราเก็ย็ดไว้ว่ว ไอ้หมอนี...เป็นศั้ตรูเรา จริง ๆ ที่โดนด่านั้น ดับไปแล้่วรียังครับ ดับไปนานมากแล้่ว เก็ดและดับไป ควมคิด้ที่เข

จะตำรา ความคิดนั้นดับไปแล้ว เสียงตำที่เขาตำมา ดับไปแล้ว ความโกรธที่โกรธเขา ดับไปแล้ว เราไม่เห็นว่ามีสิ่งเหล่านั้นดับไป ก็เลยดูเหมือนคาอยู่ พวกเราก็เป็นแผนกเชื่อง่ายด้วย สัญญามั่นก็จำไว้ สัญญาจำเรื่องเก่า จำได้ดีแต่เรื่องชั่ว ๆ เรื่องดี ๆ ไม่ยอมจำ เรื่องดีจำไม่ค่อยได้ เรื่องไม่ดีจำขึ้นมา เราก็เชื่ออีกทีนี้ เขาตำแคะ แกสสมควรโกรธ มันจำเฉย ๆ เราก็เชื่อความจำว่ามันเป็นความจริงอีก มันจำเรื่องจริงมัยไม่จริง เพราะมันดับไปตั้งนานแล้ว มันจริงเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว ตอนนี้นั้นจริงมัย ก็ไม่จริง บอกอยู่แล้วว่ามันจริงเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว มันจริงในประวัติศาสตร์ ตอนนี้นั้นจริงมัย ไม่จริง ก็อย่างทีนี้ ในประวัติศาสตร์เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ พูดเป็นประวัติศาสตร์ ยืดยาวสถานที่แห่งนี้ ตอนนั้นเป็นอย่างนี้ ไปจนถึงยุคโดโนเสาร์ มันจริงมัยครับ มันจริงตอนนั้นแล้ว ตอนนี้อย่างนี้

สิ่งที่จริงในเวลาหนึ่ง จริงในช่วงหนึ่ง อีกช่วงหนึ่งก็คือ ไม่จริงนั่นเอง พวกเราอ่านประวัติศาสตร์นี้ มีจริงสักเรื่องมัยครับ ไม่มีจริงสักเรื่อง มันไม่จริงหรือ มันจริงเมื่อ ๑,๐๐๐ ปีที่แล้ว ตอนนี้นั้นเป็น ๑,๐๐๐ ปีที่แล้วรีเปลา่ ไม่ใช่ แล้วมันจะจริงยังไง มันไม่จริงแล้ว ขนาดเมื่อวานยังไม่จริงเลย เมื่อวานนี้ หมดไปแล้ว ไม่เหลืออยู่แล้ว เมื่อสองปีที่แล้วเนี่ย ยังไม่จริงเลย เพราะสองปีที่แล้ว น้ำหนัก ๕๐ กิโล ตอนนี้อย่างนี้ ๖๘ กิโลแล้ว มันจะจริงอย่างไรละ มันคนละเรื่องไปแล้ว

มันของไม่เที่ยงแล้ว มันหมดสิ้นไปแล้ว แต่พวกเรานี้ เชื่อง่าย เหลือเกิน ของไม่ดีนี่เชื่อจ้ง ส่วนพระพุทธรเจ้าตรัสอริยสัจ ทุกขสัจเป็นต้นนี่ เชื่อมัยครับ เชื่ออยู่ พระพุทธรเจ้าตรัสว่าทำได้ สักหนอยบอกทำไม่ได้คะ ตกลงเชื่อไครดี เชื่อแต่มีจฉาภิภูฏฐิ พอมันบอกว่าทำไม่ได้ก็เชื่อเลยนะ ตื่นเช้าตี ๔ ตื่นไม่ได้หรงก เป็นย้งงไครรับ เชื่อมัยครับ เชื่อ นอนต่อ เชื่อง่ายจริง ๆ เรื่องไม่ดี

ความจริงแล้ว เราเป็นคนแล้วนี่ ก็ทำได้ทุกอย่งนั้นแหละ **อยู่ที่ความตั้งใจ** ถ้าตั้งใจทำก็ทำได้ทั้งนั้นแหละ พอตั้งใจ ทำบ่อย ๆ ก็เก่ง พอเก่งแล้วก็ไม่ต้องตั้งใจแล้ว ทำได้เลย มันอยู่ที่ความตั้งใจของเรานี้แหละ ตั้งใจก็ทำได้

เมื่อรู้ เมื่อเห็น ตามเป็นจริง ก็จะไม่ยินดีในภาวะต่าง ๆ ไม่ยินดีในตา เพราะตาก็เป็นของไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ยินดีในรูป ไม่ยินดีในจักขุวิญญูญาณ ไม่ยินดีในจักขุสัมผัส ไม่ยินดีในสุข ทุกข์ อทุกขมสุขที่เกิด เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจย เมื่อบุคคลนั้นไม่ยินดี ไม่หมกหมุ่น ไม่ลุ่มหลง พิจารณาเห็นโทษอยู่ อุปาทานขันธ ๕ ย่อมไม่ถึง ความพอกพูนขึ้นต่อไป **ทุกข์คืออุปาทานขันธ ๕ ไม่พอกพูน** มีแต่ลดลง อายุของทุกข์ก็ลดลงไปเรื่อย ๆ มีแต่หมดไป ๆ ตีมัยแบบนี้ ของเก่าก็ใช้ไปนะ โดนด่าไป โดนทิ่มถองไป รับแล้วก็แล้วไป ของใหม่ไม่มี

ส่วนคนที่เพลิดเพลินยินดี ของเก่าก็แบกไป ของใหม่ก็รออยู่ แถมระหว่างที่แบก ก็เกิดความกระวนกระวาย เครียดวิตกกังวล ส่วนผู้ปฏิบัติถูกต้อง ของเก่าก็แบกไป บริหารไป ค่อย ๆ หดไป มันตามอายุของมัน อายุของชั้น ๕ ได้มาแล้วก็ต้องแบกกันไป แต่อุบาทานชั้น ๕ ไม่พอกพูนแล้ว **เราไม่ทำป่าช้าให้ตัวเอง ไม่ขุดหลุมฝังตัวเองไว้ตรงนั้นแล้ว ของเก่าก็ค่อย ๆ ลดลงไป ของใหม่ก็ไม่พอกพูน** ละตัณหาได้ด้วย ตัณหาถูกละด้วย เพราะว่ามันไม่ชินแล้ว มันไม่เก่งแล้ว กิเลส มันจะเก่งคือมันมีบ่อย มันเกิดบ่อย มันก็ชำนาญ ตอนนี่กิเลสไม่เกิดบ่อย ถึงแม้จะมีอยู่ แต่มันไม่ชำนาญแล้ว

สมมติท่านเข้าวัดเข้าวาบ่อย ๆ ไม่ค่อยโกรธใคร ถึงแม้จะโกรธเป็น โกรธไม่บ่อย มันชำนาญมั้ยครับ ไม่ค่อยชำนาญ อยู่วัด มีแต่แผ่เมตตาเรื่อย มันไม่ชำนาญแล้ว เราไม่ค่อยมีกิเลสแล้ว กิเลสไม่ค่อยเกิด นี่คือไม่ชำนาญแล้ว ชั้น ๕ ก็ไม่เพิ่มพูนด้วย ตัณหาถูกละไปด้วย พอตัณหาถูกละ ตัณหามันเป็นเหตุเกิดทุกข์ ตัณหามันถูกละ กระวนกระวายจะมีมั้ย ไม่มี ความกระวนกระวายมันก็ลดลง ตามตัณหาที่ลดลง ถ้าหมด ตัณหาโดยสิ้นเชิงก็สบายเลย แค่นี้ลดลง ความกระวนกระวายก็ลดลงแล้ว ความเป็นทุกข์ เตือดร้อน เราร้อนที่เป็นไปทางกายก็ดี ทางใจก็ดี ก็ลดลง เพราะตัณหามันลดลง **ตัณหาลดลง**

ทุกข์ก็ลดลง ก็จะได้แจ้งนิโรธ อันนี้ก็คือการเจริญมรรคเพิ่มขึ้นไปนั่นเอง

พระพุทธองค์ทรงอธิบายมรรคที่กำลังเจริญอยู่ตอนนี้ว่า ทิฏฐิของบุคคลผู้มีธรรมอย่างนั้น ย่อมเป็น**สัมมาทิฏฐิ** ถ้ามีธรรมอย่างน้อยนะ มีธรรมอย่างที่พูดนี้ ก็คือ รู้เห็นตามเป็นจริง ซึ่งตา รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุข ทุกข์ อทุกขมสุข ที่เกิดจากจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย รู้เห็นแล้วก็ไม่เพลิดเพลिन ไม่ยินดีในสิ่งเหล่านี้ ทุกข์คืออุปาทานชั้น ๕ ก็ไม่เพิ่มพูนด้วย ตัณหาก็ลดด้วย ความเห็นของเขาตอนนี้ ที่เห็นว่า สภาวะเหล่านี้ไม่เที่ยง ความเห็นของเขาเป็น**สัมมาทิฏฐิ** พอเห็นความจริงแล้ว ก็ไม่อยากจะเอามันอีกต่อไปแล้ว เข้าใจมันแล้ว มีแต่เพื่อหน่ายคลายกำหนด ความคิดดำริของเขาเป็น**สัมมาสังกัปปะ** ความพยายามของเขาเป็น**สัมมาวายามะ** สติของเขาเป็น**สัมมาสติ** สมาธิของเขาเป็นที่ตั้งให้เห็นอย่างนี้คือ**สัมมาสมาธิ** องค์กรมรรคเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ เพราะว่าเขามีศีลเป็นฐานอยู่ มี**สัมมาวาจา** **สัมมากัมมันตะ** **สัมมาอาชีวะ** เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เกิดขึ้น และเจริญขึ้นในขณะเดียวที่เขาทำอยู่นั้นแหละ

พอทำอริยมรรคอยู่อย่างนี้ สติปฏิฐาน ๔ ก็เจริญ เพราะเป็นเรื่องเดียวกันนั่นเอง สัมมปัชาน ๔ ก็เจริญเพิ่มขึ้น อธิธาบ ๔ ก็เพิ่มขึ้น อินทริย์ ๕ เพิ่มขึ้น พลละ ๕ เพิ่มขึ้น โพชฌงค ๗ เพิ่มขึ้น เท่านั้นยังไม่พอ สมถะและวิปัสสนา ก็เพิ่มพูนเคียงคู่กันไป ได้ทำกิจต่อสัจธรรมอย่างถูกต้อง ทุกข์คืออุปาทานขันธ ๕ ก็ได้กำหนดรู้ด้วย สมุทัยได้ละ เพราะมันลดลงแล้ว มันไม่เกิด **นิโรธะได้ทำให้แจ้ง** เพราะว่าการวณการวายไม่มี อยู่สบาย พอไร้ความการวณการวาย ไร้ทุกข์นี้ ก็คือเอียงไปนิพพานแล้ว ได้ทำให้แจ้ง มรรค เป็นยังงั้ครับ ได้เจริญ ได้ทำให้เกิดให้มี ได้ครบทุกอย่างเลย

ทุกท่านก็อย่าลื้มพากันหัดทำให้เป็น จะได้ครบทุกอย่าง เลยนะ โดยมาก ถ้าแบบปฏิจางสมุขปาถาที่ใช้ในกระบวนการ ปฏิบัตติ จะเริ่มตั้งแต่อายตนะภายใน ๖ ส่วนช่วงต้น อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิด สฬายตนะ ยังไม่ต้องสนใจนักก็ได้ ถ้าเก่งแล้ว ก็ค่อยขยาย เพิ่มต่อไป แต่โดยมากนะ ให้มาสนใจตอนอายตนะ ตอนเรา ตื่นขึ้นมา ตามองเห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส ภายได้ ถูกต้องสัมผัส ใจได้รับรู้เรื่องต่าง ๆ ตอนที่อายตนะต่าง ๆ ยัง ไม่ทำงาน ก็คือตอนนอนหลับ เตียวสักหน่อยพวกเราจะไปปิด อายตนะ ปิดลงไปก็เงียบเลยนะ หายเลย ไม่มีทั้งกิเลส ไม่มี

ทั้งบุญกุศลนั้นแหละ กิเลสก็ไม่มี ก็ดีเหมือนกัน ปัญญา ก็ไม่มีด้วย เป็นหมันไปเลย ไม่ได้เรื่องเลย

สรุปแล้วต้องตื่น ตื่นเยอะ ๆ ไว้ แต่ต้องตื่นมาฝึกปฏิบัติธรรม มาเจริญมรรค ตื่นมา ตาตื่นปั๊บ ต้องไม่ลืม มีปัญญาเข้ามาด้วย ตรงนี้ก็ยากอยู่ ผมจึงเกริ่นไว้แล้วว่า ธรรมระดับปฏิจจสมุปาภกนี้ จะยากหน่อย เป็นระดับสูง ระดับปัญญา ถ้าหากยังทำไม่ได้ ก็ให้มีสติสัมปชัญญะไว้ มีสติสัมปชัญญะอยู่กับตัว ให้จิตอยู่กับกายไว้ อย่าปล่อยจิตเลือนลอย เวลาไปทำอะไรก็ประกอบ สัมปชัญญะเข้าไป เพราะกิเลสทั้งหลายนี้ มันคอยซ่อนอยู่ ตอนที่ เราขาดปัญญา เราหลง ขาดสติ นี่มันรอซ่อนอยู่

ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะดีแล้ว มีสมาธิพอสมควร ก็หัดพิจารณาสิ่งเหล่านี้ ตั้งแต่การเห็นนี้ ให้เข้าใจการเห็น การเห็น คืออะไร การมองเห็นเกิดได้อย่างไร คือ มีตา มีแสงมากระทบตา มีจักขุวิญญาณ จักขุวิญญาณทำหน้าที่มองเห็น การมองเห็นนี้เป็นหน้าที่ของจักขุวิญญาณ ใจตัวเราเห็นมัย ไม่ใช่ เป็นจักขุวิญญาณมันเห็น เทียงมัย ไม่เทียง ไม่เทียงเพราะอะไร เพราะมันเกิดจากตาและรูป ตามันไม่เทียง รูปก็ไม่เทียง อันนั้นก็ไม่ใช่ เทียงนี้ก็ไม่เทียง ฝีกบ่อย ๆ เดียวก็เก่งขึ้น อย่างนั้นะ เรามีข้อมูลแล้ว เราก็หัดพิจารณาบ่อย ๆ ถ้ามีสมาธิ ก็ยิ่งเห็นชัดใช่มัย ถ้ายังไม่ชัด สมาธิยังไม่เยอะ เราก็หัดได้ แต่เอา

พอสมควร เนื่องจากหลักธรรมระดับปฏิจจสมุขปาบท ต้องใช้ ปัญญาเยอะหน้อย อันนี้ก็เป็นการเจริญมรรคครบเลยทีเดียว ทั้งกำหนดรู้ทุกข์ ละสมุทัย ทำให้แจ้งนิโรธ แล้วก็เจริญมรรค การทำก็สมบูรณ์เลยทีเดียวนี่คือทางทวารตา ทางทวารหู ทาง ทวารจมูก ทวารลิ้น ทวารกาย จนถึงทวารใจ ก็ทำนองเดียวกัน

พระพุทธเจ้าทรงแจกแจงไว้โดยละเอียดทีเดียว ทุกท่าน จะได้พอมิแนวทางในการปฏิบัติหมวดปฏิจจสมุขปาบท เวลา ตาเห็นรูปนี่ อย่าลืมนึกปฏิบัติกัน อย่าลืมนึก ถ้ายังไม่สามารถรู้ตา ไม่สามารถรู้รูป ไม่สามารถรู้วิญญาณ เวลาเกิดความรู้สึกขึ้น ก็ต้องรู้จักว่า ความรู้สึกเที่ยงมั๊ย ไม่เที่ยง ไม่เที่ยงเพราะอะไร เพราะมันเกิดจากผัสสะ ผัสสะมันไม่เที่ยง เวทนาจะเที่ยงได้ รีเปล่า ไม่ได้ ทีนี้ ก็ค้นลงไปเพื่อให้ชัดเจนว่า มันไม่เที่ยงจริง ๆ ผัสสะนี้มันไม่เที่ยง ก็เพราะว่ามันเกิดจากการประชุมกันของ สภาวะ ๓ อย่าง ทั้ง ๓ สิ่งที่มาประชุมกันก็ไม่เที่ยง ความรู้สึก ทุกข์นี้มีตัวตนมั๊ย ไม่มี ทำไมมันไม่มีละ ก็ผัสสะที่ทำให้เกิด เวทนา ทำให้เกิดทุกข์นี้ มันมีตัวตนมั๊ย ไม่มี มันว่างจากตัว จากตน ผัสสะไม่มีตนอย่างไร ก็แต่ละสภาวะนี้ ล้วนไม่มีตน สักอย่างเลย มันจะมีตัวตนยังงั๊วไหว หัดอย่างนี้บ่อย ๆ นะ เดี่ยวเราก็เก่งขึ้น พอจะมีโอกาสเก่งมั๊ย พอจะมีอยู่นะ ถ้าไม่มีนี่ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิอีก

สรุปแล้ว พวกเราทำได้ทุกคน ส่วนจะได้มากได้น้อยก็
 ตามบารมีเก่า ๆ และตามความเพียรปัจจุบันที่ประกอบเข้าไป
 พวกเราก็ไม่ต้องดูบารมีเก่าเยอะหรือเอาปัจจุบันให้เยอะ ๆ
 หลายท่านก็รอ ถ้าใครเค้าทำได้ดี ก็ว่าบารมีเก่าเขาดี คือเราจะ
 ชี้เกี่ยจนันแหละ ส่วนใหญ่มันเป็นอย่างนี้ ฉะนั้น อัยารอนะ
 บารมีเก่าก็แล้วไปแล้ว จะมีมากหรือน้อยก็ไม่ใช่ประเด็นแล้ว
 เพราะมันแล้วไปแล้ว มันทำอะไรไม่ได้ อันที่ทำได้แน่นอนคือ
 ความเพียรปัจจุบัน ทำเยอะ ๆ ไว้ ถ้าทำได้รวดเร็ว ก็แสดงว่า
 ของเก่ามีเยอะ ก็ยิ่งดี ส่วนทำแล้วได้ช้า ของเก่ามีน้อยหนอย
 ก็ไม่เป็นไร ก็เพิ่มแรงให้เยอะกว่าเดิม ถ้าของเก่าเราน้อยกว่า
 คนอื่น เราก็ขยันกว่าคนอื่นสัก ๓ เท่าเป็นไง พอจะไหวมั๊ย
 ก็คงพอ ๆ กัน เพราะเขาของเก่าเยอะกว่าเราใช้มั๊ย เราก็เพิ่ม
 ปัจจุบันเยอะกว่าเขาหน่อยสัก ๓ เท่า บางท่านคนไหนมีของ
 เก่าดีก็ให้เขาขยันไป ส่วนเราของเก่าไม่ดี ชี้เกี่ยไป นี่ก็หนักข้อ
 ไปเรื่อย ใจของเก่าไม่เยอะนั่นแหละ ต้องทำปัจจุบันเยอะ ๆ

สรุปแล้วทุกท่านก็ต้องทำ ต้องฝึกเอาเอง ส่วนพระพุทธรเจ้า
 ก็เป็นเพียงผู้บอกเท่านั้น อย่างนี้พอเข้าใจมั๊ยครับ ตอนนี่ก็ยก
 เรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาในทางทวารต่าง ๆ มาอธิบายให้ฟัง
 เรียกว่าปฏิบัติที่เดียว ถ้าทำเป็นนี้ ได้มรรค ได้โพธิปักขิยธรรม
 ได้กิจต่ออริยสังสมบุรณ์เลย ทำเรื่องเดียวแต่ได้หมด อย่างนี้
 นะครับ

ต่อไป ยังเหลือเวลาอีกนิดหน่อย จะตอบปัญหาที่ท่านที่
เขียนถามมานะครับ

ถาม กราบเรียนถามอาจารย์สุภีร์ที่เคารพค่ะ ถ้าคนที่
ไม่ได้บวชเป็นพระ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ท่านนั้น ถ้าไม่บวช
จะเสียชีวิตภายใน ๗ วัน เพราะเหตุใดคะ

ตอบ ท่านนี้ก็เป็นห่วงผู้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ ซึ่งไม่น่าห่วง
อะไรเลย น่าจะห่วงตัวเองนี่แหละ พวกเรานี่ ห่วงพระอรหันต์
ห่วงพระอริยะ ห่วงนุญนี่นั่น แต่ตัวเองไม่ห่วงนะคิดดู มันก็
เหลือเกินนะ จนกระทั่งห่วงคนที่ไม่น่าห่วงเลย ไม่มีอะไรน่าห่วง
ท่านไม่มีทุกข์เลยนะ ท่านถามว่า คนที่ไม่ได้บวชเป็นพระ ได้
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ท่านนั้นถ้าไม่บวชจะเสียชีวิตภายใน
๗ วัน เพราะเหตุใด ความจริงไม่ใช่ ๗ วัน ต้องบวชภายใน
วันเดียว เนื่องจากว่าเพศฆราวาสนี่ เป็นเพศชั้นต่ำ ไม่อาจ
จะรองรับคุณธรรมชั้นสูงคือความเป็นพระอรหันต์ได้ เพศ
ฆราวาสเรานี้ มันเกี่ยวเนื่องกับใจที่แคบ เกี่ยวเนื่องกับเรื่อง
การทำเพื่อเรา พวกของเรา บ้านเรา อะไรเรา มันก็อย่างที่
พวกเรารู้นั่นแหละ ขนาดไม่ต้องเป็นอรหันต์หรอก เป็น
คนดีขึ้นมาชนิดหนึ่งก็อยู่กับพวกเขาไม่ค่อยได้แล้ว มันรำคาญ
มันเหนื่อย อยากจะเป็นแม่ชีแล้ว ก็จะไปเรื่อย ๆ ยังไม่เป็น
พระอรหันต์อะไรนะ ยังไม่ไสดาบันด้วยซ้ำไป พอเป็นคนดีหน่อย

ก็ซึกจะอยู่ไม่ได้ มันรำคาญคน ไม่ได้รังเกียจเขาด้วย แต่มันคนละธาตุกัน มันไม่เข้ากัน แต่ละคนก็พูดอะไรก็ไม่รู้ พูดเพื่อเจ้อกัน มันรำคาญ มันไม่ไหว นี่แค่เป็นคนตินิดหน่อยนะ ยังไม่ต้องอรหันต์อะไรเลย ทีนี้ ลองคิดดูเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา จะให้มาอยู่กับพวกเรา อยู่ไม่ได้หรอก ยังงี้ก็อยู่ไม่ได้ ต้องออกบวช ไปอยู่ในที่เหมาะสม **มีที่สำหรับปลิกวิเวก มีที่สำหรับให้ท่านได้ทำประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ตามสมควร** ครั้นจะมาทำประโยชน์ต่อครอบครัว นี่มันทำไม่ได้ พระอรหันต์ต้องทำประโยชน์ที่ใหญ่กว่านั้น ถ้าจะอยู่ ไม่งั้นก็ต้องไม่อยู่เลย ถ้าจะอยู่ต้องทำประโยชน์แก่พระศาสนา ทำประโยชน์เรื่องธรรม ไม่ใช่มาหาเงิน อันนี้มันประโยชน์นิดหน่อย เลี้ยงลูกอย่างนี้ มันจืดจ้อย ต้องทำประโยชน์ระดับสอนธรรม ถ้าไม่อยู่อย่างนั้น ก็ต้องปรินิพพานไป

สรุปว่า เพศฆราวาส หรือวิถีแบบฆราวาสเรานี้ ไม่ยิ่งใหญ่พอที่จะรองรับคุณธรรมของพระอรหันต์นั่นเอง ก็เลยต้องมีเพศพระภิกษุไว้สำหรับรองรับคุณธรรมพระอรหันต์ ให้ท่านได้ทำประโยชน์ต่อโลกและสังคม มีที่หลีกเร้นให้ท่าน ได้อยู่แบบไม่ยุ่งกับคน ถ้าท่านจะทำประโยชน์ ท่านก็ออกมาบิณฑบาตบ้าง แสดงธรรมบ้าง ถ้าท่านไม่ทำประโยชน์เรื่องนี้ ท่านก็มีที่วิเวก ถ้าเป็นอยู่บ้านนี้ มีที่วิเวกบ้างมัย เดินชนแต่ที่วิ เดินชนแต่อะไรก็ไม่รู้ เยอะไปหมด

ผู้ที่เป็นฆราวาส ยังไม่ได้บวชแล้วเป็นพระอรหันต์ ท่านแรก ก็คือท่านพระยสะ พระยสะนี้เป็นหนุ่มนะ เป็นลูกคนรวย อยู่ปราสาท ได้รับการดูแลอย่างดี มีสาว ๆ มาเล่นดนตรี แสดงโจ้ว ให้ดู ต่อมา พวกสาว ๆ นอนหลับไป ตื่นขึ้นมา อ้าว...เหมือนป่าช้าเลย เห็นเป็นป่าช้าผีดิบ คนจะอยู่ป่าช้า จะอยู่กับศพ ก็ไม่ได้ ต้องเดินหนีไป อยู่กับเขาไม่ได้ เห็นสาว ๆ นอนอยู่ เห็นเป็นศพ ท่านจะอยู่ได้มัย ถ้าเห็นเป็นศพแล้วเนี่ย อยู่กับศพ เป็นผีหมดเลย ใครก็อยู่ไม่ได้แล้ว นี่ขนาดยังไม่บรรลุนะ อยู่ไม่ได้แล้ว ต้องไปแล้ว ที่นี้วุ่นวายเหลือเกิน อยู่ไม่ได้ พระพุทธเจ้า ตรัสว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย พังธรรมได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พอออกมาหากก็ได้ฟังอีกรอบ ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ก็ต้องบวชภายในวันนั้นเลย กลับไปอยู่ครอบครัวก็ไม่ได้ พอมาตามบอกว่า ยสะ แม่ตามหาจนหัวใจจะวาย หัวอกจะแตกอยู่แล้ว ให้ชีวิตแม่เถอะ ท่านยสะก็มองไปที่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้า ตรัสว่า ยสะนั้น ไม่อาจที่จะได้ไปวิโรคคาม ไม่อาจเป็นฆราวาส ได้อย่างเดิมแล้ว เป็นไปไม่ได้แล้ว พ่อก็เข้าใจ เพราะพ่อก็เป็นโสดาบันตอนนั้น ไม่สงสัย เป็นลาภของพระยสะแล้ว ได้ของชั้นสูงแล้ว พระยสะก็ขอบวช ตามเสด็จไปเข้าไปบ้าน อย่างนี้

สรุปแล้ว ต้องบวชภายใน ๑ วันเลยทีเดียวนะ ที่เป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าเพศฆราวาส วิถีแบบฆราวาสนั้น เป็นของชั้นต่ำ ไม่อาจจะทรงคุณธรรมของพระอรหันต์ได้ ถ้าเป็นเพศพระ เป็นเพศชั้นสูง มีที่หลักเร้นให้ท่าน และมีสิ่งที่มีคุณค่าให้ท่านทำ

พอที่จะรักษาขันธและอญไป ท่านไม่ได้เสียดายขันธอญแล้ว
ขันธหมตอญกันิพพานไป

ที่บรรยายในวันนี้ ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับปฏิจลสมุบปาก
ภาคปฏิบัติ ให้ปฏิบัติอย่างนี้ ให้ปฏิบัติมรรคนัเอง แต่เอา
ปฏิจลสมุบปากมาเชื่อม **ปฏิบัติแบบปัจจุบันก็คือเริ่มต้นจาก
อายณะ** ทุกท่านก็อย่าลืมคู้ให้ดี อายณะจนถึงเวทนา ถ้าเรา
สามารถที่จะรู้เห็นความจริงของสิ่งเหล่านี้ได้ ตัณหากัจะไม่เกิด
ความยินดีพอใจก็จะไม่เกิด จะเป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ ทำให้
มรรคเจริญออกงามต่อไป ถ้าไม่ปฏิบัติก็กลับกันนะที่นี้ คือ
อายณะมีไช้มี้อ อารมณก็มากระทบ ถ้าไม่รู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้
ไม่รู้ มันก็จะยินดี ทุกข์ก็จะเกิด เป็นฝ่ายทุกข์ไป สรุปลแล้ว
ยังงัก็ต้อปฏิบัตินะ ต้อฝึกต้อหัด เรียกว่าเป็นเรื่องจำเป็น
หรือเรื่องบังคับ การปฏิบัติธรรมก็เลยเป็นเรื่องจำเป็น เป็น
เรื่องบังคับสำหรับผู้ต้อการพ้นจากทุกข์ ต้อการออกจาก
วิภวสงสาร ไม่อยากจะเกิดอิก ตัณนัไม่อยากจะเกิดอิก เป็น
ยังงัครับ เกิดเหมือนเดิม ตัณนัไม่อยากยุง ยุงเหมือนเดิม
มันไม่เกี่ยวกับอยากหรือไม่อยาก แต่มันเกี่ยวกับมรรค ถ้า
ไม่อยากจะเกิดอิก ก็ต้อมาเจริญมรรค ต้อรู้วิธีให้ดี ๆ

บรรยายในช่วงเย็นวันนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาเท่านั้นะครับ
อนุโมทนาทุกท่านครับ

จำแนกองค์ธรรมปฏิจจสมุปบาท

วันอังคารที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ เป็นเช้าของวันที่ ๒ ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม ชื่อของคอร์สปฏิบัติธรรมว่า “ปฏิจจสมุปบาทภาคปฏิบัติ” ปฏิจจสมุปบาทก็มี ๒ ข้าง หรือว่า ๒ วาระ มี**สมุทยวาระ** เป็นกระบวนการของธรรมที่เป็นเหตุปัจจัย เงื่อนไขต่อกันที่แสดงให้เห็นถึงความเกิดขึ้นของทุกข์ล้วน ๆ ทุกข์ก็คือชั้นทั้ง ๕ ล้วน ๆ เพียง ๆ ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเงื่อนไขทุกอันก็ล้วนไม่เที่ยงหมดเลย ล้วนเป็นทุกข์ ล้วนไม่มีตัวตนหมดเลย สิ่งที่เป็นผลมาจากเงื่อนไข ก็ต้องว่างเปล่าจากความเที่ยง ว่างเปล่าจากความสุข ว่างเปล่าจากตัวตน เงื่อนไขมีตั้งเเยะต่อกันมายืดยาว เป็นวงกลมอยู่อย่างนี้ สิ่งที่เกิดขึ้น จะเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นของเที่ยง เป็นสุข หรือเป็นอึดตา ก็เป็นไปไม่ได้ ความเที่ยงในอวิชชาก็ไม่มี ความเที่ยงในสังขารทั้งหลายก็ไม่มี ความเที่ยง

ในวิญญานก็ไม่มี ความเที่ยงในนามรูปก็ไม่มี ความเที่ยง
ในอายตนะทั้ง ๖ ใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็ไม่มี
ความเที่ยงในผัสสะก็ไม่มี ความเที่ยงในเวทนา ก็ไม่มี
ความเที่ยงในตัณหา อุกาทาน ภพ จนถึงชาติ ชรามรณะ ก็ไม่มี
ไม่มีความเที่ยงอยู่สักทีเลย เหตุที่ต่อเนื่องเป็นสายเป็น
กระบวนการมา ล้วนไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่อยู่ตลอดเวลา เป็น
ของไม่ถาวร ผลจะกลายเป็นของมันคงถาวร ก็เป็นไปไม่ได้
ผิดหลักเหตุผลกันอย่างมโหฬารทีเดียว ซึ่งไม่มีทางเป็นจริง

ฝ่ายสมุทวาระ เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วน ๆ
พระพุทธองค์ทรงสรุปว่า **เอวมัตตัสสะ เภวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ
สมุทโย โหติ** ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วย
อาการอย่างนี้ เป็นความเกิดในแบบกระบวนการ ไม่ใช่
ความเกิดแบบสำเร็จหรือเด็ดขาด อย่างพวกเราเกิดมา ก็ไม่ใช่
เกิดแบบเด็ดขาด เป็นความเกิดในลักษณะเป็นกระบวนการ คือ
เกิดยังไม่เสร็จ ยังเกิดต่อไปเรื่อย ๆ เส้นผมก็ยังคงอกต่อไปเรื่อย ๆ
ตามอาหารที่กลืนกินลงไป ต้องคอยตัดออก แล้วก็งอกใหม่
แบบนี้ไม่รู้จะเกิดมาทำไม เกิดไม่เสร็จสักที แต่มันก็เป็นอย่างนี้
ยังมีกิเลสก็เกิด ไปทำบุญกุศล เกิดชาติหน้า ก็ทำบุญใหม่ ชาตินี้
ก็ทำไปเยอะแล้ว เกิด ๆ ดับ ๆ อยู่นี้ไม่จบไม่สิ้น นี่เป็นเกิดในลักษณะ

เป็นกระบวนการ ไม่ใช่เกิดแบบสำเร็จ เป็นเกิดแบบกระบวนการ
 ที่ต่อเนื่องกัน ในกระบวนการนี้ทุก ๆ สภาวะล้วนไม่เที่ยงหมดเลย
 เป็นของสิ้นไปหมดไปต่อเนื่องกัน เหตุก็หมดไป ผลก็หมดไป
 เพราะเหตุมันหมด ผลจะให้อยู่ก็คงไม่ได้ และก็ก็เป็นกระแส
 ต่อเนื่องกันไปเป็นวงกลม

วงกลมนี้เรียกว่า วงกลมวิภูฏสงสาร มีธรรม ๑๒ ประการ
 เป็นเหตุผลเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน มีวิชาเป็นองค์ประกอบที่ ๑
 อันนี้เรานับเฉย ๆ จริง ๆ วิชาที่ไม่ได้อยู่ที่ ๑ หรือ ๒ เพราะมัน
 เป็นวงกลม เราจะนับให้เป็นที่ ๒ หรือเป็นที่ ๑๑ เป็นที่ ๑๒
 ก็ตามสบายนะ แต่นี่ก็แสดงตามที่พระพุทธองค์ทรงแจกแจง
 ไว้เป็นลำดับแรก เราก็นับเป็นหนึ่ง เป็นสองไล่ไป เพื่อความ
 เข้าใจง่าย การแสดงนี้ ก็แสดงเพื่อให้เราเข้าใจสะดวก เพื่อจะ
 ได้เอาไปปฏิบัติได้ เพราะตัวที่เราต้องปฏิบัติคือมรรค ๘
 ส่วนหลักปฏิบัติจสมุุปบาทนี้คือความจริง ถ้าเราเข้าใจความจริง
 ก็นำเข้าสู่การปฏิบัติได้ เราปฏิบัติก็เพื่อเห็นความจริงนี้แหละ
 แต่ไม่ต้องเห็นความจริงทั้งหมด เห็นความจริงพอที่จะละ
 ความเห็นผิดได้เท่านั้นแหละ พอแล้ว เห็นความจริงพอจะละ
 กิเลสได้ ก็พอแล้ว จึงไม่ต้องเรียนเยอะ ไม่ต้องฟังเยอะก็ได้
 เอาพอละกิเลส

ทีนี้ ลองมาถามตัวเอง ถ้าเรียนไม่เยอะ ละกิเลสได้ไหม ไม่ได้ ขนาดเรียนตั้งเยอะยังละไม่ได้ ดังนั้น ก็เรียนเยอะ ๆ ไว้ เพราะมันไม่ได้อยู่ตรงเยอะ ไม่เยอะ มันอยู่ตรงละกิเลสนี่ละ เรียนเยอะ ไม่เยอะ ก็ไม่ใช่ประเด็น ประเด็นตรงว่าละกิเลส ได้ไหม เรียนเยอะก็ยังไม่ละกิเลสไม่ได้ ถ้าเรียนน้อยละ โอ้โห... ยิ่งไปกันใหญ่เลยทีนี้ ขนาดเรียนเยอะจนไม่มีเวลาเที่ยวเล่น ดูหนังละคร ก็ยังมีกิเลสเลย ถ้าปล่อยเวลาไป เรียนน้อย ๆ ช่วงเวลาไม่ได้เรียน คงจะนอนกลิ้งไปมา เป็นหมอยุ่ที่นั่นแหละ ฉะนั้น ต้องเรียนให้มันเป็นกุศลซะบ้างนะ อย่างน้อยก็ทำให้ กิเลสไม่ชำนาญการจนเกินไป ถ้าปล่อยเวลาล่วงเลยเกินไป ไม่ค่อยมาเรียนธรรมนี้ ความคิดอกุศล มันชำนาญการนำดู พอว่างปั๊บ ดูหนังเรื่องอะไรดี คьюเรื่องอะไรดี เม้าท์เรื่องชาวบ้าน อะไรดี

แบบนี้ก็ต้องเรียนเยอะ ๆ น่าจะดีกว่านะ เป็นเรื่อง เปรียบเทียบเท่านั้นเอง สรุปลแล้ว ไม่ว่าจะดีหรือจะไม่ดี มันก็เป็นของไม่เที่ยงพอกัน เป็นของรู้จักหมดพอกัน ถ้ายังอยู่ใน โลกของการเปรียบเทียบ ยังอยู่ในวิภวัญจะนี้ เราก็เลือกอันดี ไว้ก่อน ชั่วนั้นไม่ควรทำหรรอก เพราะทำแล้ว มันก็คล่อง **คล่องชั่วนี้ไม่ตีนะ** ถ้าคล่องดี มันก็ตีหน้อย อันนี้พูดแบบ เปรียบเทียบนั่นเอง นี่เป็นฝ่ายที่หนึ่ง เป็นวงจรฝ่ายเกิดทุกข์

ส่วนอีกสายหนึ่ง ฝ่ายที่สองนี้ไม่ใช่วงจรแล้ว ไม่เป็นวงกลมแล้ว ฝ่ายที่สองนี้เป็นทางตรงเลย เรียกว่า**นิโรธวาระ** เวลาเราเขียนก็อาจจะเรียงเหมือนกับตอนฝ่ายสมุทัยก็ได้ เขียนล้อกันเฉย ๆ แต่ฝ่ายนิโรธนี่คือมันลึ้มไปเลย มันไม่อยู่ในวงกลม ออกไปจากวงกลม ไม่ยุ่งกับวงกลมเลยนะ รู้จักวงกลม รู้จักโลก รู้จักวิภูฏสงสารว่ามันเป็นทุกข์ และเกิดจากเหตุปัจจัย ซึ่งเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยง เราไม่ยุ่งเลย เรายุ่งแต่การเจริญมรรคอย่างเดียวเท่านั้น อย่างนี้เรียกว่าอยู่ฝ่ายนิโรธวาระ ส่วนใหญ่พวกเรามันไม่ได้อยู่ฝ่ายนิโรธวาระอย่างเดียว บางทีมันมาอยู่ฝ่ายนิโรธะ วันหนึ่ง ๒๐ นาที ส่วนนอกนั้นอยู่วงจรวิภูฏสงสาร นี่มันสู้กันไม่ไหวนะ ถ้าเป็นพระอริยเจ้า ท่านเดินทางตรงแล้ว

ถ้าเป็นพระโสดาบัน เหลืออีกอย่างมากที่สุดก็ ๗ ขาติ เท่านั้นเอง ถ้าเป็นอย่างพวกเรานี่ โอ้อโฮ...ยังไม่จบไม่สิ้น เพราะยังมีวิชาคือความไม่รู้สังขธรรม ยังมัวเมาหลงประมาทได้อยู่กิเลสต่าง ๆ มันก็เกิดขึ้นมาได้ มันขึ้นมาได้ ตอนเราหลงลืมขาดสติ ยิ่งคนที่ไม่รู้จักว่า ตัณหาเป็นเหตุเกิดทุกข์ด้วยแล้ว ยิ่งสร้างเจตนาขึ้นมา เอาเป็นเอาตายมาก เพื่อให้เราได้รับผลประโยชน์โน่น ผลประโยชน์นี้ สู้กันใหญ่เลย อันนี้รุนแรงมาก พวกเราอย่างน้อย ต้องมีกรอบความรู้้อริยสังวั กิเลสจะได้ไม่รุนแรงจนเกินไป ถึงแม้จะยังมีเจตนา สร้างกรรมอยู่ แต่

อย่าให้รุนแรง ให้เป็นกรรมเฉพาะในใจของเรา ใจของเรามัน
เศร้าหมอง เป็นทุกข์ เครียดอยู่คนเดียวก็พอแล้ว อย่าไป
พ่นใส่ชาวบ้านเขา ถ้าไม่รู้จักว่าต้นเหตุเป็นเหตุเกิดทุกข์
มันดันแรง จะเอาแต่ตามใจตัวเท่านั้น เดียวก็ไปเบียดเบียน
คนนั้นคนนี้ อันนี้อันตรายนะ

ตอนนี้ เรามาเรียนระดับละเอียด ฝ่ายนิโรธวาระ ฝ่ายดับ
ฝ่ายไม่มี ฝ่ายไม่เกิด ไม่เกิดอะไรละ ก็ไม่เกิดทุกข์นั่นเอง ไม่ใช่
คนไม่เกิด ไม่ใช่สัตว์ไม่เกิด เพราะที่เกิดก็คือทุกข์เกิด **ที่ดับไป**
ไม่เกิดก็ทุกข์นั้นแหละไม่เกิด ก็คือขั้น ๕ ไม่เกิด ขั้น ๕
ไม่มี ทำไม่ขั้น ๕ ไม่มีละ ก็เพราะเงื่อนไขไม่มี เงื่อนไขอะไร
บ้างละ อวิชามันไม่มี สังขารมันไม่มี วิญญาณมันไม่มี เหตุ
พวกนี้มันไม่มี แล้วทุกข์มันจะมีได้อย่างไร มันก็ไม่มีเท่านั้นแหละ
ไม่ต้องว่าสัตว์ตาย สัตว์สูญอะไร เป็นเพียงขั้น ๕ มันไม่มี
ขั้น ๕ มันไม่เกิด สัตว์ บุคคล เป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย เขาก็
บัญญัติขึ้นมาจากขั้น ๕ **ที่นี้ พอขั้นไม่มี ก็หาบัญญัติไม่ได้**
ก็เท่านั้นเอง ไม่ต้องไปตามหาตัวที่ไหน ที่ยังตามได้ก็ตามกับ
ขั้น ๕ นี้แหละ พวกเราก็คงตามตัวกันได้นะ ทุกวันนี้ยิ่งสะดวก
โทรศัพท์หาเลย ก็ตามตัวกันไปในวิญญูสงสาร ถ้าออกนอก
วิญญูแล้ว คงตามตัวไม่ได้ พญามารหาวิญญาณจนคลุกฝุ่น
ยังหาไม่เจอเลย ส่วนพวกเรานี้พญามารคงไม่ได้ออกแรง

กระโดดเข้าวางใจเองเลย เขาไม่ได้เชิญด้วยซ้ำไป เขาไล่ไป ก็ยังไม่ยอมไป นี่คืออวิชา ความหลงนั่นเอง เขาอยากให้เป็นนิพพาน แต่ว่าก็ยังไม่ได้ไปสักที

ปฏิจจสมุปบาทนี้มี ๒ ฝ่าย คือฝ่ายสมุทวาระกับฝ่ายนิโรธวาระ นิโรธวาระนี้ก็คือฝ่ายพระนิพพานกับฝ่ายมรรค พวกเราก็มาอยู่ฝ่ายนี้ เราเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่จัดระบบมาเป็นทาน ศีล ภาวนา หรือเป็นศีล สมาธิ ปัญญา หรือเป็นสมณะ วิปัสสนา ก็คือกระทำอยู่ฝ่ายนี้ทั้งหมด ถ้าเจริญมรรคเพิ่มขึ้น ฝ่ายนิโรธวาระก็จะชัดเจนยิ่งขึ้น มันจะไม่ทุกขนั่นเอง ทุกข์มันจะลดลง วิชาก็จะมากขึ้น ต้องมีความเห็นให้ถูกต้อง ในการปฏิบัติ ก็คือต้องทำลายอวิชา หรือละอวิชาออกไป การละก็คือการทำฝ่ายตรงข้ามให้มีขึ้น อวิชาคือความไม่รู้ อริยสัจ ๔ เราก็ไปทำความรู้ อริยสัจ ๔ ให้มีขึ้น มันมีเจตนาเป็นตัวสังขาร เป็นตัวกรรม รอก่อตัวอยู่ตอนไม่รู้ อริยสัจ พอรู้ อริยสัจ มันก็ก่อตัวไม่ขึ้น ถ้าผู้รู้ อริยสัจ สมบูรณ์แล้ว ถึงแม้ท่านจะมีเจตนา มันก็ไม่เป็นกรรม เช่น พระอรหันต์ ท่านมีวิชา สมบูรณ์แล้ว สว่างแล้ว ท่านก็มีเจตนาเหมือนกับพวกเรา แต่ท่านสร้างกรรมได้มั๊ย ไม่ได้แล้ว เพราะเงื่อนไขมันไม่มี ทุกอย่างมันอยู่ตามเงื่อนไข อยู่ตามเหตุปัจจัย ถึงแม้จะมีเจตนา แต่ไม่มีอวิชา เจตนามันก็ไม่เป็นกรรม แต่พวกเราเงื่อนไขนี้

ครบทุกอันเลย มีกันหมดเลย ปุถุชนก็เลยมีเงื่อนไขจนครบ คือ ความไม่รู้ อริยสัจ สัจขารมณ์ก็เลยทำงานได้ วิญญาณอะไร ทุกอย่างมีหมด

ตัวที่จะตัดดวงจร ตัดเงื่อนไขได้ เลยมีแต่อริยมรรคมีองค์ ๘ อย่างเดียวเท่านั้น ที่จะตัดเงื่อนไขได้ อันอื่นตัดเงื่อนไขไม่ได้ ที่เขาไปแก้กรรม ตัดกรรม อะไรอย่างนี้ ยังมีกรรมเพิ่ม เพราะกรรมมันเป็นของเกิดและดับ ความไม่รู้ว่ากรรมเกิดและดับ นี้ เป็นอวิชชา กรรมมันเป็นอดีต ดับไปแล้ว ไม่มีอยู่นะ เขาไปตัดของไม่มีอยู่ อันนี้เป็นอวิชชา ก็เป็นกรรมใหม่ กรรมใหม่ที่จะไปตัดกรรมเก่า ซึ่งกรรมเก่าไม่มีนะ กรรมเก่าเป็นอดีตไปแล้ว คำว่า อดีตก็คือมันล่วงไปแล้ว มันไม่มีอยู่ เราพูดว่าอดีต หมายถึงอะไรละ หมายถึงมันไม่มี เหมือนเราพูดว่าชาติอดีต หมายถึงความว่ามันไม่มี อดีตภรรยาหมายความว่าไง ตอนนี้อยู่ไม่ใช่ภรรยาเราแล้วนั่นเอง อดีตมันหมดไปแล้ว ส่วนพวกจะไปแก้อดีต นี่มันก็โง่เต็มทีแล้ว ของมันหมดไปแล้ว ยังจะไปแก้ของอดีต มันก็เป็นกรรมใหม่ไปใช้ใหม่ เหมือนไปเศร้ากับอดีตที่ดับไปแล้ว อันนี้ก็เป็นกรรมใหม่ เกิดจากความโง่ของเราเอง ความไม่รู้ ความหลง ความไม่รู้ อริยสัจอันตรายมาก พวกสัญญา พวกสังขาร มันก็เป็นขั้น ๕ ใช้ใหม่ มันก็เกิดขึ้นมาตามธรรมดา ถ้าเราไปเชื่อมัน อันนี้เราก็เศร้ไปกับกระทำให้ไม่ได้

ในอดีต จริง ๆ การกระทำไม่ดีในอดีตมันดับไปหมดแล้ว ไม่มีอยู่ ถ้าเราไปนึกถึง อันนี้ก็แค่สัญญาปัจจุบันเกิดขึ้น ถ้าเราไปเศร้าก็เป็นแค่กิเลสปัจจุบันเท่านั้นเอง เป็นแค่ความโง่ปัจจุบัน ที่เราไม่รู้หรือริยสัจ ไม่รู้ว่าอันนั้นมันเกิดแล้วดับไปแล้ว อันนั้นมันคือทุกขสัจ กรรมเก่ามันก็คือเจตนา มันเกิดแล้วดับแล้ว มันก็เป็นสังขารชั้นธอติด ดับไปแล้ว หมดไป ไม่มีอะไร แต่พวกเราก็มารับกรรมเก่าอยู่ จนถึงทุกวันนี้

ที่พวกเราได้รับกรรมเก่า นี้ไม่ใช่เพราะกรรมเก่านะ แต่เป็นเพราะยึดกรรมเก่า ความยึดถือ ตัณหา จึงเป็นเชื้อของวิภวสงสาร ไม่ใช่กรรมเป็นเชื้อ บางคนก็ว่า เธอมีกรรมเยอะ ยังต้องเกิดอีก อันนี้โง่นะ ถ้าไปเชื่อเขา ถึงแม้จะมีกรรมเยอะ แต่หากหมดตัณหาแล้ว ก็ไม่เกิดอีก **เชื้อของภพก็คือตัณหา ไม่ใช่กรรม** กรรมนี้เป็นเหมือนไร่นา เป็นฉากที่เราจะมาพบมาเจอ สิ่งนั้น สิ่งนี้ จัดสรรโอกาสให้วิญญาณมาเกิด วิญญาณมันเป็นพืช ส่วนตัวที่เป็นเชื้อจริง ๆ ก็คือตัณหา นั่นเอง ถ้าหมดตัณหาแล้วก็จบแล้ว สบายเลย ไม่ต้องมาเกิด นาจะดีหรือไม่ดี ก็ไม่เกี่ยวแล้ว ไม่มาเกิดแล้ว ก็จบกัน แต่พวกเรานี้ พอไม่อยากจะเกิด ก็ตัดกรรม ก็ไม่รู้ ングกันใหญ่ เลยเกิดตลอดเลย เพราะว่าไม่รู้จักสิ่งต่าง ๆ ตามเป็นจริงนั่นเอง

ทุกท่านก็เลยต้องรู้ให้ชัดเจนนะ อย่าไปตัดอะไรมัน เพราะมันตัดไม่ได้ ถ้าตัดมันก็เป็นกรรมใหม่ เพราะของเก่ามันขาดของมันไปแล้ว เราไปตัดของขาดแล้ว แสดงว่าเป็นไงครับ แสดงว่าโง่มากเลย ตัดของขาดไปแล้ว ลองคิดดู ขาดในอดีตแล้ว ตั้งนานแล้ว บางคนตั้ง ๒๐ ปี ยังจะไปตัดอีก ยังไปยุ่งอะไรก็ไม่รู้ เจ้ากรรมนายเวร ไปแก้ ไปบนบาน ไปขอขมาลาโทษ นี่ก็เลยเกิดลัทธิพิธีต่าง ๆ นานาขึ้นมา พิธีทั้งหลายเหล่านี้ ก็เป็นอวิชชา นั่นเอง เอาไว้สำหรับหลอกคนโง่ ๆ เท่านั้น พวกเราก็คงโง่มาเยอะแล้ว ให้ฉลาดกับเขาบ้างสักทีนะ วิธีการก็บอกแล้วก็คือ **ต้องยกตัวเองขึ้นมาสู่พระรัตนตรัย** ก็จะล้มสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด มันไม่ได้มีอะไร เป็นสิ่งหลอกลวง ถ้าเราไปทำก็เป็นกรรมใหม่นั้นเอง กรรมใหม่เกิดจากอวิชชา อย่างนี้

พอเรามานับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เราก็มาเจริญมรรค คนละชั่วกันแล้ว คนละสายกัน ถ้าไม่มีศรัทธา ก็อยู่ฝั่งโน้นฝั่งสมุททวาระ ส่วนพอมหาพระรัตนตรัย มีศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มาทางไหนล่ะทีนี้ มาในโรธวาระแล้วนั่นเอง ทุกท่านจึงควรที่จะยกจิตมาไว้กับพระรัตนตรัย เราก็จะหมดกรรม ลีนกรรมได้อย่างถูกต้อง ที่มันไม่หมดกรรม ไม่ใช่ เพราะกรรมมีอยู่ เป็นเพราะไปยึดกรรมที่มันไม่มีอยู่ว่ามีอยู่นั่นเอง กรรมมันเกิดดับ ท่านก็บอกอยู่แล้ว อวิชชาเกิดดับมัยก็เกิดแล้วดับ เป็นของไม่เที่ยง กรรม เจตนา นี้ เกิดแล้วดับมัย

เกิดแล้วดับ เป็นของไม่เที่ยง หมดไป สิ้นไป เหมือนกับสภาวะอื่นเลย ถ้ามันจะมีอยู่ ก็มีในความเข้าใจผิด หลงผิด มีในอวิชชา นั่นแหละ พอนึกว่ามี ก็ไปถือมา พอถือมา ก็เกิดสังขาร ไปยึดกรรมเก่า แก่กรรมเก่า ก็กลายเป็นกรรมใหม่ เสร้ากับกรรมเก่า ก็กลายเป็นกรรมใหม่ อันนี้พอเข้าใจมั๊ย อย่างพวกเราเคยเสร้ากับอดีต เราไม่น่าทำอย่างนั้น ไม่น่าทำอย่างนี้ อันนี้ก็คืออวิชชา เกิดเป็นกิเลสและกรรมใหม่ขึ้นมา จิตก็เสร้าหมอง อันนี้เป็นอกุศล อันเก่าดับไปแล้วไม่เหลืออะไร ไม่มี อันนี้เป็นอกุศลใหม่นั้นเอง ทุกท่านก็เลยต้องเข้าใจตรงนี้ดี ๆ อย่านไปยุ่งกับสิ่งเหล่านั้น ให้เราเจริญมรรคเท่านั้น ให้มีสัมมาทิฐิไว้

เมื่อคืนก็ได้บอกวิธีปฏิบัติ อ่านพระสูตรให้ฟัง อาจะยากสักนิดหนึ่ง แต่ต้องหัดฟังไว้บ่อย ๆ ของยาก เราก็ฟังบ่อย ๆ ทำบ่อย ๆ เดียวก็ทำได้ ฝ่ายอริยมรรค ฝ่ายการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เจริญโพธิปักขิยธรรม เริ่มต้นจากการรู้เห็นด้วยปัญญา รู้เห็นอายตนะตามที่มันเป็นจริง รู้เห็นจักขุตามที่มันเป็นจริง รู้เห็นรูปตามที่มันเป็นจริง รู้เห็นจักขุวิญญาณตามที่มันเป็นจริง รู้เห็นจักขุสัมผัสตามที่มันเป็นจริง รู้เห็นเวทนา คือ สุข ทุกข์ อทุกขมสุข ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยตามที่มันเป็นจริง พวกเราก็อย่าลืมหากันรู้ รู้ก็คือละอวิชชา มีวิชชา มีสัมมาทิฐิขึ้นมา ความรู้ของผู้ที่เป็นอย่างนั้น เป็นสัมมาทิฐิ เป็นฝ่ายมรรค

ความรู้นี้ก็เลยเป็นจุดเริ่มต้น ถ้าไม่รู้ มันก็เป็นอวิชชา อวิชชาคือไม่รู้หรือริยสัง ไม่รู้ทุกข์ เป็นต้น มันก็จะเข้าวงจรฝ่าย เกิดทุกข์ เดี่ยวจะมีเจตนา นุ่น นี่ นั่น ขึ้นมา ถ้ามีฝ่ายรู้ รู้ตาม เป็นจริง ความรู้ตามเป็นจริงนี้ก็หลายระดับมาก ถ้าพูดถึงระดับ ปฏิจลสมุปบาท ฝ่ายดับนี้ ก็ต้องรู้ถึงความดับให้มันชัดว่า เป็นฝ่ายนิโรธวาระ เวลาปฏิบัติมรรค เราต้องปฏิบัติให้เป็น **ฝ่ายดับ ฝ่ายนิโรธวาระ** ถ้าเห็นแต่เกิด มันก็ยังไม่ดับสักที มันไม่ไปทางฝ่ายนิโรธ

ถ้าพูดแบบเรียงลำดับ การรู้เห็นตามเป็นจริง ก็จะเริ่ม ตั้งแต่รู้เห็นว่ามันมีแต่รูปนาม มีแต่ขันธ ๕ เพื่อชำระ ความเห็นผิดให้มันสะอาด เดิมเห็นว่า มีคน มีหญิง มีชาย ใช้ไหม ต่อไปก็ต้องเริ่มรู้จักว่า มีแต่รูปนาม มีแต่ขันธ ๕ มีแต่ธรรม คือ นามธรรม รูปธรรมเท่านั้น ทีนี้ เราปฏิบัติ เราอยู่ฝ่ายโลก ก็รู้จักฝ่ายสังขตธรรมเสียก่อน เดี่ยวเราจะดำเนินไปทำให้ แจ็งอสังขตต่อไป เบื้องต้น ต้องรู้ฝ่ายสังขตธรรม รูปธรรม นามธรรม มีเท่านี้ มีแต่รูปธรรม นามธรรม ไม่ว่าจะมื่ออะไร เกิดขึ้น ก็มีแต่รูปและนาม ไม่มีอะไรเกินนี้ มีแต่รูปนามเป็นเหตุ ปัจจัยกัน รูปนามที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยกันนี้ มีแต่ของที่มีมันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ต้องฝึกบ่อย ๆ จนกระทั่งปัญญา มีความแหลมคมเพิ่มขึ้น จนสามารถเห็นความเกิดและความดับของรูปนาม ขันธ ๕ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

ถ้าพูดเป็นภาษาญาณหน่อย บางท่านอาจจะเคยเรียนมา ลำดับที่ ๑ ต้องเห็นรูปเห็นนาม แยกแยะได้ เรียกว่า **นามรูปปริจเฉทญาณ** ลำดับที่ ๒ ต้องรู้จักเหตุปัจจัยว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเป็นไปได้นี้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย นามและรูปเหล่านี้ เป็นปัจจัยอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นและเป็นไปอยู่ มีเจ้านาย คือค่านามธรรม สั่งรูปไปทำนั่นทำนี่ เป็นเงื่อนไขกันและกัน ไม่เคยมีผู้มีอำนาจบันดาลอะไรที่ไหนหรอก มีแต่พวกนี้แหละ สั่งกันไปกันมาเป็นเหตุปัจจัยกัน เรียกว่า **ปัจจัยปริคคหญาณ** กำหนดปัจจัย กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ว่า มีรูปธรรม นามธรรม ๒ อย่างเท่านั้นแหละ ที่เป็นปัจจัยกัน ไม่มีอันอื่นนอกจากนี้

ลำดับที่ ๓ พิจารณาว่าทั้งสองสิ่งที่อิงอาศัยกัน เป็นเหตุเป็นปัจจัยกัน ทุกสภาวะมันมีแต่ของที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ให้เรารู้จักพิจารณาไปทุกสภาวะ พิจารณาแบบหยาบ ๆ หรือละเอียดก็ได้ ตามสติปัญญา เพราะสิ่งเหล่านี้ ถ้าเราเป็นคนมีปัญหาอยู่บ้าง ได้ฟังธรรม ก็จะพอพิจารณาได้ รูปตอนเป็นเด็กนี่ ก็หายไปหมดไปแล้ว มันล้วนแต่ของไม่เที่ยง ความสุข ความทุกข์ ตอนเด็กก็หายไป ทุกสิ่งทุกอย่าง สุขก็เคยได้ มาตั้งหลายครั้ง ทุกข์ก็เคยได้มาตั้งหลายครั้ง มันก็ล้วนแต่ของไม่เที่ยงทั้งนั้น ไม่คงที่คงทนทั้งนั้น มีแต่ของที่ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของเราทั้งนั้น เกิดความทุกข์มาตั้งหลายรอบ มันก็หายไปหมดแล้ว เกิดความสุขมาตั้งหลายรอบ มันก็ไม่เห็นกอดรัดเอาไว้ได้ มีแต่

ของที่ไม่ใช่ของเราทั้งนั้นแหละ เรียกว่า **สัมมสนญาณ** การรู้จักพิจารณาให้หยั่งลงสู่หลักความจริงที่เป็นสามัญญลักษณะ เพราะรูปนามมันก็เป็นของมันอย่างนั้นอยู่แล้ว เราก็พิจารณาให้ลงในลักษณะที่มันเป็น ด้วยการพิจารณาอย่างนี้ เข้าใจอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ปัญญา ก็จะแหลมคมขึ้น จะได้เห็นชัด ตอนแรกยังไม่ชัด ก็เอาสิ่งต่าง ๆ ที่มันเกิดเป็นไป มานึกดู พิจารณาดูอดีตก็ได้ ค่อย ๆ นึกดู ให้มันลงในหลักว่ามันไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ มันไม่ใช่ตัวตน นี่แหละ

ลำดับที่ ๔ เมื่อปัญญาแหลมคมขึ้น ด้านสติก็ให้ดีขึ้น สมาธิก็ให้ดีขึ้น ปัญญา也给แหลมคมขึ้น รู้จักสังเกตสภาวะต่าง ๆ คือขั้น ๕ ทุกอย่างมีแต่ขั้น ๕ ที่เกิดในปัจจุบัน ให้เห็นความเกิด และเห็นความดับของมัน เรียกว่า **อุท্থัพพญาณ** อุท্থะ คือ ความเกิด พยะ คือ ความดับ ลื่นไป หมดไป ไม่ใช่เห็นเกิดอย่างเดียว ความโกรธเกิดขึ้น ความโลภเกิดขึ้น อันนี้เห็นเกิด อันนี้ยังไม่แก่ ต้องหัดพิจารณาแบบสัมมสนะ เพราะว่าถ้าสภาวะใหม่เกิดขึ้น แสดงว่าสภาวะเก่าต้องหมดไปก่อน เราต้องปัญญาแหลมคมขึ้น เมื่ออันนี้เกิดขึ้น จะต้องพิจารณาอันนี้ให้ชัด ๆ จะต้องมีความรู้ให้ดี อย่าไปรักมันก่อน อย่าไปเกลียดมันก่อน จะได้เห็นว่ามันเกิดแล้วมันจะต้องดับไปแน่นอน

ตอนนี้ พูดถึงปัญญาแหลมคมขึ้น เห็นสภาวะในปัจจุบัน ต้องอาศัยสมาธิเยอะขึ้น ถ้าสมาธิไม่ดี เมื่อเจอของดี ๆ ก็เกิดความรักขึ้น พอรักมัน ก็ให้เห็นแต่มันเกิด ไม่เห็นมันดับ หรือบางทีไม่อยากจะให้มันดับด้วย กอดมันไว้ หาวิธีไม่ให้มันดับ กลายเป็นตัณหา ไม่ได้เจริญปัญญาแล้ว ถ้าเจอของไม่ดี เจอความทุกข์เข้า ก็มัวแต่หาวิธีทำให้มันหาย สวดมนต์ให้มันหายบ้าง นี่ก็หลงไปอีก ต้องมีสมาธิให้ดี ใจเป็นกลางเพิ่มขึ้น ไม่รักสิ่งที่ดี ไม่เกลียดสิ่งที่ร้าย ไม่รักสุข ไม่เกลียดทุกข์ เห็นทั้งความเกิดทั้งความดับ เมื่อเห็นทั้งความเกิดและความดับ บ่อย ๆ อย่างนี้ ต่อไปก็ให้มีปัญญามากขึ้น คมไปทางไหนละ คมชัดเจนไปทางดับ

ปัญญาที่คมจริง ๆ ไม่ใช่ชัดเจนทางเกิดนะ ดิฉันเห็นอะไร เยอะแยะ อันนั้นเกิด อันนี้เกิด เต็มไปหมด อย่างนี้มันเด็ก ๆ ไป เราต้องเห็นทางนิโรธ คือเห็นความดับของมัน ความดับคือมันหมด อะไรที่เกิดมันหมดทั้งนั้นแหละ เราต้องเห็นความหมดของมัน ใครเกิดมากก็ต้องตายเรียบทุกคนไป เราไม่ต้องสนใจตอนเกิด เราสนใจว่า เกิดมาแล้วจะต้องตายหมดเลย สนใจอยู่ตรงนี้ จนใจของเรามีความชัดเจน อันนี้จะเป็นวิปัสสนาขั้นสูง ฝ่ายมรรคจะมาทางนี้ จะเริ่มตรงเห็นว่ามีแต่ของดับหมดเลย เราก็จะได้มาเจริญมรรค เพื่อเข้าถึงความดับแห่งเหตุปัจจัย โดยสิ้นเชิง เพราะสังขารทั้งหลายมันดับก็จริง แต่มันไม่ดับ

โดยสิ้นเชิงจริง ๆ เพราะเหตุมันยังไม่หมด เตียวสักหน่อย พอมีเหตุมันเกิดใหม่ แต่ถึงจะเกิดใหม่ มันดับอีกมั๊ย มันก็ดับอีก เราเข้าใจมัน แต่มันยังเกิดใหม่อีกได้มั๊ย เกิดใหม่อีก เกิดมาทำไมละ เกิดมาดับอีกแล้ว เราก็ไม่เพลินยินดีกับมัน

เราก็ต้องมาเจริญมรรค เพื่อเข้าถึงภาวะที่ไม่ต้องมีเหตุให้เกิดเลย ถ้ายังมีเหตุอยู่ มันก็ต้องเกิดอยู่เรื่อย ๆ เกิดมาทำอะไรละ เกิดมาแล้วก็ดับอยู่อย่างนั้น ถ้าเราขาดสติสัมปชัญญะ เกิดมาแล้ว หลอกให้เราหลง เกิดแล้วก็หนีเราไปเฉย ๆ หลอกให้ยินดีเพลิน ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิด มันเป็นอย่างนี้ โลก มันธรรมดาอย่างนี้ พอมีปัญหาชั้นสูงขึ้น **เข้าใจความดับ** **เราก็จะได้มาเจริญมรรค** เพื่อเข้าถึงความดับเหตุปัจจัยโดยสิ้นเชิง ความดับของเหตุปัจจัย โดยสิ้นเชิงคือพระนิพพาน ก่อนจะทำให้แจ้งนิพพาน เราก็ค่อย ๆ ปฏิบัติไปให้มีปัญญา ความรู้ว่า มันไม่แน่นอน มันเกิดแล้วดับ เข้าใจแล้ว ตัณหา มันก็ไม่มี เพราะตัณหาเป็นเชื้อของความเกิดใหม่ มันก็ลดลง อันนี้ก็เริ่มดับแล้วเห็นมั๊ย ความดับของตัณหา สิ้นตัณหา ความปล่อย ความวาง ที่มันคาราคาซังอยู่นี้ เป็นเพราะไม่ปล่อยวาง ความจริง สภาวะเหล่านั้นมันดับไปเรียบร้อยแล้ว หมดไปแล้ว แต่เราถือไว้ ถือไว้แล้ว มันอยู่กับมือเรามั๊ย ไม่อยู่ ก็ถือมือว่าง ๆ นี่แหละ เราก็เลยหนักมือที่ว่าง ๆ นี่แหละ หนักอยู่

นั่นแหละ ถือมือตัวเอง กำมือตัวเอง หนักอยู่ ของที่ถือเหลืออยู่
มั้ยครับ ไม่เหลือ

คนทำไม่ดีกับเราแล้ว ก็ดับไปแล้ว ความดีความชั่วทั้งหมด
สุข ทุกข์ ก็ดับไปหมด แต่เราก็ถือคาเอาไว้ บางคนปฏิบัติจนถูก
ไปเลยนะ ถูกไปถูกมา ก็ถือถูกอีกทีนี้ ถูกมันเกิดดับมั้ยครับ เกิด
และดับเหมือนกัน ถูกและผิดในทางธรรมจึงไม่ใช่ประเด็น
**สำคัญอะไร สำคัญตรงว่ายังมีความยึดถือมั้ย ยังมีความ
ยินดีมั้ย ยังมีตัณหามั้ยนั่นแหละ สำคัญตรงนี้** ถ้ายังไม่รู้ถูก
มันก็จะรักถูกไข่มั้ย มันก็จะยึดถูก ถ้ายังไม่รู้ผิด มันก็จะเกลียด
ผิดอีก มันก็เพี้ยนไปเพี้ยนมาอยู่อย่างนี้ แบบนี้ก็ไม่หมดกิเลส
การปฏิบัตินี้ก็เลยจะไม่เอาถูกเลย คำว่า “ไม่เอา” ก็เพราะว่า
มันเอาไม่ได้ มันเป็นของไม่เที่ยง ทำให้มันถูกนั่นแหละ แต่มัน
เอาไว้ได้มั้ยละ มันเกิดดับจะเอาไว้ทำไม คนเอาถูกก็เลยผิด
เพราะว่าถูกแล้วมันไม่เที่ยงไปแล้ว ก็ไปเอาอากาศธาตุเท่านั้นเอง
เอาของไม่เที่ยง มันก็ผิดทั้งนั่นแหละ

สรุปแล้ว สังขารทั้งหลายมันก็มีแต่ทุกข์ มีแต่ของไม่เที่ยง
เอาไม่ได้สักอย่างเดียว นี่มันเป็นอย่างนี้ นี่คือการปฏิบัติทาง
ฝ่ายนิโรธะ รู้เห็นตามความเป็นจริงคือแบบนี้ นิโรธะคือดับ
ดับคือไม่เกิด ไม่เกิดคือไม่มีเหตุให้เกิด ที่ไม่มีเหตุโดยประการ
ทั้งปวงคืออสังขตธรรม คือพระนิพพาน ถ้ายังไม่สูงสุด ก็ค่อย ๆ

ดับมาตามลำดับ เริ่มต้นจากดับเหตุให้เกิดทุกข์นั้นแหละ เหตุให้เกิดทุกข์คืออะไร คือตัณหา พิจารณาลงมาอีก ก็ดับอวิชชาต่าง ๆ ดับทิฏฐิต่าง ๆ ตัวที่เป็นเหตุก่อให้เกิดตัณหา นี้ไล่มาเรื่อยนี้แหละเรียกว่าอยู่ฝ่ายนิโรธะ ปฏิบัติเพื่อไปนิพพาน เพื่อเข้าถึงภาวะไม่เกิด เพราะไม่มีเหตุให้เกิด

ภาวะไร้อุเหตุให้เกิดโดยประการทั้งปวง คือพระนิพพาน เป็นอสังขตธรรม อันนี้ก็มีอยู่แล้ว เพียงแต่ตอนนี้พวกเรา มีตัณหา ตัณหาบังนิพพานอยู่ เหตุเกิดทุกข์มันบังไปหมด หมดเหตุ ตัณหาไม่มี จึงไม่ได้อยู่ที่ไหน อยู่ที่ตัณหาไม่มี ตัณหาไม่เกิด ทุกข์ไม่เกิดนั่นแหละ ถ้ายังมีตัณหาอยู่ ทุกข์ก็เกิดได้อยู่ หานิพพาน เจอมัยครับ ไม่เจอ มันเจอแต่ตัณหา มันเจอแต่ทุกข์ เดินชนแต่ทุกข์ ไม่ถึงนิพพานสักที ก็เลยต้องไม่ให้ทุกข์เกิด วิธีจะไม่ให้ทุกข์เกิด ก็เอาเหตุเกิดทุกข์ออกไป เอาตัณหาออกไป **จะเอาตัณหาออกไปก็ด้วยวิชา ด้วยปัญญา ด้วยความรู้ ด้วยมรรค ๘ นั้นเอง** จบเท่านี้ นี่แหละอยู่ฝ่ายนิโรธะ พอเข้าใจอย่างนี้แล้ว เราก็มาอยู่ฝ่ายนิโรธะเท่านั้นเอง ก็ดำเนินตามมรรคไปเรื่อยอย่างนี้

นี่คือพูดแบบสรุปให้ทุกท่านได้ฟัง เมื่อคืนก็ได้อ่านพระสูตรให้ฟังแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้รู้ชัด เห็นชัด ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ก็ทำนองเดียวกันนะ

รู้ชัดหู หูนี้มันเป็นรูป เป็นของไม่เที่ยง เป็นของหมด เป็นของสิ้นไป เสียงนี้เป็นของหมดมั้ยครับ หมด มีเสียงอะไรขึ้นมา ให้รู้ว่ามันเกิด ฟังมันไป มันก็ดับ ถ้าปัญญาไว มันก็เห็นดับไว พวกปัญญาช้า ก็พิจารณาดูไปเถอะ เตียวก็ดับเองแหละ ให้เห็นตอนดับด้วย ไม่ใช่ว่าไม่สนใจมัน ไม่ใช่ส่งใจไปที่อื่น มาดูอีกทีหายไปแล้ว อย่างนี้มันเห็นแต่ตอนเกิด อะไรที่เกิด เราต้องเห็นตอนมันดับด้วย โดยเฉพาะภาวะในใจของเรา

เนื่องจาก ระดับปฏิจจสมุปบาท มันจะเกิดในใจของเรา ความยึด ความถือ ภพ ขาติ นี่มันจะเกิดในใจ มันไม่อยู่ข้างนอก ข้างนอกมันก็เป็นตัวสื่อ ตัวสื่อให้เราเกิดปัญญา เสร็จแล้วก็จะได้เข้ามาดูอันละเอียด เพราะภาวะทางใจมันละเอียด ถ้าปัญญา ยังน้อย มันมองไม่เห็น มองก็มีด ๆ อยู่ มองก็ว่าง ๆ อยู่ มองไม่เห็น ก็พิจารณาจากอันนอก ๆ ก่อน แล้วก็เข้ามาข้างใน สรุปลแล้ว จะต้องดูเข้าไปให้ลึกถึงในใจของเราว่า มันมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ถ้าเห็นอะไรเกิดขึ้น จะต้องดูมันจนมันดับให้ได้ จะต้องเห็นตอนมันดับให้ได้ เช่น ความเบื่อเป็นต้น ต้องนั่งจนมันเบื่อ เบื่อแล้วก็ต้องเห็นว่าเบื่อมันดับ ไม่ต้องไปอยาก ไม่ต้องไปมี ตัณหา ไม่ต้องไปรักมัน ไม่ต้องไปเกลียดมัน ให้ดู ให้สังเกตดู ให้แยกแยะดู ให้ชัดเจน

เบื้องต้น ก็ต้องเห็นว่า มันเป็นรูปหรือเป็นนามล่ะ มันเที่ยงมัย มันไม่เที่ยง มันเกิดแล้ว มันจะต้องดับ มันไม่ใช่ตัวเรา ถ้ามันยังไม่ดับ เราก็คงฝึกสัมมสนะไปก่อน ที่มันยังไม่ดับ เพราะว่า มันยังไม่หมดเหตุ มันไม่ได้เป็นตัวเรา ถ้ามันเป็นตัวเรา เราก็คงต้องสั่งให้มันดับได้ แต่ที่เราสั่งมันไม่ได้ มันไม่อยู่ในอำนาจของเรา เราก็คงฝึกพิจารณาแบบสัมมสนะไปก่อน ส่วนแบบอุทฺทูปพะยะนี้ มันสูงกว่านี้ ถ้าเราไม่เห็นเกิดดับ แสดงว่าปัญญาเราน้อย เราก็เอาง่าย ๆ ก่อน พิจารณาในแบบสอดคล้องกับความจริงก็คือสัมมสนะ จะนึกเอาก็ได้ คิดเอาก็ได้ น้อมจิตหรือดูเอาก็ได้ ให้พิจารณาอยู่ในสามัญญลักษณะ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ดูไว้ นึกไว้ อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในกายในใจเรา โดยเฉพาะในใจเรานี่ เพราะสิ่งต่าง ๆ มันจะผ่านใจเรานั้นแหละ ถ้าไม่ผ่านใจเรา เราไม่รู้เรื่องหรอก อะไรที่ผ่านเข้ามาสู่การรับรู้ในใจของเรา นี่ จะต้องหมดมัย หมด **ไม่มีค้างอยู่ในใจ อย่าให้เหลืออะไรค้าง** แค่นี้แหละ ถ้าความหลงเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นในใจของเรา ให้ดูจนความหลงมันหายไป อุกุศลเกิดขึ้น ให้ดูมัน แล้วอุกุศลมันจะหายไปจากใจเรามั้ยครับ หายไป ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย กรรมทั้งหลายก็เหมือนกัน เจตนาจะทำนั้น ทำนี้ เจตนาจะตบคนนั้นคนนี้ อันนี้เป็นกรรมนะ มันจะหายไปจากใจเรามั้ยครับ หาย ดูมันให้เห็นนะ ดูมันให้เห็นว่ามันจะต้องหมดไป อันนี้คือกรรมมันหมด กรรมมันหมดของมันเอง ที่กรรมมันไม่หมดนี้ ไม่ใช่เพราะกรรมมันไม่หมดนะ กรรมมัน

ไม่หมดเพราะอะไรครับ เพราะเราไม่มีมรรค พอเข้าใจมั๊ย **กรรมมันจะหมดได้ เพราะมีมรรค** เพราะมีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะต่างหาก แต่พวกเราเห็นผิดว่า กรรมมันจะหมด เพราะไปอะไรก็ไม่รู้ มั่วไปเรื่อย ไปแก้กรรม แก้เวร ไปขออโหสิ อโหสิก็เป็นกรรมใหม่เพิ่มมาอีก โดยคิดว่า ด้วยการอโหสินี้แหละจะเป็นการทำให้หมดกรรม อันนี้เห็นถูกหรือเห็นผิด เห็นผิดนะทำไมมันผิดละ ก็มันไม่ถูก ที่มันถูกมันยังงั้น นี่แหละกำลังมาชี้ให้ดู

ทุกท่านต้องเข้าใจตรงนี้ดี ๆ ไม่อย่างนั้น โอโห...มั่วไปเรื่อยนะ พวกเรานี่มั่วจนชินอยู่แล้ว ไม่ต้องห่วง อย่าชินหนักเกินไปนะ มันไม่พ้นทุกข์นะ ถ้าทำแบบนั้นแล้วพ้นทุกข์ ปานนี้พ้นไปนานแล้ว แสดงว่ามันไม่ใช่หนทางพ้นทุกข์ หนทางพ้นทุกข์ พระอริยะทั้งหลายท่านบอกแล้ว คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นฝ่ายนิโรธะ ต้องมานิโรธะให้ได้ ต้องให้มันมาทางนิโรธะ คือทุกอย่างไม่มีอะไรค้าง จะต้องมาทางนี้ให้ได้ อันนี้คือสัมมาทิฏฐินั่นเอง ไม่มีอะไรค้างก็คือเห็นว่ามันเป็นทุกข์ นั่นแหละ มันเป็นชั้น ๕ ชั้น ๕ มันเกิดแล้วก็มันดับ ไม่มีอะไรค้าง คนเกิดมาหนึ่งคน เหลือตกค้างในโลกมั๊ยครับ ไม่เหลือบางคนเหลือนะ เหลือแต่กระดูก เดี่ยวกระดูกก็จะหมด ไม่ค้างหรอก ไม่มีอะไรหรอก อย่างนี้ พวกเราก็เหมือนกันแหละ ไม่มีอะไรตกค้าง อยู่แถวนี้หรอก ชั้น ๕ นี้ ไม่มีค้างอยู่นะ

เหมือนพระพุทธเจ้าของเรา บรินิพพานแล้วก็ไม่มีเหลือค้าง มีแต่คุณธรรม ส่วนขั้นนี้หายหมดไม่เหลือหรือ กิเลสก็ไม่มีเหลือ กิเลสมันเป็นเหตุให้เกิดขั้น กิเลสไม่เหลือ ขั้นก็ไม่เหลือ ก็นิพพานเท่านั้นเอง พวกเราก็ดำเนินตามแบบนี้ **เจริญมรรคให้หมดกิเลส ก็หมดทุกข์แล้ว ก็นิพพานแค่นั้น** ตัวที่บังนิพพานอยู่ คือกิเลส คือตัณหาอุปาทานนั่นเอง เพราะมันไม่ยอมดับนั่นเอง ที่มันไม่ยอมดับ ไม่ใช่เพราะมันไม่ดับจริง ๆ สิ่งทั้งหลายมันก็เป็นของเกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ ที่มันดูเหมือนไม่ยอมดับ ก็เป็นเพราะเรายังเห็นผิดอยู่ เรายังไม่มีสัมมาทิฐิ ยังเห็นไม่ตรง ปฏิบัติไม่ตรงกับมรรค พอเห็นผิดนี้ว่ามันมีอยู่ เราก็คิดจะเอามัน พอเห็นผิดก็เป็นยังไง คิดผิด พอคิดผิดก็เกิดกรรมแล้ว บางคนยังไม่มันด้วยซ้ำไปจะเอามัน บางคนมีแล้วจะเอามันให้อยู่นาน ๆ อยู่หมัดแล้วที่นี้ อยู่กับวิภูฏสงสาร ก็สร้างกรรมแล้ว จะเหลืออะไรละ ก็วนเวียน วิภูฏสงสารหมุนอยู่อย่างนั้น ใจของเราก็หมุน ใจของเราก็เลย ถูกบีบคั้นอย่างนั้นอย่างนี้ อยู่ไม่สบาย **ตัณหานั่นเองบีบเราให้ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้** ก็คือเจตนาคือกรรมนั่นเอง บีบให้เราให้เราไปพูด อย่างนั้น อย่างนี้ ให้เราไปว่าคนนั้นคนนี้ ให้เราไปบ่นคนนั้นคนนี้ มันบีบเรานะ มันบีบแรง ๆ ไม่ทำได้มั้ยครับ บางคนไม่ทำมันเครียด ทำหน้อย ระบายออกมา ก็เลยเป็นการระบายทุกข์ พอระบายทุกข์แล้ว สบายมั้ยครับ ก็ยังทุกข์เหมือนเดิม

พุทธระบายนทุกข์ให้กัน คนอื่นรับฟัง แก่ช่วยฉันไปหน่อย ไม้จั่นฉัน เป็นบ้า พวกเราก็เลยบ้าด้วยกันทั้งนั้น คือตัวเองรักษาตัวยังไม่หายบ้า ไปฟังคนบ้าคุยกัน เราก็เลยพลอยบ้าไปด้วย อยู่ในห้องนี้ไม่ค่อยบ้านะ อริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พอได้นะ พอไปข้างนอก ไปฟังคนบ้าคุยกัน คุยเรื่องการเมืองบ้าง คุยธุรกิจบ้าง เป็นไงครับ เราเกือบดีแล้ว อยู่ในห้องธรรม ไปฟังคนบ้าคุยกัน หลงบ้ากับเขาเลย เหมือนเราไปฟังคนเมาคุยกัน ก็พลอยเมากับเขาไปด้วย สรุปลแล้วในโลกก็มีแต่คนบ้ากับคนเมาทั้งนั้น เราดูเหมือนกำลังจะดี แต่ไม่ดีขึ้น ไปฟังคนบ้าคุยกัน แทนที่จะรู้ว่าเขาเป็นคนบ้า เราพลอยบ้ากับเขา

พวกเราจะต้องแก่งพอนะ จึงจะไปคุยกับเขาได้ จึงจะรู้ว่า เขากำลังบ้าอยู่ เราจะช่วยเขาอะไรได้บ้าง แก่เอาการรักษาบ้าไปกิน คือมรรค ๘ แต่พวกเรานี้รักษาตัวก็ไม่ค่อยรอด พอจะรักษาเนื้อตัวอะไรได้บ้าง นั่งสมาธิ พิจารณาขั้น ๕ รูปนาม ไม่เที่ยง พอไปข้างนอก คนบ้าเขาคุยกัน คุยไปคุยมา ตัวเองบ้าเลย นี่มันเป็นอย่างนี้ ก็มีเรา มีเขา เราต้องทำเพื่อผลประโยชน์ของเรา เอาแล้ว ขึ้นใหญ่เลย อาการบ้าไหล่ออกมาแล้ว บ้าดี บ้าชั่วกันเยอะเยอะไปหมด ฉะนั้น ทุกท่านก็อย่าบ้านักนะ อยู่ในโลกลอยไปว่าคนอื่นบ้า คือเราบ้านั่นเอง เพราะเราไม่รู้จึกว่าเขาเป็นคนบ้า เขาเป็นคนเมา ถ้าเราไม่รู้จึกว่าเขาเป็นคนเมา เราก็เมาเสียเอง

ส่วนพระอริยเจ้าท่านไม่บ้ำกับพวกเรา ท่านเห็นพวกเราอยู่ ท่านก็รู้ว่า ไอ้หมอนี้...มันบ้ำ ท่านก็ไม่สนใจ ท่านก็รู้ที่อยู่ ก็รออยู่ ว่าเมื่อไร มันจะบ้ำพอเสียที เมื่อไรจะฟังธรรมสักที ท่านก็คอยช่วยเหลือ แต่ท่านไม่บ้ำด้วย ส่วนพวกเรานี้ พอมีติดอะไรนิดหน่อย นี่นะ ต้องการจะช่วยคนทั้งโลก ต้องการให้โลกร่มเย็น มันเริ่มบ้ำแล้ว บ้ำดีแล้ว พอได้อะไรดี ๆ สักหน่อย เตียวเราจะชวนสามี มาฟังด้วย ชวนลูกมาฟังด้วย ชวนแม่มาฟังด้วย เอาแล้ว เชื่อบ้ำเริ่มเข้ามาแล้ว เป็นการบ้ำดีไปแล้ว นึกว่าดีมันจะอยู่กับ จิตตลอด มันอยู่ตลอดมั้ยครับ ไม่อยู่ มันมีแต่ของหมดไปหมดไป ต้องเข้าใจตรงนี้ดี ๆ นะครับ

นี่คือการเข้ามาฝ่ายนิโรธะ จะต้องเห็นนิโรธะ นิโรธะคือ ความดับ ดับคือมันสนิท มันหายไป หายไปคือไม่เหลือเลย สะอาดเลย ไม่เกิดขึ้นอีกเลย เช่น **จิตเป็นอกุศลเนี่ย จะต้องดูจนมันหายไปเลย ไม่เหลือตกค้างอยู่ในใจเราเลย** ถ้าเราโง่ เราต้องดูความโง่ของเรา ถ้าดูความโง่ เข้าใจว่าโง่ นี่ฉลาดริยังครับ ฉลาดบ้างแล้ว แต่ยังไม่ฉลาดมาก จะต้องเห็นความโง่นั้นดับไป หายไปเลย ไม่เหลือเชื้อของความโง่อยู่ **แล้วปฏิบัติจนมันเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป** อย่างนี้พอเข้าใจมั้ย นั่นแหละเรียกว่า เห็นความดับ พวกเราก็จะได้มาเจริญมรรคได้แล้วที่นี้ อย่าลืมหาทำอย่างนี้นะ โมงั้นจะอยู่แต่ฝ่ายเกิด อยู่ฝ่ายเกิดนี่มัน

สมุทวาระ เตียวตีก็จะบ้ำตี ก็ไปทำตีอีกแล้ว เตียวซั่วก็จะบ้ำซั่ว เกลียดซั่วอีกแล้ว วุ่นอยู่อย่างนั้นนะ นั่นคือฝ่ายวิภูฏสงสาร มันเป็นบ้ำอยู่ มันยึดมันถือ ก็ถือของไม่มี ฉันทินะ ไปบอกคนอื่น ฉันทินั้น ฉันทินั้นนะ แต่จริง ๆ ถืออะไรครับ ถือของไม่มี เป็นบ้ำมัยเนีย ดีที่คนนั้นมันบ้ำด้วย ใช้นะ แกดีเหลือเกิน ดีที่มันบ้ำพอกัน มันเลยคุยกันรู้เรื่อง ถ้าไปคุยกับคนตีนี้ อายเขาแยเลย ไม่รู้จะแทรกแผ่นดินหนียังไงนะ

พวกเรานี้ก็ไม่ต้องแทรก ไม่ต้องหนีที่ไหนนะ เพราะมันบ้ำพอ ๆ กัน มันก็เลยอยู่กันได้ ฟังกันรู้เรื่อง เหมือนท่านที่เขียนมาถามเมื่อวานว่า พระอรหันต์จะอยู่กับเขาได้ยังไง ลองคิดดู คนที่อยู่กับคนบ้ำ วัน ๆ พูดแต่บ้ำ ๆ ออกมา ก็ต้องหาที่หลีกเลี่ยง ต้องมีวัดให้ท่านไปอยู่ ก็เพราะอย่างนี้ ต้องมีสิ่งดีงามให้ท่านทำก็คือให้ท่านสอนธรรมเป็นต้น ท่านถึงจะอยู่ได้ ครั้นจะมาบ้ำ ๆ อย่างพวกเรานี้ มันไม่ไหวหรอก มีแต่คนบ้ำด้วยกัน คุยกับคนบ้ำด้วยกัน เมาด้วยกัน อย่างคนเมาด้วยกัน อยู่วงเหล้าเดียวกัน มันก็พออยู่ได้ซั่มัย ถ้าเราไม่เมา ไปนั่งฟังคนเมานี้ เรานั่งได้นานมัยครับ ถ้านั่งได้นานก็บ้ำเต็มทีแล้ว คงจะว่างงานเต็มทีละมั้ง มันก็เหลือคนแล้ว ทำที่สุด ถ้ามีปัญหา จึงอยู่ในโลกไม่ได้เลย แต่ไม่ได้ว่าเขานะ ไม่ใช่ปฏิเสธ แต่อยู่แบบเขาไม่ได้ อยู่แบบบ้ำ ๆ ไม่ได้ อยู่ได้แต่แบบดี ๆ แบบช่วยเหลือ แบบสูงส่ง แบบ

ธรรมะชั้นโมโม่ไป ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยพวกเราได้ ก็มีแต่ธรรมระดับสูงขึ้นไป **เริ่มต้นจากพระรัตนตรัย** แล้วก็ดำเนินตามธรรม พวกเราจึงจะได้มีเครื่องอยู่แบบปลอดภัย พออยู่ได้ ครั้นจะมาอยู่ทางโลก ก็มีแต่คนบ้า ๆ เมมา ๆ อยู่กัน

นี่กำลังพูดถึงวิธีการปฏิบัติ ให้เข้าสู่ฝ่ายนิโรธวาระ เริ่มตรงเห็นความดับ เห็นว่าอะไรมันดับไปหมด ถ้าดับแบบสมบูรณ์เต็มที่ ไม่มีเหตุให้เกิดเลยคือพระนิพพาน สถานะนั้นสูงสุด เราต้องทำให้แจ้งอันนี้ ก่อนที่จะแจ้งนี้ ก็ต้องเข้าใจตรงนี้ก่อน สังขารทั้งหลายมันเกิด เราก็ต้องเข้าใจว่ามันต้องดับ เห็นให้ชัดตอนมันดับไป ๆ ทั้งหมด ความคิดเราไม่ว่าจะคิดดีขนาดไหน ดับมั๋ยครับ ดับแล้ว หายไปจากจิต คิดเลขขนาดไหน ดับมั๋ยครับ ดับเหมือนกัน กรรมทำไม่ดีขนาดไหน หลายท่านทำไม่ดีมาเยอะแล้ว มาถึงตรงนี้สบายใจแล้วนะ หายมั๋ยครับ ทำเลว ๆ นั้น หมดไปแล้ว จริง ๆ มันหมดตั้งนานแล้ว

ถ้าท่านเข้าใจตรงนี้ ท่านจะเข้าใจอริยสาวกในสมัยพุทธกาล ที่นิยมยกมาอ้างอิงกัน เช่น ท่านที่เคยฆ่าคนตั้งเยอะ ท่านพระองค์ลีมาล กรรมติดตัวท่านมั๋ยครับ ไม่ติด ทำไม่ไม่ติดครับ เพราะท่านเข้าใจแล้วว่าความคิดฆ่าคนเนี่ย มันเกิดแล้วมันดับ ของดับก็หายไปเลย ความคิดฆ่าคนเกิดแล้วดับ มันตัดดวงจรได้ เพราะมีอริยมรรคมีองค์ ๘ พอเชื่อพระพุทธเจ้า ทุกอย่างก็หยุด จบ

ลงเลย เพราะทุกอย่างมันเกิดที่จิต แล้วมันก็จบที่จิตหมดเลย แต่พวกเรานี้มันไม่จบ ที่มันไม่จบไม่ใช่มันไม่จบนะ เป็นเพราะมันไม่เห็นจุดจบ มันเลยไม่ยอมจบ

ฉะนั้น ทุกท่านจะต้องเห็นจุดจบให้ได้นะ ไม่จั้นไม่จบนะ คอร์สนี้ก็เหมือนกัน มีจุดจบนะ อย่าลืมเห็นจุดจบ จะได้จบ เตรียมตัวกลับบ้าน ไม่จั้นไม่จบนะ ทุกสิ่งทุกอย่าง มันเป็นอย่างนี้หมดนะ ฝ่ายมรรคจะเริ่มตรงเห็นจุดจบ จุดจบจริง ๆ คือ พระนิพพาน นิพพานเป็นปริโยสาน เป็นจุดจบ จบจริง ๆ คือ ไร้เหตุปัจจัยโดยสิ้นเชิง แม้สิ่งที่มีเหตุปัจจัยอยู่เนี่ย มันก็มีจุดจบเช่นกัน เพียงแต่ว่ามันจบไม่จริง ถ้าจะจบจริงต้องนิพพาน แต่ความเข้าใจสังขารตรงนี้จะเป็นตัวพาเข้าสู่มรรค เราไม่มายุ่งกับฝ่ายเกิดแล้ว เพราะรู้ว่าอะไรเกิดมันต้องจบหมดเลย ไม่เพลिनยินดีกับมัน ยิ่งงมงายมันจบอยู่แล้ว ไม่เห็นต้องไปยุ่งอะไรเลย เกิดขึ้นมาหลอกหลวงแล้วก็หายไป หลอกให้เรารักบ้าง หลอกให้เราชิงบ้างแล้วก็หายหน้าไป เราก็ต้องทรมาณทรมาน มายึดถือ ยึดถือของว่างเปล่าไม่มีตัวตนอะไร มันก็นำรำคาญ คือ รำคาญความไม่รู้ของตนนั่นแหละ ไม่รู้จะหลงไปทำไมนักหนา โลกใบนี้ มันก็มีอยู่เท่านั้น เป็นกระบวนการเกิดขึ้นของทุกข์ล้วน ๆ เท่านั้น แล้วก็มาหลงว่า เราทำกรรม เราได้รับผลอย่างนั้น อย่างนี้ กรรมก็ของเกิดดับพอ ๆ กับผัสสะนั่นแหละ พอ ๆ กับ เวทนานั้นแหละ

พวกเราก้เอามานั้น กลัวกรรมกัน กลัวกรรมก็เป็นกรรมใหม่ ที่พวกเราไม่สิ้นกรรมไม่ใช่เพราะกรรมไม่สิ้นนะ แต่เป็นเพราะกลัวกรรม แล้วก็รักกรรม รักก็เป็นความยึดแต่กรรมนี้เพียงมัยัครับ ไม่เที่ยง ก็ไม่เห็นมีอะไรเลย เราก้มาเจริญมรรค ก็จบแล้ว ไม่เห็นมีอะไร พระอริยเจ้าท่านก็เป็นอย่างนี้กันหมด ท่านก็ไม่ได้ว่าเป็นคนดีมาแต่ก่อน พระอริยเจ้าที่พวกเรากราบไหว้ท่าน ตอนแรก บางท่านก็ไม่ดีบ้าง บางท่านก็กินเหล้ามาบ้าง บางท่านก็ทำผิดบ้าง บางท่านก็เห็นผิดบ้าง เป็นเจ้าลัทธิบ้าง ต่อมา ท่านฟังธรรม มีปัญญา รู้ว่ามันหมดไปแล้ว ก็มาเจริญมรรค จบแล้ว ฉะนั้น พวกเราก้คงไม่ใช่เป็นคนดีเท่าไร จบบริยัง จบแล้ว ก็มาเจริญมรรคเท่านั้นเอง ก็ไม่เห็นมีอะไร แต่มันก็มีอยู่นะคะ เอาแล้ว นิสัยเสีย ๆ มันเป็นอย่างนี้นั้นแหละก็เลยต้องเปลี่ยนใหม่เลย เปลี่ยนนิสัย ตรงนี้มันเปลี่ยนยาก ที่นี้ จะมาบ่นว่ามันเปลี่ยนยากก็ไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็เลยให้เจริญให้กระทำใ้มาก ๆ ให้ทำบ่อย ๆ ทำเยอะ ๆ ฟังธรรมก็ฟังเยอะ ๆ ปฏิบัติก็ปฏิบัติเยอะ ๆ พิจารณาดี ก็พิจารณาเยอะ ๆ ถ้าดูไม่เห็นก็ไปทำสติเยอะ ๆ ทำสมาธิมาเยอะ ๆ แล้วก็มาดูชะ

นี่คือสรุปรพระสูตรเมื่อคินนั้นแหละ แต่พูดภาษาให้ปัจจุบันหน่อย ในพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงก็มีความชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้น ที่เราตื่นขึ้นมาเนี้ ก็เป็นทางอายตนะโผล่เข้ามาแล้ว มีตา มีแสง มีการรับรู้ ใ้รู้ชัดตา

นี่มันไม่เที่ยง มันเป็นที่หมดได้ แสงที่มากกระทบตา ก็หมด มีจักขุวิญญาณ การประชุมกันของทั้งสามสิ่ง คือ ตา แสงที่มากกระทบ และจักขุวิญญาณ นี่เป็นจักขุสัมผัส ล้วนไม่เที่ยงหมดเลย **ล้วนเป็นของหมดสิ้นไป สูญไป หายไปจากจิต** ผัสสะก็เป็นสิ่งที่เกิดกับจิตเท่านั้นเอง ก็เป็นของหมดไป พอมีผัสสะเป็นปัจจัย ก็เกิดเวทนา สุขบ้าง ทุกข์บ้าง อทุกขมสุขบ้าง ที่ได้สวย ได้ลิ้มรส ผ่านเข้ามาเพราะผัสสะ นี้อยู่ยาวนานตลอดกาลมั๋ยครับ เวทนานี้ไม่อยู่ตลอด ทุกท่านจะต้องเห็นมันหายไป ไม่เหลือเลย เราทานอาหาร รสชาติอร่อยติดลิ้นอยู่มั๋ยครับ ไม่ติดอยู่เลย จริง ๆ ไม่ได้ติดลิ้นนะ ติดอยู่ที่ไหนครับ ติดอยู่ที่ใจ แต่จริง ๆ ก็ไม่ได้ติด เพราะมันเกิดแล้วมันก็ดับ หายไปเลย ส่วนพวกเรานี้ แหม... อร่อยติดใจเหลือเกิน อันนี้คือโง่ติดอยู่ ความไม่เห็นดับนี้ มันติดอยู่ ไม่ใช่อร่อยติด ฟังเพลงเพราะ ติดใจเหลือเกิน อะไรติดครับ ความโง่ รู้จักมั๋ย คือไม่ฉลาดนั่นแหละ มิจฉาทิฏฐินั่นแหละ แล้วแต่จะใช้คำ ท่านก็ต้องเตือนตัวเองนะ **ไม่มีอะไรติดอยู่ในใจสักอย่าง** เพราะใจเกิดดับมั๋ยครับ เกิดและดับ ก็เลสเกิดดับมั๋ย เกิดดับหมดเลย ทุกอย่างเกิดดับหมด นี่คือต้องเข้าฝ่ายดับให้ได้ ถ้าเข้าฝ่ายดับ เราจะเจริญมรรคได้ นี่คือสัมมาทิฏฐินั่นเอง รู้จักทุกข์คือขั้น ๕ ขั้น ๕ เกิดและดับหมดทุกอันไป จะต้องเห็นโดยเฉพาะดับนี้ ถ้าเห็นอย่างนี้ เพลินยินดีมีมั๋ย ไม่มี ตัณหาก็กลายเป็นสิ่งที่ควรละแล้ว จะละตัณหาได้ ถ้าเห็นแต่เกิดไม่เห็นดับ ตัณหามันเกิดขึ้น มันกระโดด

ขย้าเลย มันต้องการอยากได้ ถ้าเห็นดับอยู่เสมอ ของที่ว่า
สวยงาม มันก็มีแต่ของสิ้นสลายผุพัง เหลือแต่กองกระดูกเก้าถ่าน
ด้านนามธรรม สุข มันก็ผุพังสลายหมดเลย ดีที่มันไม่เป็นกอง
เพราะมันเป็นนามธรรม ด้านรูปก็เป็นกอง ๆ สักพักหนึ่ง ก็
เป็นขี้เถ้าแล้ว ก็สลายไปกับดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ไม่เหลือซากแล้ว
อย่างนี้

แม้แต่กรรมเอง ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง ก็สลายไปหมด ทำให้เรา
ดีใจว่าเราเป็นคนดี ทำให้เสียใจว่าเราเป็นคนไม่ดี คาอยู่อย่างนั้น
มันหลง ถ้ารู้ความจริงแล้ว ตัณhamมัยนี้ ตัณhamกัไม่มี เพลิน
ในตาที่ไม่มีแล้ว เพลินในแสงที่ไม่มี เพลินในจักขุวิญญานที่ไม่มี
เพลินติดข้องในสัมผัสก็ไม่มี เพลินติดข้องในสุข ในทุกข์ ใน
อทุกขมสุขก็ไม่มี ก็เป็นการละตัณham เมื่ออันนี้ไม่มี อุปาทาน
ขันธ ๕ ต่อไปก็ไม่มี อุปาทานขันธ ๕ มาจากเชื่อ เชื่อไม่ใช่มาจาก
กรรม **เชื่อมั่นคือตัณham** พวกเราต้องเข้าใจดี ๆ ถ้าเชื่อมาจาก
กรรม คงไม่จบไม่สิ้น เพราะกรรมเราทำมาเยอะมั้ยครับ เยอะ
เหลือเกิน ทุกท่านไม่สิ้นหรอก ถ้ามาจากกรรมนะ แต่มัน
มาจากตัณham มันจึงสิ้นได้ เพราะตัณhamันเป็นกิเลส เอามรรค
มาตัดได้ **กรรมที่มันยังส่งผลได้ เพราะว่ามันยังมีตัณhamอยู่**
มันจึงไปสู่ไร่นาได้ กรรมมันเป็นไร่นาใช้มั้ย ถ้าเราเชื่อไร่นาแล้ว
ไม่ออกไปไร่นานั้นแล้ว เราก็ไม่ไป สบายมั้ยที่นี้ นี่มันเป็น
อย่างนี้

ตัวที่พาไปสู่ภพ เป็นเชื้อของภพคือตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ พอไม่มีตัณหา ชั้นธ ๕ ภพต่าง ๆ ก็ไม่มี ก็หมดไป เท่านั้นเอง ทำอย่างนี้แหละบ่อย ๆ เราก็จะชำนาญขึ้น ชัดเจนขึ้น เรียกว่ารู้ชัด การเห็นอย่างนี้ก็เป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นว่ามีแต่ของดับไป ๆ ก็ไม่คิดจะเอาอะไรกับใครเลย เราก็มีแต่เมตตา เพราะมีแต่คนน่าสงสาร ทั้งนั้น เขาก็อยู่กับของที่หมดไป ๆ เทียวตะครุบเงออยู่ ถือว่าตนเป็นคนดี ทั้งที่แบกอยู่ แบกความถือตัวเอง แต่มีอะไรให้เขาแบกมัย ไม่มี เขาถือว่าเขาเป็นคนดี แต่ดีของเขาดับไปแล้ว เขาถือว่าเขาชั่วมาก แต่เขาได้ชั่วมากมัย ไม่ชั่วมาก คือเขาโง่มาก เห็นแล้ว เราก็มีแต่สงสารเขา

ในโลกก็เลยมีแต่คนบ้า ๆ บอ ๆ ถือของชี้ฝุ่น ถือแต่ของอดีต แบกกันไป แล้วก็คาดหวังอนาคต ไม่เคยอยู่กับปัจจุบันเลย ชาวโลกเป็นอย่างนี้ ถืออดีตซึ่งดับไปหมดแล้ว แล้วก็คาดหวังอนาคตซึ่งมีอยู่มัย ยังไม่มี แล้วก็มาถืออยู่ ถือของว่างเปล่า ถืออะไรที่มันไม่มี มีแต่ถือ เพราะความไม่รู้ ถือความไม่รู้ของเขา นั่นแหละวน ๆ อยู่ ความไม่รู้สังขธรรมนี่คืออวิชชา พอเห็นตรงถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิแล้ว ความคิดดำริก็จะถูกต้องไปด้วย เป็นสัมมาสังกัปปะ ศीलก็ถูกต้อง ความเพียรพยายามก็ถูกต้องเหมาะสม เพราะเป็นความเพียรที่บริสุทธิ์ เพื่อถึงนิพพานเท่านั้น เพื่อความดับเท่านั้น เรา รู้จักแล้ว ทุกอย่างมันดับ เพียงแต่ตอนนี้

อันนี้มันดับแล้ว อันใหม่มันยังเกิดได้อยู่ เพราะมันยังมีเชื้อ ยังมี
เงื่อนไข เราที่ฝึกเรื่อย ๆ เพื่อดับเชื้อของมัน จนหมดเชื้อก็นิพพาน
ความเพียรเป็นความเพียรบริสุทธิ์ เป็นความเพียรเพื่อนิพพาน
ไม่ใช่ความเพียรเพื่อค้นหา

แต่เดิมเราก็ลงทุนลงแรงเหมือนกัน แต่ทำเพื่อค้นหา
ทำเพื่อตัวตน เพื่อตัวเรา เพื่อของเรา ตอนนี้ไม่เหลือแล้วตัวเรา
มันไม่มีอะไร ไม่มีอะไรพอจะเอา ทำเพื่อนิพพาน ทำเพื่อ
กิจหน้าที่จริง ๆ ก็เป็นความเพียร สัมมาวายามะ สติเป็นสัมมาสติ
สมาธิก็เป็นสัมมาสมาธิ นี่ก็รวมลงสู่การเจริญ**โพธิปักขิยธรรม**
รวมลงสู่ธรรมคู่ สมณะกัมมวิปัสสนา รวมลงสู่การทำกิจต่ออริยสัจ ๔
อย่างถูกต้อง ค่อย ๆ สมบูรณ์ขึ้นไป ทุกข์ก็ได้กำหนดรู้ ผัสสะ
ก็เป็นทุกข์สัจ ได้กำหนดรู้ สมุทัยคือค้นหา ได้ละ คือไม่ทำตาม
ค้นหา เวทนาก็เป็นทุกข์สัจ ได้กำหนดรู้ ตัณหาที่ได้ละ ความดับ
ก็ได้ทำให้แจ้ง มรรคก็ได้เจริญ นี่ทำกิจในสัจจะ ๔ สมบูรณ์
ในขณะจิตหนึ่ง ๆ ไปเรื่อย เจริญและกระทำให้มากอย่างนี้ ไปเรื่อย
การเจริญและกระทำให้มากอย่างนี้ ก็จะทำให้ข้ามญาณของ
ปุถุชนไป เป็นโคตรภู สูงขึ้นไปเรื่อยจนเป็น**มัคคญาณ**

ฟังดูพอจะขึ้นไปได้มั้ยครับ อย่าขึ้น ๆ ลง ๆ ต้องขึ้น
อย่างเดียว พุดเหมือนมันขึ้นข้างบน แต่ไม่ได้ขึ้นอย่างนั้น คือ
เข้าใจชัดขึ้น ให้เลยกว่าปุถุชน รู้แบบปุถุชนนี้มันประมาณหนึ่ง
ให้มันข้ามไป ทำให้เยอะจนมันข้ามได้ เหมือนกับเราเป็น

คนที่ยังไม่รู้เรื่องนี้ เราก็ทำเยอะ ๆ เข้า เลยเปลี่ยนจากคนไม่รู้เรื่องนี้ กลายเป็นคนที่รู้เรื่องนี้ดี เหมือนขับรถยนต์ ตอนแรกขับไม่ค่อยเป็น ก็เป็นคนขับรถไม่เป็นอยู่อย่างนั้น ไปหัดขับลงมือขับ พอขับไปขับมา นาน ๆ เข้าก็เปลี่ยนกลายเป็นคนขับรถเป็น มันเปลี่ยน ทำไมมันเปลี่ยนได้ เพราะมันทำบ่อย ๆ ก็แบบเดียวกัน แต่การปฏิบัตินี้ยากกว่าขับรถยนต์เยอะ เป็นอุปมาเฉย ๆ ทุกท่านก็อย่าลืมพากันเจริญและทำให้มาก ๆ นะครับ

ในวันนี้ ก็จะได้จำแนกองค์ปฏิจจสมุปบาทให้ฟัง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ อย่างที่ได้พูดองค์ปฏิจจสมุปบาท โดยครบถ้วนแบบสมบูรณ์ ก็มี ๑๒ องค์ประกอบ ทุกท่านคงจะจำได้ เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน เป็นกระแส ฝ่ายเกิด **อวิชชา** **อปจฺจยา** **สงฺขารา** เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี ไล่ไปเรื่อย ๆ ส่วนฝ่ายดับ **อวิชฺชา** **ตฺเว** **อเสส** **วิราคะ** **นิโรธา** **สงฺขาร** **นิโร** เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เป็นต้นไป ก็มี ๒ ข้าง ทีนี้ มาดูการจำแนกรายละเอียด ลักษณะของแต่ละองค์ประกอบ อวิชชามันคืออะไรละ สังขารทั้งหลายมันคืออะไรละ จะได้มาจำแนกให้ฟังโดยละเอียดต่อไป พระพุทธองค์ได้ทรงแจกแจงทุกองค์ประกอบเอาไว้ แต่ละองค์ประกอบนี้ หมายถึงอะไร ในวิภังคสูตร จากคัมภีร์สังยุตนิคาย นิทานวรรค ข้อที่ ๒ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกปฏิจจสมุปบาท
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท เป็นอย่างไร
คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญูณจึงมี
เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการ
ฉะนี้

ชราและมรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวบน ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อม แห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่าชรา

มรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความจติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งขันธ์ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่ามรณะ, ชราและมรณะ ดังพรรณนามาจะนี้ เรียกว่าชราและมรณะ

ชาติ เป็นอย่างไร

คือ ความเกิด ความเกิดพร้อม ความหยั่งลง ความบังเกิดเฉพาะ ความบังเกิดขึ้นเฉพาะ ความปรากฏแห่งขันธ์ ความได้อายตนะ ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่าชาติ

ภพ มีเท่าไร ภพมี ๓ ประการนี้

คือ (๑) กามภพ (๒) รูปภพ (๓) อรูปภพ นี้เรียกว่าภพ

อุपाทาน มีเท่าไร อุपाทานมี ๔ ประการนี้

คือ (๑) กามุปาทาน (๒) ทิฏฐุปาทาน (๓) สีสัพพตุ
ปาทาน (๔) อัตตวาทุปาทาน นี้เรียกว่าอุปาทาน

ตัณหา มีเท่าไร ตัณหา มี ๖ ประการนี้ คือ

(๑) รูปตัณหา (๒) สัททตัณหา (๓) คันธตัณหา
(๔) รสตัณหา (๕) โผฏฐัพพตัณหา (๖) อัมมตัณหา นี้เรียกว่า
ตัณหา

เวทนา มีเท่าไร เวทนามี ๖ ประการนี้

คือ (๑) จักขุสัมผัสชาเวทนา (๒) โสตสัมผัสชาเวทนา
(๓) ฆานสัมผัสชาเวทนา (๔) ชิวหาสัมผัสชาเวทนา
(๕) กายสัมผัสชาเวทนา (๖) มโนสัมผัสชาเวทนา นี้เรียกว่า
เวทนา

ผัสสะ มีเท่าไร ผัสสะมี ๖ ประการนี้

คือ (๑) จักขุสัมผัส (๒) โสตสัมผัส (๓) ฆานสัมผัส
(๔) ชิวหาสัมผัส (๕) กายสัมผัส (๖) มโนสัมผัส นี้เรียกว่า
ผัสสะ

สฬายตนะ มีเท่าไร สฬายตนะ มี ๖ ประการนี้

คือ (๑) จักขายตนะ (๒) โสตายตนะ (๓) ฆานายตนะ
(๔) ชิวหายตนะ (๕) กายายตนะ (๖) มนายนตนะ นี้เรียกว่า
สฬายตนะ

นามรูป เป็นอย่างไร

คือ เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ นี้เรียกว่านาม, มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูป, นามและรูปตั้งพรรณามาจะนี้ เรียกว่านามรูป

วิญญาณ มีเท่าไร วิญญาณมี ๖ ประการนี้

คือ (๑) จักขุวิญญาณ (๒) โสตวิญาณ (๓) ชานวิญาณ (๔) ชิวหาวิญาณ (๕) กายวิญาณ (๖) มโนวิญาณ นี้เรียกว่า วิญญาณ

สังขารทั้งหลาย มีเท่าไร สังขารมี ๓ ประการนี้

คือ (๑) กายสังขาร (๒) วจีสังขาร (๓) จิตตสังขาร นี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย

อวิชชา เป็นอย่างไร

คือ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า อวิชชา

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณ เป็นปัจจัย นามรูป จึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะ จึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะ จึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา จึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา จึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพ จึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติ จึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการ
ฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร
จึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์โทมนัส
และอุปายาสจึงดับ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

วิมังคสูตรที่ ๒ จบ^๑

อันนี้ พระพุทธองค์ทรงจำแนกไว้ในทุก ๆ องค์ประกอบ เพื่อให้เราเข้าใจชัด จะได้กำหนดได้ถูกต้อง พวกเราต้องมาอยู่ฝ่ายดับ ต้องดับอวิชชา ความดับอวิชชา อวิชชาไม่มี อวิชชาไม่เกิด ทีนี้ อวิชชาจะดับ ก็ต้องสร้างวิชชาขึ้นมา ต้องมารู้จักทุกข์ ต้องกำหนดทุกข์ให้ได้ เพราะมันมีแต่ทุกข์หมด กำหนดจากองค์ประกอบในปฏิจจสมุปบาทอันไหนก็ได้ เพราะมันก็คือทุกข์นั่นแหละ หรือกำหนดชั้น ๕ เลยก็ได้ กำหนดรู้ว่ามันเป็นทุกข์สัก ในลักษณะที่ว่า มันนำปัญหาต่าง ๆ อันน่าหนักใจมาให้ และเป็นสิ่งว่างจากความเที่ยง ว่างจากความสุข ว่างจากอึดตาตัวตน ว่างจากความสวยงาม มันเป็นสิ่งที่

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๒/๓-๘.

ต้องหมดไป สิ้นไป หมดไป กำหนดอย่างนี้ เพื่อให้ไม่เกิดความ
ยินดี ยิ่งเห็นบ่อย มันมีแต่ของหมดไป สิ้นไป เราแบกของนั้น
ของนี้มา นึกว่ามันจะทำให้เรามีความสุข สบายใจ แบกมาจาก
ต่างประเทศ แป๊บเดียว ความสบายใจหมดไปแล้ว เหลือแต่
หนักนะ เหลือแต่ภาระเพียบเลย

พวกเรานี้ แบกมาใส่บ้านเต็มเลยนะ แต่ความสบายใจ
ติดใจอยู่มัย ไม่ติดเลย ที่เราเอามาใส่ในบ้าน ก็หวังให้เป็นที่
สบายใจของเรา เราเข้าใจผิดนึกว่าความสบายใจนี้มันเกิดจาก
สิ่งของ แท้ที่จริง มันเกิดกับใจ เกิดกับใจแล้วหายมัย หาย เรา
นึกว่า อันนี้ทำให้เกิดสบายใจ ถ้าอยู่ในบ้านเรานี้นะ เราไปเดิน
ดูมันบ่อย ๆ มันจะสบายใจทุกครั้งที่เราเห็นมัน นี่คือโง่ตั้งแต่คิด
แล้วนะ ไม่รู้จักค้นหา ตัณหา มันจะหลอกเราไปเรื่อย มันคิดว่า
ฟังเพลงแล้วสบายใจ เราอัดเพลงนี้ไว้ในโทรศัพท์มือถือเรา
อยากฟังเมื่อไรก็ฟังได้ เราจะสบายใจมัยครับ โง่แล้ว เริ่มมาแล้ว
ทยอยกันมาทีเดียวแหละ ตัณหา มันมาเพราะอย่างนี้ มันมา
เพราะไม่รู้ว่าคุณนี่มันหมดไป สลายไปจากจิต มันนึกถึงแต่
ด้านเกิด ฝ่ายเกิดมันจะมีตัณหา ฟังเพลงนี้แล้วมันเพราะ มัน
สบายใจ ถ้าเราเก็บเพลงนี้ไว้ เรามาฟังมันอีก จะสบายใจอีก
คิดถึงเกิด ยังไม่เกิดจริงด้วยซ้ำไป มันคิดถึงอนาคต **ตัณหา**
มันจะอยู่กับอนาคต มันไม่อยู่กับปัจจุบัน และมันไม่ทิ้งอดีต

มันคิดถึงอดีตเหมือนกัน คิดว่าอดีตมันจะไม่หมดไป เรานั่งสมาธิทำนี้ สถานที่ตรงนี้ สงบนะ ต่อไปเรานั่งอีก จะสงบมั๊ยครับอย่าไ้งนะ มาแล้ว ตัณห์มาแล้ว ตัณห์มันจะกระโดดไปที่อนาคต จริง ๆ ยังไม่เกิดนะ อนาคตยังไม่เกิด มันหวัง ทุกคนก็เลยอยู่เพราะความหวัง ชาวโลกเขาเลยบอกว่าถ้าไม่มีความหวังแล้วจะอยู่ยังไง ว่าไปโน้นอีก

ถ้าหวังก็อยู่แบบทุกข์ไป ถ้าไม่มีความหวังก็อยู่แบบสบาย ปลอดภัย ประเด็น พวกเราต้องอยู่กับพระรัตนตรัย ปลอดภัย สบายเลยทีนี้ ต้องรู้จักตรงนี้ดี ๆ ต้องอยู่ฝ่ายนิโรธะไว้ อย่าอยู่ฝ่ายสมุททะยะ ฝ่ายสมุททะยะนี้เป็นฝ่ายเกิด ฝ่ายเหี่ยวแห้ง บีบคั้นจิตใจ ให้ทำการ จะต้องหาเรื่องทำจนได้ จะต้องคิดจนได้ **ความไม่รู้ มันจะบีบใจเรา จนต้องคิด ต้องนึก ต้องวุ่น** บางคนบีบให้ต้องออกมาพูด ให้มาบ่นอะไรซะบ้าง ถ้าไม่ได้บ่น มันอกจะแตก พอได้บ่นแล้วเป็นอย่างไรครับ ออกแตกระเบิดเลย เป็นอย่างนี้แหละ นี่คือนิเวศนสงสาร เป็นวงกลมอยู่จนถึงทุกวันนี้ พวกเราก็ให้ออกจากวงกลมนี้ ออกจุดไหนก็ได้ อวิชชา นิโรธก็ได้ สังขาร นิโรธก็ได้ เพราะการออกนี่คือไม่เข้าไปวงกลมเฉย ๆ ออกตรงไหนก็ได้ ให้อยู่ในมรรค ๘ เท่านั้นเอง คือเห็นอันไหนก็ได้ เห็นอวิชชาว่าเป็นของเกิดดับก็ได้ เห็นสังขารคือกรรมว่าเป็นของเกิดดับก็ได้ เห็นวิญญูณว่าเป็นของเกิดดับก็ได้ นี่ก็

ออกแล้ว คือสัมมาทิฏฐิมาแล้ว เห็นชั้น ๕ ว่าเป็นของเกิดดับ
ก็ได้ เห็นสัญญาว่าเกิดดับก็ได้ เห็นอะไรก็ได้ ขนาดเห็นกิเลส
เกิดดับนี้ ก็ออกได้เหมือนกัน เพราะกิเลสนี้ เกิดขึ้นแล้ว มัน
ก็หายไปจากจิต ไม่ค้างอยู่

ถ้ามีกิเลสเกิดขึ้น ก็อย่าไปคิดว่าเรามีกิเลส เรามีกิเลส
มั้ยครับ ไม่มีนะ เพราะจริง ๆ มีเร้ามั้ย ไม่มี ขนาดเรายังไม่มีเลย
เราจะมิกิเลสได้อย่างไร เห็นไหมมันหลง มันหลงว่ามีเรา และเรา
มิกิเลส กิเลสค้างอยู่ ความจริงกิเลสก็เกิดดับ ไม่มีอะไรค้างเลย
ขนาดเห็นความจริงของกิเลสยังออกได้นะ ออกจากวิภูฏะได้
เรียกว่าเห็นนิโรธ เห็นความดับ **ข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับ
ของสภาวะต่าง ๆ ดับอวิชชา ดับสังขาร จนถึงดับชาติ ชรามรรณะ
คืออันเดียวกันหมด คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ** ฉะนั้น ถ้า
ใครมาเจอมรรค รับเอาแนวทางนี้ไปปฏิบัติ ออกได้ทุกคนไป
เป็นคนไม่ตีก็ออกได้ ทำกรรมเยอะก็ออกได้ ขอให้มิมรรค ๘
สบายใจมั้ยครับแบบนี้ เริ่มสบายใจ เพราะเราเลวมาเยอะนี้
ได้ทางออกแล้วงานนี้ ถ้าไปเอาตามเขา คุณทำเลวมาเยอะ
คุณต้องชดใช้กรรมก่อนนะ คุณเลวยังเยอะอยู่ คุณต้องทำนั้น
ทำนี่ก่อน อย่างนี้มันวุ่น มันออกไม่ได้

แต่ว่า ให้สบายใจได้ เพราะว่ามีทางออกอยู่ คือ มรรค ๘
นั่นเอง ไม่เกี่ยวกับว่าใครตี ใครเลวกว่าใครนะ **เกี่ยวกับว่าใคร**

มีมรรค ใครมีกรรมมาก ใครมีกรรมน้อย ก็ไม่เกี่ยวนะ เกี่ยวกับใครมีมรรคเท่านั้นเอง ทุกคนต้องเข้าใจตรงนี้ดี ๆ พระอรียเจ้าที่เรากราบไหว้กัน อย่างที่ผมยกตัวอย่าง ท่านก็ไม่ได้เป็นคนดีมาแต่ก่อน หรือบางท่านจะเป็นคนดีมาแต่ก่อนก็แล้วแต่ท่าน แต่ที่ท่านออกได้ ไม่ใช่เพราะความเป็นคนดีหรือไม่ดี เพราะท่านมีอะไรครับ ท่านมีมรรค ท่านเชื่อพระพุทธเจ้า เพราะว่าพระพุทธเจ้าก็น่าเชื่อถือเหลือเกิน เชื่อพระพุทธเจ้านี้มีศรัทธา พระองค์ทรงบอกให้ปล่อยศรัทธามา แล้วประกาศมรรค ๘ อย่างนี้พอเข้าใจมั๊ยครับ

พอเจริญมรรคทั้ง ๘ ก็มีปัญญา เห็นอริยสัจ ๔ เป็นวิชาขึ้นมา อวิชาก็หายไป เป็นภาวะประกอบด้วยปัญญา แสงสว่าง เพราะวิภูฏสงสารมันหมุนวนอยู่ในภาวะไร้ปัญญา ภาวะขาดปัญญา ทุกคนจึงต้องระมัดระวังนะ ต้องมีสติอยู่เสมอ อย่าได้ประมาท อย่าอยู่อย่างขาดสติ อย่าปราศจากสติ เพราะกิเลสทั้งหลายมันก็คอยช่องอยู่ พญามารทั้งหลายคอยช่องอยู่ เราขาดสติ ขาดปัญญาเมื่อไร มันก็ขึ้นมาเลย แต่ถึงจะเกิดขึ้นมาอย่างไร เราก็ต้องรู้ว่ามันเป็นกิเลส เป็นเพียงนามธรรม มันเกิดขึ้นแล้วหมดไปเหมือนกัน สลายไปเหมือนกันหมด ต้องเข้าใจตรงนี้ดี ๆ ไม่งั้นจะถูกหลอกนะ โดยเฉพาะรุ่นหลัง ๆ มักจะเอาเรื่องที่ลึกลับ รู้ได้ยากมาสอนกัน

จริง ๆ พระพุทธเจ้าทรงเน้นสอนตอนผัสสะ เพราะว่าจุดนี้ จะเข้าใจอริยสัจได้สะดวก เมื่อมีผัสสะ มันจะเกิดเวทนาทุกคนก็ล้วนแต่ติดข้องในเวทนาทั้งนั้น แล้วมันจะเกิดตัณหา ถ้าเข้าใจตรงนี้ได้ดี เข้าใจเวทนาชัดเจนว่ามันมีแต่ของหมดสิ้น ตัณหามันจะไม่มี จะเข้าใจอริยสัจได้ง่าย ฉะนั้น ในพระไตรปิฎก โดยมากจะเน้นตรงนี้ แต่หลัง ๆ มานี้ ไปเน้นตรงกรรมแล้วก่อให้เกิดวิญญาณ พอเน้นตรงนี้แล้วชกเลิกกลับแล้ว จริง ๆ ถ้าเข้าใจแล้ว ไม่มีอะไรเลิกกลับนะ กรรมนี้เกิดดับมั๋ยครับ เกิดแล้วดับ วิญญาณก็เกิดดับ แต่ที่นี้ พอเน้นตรงนี้ มันดูเหมือนเลิกกลับ ทำกรรมแล้ว ได้รับความสุขความทุกข์ อะไรว่าไปทุกท่านก็เลยต้องเข้าใจทั้งกระบวนการ กรรมนี้มักจะเข้าใจผิดกัน เพราะว่ามันเลิกกลับ เรื่องกรรมวิบากเป็นพุทธวิสัย

ในที่นี้ พระองค์ทรงขยายไว้แล้ว กรรมก็คือสังขารนั่นเอง เป็นกายสังขาร เจตนาที่ปรุงแต่งแล้วก็ให้กระทำออกมาทางกาย มีการกระทำทางกาย **วจีสังขาร** มีการกระทำทางคำพูด ก็มีเจตนาที่แหละ บีบหัวใจให้ทำ มีการกระทำทางจิตทางความคิด เป็น**มโนสังขาร** อย่างนี้ คนที่ไม่รู้จักทุกข์ คือไม่รู้อริยสัจ ๔ ยังมีอวิชชาอยู่ เขาก็จะถูกเจตนาที่ บีบใจให้สร้างกรรมขึ้นมา ถ้าเรารู้จักเรื่องกรรม ก็เหมือนสภาวะอื่น ๆ นั้นแหละ เช่น เราคิดถึงคนอื่นที่เคยค่าเราเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว อันนั้นดับไปเรียบร้อยแล้ว ดับไปแล้ว เป็นชั้นธอดีต เขาค่า

เราโกรธเขา ไม่พอใจเขา คิดแค้นเขา ความโกรธเป็นต้น ก็เป็นสังขารชั้น ๕ เกิดแล้ว ดับแล้ว เป็นของอดีต อดีตคือไม่เหลืออยู่แล้ว ไม่มีอยู่ ตัวที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน ก็คือความจำ คือสัญญา ความจำนี้เป็นชั้นอะไรครับ เป็นสัญญาชั้น ๕ เป็นทุกขสังขาร ทีนี้ เขาไม่รู้จักสัญญาชั้น ๕ ตามเป็นจริง เขาก็ไปเชื่อปรุงความคิดขึ้นมา เป็นสังขาร “ไอ้หมอนั้น...มันมาดำเรา มันไม่เหมาะ ไม่ควร อย่างนั้น อย่างนี้” สังขารก็เป็นชั้น ๕ เหมือนเดิม เป็นทุกขสังขารเหมือนเดิม ถ้าเรารู้จักตั้งแต่สัญญาเกิดดับ เห็นมันผุดขึ้นมา ก็กำหนดรู้ว่า เป็นของที่ต้องหมดไป ก็จบไปแล้วไข่ม้อย มันไม่จบ มันก็คิดปรุงต่อ คิดแล้วมันจบมัย ก็จบเหมือนเดิม ที่มันไม่จบ เพราะเราไม่เห็นว่ามันดับ มันก็ปรุงต่อ ปรุงไปปรุงมา คิดเรื่องไอ้หมอนั้นมาดำเรา คิดไปสัก ๓ วินาที จิตก็เริ่มเศร้าหมอง เป็นกิเลสขึ้นมา

พอจิตเศร้าหมอง มีความโกรธ ไม่พอใจ ความไม่พอใจนี้เป็นเพราะอะไรครับ เป็นเพราะไอ้หมอนั้น ไม่ใช่ เป็นเพราะไม่ได้กำหนดรู้ทุกข์ ไม่ได้กำหนดรู้ชั้น ๕ สัญญาเป็นสัญญาชั้น ๕ เป็นชั้น ๕ มันเกิด ณ ปัจจุบัน ส่วนเรื่องมันเป็นอดีต ไม่มีอยู่ อันนี้เป็นแค่ความจำ ความจำอาศัยเรื่องเก่าเป็นอารมณ์ แต่อารมณ์มีอยู่จริงมัย ไม่มีอยู่ ดับไปแล้ว พอไม่รู้จักสัญญาว่าเป็นของเกิดแล้วดับ มันก็ปรุงต่อ เป็นความคิด ความคิดนี้เป็นสังขาร เกิดแล้วดับเหมือนกัน พอไม่รู้จักก็เกิด

กิเลส ทีนี้ กิเลสเกิดแล้ว กิเลสเกิดแล้วดับม้วย กิเลสก็เกิดแล้วดับเหมือนกัน ถ้าจิตขุ่นมัวแล้ว ไม่พอใจไอ้หมอนั้นแล้ว ก็ชักจะเริ่มเป็นมโนกรรมแล้ว ถ้าเรารู้จักมัน ก็ดับเหมือนกัน เป็นสังขารเหมือนกัน ทีนี้ พอขุ่นมัวแล้ว มันไม่ดับสนิทนี้ มันก็ต้องไประบายเสียหน่อย ไอ้หมอนี้มาว่าฉันได้ยังไง มันไม่น่ามาว่าฉัน มันเลวมากนะ ระบายแล้ว วัฏจักรเริ่มออกมาแล้ว มันไม่ดับ มันบีบคั้น จริง ๆ มันต้องดับม้วย แต่มันไม่เห็นนี่อวิชชา ไม่รู้ร้อยสัจ ทำให้เกิดสังขารหลายชั้นหลายตอนมาก ทั้งกายกรรม วัฏจักร มโนกรรม เป็นอกุศล และตัวเองก็ต้องรับผลของกรรมไปคือจิตเศร้าหมอง ถ้าระบายออกมาก็ต้องรับผลอื่น ๆ อีกเต็มไปหมดเลย

สรุปแล้ว กรรมเกิดเพราะอะไรครับ สังขารเกิดเพราะอวิชชา ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ กรรมก็ไม่มีตัวตน เกิดแล้วดับ ถ้าเห็นตั้งแต่ต้น เห็นตั้งแต่เกิดเจตนาจะไปว่าคนนั้นคนนี้ จะไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ เราเห็นว่าเจตนาที่อยู่ตลอดม้วย ไม่ตลอด เป็นของหมดไป กรรมก็หมด กรรมหมดไป เพราะการเจริญมรรค เพราะมีสัมมาทิฏฐิ เข้าใจชัดกรรมว่าเป็นของหมดไป สิ้นไป **เราก็อยู่ในมรรคไว้ ไม่ทำตามเจตนา ทำตามมรรคเท่านั้นเอง** มีอวิชชามันก็ไปทำตามเจตนา เจตนาตัวเองเป็นกรรม พาเข้าสู่การรับผลต่าง ๆ นานา ถ้าเรารู้จักว่าเจตนาดีบ้างไม่ดีบ้าง นี่มัน

เป็นของเกิดชั่วคราวเท่านั้นเอง มีตัวตนมัย ไม่มี จำเป็นต้องทำตามมันมัย ไม่จำเป็น มันเกิดขึ้นแล้วมันก็ดับไป ความคิดต่าง ๆ ก็มาจากสัญญา สัญญาก็เกิดเป็นครั้ง ๆ แล้วก็ดับไป มีแต่ของเกิดแล้วดับไปทั้งนั้น

ถ้าเราเห็นตั้งแต่ต้น ตั้งแต่มันเกิดขึ้นมา ความคิดนี้ มันเกิดขึ้นดับมัย ดับ มันเป็นขั้นอะไร กำหนดแยกแยะไปว่า นี่สัญญาขั้นนี้สังขารขั้นนี้ มันเกิดประกอบกับจิต ซึ่งเป็นวิญญาณขั้นนี้เดี๋ยวก็ดับไป เห็นขั้นที่ ๕ นั้นเอง เกิดและดับ อันนี้คือฝ่ายวิชชาละอวิชชา เพราะละอวิชชาด้วยมรรค มีวิชชาแล้ว อวิชชาไม่เกิดสังขารคือกรรม มันก็ไม่เกิด กรรมมันก็ดับเพราะอย่างนี้ ไม่ใช่เพราะเราไปดับกรรม แต่เพราะรู้ว่ากรรมมันดับไป สิ้นไปเป็นธรรมดา ความรู้นี้เป็นมรรค **ดับกรรมด้วยมรรค** เครื่องมือดับกรรม ไม่ใช่ไปดับกรรม ไม่ใช่ไปชนกรรม ใช้วิธีของมรรคทุกท่านอย่าลืมหดับกรรมบ่อย ๆ ดับกรรม เพราะรู้ว่ากรรมมันดับนั่นเอง เป็นไงครับ พอจะแก้กรรมเป็นมัย มีอาวุธอันร้ายกาจแล้วแก้กรรมได้แล้ว ตัดกรรม ฟันฉับเลย ไม่ใช่ถูกกรรมฟันคอขาดตลอด ต้องเวียนว่ายตายเกิดมานานนักหนาแล้ว กรรมก็ไม่หมดไม่สิ้นสักทีนะ ที่มันไม่หมดไม่สิ้น ไม่ใช่กรรมไม่หมดนะ เป็นเพราะเรายังเห็นผิดอยู่นั่นเอง ยังไม่รู้จักว่ากรรมก็เป็นของรู้จักหมดเช่นเดียวกัน

ตรงนี้เราจะถูกหลอกเยอะ เพราะว่ามันคูลิกลับ เรื่องกรรมนี้ลึกลับมากเลย เรื่องให้ผลก็ลึกลับมาก เพราะเป็นเรื่องข้ามภพข้ามชาติกัน กรรมทำไว้ชาติหนึ่ง ผลเกิดอีกชาติหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น จริง ๆ แล้ว ถ้าเชื่อพระพุทธเจ้าก็ไม่ต้องคิดมาก ธรรมดาตัวเอง เหมือนผัสสะ เป็นนามธรรม เป็นของไม่เที่ยง ทำให้เกิดเวทนา สุข ทุกข์ อทุกข์ขมสุข ซึ่งไม่เที่ยงเหมือนกัน สภาวะตรงนี้เป็นปัจจุบัน มันชัดเจนมาก ตรงนี้นะ จริง ๆ ทุกอันมันก็เหมือนกันหมด เพียงแต่บางอันเห็นยาก บางอันเห็นง่าย พวกเราก็อึดพิจารณาจากเรื่องที่ย่าง ๆ ก่อนนะครับ อันไหนที่เรากำหนดได้ก่อน เราก็ทำอันนั้นก่อน พอกำหนดได้ ทำไปแล้ว ปัญญาเพิ่มขึ้น ก็ไปชำระอันที่ละเอียด ๆ ต่อไป ให้ความเห็นถูกต้องชัดเจนทั้งหมด

อันนี้ ผมยกตัวอย่างให้ทุกท่านได้ฟัง เอาปัจจุบันที่เรานิยมสอนกัน ยกเป็นตัวอย่าง ที่เข้าใจผิดกันก็เพราะเราไม่รู้จักระบวนการปฏิจาสัมปทา ตัดตอนข้อธรรมมาบางส่วน ทำให้เข้าใจไม่ครอบคลุม ไม่เป็นระบบ ไม่เห็นเป็นกระบวนการของธรรม ถ้ารู้จักระบวนการปฏิจาสัมปทาดีแล้ว ก็จะไม่มีการหลงอีกต่อไป เพราะมีแต่เรื่องไม่มีตัว ไม่มีตน เป็น**ความเกิดของทุกซ์ล้วน ๆ เป็นความดับของทุกซ์ล้วน ๆ** ถ้าเข้าใจความดับของสิ่งต่าง ๆ เข้าในโรธะแล้ว ความลังเล

สงสัยทุกประการจะหมดไป เช่น พระโสดาบันเห็นความดับแล้ว เห็นนิพพานแล้ว อย่างนี้ ความเห็นผิด ความลังเลสงสัย การปฏิบัติผิด ไม่มีเลย

ทุกท่านจึงอย่าหลงทางนานไปนะ วิธีจะไม่หลงทาง มีวิธีเดียว คือต้องมาอยู่ฝ่ายนิโรธะให้ได้ วิธีอยู่ฝ่ายนิโรธะ คือ เห็นอยู่เสมอว่า **ทุกสภาวะที่เกิดล้วนดับหมด** ถ้าเข้าใจตรงนี้จะเข้าทางได้ไวมากเลย อย่าไปยุ่ง เกิดนู่น เกิดนี่ มีนั่น มีนี่ ตื่นเต็นนู่น ตื่นเต็นนี่ ให้นิ่ง ๆ ไว้ และบอกว่า มันดับไป เป็นที่สุด มันจะดับแน่นอน ต้องนิ่ง ๆ ไว้อย่างนี้แหละ ไม่ต้องไปตื่นตื่น ไม่ต้องกระโดดดีใจกับเขานะ บางคนมีนั่นมีนี่ เฮ ๆ เฮ ๆ มีแต่ตื่นตื่น ตามตัณหาอยู่นั่นแหละ ต้องจ้องดูไว้ ตรงมันดับไป ต้องท่องไว้ อะไรเกิดขึ้น เขาวาดี เราก็บอก เดียวมันดับ อย่างนี้พอเข้าใจมั๊ย ใครจะรำรวยยังไง เราก็อ่า เดียวมันดับ เดียวมันตาย เราก็อ่าน้อย่างนี้ เราทำไว้ก่อน ฝึกไว้ อย่างนี้เราจะไม่หลงทาง ถ้าไม่ดับนี้ มันหลงไปเรื่อย หลงไปทางนั่นทางนี้ คนเขาหลงกันเยอะแยะ แม้แต่ทำสมาธิได้ขั้นสูง ได้ความรู้ ได้ความดีกัน ก็หลงไป ไปไหนต่อไหนเยอะแยะไปหมดเลย เพราะไม่เห็นว่ามันดับนั่นเอง พวกเราต้องมาฝ่ายนิโรธวาระนั่นเอง **ฝ่ายดับ คือฝ่ายไม่มี ฝ่ายไม่เกิด** อย่างสูงสุด หมดเหตุปัจจัย โดยสิ้นเชิง คืออสังขตธรรม คือพระนิพพาน

ทีนี้ ถ้ายังมีสังขตธรรมเป็นอารมณ์อยู่ เราก็จ้องตอนมันดับไว้ อะไรเกิดขึ้นอย่าไปตื่นตื่น ดีก็ดับ ชั่วก็ดับ ใหญ่ ๆ โโต ๆ ก็ดับ ใ้อเล็ก ๆ ก็ดับหมดเลย สุขก็ดับ ทุกข์ก็ดับ เฉย ๆ ก็ดับ สงบก็ดับ ไม่สงบก็ดับ จ้องตรงนี้ไว้ แล้วเราก็จะไม่หลง พวกเรานี่ จ้องว่า เมื่อไรมันจะสงบเสียทีหนอ จ้องตอนมันเกิดใหม่มัย จ้องตอนเกิดไม่ไปไหนหรอก ตัณหามันรอรออยู่นะ มันจะมีแต่กรรมสร้างขึ้นเรื่อย ถ้าจ้องตอนเกิด มันจะมีแต่สร้างกรรมขึ้นมา ฝ่ายเกิดนี้ จะเป็นอวิชชา เราจ้องให้มันเกิด เราก็ต้องทำบางอย่าง เพื่อให้เกิด เช่น เราต้องการให้สงบ เราก็ต้องมีเจตนาทำอะไรบางอย่าง เพื่อให้ความสงบเกิดขึ้น เจตนานี้เป็นอะไร เป็นกรรม เห็นมัย มาแล้วกรรม

แม้แต่ทำสมาธิก็เป็นกรรม เพราะเราอินดีเพลิดเพลิน ในอันนี้ มีความต้องการให้เกิดอันนี้ ต้องการให้เป็นอย่างนั้น ต้องการให้เป็นอย่างนี้ แต่เราไม่เห็นว่าจะเจตนาจะทำแต่ละอันนั้น มันเกิดแล้วดับมัย เกิดแล้วดับ เราไม่ดูมัน มัวแต่ทำตามมัน มันก็เป็นแค่กรรม แค่เจตนาเท่านั้นเอง เจตนาเกิดแล้วดับ นั่นเอง เหมือนอวิชชาเกิดแล้วดับ เหมือนผัสสะก็เกิดแล้วดับ เวทนาก็เกิดแล้วดับ อะไรก็เกิดแล้วดับทั้งนั้น

พูดหลักการให้ทุกท่านได้ฟัง อันไหนที่ยังยากอยู่ก็ฟังไว้ก่อน อันไหนที่ง่าย ๆ ก็ให้หัดทำก่อน โดยเฉพาะพวกความรู้สึก เวทนานี้ เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา พระพุทธเจ้าทรงเน้นมาแสดงตรงนี้ เพราะมันเห็นชัดเจน ความรู้สึก สุข ทุกข์ นี้ชัดเจน โดยเฉพาะด้านทุกข์นี้ ชัดมากเลย ก็ให้รู้จัก ทุกข์มันรู้จักดับมั๊ย รู้จักดับ เราก็อย่าไปอยากให้มันหาย อย่าไปอยากให้มันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เจตนาคิดจะทำอะไรต่อความทุกข์นี้ดับมั๊ย เจตนาที่ดับเหมือนกัน เราคิดจะทำอะไรขึ้นมา มันก็เป็นกรรม แต่กรรมก็เกิดแล้วดับ ถ้าเป็นอย่างนี้ เราก็จะสามารถที่จะเข้าใจความดับของสิ่งต่าง ๆ ได้ คืออวิชชาก็เกิดแล้วดับ กรรมก็เกิดแล้วดับ ทุกอย่างเกิดแล้วดับ วิญญาณก็เกิดแล้วดับ ทุกอย่างดับหมด ดับ ดับ ดับ เราก็อยู่ฝ่ายนิโรธะ คืออยู่ฝ่ายมรรค

ฝ่ายมรรคใช้สัมมาทิฐิเป็นตัวนำ ไม่ใช่ใช้เจตนาเป็นตัวนำ ฉะนั้น **เจตนาดี ยังไม่ดีนะ ต้องสัมมาทิฐิ** พอเข้าใจมั๊ยครับ ดีฉันเจตนาดีค่ะ อย่าพูดอย่างนั้น ให้มีปัญหาก่อน ส่วนจะว่าอย่างไรก็ค่อยว่ากัน ต้องรู้จักความดับของเจตนาเสียก่อนว่ามันเป็นอย่างไร ในฝ่ายศีลขององค์มรรค เป็นการงดเว้นจากเจตนา เป็น**วิริตี** งดเว้นจากเจตนาในการพูดไม่ดี เพราะความมีเจตนาในการพูดไม่ดี มันต้องมีอยู่เรื่อย ๆ เราถึงงดเว้น ให้เห็นความดับของมัน อยากรจะพูด มีเจตนาขึ้นมา

เป็นมโนกรรมแล้ว อย่าสร้างวจีกรรม เพราะตอนอยากจะพูด มันก็เป็นกรรมแล้วนะ มีเจตนาแล้ว มันดับมัยอันนี้ ดับนะ บางท่านว่า มันไม่ดับจนกว่าจะพูด อันนี้ก็เป็นมิจฉาปฏิฐิมาแล้ว ถ้ามีสัมมาปฏิฐิขึ้นมา ก็ดับกรรมได้ด้วยความรู้

มีสัมมาปฏิฐินำแล้ว เราก็ประกอบความเพียรเข้ามา เพิ่มสติเข้ามา เพิ่มสมาธิเข้ามา เพื่อจะได้เจริญศีลได้ถูกต้อง ศีลที่ถูก เป็นการงดเว้นจากเจตนา ไม่ใช่เจตนา เพราะเจตนา มันเป็นตัวกรรม ส่วนมรรคนี้ เป็นการงดเว้นจากเจตนา นั้น ๆ เจตนามันจะมีอยู่เรื่อย ๆ ในใจเรา เราก็เอาอันที่หายาบ ๆ ก่อน งดซะ ส่วนอันละเอียดก็ค่อย ๆ มีปัญญาส่องเข้าไป ส่องเจอ เมื่อไรก็งดซะ อย่าไปทำตามมัน เห็นว่ามันดับไป ๆ ถ้าไม่เห็น ความดับเราจะเครียด เช่น ให้งดเว้นจากการพูด อยากจะพูด แล้วไม่ได้พูดนี้ สันอยู่นะ ใน ๓ วันนี้ออยากพูดมากเลย แต่ เขาห้าม พอครบ ๓ วัน เป็นไงครับ โอ้โห..ทีนี้แหละ นกกระจอก นกกา บินว่อนเลย พูดใหญ่เลย อย่างนี้คือเราไม่เห็นความดับของมัน มันจะเครียด มันเก็บกด ถ้าเราเห็นความดับ เช่น อยากจะพูด อยากจะพูดนี่เป็นเจตนา เป็นนามธรรมเกิดกับจิต เป็นกรรม เป็นเจตนา ดับมัยครับ อันนี้ดับ ให้เราดูนะ สักหน่อย มันจะเลิก ไม่มีอะไรนี้ มันดับได้ หายไปจากจิตเลย

ถ้าเห็นตรงนี้ มันไม่เครียด ที่เราเครียด เป็นเพราะรู้สึก
 ว่า มันอยากจะพูดมานานแล้ว เปรี้ยวปากมาตั้ง ๓ วันแล้ว อะไร
 จะอยู่นานขนาดนั้น มันไม่อยู่นานขนาดนั้น ตอนเราหลับนี่
 เราอยากพูดม๊ยะ ไม่ได้อยากพูด ตอนเราไปนั่นไปนี่ เราไม่อยาก
 พูดนะ เราไม่เห็นว่ามันดับไป เลยดูเหมือนอยู่นาน เปรี้ยวปาก
 มานานแล้ว ขอสักทีเถอะ จริง ๆ มันหายไปตั้งนานแล้ว แต่เรา
 มาอยู่นอยุ่ มันไม่เห็น มันเป็นอย่างนี้ ก็เลสทั้งหลายนี้ ไม่ว่าจะ
 เป็นชนิดไหนก็ตามเกิดขึ้นในกลางวัน ถ้าเป็นแบบซ้ำที่สุดนี้
 จะหมดไปตอนที่เรานอนหลับ อันนี้ซ้ำที่สุดนะ แต่จริง ๆ มันหาย
 ไปก่อนหน้านั้นตั้งนานแล้ว ทุกท่านจึงต้องรู้จักให้ดี ๆ ไม่งั้น
 มันจะคาอยู่ จริง ๆ ไม่ได้คานะ พอไม่เห็นว่ามันดับ มันเลย
 เหมือนคาอยู่ **คาอยู่ตรงไม่เห็นว่ามันไม่คานั่นแหละ ต้องไป
 เห็นว่ามันไม่มีอะไรค้างคาอยู่** ต้องไปดูนะ มีอะไรคาใจบ้างม๊ยะ
 บางท่านยังมีคาอยู่หลายเรื่องเหลือเกิน คำพูดคนพวกนี้ก็คาอยู่
 ไ้หมอนี่มันทำไม่ตีกับเราไว้ คาใจเหลือเกิน สงสัยว่ามันจะ
 เป็นเจ้ากรรมนายเวรเก่าเรามา เห็นหน้าเมื่อไร คาใจทุกทีเลย
 อย่างนี้มันเห็นผิด ถ้าไม่เข้าใจความจริง ไม่เข้าใจการดำเนิน
 ตามมรรค ไปแก้เวรแก้กรรม อโหสิกรรมกันอีก ไปกันใหญ่
 แล้วทีนี้

ที่ผมให้ทุกท่านได้ฟัง พระพุทธรองค้ทรงแจกแจกองค้
ปฏิจางสมุขปาถ ทั้ง ๑๒ องค้ประกอบ แจกแจกไว้โดยละเอียด
ให้เข้าใจชัดเจนว่าเป็นสภาวะอะไร บางสภาวะก็เข้าใจได้ง่าย
อยู่แล้ว

สภาวะที่ ๑ ขรามรณะ นี้ก็คงพอรู้จักอยู่แล้ว **ขรา** ความแก่
ความคร่ำคร่า ความเสื่อมของอายุ ความแก่หง่อม แก่ลงไป
ของอินทรีย์ต่าง ๆ ทุกท่านก็คงจะเห็นอยู่เรื่อย ๆ **มรณะ** คือ
ความจุกติ ความเคลื่อนไป ความเป็นบุคคลนั้น สัตว์นั้น หายไป
สลายไป ความแตกของขันธ ขันธไม่สามัคคีกัน ไม่รวมอยู่ด้วยกัน
แตกออกไปจากกัน แยกย้ายกันไป ขันธนี้มารวมกัน มีงาน
มีกิจหน้าที่ เช่น รูปร่างกาย ธาตุ ๔ มารวมกัน กรรมเป็นตัว
จัดสรรมา จัดสรรให้ได้พ่อได้แม่ และได้โอกาสในการทานอาหาร
ชนิดนั้นชนิดนี้ สร้างขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์คือให้เป็น
ที่อยู่อาศัยชั่วคราวของจิตนั่นเอง พอหมดหน้าที่นี้แล้ว กายก็
พังลง เหมือนกับบ้านนี้ เราสร้างขึ้นมา ก็เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัย
ของร่างกาย ถ้ากายไม่อยู่ที่นี้แล้ว เราก็ขายบ้านหรือรื้อบ้านก็
เท่านั้นแหละ ทุกอย่างก็เลยมีวัตถุประสงค์ มีเงื่อนไขของมัน
แต่เป็นเงื่อนไขของธรรมนะ ไม่ใช่เงื่อนไขของเรา เราก็ต้อง
เข้าใจ อย่างนี้ ถ้าเข้าใจเงื่อนไขยังไม่หมด เราก็เข้าใจว่า สิ่งต่าง ๆ
สักหน่อยมันจะหมดไป มันเป็นของไม่เที่ยง แค่นี้ไว้ก่อนก็ได้
ถ้ามีความสามารถก็ให้เข้าใจถึงเหตุปัจจัยเพิ่มเติมยิ่งขึ้น

สภาวะที่ ๒ ขาติ ก็คือการเกิดขึ้นครั้งแรกในภพหนึ่ง ๆ การมารวมกันของขันธ ๕ ตอนนี้นำพวกเราก็ได้ชาติมาเป็นชาติคนแล้ว ขันธ ๕ มารวมประชุมกัน การได้อายตนะไว้เชื่อมต่อกับโลก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ มา เพื่อจะทำกิจหน้าที่ต่าง ๆ นี้เรียกว่า ได้ชาติมาแล้ว **สภาวะที่ ๓ ภพ** ก็มี ๓ กามภพ รูปภพ อรูปภพ **สภาวะที่ ๔ อุปาทาน** มี ๔ กามอุปาทาน ทิฏฐอุปาทาน สีสัพพตูปาทาน อตตวาตูปาทาน **สภาวะที่ ๕ ตัณหา** มี ๖ ตัณหา คือ ความติดข้องเพติดเพลิน ยินดี พอใจ ติดอก ติดใจ ในอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามา ติดใจในรูป ก็เรียกรูปตัณหา ติดใจเพลินในเสียง สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โภกัฏฐัพพตัณหา รัสมตัณหา เป็นตัณหา ๖ แต่อาการของมันก็อย่างเดียวกัน คือ ติดใจ เพลิน พอใจในสิ่งนั้น ๆ ติดใจ เพลิน พอใจ ในอารมณ์ต่าง ๆ ที่จริง อารมณ์มาแล้ว ก็หมดไป มาให้จิตรับรู้ แล้วก็หายไปจากจิต แต่พอไหลมาแล้ว ไม่รู้ความจริงของสิ่งเหล่านั้น ตัณหาก็เลยติดเพลินยินดี เป็นรูปตัณหาเป็นต้น

สภาวะที่ ๖ เวทนา ก็มี ๖ เวทนาที่เกิดจากผัสสะทาง ทวารต่าง ๆ จักขุสัมผัสสชาเวทนา เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางตา มีตา ก็มีช่องสำหรับรับรู้ ทำให้จิตได้ทำงาน จิตตื่นขึ้นมาทำงาน เมื่อจิตตื่นขึ้นมาทำงาน เวทนาจึงทำงานได้ การที่จิตตื่นขึ้นมาทำงาน ก็เรียกว่ามันมีผัสสะขึ้นมา มีการประชุมกันของ

๓ สิ่ง ได้แก่ ตา รูป จักขุวิญญาณ ตัวยุทธวิญญาณนี้ มันเป็นตัวหลัก ในการที่จะบ่งชี้ว่า มีผัสสะหรือยัง มีผัสสะแล้วก็เกิดเวทนา เวทนาเสวยความรู้สึก สุข ทุกข์ อทุกข์ขมสุข ที่เกิดจากการ มองเห็น ที่เกิดจากการได้ยิน ที่เกิดจากการดมกลิ่น ที่เกิดจาก การลิ้มรส ที่เกิดจากการได้สัมผัส ที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ทางใจ ทางใจรับรู้แล้ว ก็รู้สึกสบายบ้าง รู้สึกไม่สบายบ้าง รู้สึก เฉย ๆ บ้าง เมื่อตื่นขึ้นมาแล้ว ก็มีสัญญาผุดขึ้นมา เป็นคน หลิง ชาย นิสัยดี นิสัยไม่ดี คนนั้นเดินเหมาะสม ไม่เหมาะสม คนนี้ อ้วนเหลือเกิน พออ้วนเหลือเกิน เราก็ไม่ชอบ อีตอัดที่อยู่ใกล้ คนอ้วน เกี่ยวอะไรกับเขามั้ยครับ ไม่เกี่ยวนะ คนเรานั้นก็เหลือเกิน หลงสัญญา หลงสังขาร ทั้ง ๆ ที่มันเกิดแป๊บเดียวเอง แล้วมัน ก็ดับ พอมองไม่เห็น ไม่เข้าใจความจริง ก็เอาของที่ดับแล้วนี้ ไปปรุงต่อ ปรุงเรื่อย ๆ เกิดอกุศล ทำให้จิตเศร้าหมอง แล้วก็ ไปว่าคนอื่น ทำไมแกเกิดมาในโลกใบนี้ แกทำไมถึงอ้วน แกทำให้ฉันอีตอัด เอาอีกแล้ว ตกลงตัวเองไม่ผิดเลยใช่มั้ยนี้ ก็โง่ ขนาคนั้น ก็สมควรแล้วที่เป็นทุกข์ ก็หลงกันอยู่ มันเป็นอย่างนั้น แท้ที่จริง มันผิดตรงไม่รู้จักสิ่งเหล่านั้นตามที่มีมันเป็น ฉะนั้น ทุกท่านจะต้องรู้ทุกสภาวะเลย แบบเดียวกันหมด มัน เป็นสังขตธรรม เหมือนกันหมดเลย ตั้งแต่อวิชชา จนถึงชรา มรณะ ทุกข์ ชั้น ๕ เหมือนกันหมดเลยทุกอัน ให้รู้จักมัน ทุกอันว่า มันเป็นของไม่เที่ยง เป็นของรู้จักหมด รู้จักสิ้น เหมือนกัน ให้รู้จักลักษณะท่านองนี้

การรู้จักนี้เรียกว่าสัมมาทิฐิ นี้เราจะออกทางมรรคนะ ไม่ใช่ออกทางอื่น ไม่ได้ให้ค่าราคากับอันอื่น เราออกทางมรรค ๘ เราให้ราคากับนิพพาน ไม่ได้ให้ราคากับวิภูฏสงสารเลย อวิชาก็พอ ๆ กับสังขารแหละ สังขาร วิญญาน พอกันหมด ทุกอัน เราไม่ให้ราคาสักอันหรอก เราให้ราคากับนิพพาน เราจะเดินมรรคไปนิพพาน ที่นี่ จะไปนิพพานได้ ต้องเห็นความดับ ทุกข์ก็ดับ กิเลสก็ดับ อะไรก็ดับเท่ากันหมดนะ กิเลสกับทุกข์นี้เท่ากัน เหตุเกิดทุกข์กับทุกข์นี้เท่ากัน **ทุกข์ก็รู้จักดับ กิเลสก็รู้จักดับ** เราจะไปนิพพาน ถ้าดับทั้งทุกข์ ดับทั้งเหตุเกิดทุกข์ ทุกข์ไม่มี เหตุเกิดทุกข์ไม่มี ทุกข์ไม่เกิด เหตุเกิดทุกข์ไม่เกิด ก็เป็นพระนิพพาน เท่านั้นแหละ ความดับก็เลยมี ๒ ดับ ก็คือ **ดับกิเลส** กิเลสนิพพาน และ **ดับขันธ** ขันธนิพพาน ดับทุกข์กับดับเหตุเกิดทุกข์ โดยสภาวะคือพระนิพพานนั่นเอง ถึงได้ด้วยการเจริญมรรคนี้แหละ

เวทนามี ๖ นะครับ เกิดทางทวารต่าง ๆ โดยเฉพาะทางใจนี้เกิดเยอะเหลือเกินนะ เกิดไม่สบายใจ นุ่น นี่ นั่น เยอะแยะ นั่งก็ไม่สบายใจ มันเกิดจากกรรมที่กระทบใจเข้า บางทีก็เกิดสัญญาผุดขึ้น เกิดความคิดเรื่องอดีต นุ่น นี่ นั่น ขึ้นมา ไม่รู้จักสัญญาตามเป็นจริง ก็เอามาติดต่อเป็นสังขาร สังขารก็ปรุงแต่ง

ไม่รู้จักรู้สังขาร ก็ปรุงต่อ ปรุงไปปรุงมากก็เกิดกิเลส มีกิเลสก็ทำให้จิตเศร้าหมอง พอจิตเศร้าหมอง ทีนี้ เวทนาก็จะเป็นอะไรละ โกรธ ไม่พอใจขึ้นมา เวทนาก็อึดอัดขึ้นมาแล้ว เห็นมัยที่อึดอัดขึ้นมา **อึดอัดขึ้นมาจากความคิดตัวเอง** ไม่ใช่มาจากคนอื่น เห็นคนอื่นนั่งหลับ ก็รำคาญ มันมานั่งหลับทำไมก็ว่าไป ตกลงมันเกี่ยวกับเขามัย ไม่เกี่ยว เคยเห็นอย่างนี้บ้างมัย ให้รู้จักสัญญา รู้จักสังขาร รู้จักความคิดของเราให้ดี มันเป็นของหมดไปสิ้นไป ทีนี้ ถ้ามันเกิดอึดอัดขึ้นมาแล้ว อึดอัดนี้มันอยู่กับจิตตลอดกาลมัย ไม่ตลอด รู้ทันตอนไหนก็รู้ตอนนั้นแหละ ก็รู้ไป จะเห็นชัดว่า เวทนານี้มันต้องดับ มันไม่เที่ยง เพราะมันเกิดจากผัสสะที่มันไม่เที่ยง มันเกิดจากเหตุ นุ่น นี นั่น ซึ่งเหตุที่ทำให้เกิดล้วนไม่เที่ยงหมดเลย ให้มันชัดเจนอย่างนี้

สภาวะที่ ๗ ผัสสะ ก็มี ๖ เหมือนกัน เป็นโลกที่ปรากฏเกิดขึ้นทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้แก่ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส **สภาวะที่ ๘ आयตนะ ๖** เป็นจุดเชื่อมต่อ ทำให้เกิดวิญญาณ ๖ และเกิดเจตสิกต่าง ๆ รวมทั้งทำให้วิญญาณสงสารยืดยาวออกไป आयตนะนี้เป็นจุดเชื่อมโยงให้เกิดการรับรู้ ตัวประธานในการรับรู้ก็คือวิญญาณ พอมีวิญญาณแล้ว สภาวะอื่น ๆ ก็ทำงานได้ เวทนาก็ทำงานได้ เสวยความรู้สึก็ได้ สัญญาก็มาได้ กำหนดจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ สังขารก็มาได้ ปรุงจิตให้เศร้าหมองหรือผ่องใส

ถ้าวิญญูณยังไม่ตื่นมาทำงาน เวทนาก็ไม่มี สัญญาก็ไม่มี
สังขารก็ไม่มี ไม่คิด ไม่ปรุงอะไร ตัวนี้เป็นจุดเชื่อม คือ อายตนะ
ภายใน ๖ จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ
กายายตนะ มนายตนะ ถ้าไม่รู้จักสิ่งที่มาเชื่อมกันตามเป็นจริง
ความไม่รู้จักอันนี้เรียกว่าอวิชชา เมื่อมีผัสสะ ก็กลายเป็น
ผัสสะด้วยอำนาจอวิชชา อวิชชาสัมผัส พอมืออวิชชา เกิดเวทนา
ตัณหาก่เกิด อุปาทานเกิด วัฏฏสงสารก็ต่อได้ **วัฏฏสงสารมันต่อ
ตอนมีตัณหา ตรงนี้ก็คือจุดเชื่อมของมัน จะเชื่อมหรือไม่
เชื่อมดูตรงตัณหา** ถ้าหมดตัณหาแล้ว เช่น มีเวทนาแล้ว
ตัณหาไม่เกิด เวทนาเย็นแล้ว เย็นก็หมายถึงมันไม่เร้าร้อน
ไม่มีตัณหาจะมาเอาเวทนาอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว แบบนี้ไม่ต่อแล้ว
เพราะหมดตัณหา ตัวต่อภพชาติก็คือตัณหา ไม่ใช่กรรม ให้เรา
เข้าใจอย่างนี้ ถ้าหมดตัณหาก็ไม่ต่อแล้ว

สภาวะที่ ๙ นามรูป นามรูปคืออะไร ก็เริ่มจากนาม
นามก็คือเวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ คือพวกนามขั้น
ต่าง ๆ เวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น นั่นแหละ พระพุทธองค์
ทรงแสดงสังขารประเภทที่โดดเด่น มีฝ่ายรับก่อน ฝ่ายที่เป็น
ปฏิภานตอบสนอง อันนี้เรียกว่า**เวทนา** ฝ่ายรับเรียกว่า**สัญญา**
กำหนดว่ามันคืออะไร รับเข้ามาเฉย ๆ เมื่อรับเข้ามาแล้ว ก็มี
ฝ่ายที่จะทำอะไรต่อสิ่งนั้น อันนี้คือ**เจตนา** ตัวเจตนามันเป็น
กรรม ความตั้งใจ จงใจจะทำนั้นจงใจจะทำนี้ พวกเราก็เลยต้อง

รู้จักตัวนี้ดี ๆ มันก็เป็นของเกิดดับ ปฏิบัติการตอบสนองต่อผัสสะ ก็คือเวทนา เมื่อรับเข้ามาที่รู้สึกขึ้นมาเลย อยู่กลางแดดที่รู้สึกร้อน หนาวไม่ไหวขึ้นมา กระทบกับเกลือก็เค็มขึ้นมาเลย มันก็เป็นเวทนา ตอบสนองต่อผัสสะ ทีนี้ ก็มีสัญญาประกอบมาด้วย สัญญาที่เป็น ฝ่ายรับ ฝ่ายรับว่า อันนี้คือเกลือ ผู้หญิง ผู้ชาย กำหนดหมาย จดจำ หรือเปรียบเทียบกับข้อมูลเก่า ๆ นี่คือนิยามสัญญา ทีนี้ เมื่อ รับแล้ว รู้สึกแล้ว ก็กระทำคืนต่อสิ่งนั้น อันนี้เรียกว่าเจตนา มี ลักษณะอาการที่ปรุงต่อมาและก็ทำต่อ ทำอย่างไรกับมันดี จะ รักมัน หรือจะเกลียดมัน จะเอามันหรือว่าจะไม่เอามัน จะให้ มันตายหรือจะให้มันอยู่ อะไรพวกนี้ นี่ก็ลักษณะสังขาร ออก ทำงาน เต็มแรงเต็มกา อย่างพวกเราเดินไป เห็นคนอ้วน ๆ มา นี่ผู้ชาย รู้สึกอึดอัด ความรู้สึกอึดอัดนี้เป็นเวทนา ผู้ชายเดินมา นั้นเป็นสัญญา เป็นฝ่ายรับ คิดต่อว่า เราไม่ชอบหน้ามัน หลบมัน ดีกว่า อันนี้เป็นสังขารคิดปรุงไป ทุกสภาวะที่ว่ามานี้ ไม่เที่ยง หมดเลย เกิดขึ้นมาในจิต สักหน่อยจะหายไปจากจิตทั้งหมดเลย ไม่เหลือเลย นี่คือนาม

รูป ก็คือมหาภูตรูป ๔ รู้จักกันอยู่แล้ว ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม กับรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ พวกกระบวน ประสาทต่าง ๆ ประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น ประสาทกาย ความเป็นหญิง ความเป็นชาย สภาวะทำให้มีชีวิต สารอาหาร ช่องว่าง และรูปละเอียดอื่น ๆ รวมทั้ง ๒ อย่างนี้ คือนามรูป

สภาวะที่ ๑๐ วิญญาณ ก็มี ๖ เป็นการรับรู้ที่เกิดทางทวาร ทั้ง ๖ ได้แก่ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ

สภาวะที่ ๑๑ สังขารทั้งหลาย ตัวนี้อาจจะยากนิดหนึ่ง ผมก็พูดไปแล้ว ก็คือตัวกรรมนั้นแหละ เวลาพูดภาษาธรรมดานิยมพูดว่ากรรม พูดภาษาปฏิจจสมุปบาท เป็นสังขารทั้งหลาย คือตัวเจตนาที่มีการปรุงแต่งที่เป็นกุศลหรืออกุศลทำให้เกิดวิญญาณได้

ถ้าเป็นเวทนา เป็นฝ่ายรับ ถ้าเป็นสัญญา ก็เป็นฝ่ายรับ โดยเวทนานี้ เป็นลักษณะที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนอง พอมี อันนี้ปุ๊บ สนองยังไงบ้าง เหมือนอัตโนมัติเลย ถ้าเสียงดังขึ้นมา รู้สึกอึดอัดทันทีเลย ถ้าเสียงเพราะขึ้นมา ลมเย็นโชยพัดขึ้นมา เป็นอย่างไรครับ รู้สึกสบายขึ้นมาเลย ก็เป็นเวทนา ถ้าเป็นเกลือเค็ม เอาลิ้นแตะ ก็เค็มขึ้นมาเลย ผลไม้อันนี้หวาน อันนี้เปรี้ยว นี่เป็นเวทนา ส่วนสัญญา ก็กำหนดว่าอะไรเป็นอะไร ชื่อเสียง เรียงนาม ผู้หญิง ผู้ชาย สูง ต่ำ อ้วน ผอม ขาว ดำ นี่ก็คือสัญญา **ส่วนสังขารนี้** มันมีเจตนาเป็นตัวนำ ตัวนำนี้ ก็ต้องดูว่ามี แผนกแหวดล้อมยังไงบ้าง ถ้าเป็นบาป อกุศลนี้ ก็โหดหน่อย เป็นบาปไป ถ้าฝ่ายบุญนี้ ก็ดีหน่อย สมาธิแบบอรุณกิติเพิ่มขึ้น แต่ดีทั้งหมดหรือไม่ดีทั้งหมด นี่เที่ยงมั้ยครับ ไม่เที่ยง เพราะ แม้แต่หัวหนาก็คือเจตนา ตั้งใจจะทำ ตัวนี้ก็ไม่เที่ยงเช่นกัน

เจตนาตนเองเป็นกรรม ปรุงแต่งสร้างออกมาทางกาย ก็เรียกว่า กายสังขาร พุดออกมาทางวาจา ก็เรียกว่าวจีสังขาร ทำอยู่ทางใจ ก็เรียกมโนสังขาร ใช้ชื่อสังขาร ก็เพราะว่ามันเป็นตัวปรุงหรือว่าสร้างสรรค์ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญานได้

นี่คือสังขารนะครับ มีเจตนาเป็นตัวนำ คือตัวกรรมที่เรา พุดกันประจำนี้แหละ ปฏิจสุมปบาท ท่านสื่อสภาวะว่ามัน เป็นการปรุง หรือเป็นการจัดสรร เป็นแผนกจัดการ ผู้จัดการ จัดนั่น จัดนี่ เริ่มตั้งแต่ความคิดแล้วนะ จัดการคนนั้นคนนี้ น่าจะอยู่ตรงนั้น น่าจะอยู่มุมนี้ แผนกจัดสรรชั้นนี้ให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ จริง ๆ ชั้นนี้ขึ้นไปตามเงื่อนไข

สุดท้าย **สภาวะที่ ๑๒ อวิชชา** ก็คือความไม่รู้ในสังจะ ๔ ประการ ได้แก่ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข์สมุทัย ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธะ ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา

วันนี้ได้บรรยายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพิจารณาองค์
ปฏิจสุมุปาบทต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจน เพื่อว่าจะเข้าสู่ฝ่ายมรรค
ฝ่ายนิโรธวาระว่ามันอยู่ตรงไหน นิโรธะรู้จักมัย มันไม่มี
เงื่อนไข ไม่มีปัจจัย คือนิพพานนี้แหละ สูงสุด ทีนี้ ก่อนจะถึง
นิพพาน มันต้องให้เข้าใจความดับของสังขาร และได้แจจแจง
องค์ของปฏิจสุมุปาบททั้ง ๑๒ องค์ประกอบ คืออะไรบ้าง
ตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงแจจแจงไว้ นะครับ

เออละ บรรยายในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาเท่านี้ครับ
อนุโมทนาทุกท่านครับ

ปฏิจจสมุปบาทไม่เข้าไปในทักขวิสุตขั้ว

วันพุธที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

กราบคุณแม่ชีนะครับ

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ ก็ในช่วงบ่ายของวันที่ ๒ ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม
ตอนนี้ก็เป็นช่วงกลาง ๆ ของการปฏิบัติธรรม ผ่านมาตั้ง
ครึ่งคอร์สแล้ว บางท่านยังไม่ค่อยกระตือรือร้น ก็ไม่รู้อะไรเป็นอะไร
ยังงง ๆ อยู่ ก็ไม่เป็นไร เพราะหลายท่านก็งงจนชินแล้วแหละ
ไปที่ไหนก็งงตลอด มาในคอร์สนี้ ชื่อคอร์สก็ยากเหลือเกิน
“ปฏิจจสมุปบาทภาคปฏิบัติ” ก็จะต้องว่าทุกท่านนี้ ความเข้าใจ
พื้นฐานนั้นดีแล้ว อันนี้ถือว่านะ ส่วนถือผิดหรือถูกไม่รู้นะ
เรื่องศีลถือว่าก็เข้าใจดีแล้ว ได้ปฏิบัติกันมา สติสัมปชัญญะก็มี
อยู่เสมอ ถ้าท่านไหนยังไม่มี ก็ต้องฝึกเพิ่มเติมยิ่งขึ้น ให้มี
สติสัมปชัญญะอยู่เสมอ เอาจิตมาไว้กับกายของเรา เป็นพื้นฐาน
เป็นหลักไว้ ต้องมีหลักไว้สักหน่อย หลักที่มั่นคงของจิตก็คือ
กาย กายสตาบิลนี่เป็นหลักอันมั่นคงของจิต ก็คือเป็นบ้าน
ของจิตนั่นเอง

เพราะโดยธรรมชาติ ร่างกายถูกสร้างขึ้นมาด้วยกรรม เอาไว้สำหรับเป็นที่อาศัยของจิตอยู่แล้ว จิตก็เป็นสิ่งที่มาจากกรรมที่เป็นพื้นฐาน เริ่มตั้งแต่**ปฏิสนธิจิต** อันนี้ก็จิตที่เป็นวิบาก เป็นผลของกรรม เกิดที่รูปที่กรรมเลือกสรรแล้ว **ภวังคจิต** ที่นอนหลับสนิท มันก็เกิดและดับอยู่ในร่างกาย เพื่อรอเวลาที่สุกงอม พร้อมจะเกิดจักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ ต้องรอความสุกงอมสักหน่อย เหมือนเราปลูกข้าว ก็ต้องหลายเดือน กว่าที่ข้าวจะออกรวง ทีนี้ ตอนข้าวยังไม่ออกรวงก็รักษาภพชาติไปก่อน ภวังคจิตก็เป็นวิบาก เกิดที่ร่างกายเช่นเดียวกัน

เมื่อถึงเวลาที่สุกงอม พร้อมทั้งวิบากนั้นจะให้ผล ให้เห็นทางตา ตีบ้าง ไม่ตีบ้าง ได้ยินเสียงทางหู เพราะบ้าง ไม่เพราะบ้าง ก็รักษาชีวิตของเราไว้ จนตื่นขึ้นมา ได้ยินเสียงด่าอย่างนี้เป็นต้น อันนี้กรรมได้จัดสรรจัดฉากมาให้ เรามาเกิดเป็นคนในสถานที่แห่งนี้ มามีชีวิตอยู่ กินอาหาร หายใจเข้าหายใจออกอย่างนี้ ๆ เพื่อจะมารับคำด่าคำนี้ เรียกว่ามหัศจรรย์มากนะ กรรมมันทำงานเพื่อให้เราโดนด่านี้ ต้องเลือกสรรให้เรามาเกิดเป็นลูกพ่อคนนี้ แม่คนนี้ เกิดประเทศไทย เวลานี้ ๆ เสียงก็มีเยอะแยะมากมาย ในสากลจักรวาลนี้ แต่เพื่อรับคำด่านี้ เลือกสรรสถานที่ให้เราไม่ให้เราตาย ให้เราอยู่รอด บางทีรถชนก็ยังไม่รอดนะ ก็เพื่อให้เขาด่าเรานี้แหละ นี่เป็นเพราะว่ากรรมรักษาไว้เพื่อที่จะรับ

วิบากนั้นเอง ไม่ใช่สัตว์บุคคล เป็นเรื่องกระบวนการของเหตุ
ปัจจัยล้วน ๆ เป็นเหตุและผลของวิภวฏฐาสารที่หมุนอยู่
พวกเราก็เลยต้องรู้จักทั้งกรรมและทั้งวิบาก ก็ล้วนแต่ไม่เที่ยง
ทั้งนั้นแหละ ต้องรู้จักอย่างนี้

เบื้องต้น ต้องเป็นคนมีสติให้ดี เอาจิตมาไว้กับที่ตั้งของมัน
ที่เกิดของจิตก็คือกาย ท่านไหนที่ยังไม่ค่อยมีสติ สติไม่ค่อยดี
มักปล่อยจิต คิดฟุ้งซ่านบ้าง หรือปล่อยไปปล่อยมา กิ่งวงงเหงา
เศร้ายิ้มบ้าง ขี้เกียจบ้าง นี่คือกิเลสมันเกิดขึ้น กิเลสมันก็เกิด
จากการได้ช่อง เราประมาท คือขาดสติ มันแทรกเข้ามา
เรากิ่งวงง หรือเกิดกิเลสโน่นนี่นั่น กิเลสเกิดก็ไม่ใช่ไร ให้เรา
รู้จักว่ามันเป็นของเกิดแล้วดับ เตียวมันก็หมดไป สิ้นไป แต่
การจะเห็นอย่างนี้ได้ เราต้องมีสติ ไม่ให้มันเกิดบ่อย

ถ้าเกิดบ่อยก็คงจะไม่เห็น อะไรที่มันเกิดบ่อย มันก็จะเกิด
ความเห็นผิดขึ้นมาว่ามันเป็นตัวตน เป็นเราเป็นของเรา หรือ
บางที่รู้สึกว่ามันมีอยู่ตลอด การเข้าใจว่ามันมีอยู่ตลอดนี้ เป็น
ความเห็นผิด เป็น **สัสสตทิฏฐิ** ความเห็นว่าเที่ยง เหมือน
กิเลสเกิดบ่อย ๆ เราจะรู้สึกว่ากิเลสมันมีอยู่ตลอด เช่น
ความเห็นผิดว่ามีตัวเรานี่ จริง ๆ มันก็เกิดแล้วดับ มันเกิดบ่อย
เราก็เลยรู้สึกเหมือนตัวเรามีอยู่จริง ๆ ของเราก็ดูเหมือนมี
อยู่จริง ๆ แต่มันไม่มีอยู่จริงนะ มันเกิดจากกิเลสเป็นครั้ง ๆ

กิเลสเกิดแล้วดับ พอติมันเกิดบ่อย เลยรู้สึกเหมือนกับมันมีอยู่ การเกิดบ่อยและต่อเนื่องกันนี้ มันจะบังอนิจจลักษณะ ทำให้เรารู้สึกว่า มันเที่ยง มันถาวร วิธีการจะลดมันก็คืออย่าให้มันเกิดบ่อย ให้นาน ๆ เกิดที และเห็นความดับของมันบ่อย ๆ ความเห็นผิดก็จะลดลง อย่างนี้

ท่านใดที่ยังพิจารณาอะไรไม่ออก ทำอะไรไม่เป็น ก็เอาจิตมาไว้กับกายก่อน ให้มันคง อดทนไว้ เดียวกิเลสมันก็จะแสดงตัวและแสดงความจริง แสดงอย่างไร ก็มันไม่เที่ยง **มันเกิดแล้ว เดียวมันก็ไปของมันเอง** เราก็คอยตามดูมันทีหลังก็ได้ ถ้ายังไม่เห็นมันดับวูบวาบ ก็ไม่เป็นไร คอยดูมันทีหลัง พิจารณาทีหลัง เอาจิตมาไว้กับกายไว้ก่อน อันนี้สำหรับท่านที่ยังไม่ค่อยมีสติสัมปชัญญะนะ อย่าลืมหาจิตมาไว้กับกาย เอามาไว้กับลมหายใจก็ได้ เอามาไว้กับร่างกายของตัวเอง กายเดิน กายยืน กายนั่ง กายนอน ถ้ายังไม่ค่อยมีสติ ก็กระตุ้นความรู้ตัว ด้วยการตั้งใจทำกรรมฐานขึ้นมา ตั้งใจ กำมือเข้า แขนมือออก ตั้งใจ สุดลมหายใจเข้าลึก ๆ หายใจออกยาว ๆ อะไรพวกนี้ ตั้งใจเดิน มันก็จะช่วยดึงจิตกลับมาที่ตัวได้ พอทำบ่อย ๆ จนชินแล้ว ก็ไม่ต้องตั้งใจก็ได้ ต้องดูว่า ทำแล้วมีสติดีไหม ต้องดูที่ผลที่เกิดขึ้น คือการมีสติอยู่เสมอ พอมีสติแล้ว ก็อย่าลืมหาสัมปชัญญะเข้ามา คือบวกปัญญาเพิ่มเข้ามา เวลาจะทำอะไร **อย่าทำตามความอยาก อย่าทำตามความคิด สติรู้ทัน หรือ**

รู้ว่ามีความอยาก รู้ว่ามีความคิด แต่ว่าจะหยุดความอยาก
หยุดความคิดไม่ได้ ตัวที่หยุดได้ ตัวที่เอาออกได้ ก็คือปัญญา
หรือ สัมปชัญญะ

ทุกท่านจึงต้องมีสติ อยากรู้ว่าอยาก อยากรู้ว่าอยาก อยากรู้ว่าอยาก
อยากรู้ว่าอยาก อยากรู้ว่าอยาก ทำนั่นทำนี่ คิดอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้ามีสติก็จะ
พอรู้จักแล้ว เอาอันแรง ๆ ก่อน อันละเอียด ยังไม่ต้องรู้จักได้
เอาอันหยาบ ๆ ก่อน ให้พอรู้จัก พอรู้จักแล้ว ทีนี้ ก็อย่าทำ
ตามอยาก อย่าทำตามความคิด ให้มีความอดทน ฝืนไว้ก่อน
วิธีจะไม่ทำตามอยากตามคิด ก็คือให้เต็มสัมปชัญญะเข้ามา
ให้บวกเข้ามา มีสติแล้วยังไว้ก่อน พอยังไว้แล้วก็เต็มสัมปชัญญะ
บวกเข้ามานั่นเอง **สัมปชัญญะ ๔** อันนี้ผมก็พูดให้ฟังบ่อย ๆ
ท่านไหนที่ยังไม่เคยฟัง ก็สามารถหาฟังได้ในอินเทอร์เน็ต

คอร์สนี้จะระดับสูงกว่านี้เยอะ แต่ตอนนี้ลดระดับลงมา
นิดหน่อย สำหรับบางท่าน หนึ่งวันที่ผ่านมา แหงนคอฟังอยู่
จะได้ไม่แหงนเกินไป ก็เอาเริ่มต้นสักนิดหนึ่ง มีสตินี้ ถือว่า
เริ่มต้นนะ สำหรับงานภาวนา ถ้าไม่มีสติ ไม่มีพรอกภาวนา
ภาวนาไม่ได้ มันต้องมีสติก่อน ทำทาน รักษาศีล ยังพอได้อยู่
พอภาวนานี้ขาดสติ มันทำไม่ได้ ต้องมีสติอยู่เสมอ ไม่ประมาท
ต่อมาก็ประกอบสัมปชัญญะเข้าไป เพราะว่าการภาวนา
ระดับสูง ไม่ว่าจะทำอะไรอะไร ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

จะต้องมีปัญญานำเสมอ ฉะนั้น ต้องฝึกปัญญาด้วย โดยการ หัดประกอบสัมปชัญญะเข้าไป เริ่มจากเรื่องพื้น ๆ ธรรมดา ๆ ก่อน อย่างไรก็ตามก็ต้องทำอยู่แล้ว อย่าทำตามอยาก อย่าทำตามความคิด อย่าทำตามความเคยชิน ให้ประกอบสัมปชัญญะเข้าไป

อย่างที ๑ สาทถสัมปชัญญะ กำหนดว่า สิ่งใดเป็น ประโยชน์ ไม่เป็นประโยชน์ กำหนดประโยชน์ก่อน และเวลาทำให้ทำตามประโยชน์ เช่น เวลาจะพูด กำหนดประโยชน์ก่อน สิ่งที่เราพูดนี้มีประโยชน์อะไร กำหนดประโยชน์ และทำตามประโยชน์ อย่าทำตามอยาก เพราะพวกเราโดยมาก อยากพูด ก็พูด ไม่ได้กำหนดว่าคำพูดมีประโยชน์อะไร ให้พิจารณา ประโยชน์ว่าที่พูดนี้ มันมีประโยชน์อะไรบ้างไหม เมื่อกำหนด ประโยชน์แล้ว ก็ค่อยพูดตามปัญญาที่รู้ประโยชน์ ถ้าไม่มี ประโยชน์ เราก็อย่าไปพูด นี้ก็สามารถที่จะฝึกสติได้เพิ่มขึ้น ทานอาหารอย่างนี้ ไม่ใช่ถึงเวลาทานก็ทานเลย ให้กำหนด ประโยชน์ก่อนว่า ทานอาหารเพื่อประโยชน์อะไรเท่านั้นแหละ ทานเพื่ออะไรล่ะ ก็แบบที่เราสวดกัน นุ่งห่มเสื้อผ้าเพื่ออะไร กำหนดประโยชน์เสียก่อน นอนเพื่ออะไร อาบน้ำเพื่ออะไร เหล่านี้ก็ประกอบปัญญาเข้าไป เท่าที่ทำได้ ไม่ต้องทุกกิจกรรม เพราะว่าถ้าทำทุกกิจกรรม บางทีหลงแดงเลยนะ คนทำใหม่ ๆ

ก็ต้องค่อย ๆ ไปนะ เอาอันที่เป็นหลักก่อน ทางพระภิกษุ ท่านก็ทำกับเรื่องปัจจัย ๔ ก่อน เพราะยังไง ก็หนีไม่ออกอยู่แล้ว ต้องเกี่ยวข้องกับแน่นอนอยู่แล้ว ประกอบสัมปชัญญะเข้าไป

อย่างที่ ๒ สัมปายสัมปชัญญะ กำหนดความเหมาะสม เมื่อกำหนดประโยชน์เป็นแล้ว ก็หัดกำหนดความเหมาะสม เพราะสิ่งมีประโยชน์มีเยอะแยะ แต่บางอันมันก็ยังไม่ถึงเวลา ยังไม่เหมาะกับบุคคล สถานที่ เวลา สิ่งใดมีประโยชน์ ก็กำหนดเพิ่มเข้าไปอีก ปัญญาจะได้เยอะขึ้น ก็คือพิจารณาความเหมาะสม เช่น คำพูดนี้มีเป็นประโยชน์ก็จริง แต่มันเหมาะกับคนนี้มั๊ย ถ้ามันเหมาะกับคนนั้นแล้ว มันเหมาะกับโอกาสนี้มั๊ย มันเหมาะกับสถานที่นี้มั๊ย ก็กำหนดพิจารณาลงไป ให้ทำตามความเหมาะสม อย่าทำตามคิด อย่าทำตามความอยาก พอหัดบ่อย ๆ เดี่ยวปัญญามันก็จะชำนาญขึ้น แรก ๆ เหมือนจะใช้เวลาเยอะนิดหนึ่ง แต่พอทำบ่อย ๆ ก็ปกตินั่นเอง พวกเราก็หัดฝึกให้ มีสติสัมปชัญญะ เป็นธรรมชาติ แทนความอยากและความคิด แต่เดิมเรามีตัณหากับทิวฏฐิ เป็นปกติเลย ตอนนั้นก็เปลี่ยนใหม่ เป็นสติกับสัมปชัญญะแทนเท่านั้นเอง อย่างนี้ก็ค่อย ๆ หัดไป

ประกอบความรู้สิ่งใดมีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ มีปัญญา พิจารณาดูนะ ก็ไม่ยากนะ แต่ต้องหัดทำบ่อย ๆ สิ่งใดไม่มีประโยชน์ เราก็ตัดทิ้ง สิ่งใดมีประโยชน์ ก็ทำตามอำนาจประโยชน์ อย่าทำ

ตามอำนาจความอยาก อย่าทำตามอำนาจความคิด เพราะ
อย่างไรก็ต้องทำอยู่แล้ว อำนาจประโยชน์ก็คือสัมปชัญญะคือ
ปัญญานั่นเอง ต่อไป เราจะใช้ปัญญานำ คือเจริญมรรคนี้จะใช้
ปัญญานำนั่นเอง ทำตามอำนาจปัญญา มุ่งหน้าไปนิพพาน
ใช้เป้าหมายเป็นตัวดึงดูดจิตใจ ให้โน้มน้าวจิตใจไปเพื่อจะได้ทำ
เป้าหมายก็คือพระนิพพาน นั่นคือระดับสูง แต่ก่อนจะไป
ระดับสูงได้ เราก็อาระดับพื้น ๆ ให้คุ้นเคยไว้ก่อน อันนี้ อย่างที่ ๑
ก็เรียกว่าสาตถกสัมปชัญญะ กำหนดสิ่งใดมีประโยชน์
ไม่มีประโยชน์ แล้วก็ทำเฉพาะอันที่มีประโยชน์ อย่างที่ ๒
สัปปายสัมปชัญญะ กำหนดความเหมาะสม เหมาะสมกับ
บุคคล สถานที่ เวลา หัดกำหนด หัดมองดู หัดสังเกต ปัญญา
ก็จะเกิดได้ สติก็จะถูกรักษาไว้ ไม่เสื่อมง่าย ๆ

อย่างที่ ๓ โคจรสัมปชัญญะ กำหนดโคจร กำหนด
อารมณ์ให้จิตใจของเรา ในขณะนี้ จิตเป็นกุศลหรืออกุศล ให้
รักษาจิตให้เป็นกุศลเยอะ ๆ กุศลนาน ๆ ต่อเนื่องกัน ความ
ฉลาดนี้ จะช่วยปรับจิตให้เป็นกุศลได้ ไม่ว่าจะเจออารมณ์อะไร
ไม่ว่าจะเจอสถานการณ์อะไร ถ้าคนฉลาดเนี่ย จะสามารถทำ
จิตให้เป็นกุศลได้ ถ้าคนไม่เก่งนี้ก็ต้องรอเหตุการณ์ภายนอก
ตัวที่จะช่วยทำจิตให้เป็นกุศลก็คือปัญญา มีความฉลาด ทุกท่าน
ก็ต้องฉลาดว่าจะทำอย่างไร จึงจะรักษาจิตให้เป็นกุศลได้ จะ
ใช้ข้อธรรมบทไหน ใช้กรรมฐานไหน เช่น ฟังธรรม ในตอนนี้

จะใช้กรรมฐานไหนดี จึงจะพึงธรรมได้ตลอด มันต้องฉลาด ถ้าไม่ฉลาดนี่ฟังไปฟังมา หลับเลย ต้องเก่ง ทุกเรื่องเลย เวลาเราพูดคุยกับคนนั้นคนนี้ก็ต้องมีเมตตา มีจิตที่ถูกต้องดีงาม จึงจะรักษากุศลได้ตลอด ถ้าเราไม่ฝึกให้ดีนะ อุตส่าห์จะไปพูดดีกับเขา เจอเขาเสียกลับมา เป็นอย่างไรครับ ระเบิดลง ตายเป็นตายแหละที่นั่น นิพพานเอาไว้ก่อน ไม่เหลืออะไรแล้ว ตอนแรกก็ปรารถนาดีนั่นแหละ ถ้าเขาไม่เอาด้วยขึ้นมา เขาช่วย หรือเราช่วยก็ยังไม่รู้เลย นั่นแหละคือไม่มีปัญญา

เราต้องรักษาจิตให้ดีนะ รักษาให้เป็นกุศล ที่นี้ จะรักษา ให้เป็นกุศลได้ก็ต้องฉลาด เวลาจะพูดกับเขา มีประโยชน์แล้ว เหมาะสมแล้ว ต้องมีจิตประกอบด้วยเมตตา เห็นเขาเป็น เด็กน้อยที่ไม่รู้เรื่องไม่รู้ราวอะไรเลย เราสงสารเห็นใจเขา ที่เขา ไม่รู้ธรรมะธัมโมอะไรเลย ตอนนีเรามีความรู้บ้าง เป็นเหมือน ผู้ยิ่งใหญ่กับเด็กน้อย จะไปโกรธเด็กน้อยก็กระไรอยู่ เราก็มี เมตตากรุณา คิดช่วยเหลือ พูดด้วยจิตเมตตาบ้าง กรุณาบ้าง ถ้าเขารับไม่รับก็ไม่มีปัญหา เพราะเราเป็นระดับนายทหารเอก หรือว่าเป็นระดับแถวหน้า เป็นลูกศิษย์พระพุทเจ้า ส่วน พวกนี้มันพวกก๊กก้อง เราไม่ได้ไปต่อสู้อะไรกับเขา ต้องทำจิต ให้เป็นอย่างนี้ ทำจิตให้มีเมตตาบ้าง กรุณาบ้าง หรือมีกรรมฐาน อื่น ๆ ก็ตามความเหมาะสม เพื่อรักษาจิตของตนไว้ ถ้าไม่รักษา จิตนี้ ยากเหมือนกันนะ เดียวก็อกุศลเกิดขึ้น ทุกท่านก็เลย

ต้องชำนาญกรรมฐานต่าง ๆ พอสมควร จะได้รับการจิตใต้
นี้เรียกว่าโคจรสัมปชัญญะ

อย่างที ๔ อสัมโมหสัมปชัญญะ หัดเจริญวิปัสสนา
อย่าไปหลงสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นตัวตน เป็นของตน ให้เห็นว่า
เป็นเพียงรูปธรรมนามธรรม เป็นเพียงของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนทั้งนั้น พิจารณาดู ขณะเดินก็อย่าหลงว่า
เราเดิน เป็นรูปมันเดิน ที่เดินได้ ก็เพราะจิตสั่งให้ไปเดิน อย่างนี้
เป็นต้น อย่าหลง นี้เรียกว่าประกอบอสัมโมหสัมปชัญญะเข้าไป

สองสิ่งนี้ ควรจะมีอยู่เป็นประจำ คือสติกับสัมปชัญญะ
ถ้ามีสองสิ่งนี้ ต่อไปสมาธิก็จะเยอะขึ้น ตามลำดับไป อันนี้
ถือว่าเป็นขั้นพื้นฐาน มีสติสัมปชัญญะ มีสมาธิ ทีนี้ก็มาเจริญ
ปัญญา ตอนนั้นผมมาพูดเน้นไปทางปัญญา เป็นขั้นสูงด้วย
ระดับสูงเลยทีเดียวนะ ระดับที่จะไปนิพพานกันเลย อย่างนี้ก็เพื่อ
จะเห็นความจริง และปฏิบัติให้เป็นมรรค เพื่อไปนิพพาน เป็น
ปัญญาขั้นสูง ตามหัวข้อก็คือ ปฏิจสุมุปาบทภาคปฏิบัติ
ตัวภาคปฏิบัติก็คือมรรค ทีนี้ ตัวที่จะพานำเข้าสู่ภาคปฏิบัติ
ก็คือ การเห็นสภาวะทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการว่ามีแต่ของ
ดับไป ๆ เพื่อจะเข้าภาคปฏิบัติที่แท้จริง ก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘
นั่นเอง เลยเป็นระดับสูงทีเดียวนะ ท่านฟังแล้ว มีบางส่วน
เข้าใจได้ ก็เข้าใจไปก่อน ส่วนใดที่ยังงงอยู่บ้าง หรือยังเข้าใจ

ไม่ได้ ก็ไม่เป็นไร ก็ค่อย ๆ ฟังไปเรื่อย ๆ ส่วนใดที่มีนจริง ๆ ก็วางไว้ก่อน ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น เดียววันหลังเอาใหม่ มาฟังใหม่ คว้าฟังรอบต่อไปแล้วจะเป็นอย่างไรบ้าง เพราะเป็น หลักธรรมชั้นสูง หลักธรรมเรื่องปฏิจจนุสุมปาตานิ ใคร ๆ ก็ ทราบว่าเป็นเรื่องที่ยาก

เมื่อเช้า ผมก็ได้พูดให้ฟังเกี่ยวกับการแจกแจงองค์ของ ปฏิจจนุสุมปาตานิโดยละเอียด แล้วก็บอกวิธีปฏิบัติ ในการที่จะ เข้าสู่ภาคปฏิบัติ คือต้องมีสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำหน้าเข้าไป โดยการเห็นทุกองค์ประกอบของปฏิจจนุสุมปาตานิ นั้น เป็นของที่ หมดไป สิ้นไป ถ้าว่าโดยภาษาของญาณ เรียกว่า**กัณฺฑญาณ** เริ่มตั้งแต่กัณฺฑญาณเป็นต้นไป เห็นความดับ เราจะได้เห็นโทษ ของวิภูฏสงสาร **เห็นโทษ เห็นภัย ไม่น่าเพลิน ไม่น่ายินดี จึงจะละตัณหาได้ จึงจะเข้าสู่มรรคได้จริง** อันนี้พูดแบบ ใส่ชื่อนั้นชื่อนี้เข้ามาบ้าง บางท่านก็อาจเป็นภาระสักหน่อย แต่ไม่เป็นไร พูดภาษาหลักธรรมเยอะ บางทีก็ดูเทดีเหมือนกัน แต่บางท่านมีนเลย หลายคำเหลือเกิน เดียวคำนั้น เดียวคำนี้ ค่อย ๆ ฟังไปนะครับ

ในช่วงบ่ายนี้ ก็จะมาพูดเพิ่มเติมในแง่ว่า ตัวหลักของ ปฏิจจนุสุมปาตานิ จะช่วยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ พวกเราโดยมากนี้ พวกปุถุชนทั้งหลาย จะพากันเห็นผิดเรื่องตัวตน ยึดขั้น ๕

ว่าเป็นตัวเป็นตน เมื่อยึดขั้นที่ ๕ ว่าเป็นตัวตนแล้ว ด้วยความยึดถืออันนี้ บางพวกก็เห็นว่ามีตัวตนหนึ่ง ๆ เทียงแท้ถาวรอยู่ตัวหนึ่ง เรียกว่าเป็นพวก**สัสตทิฏฐิ** บางพวกเมื่อได้ศึกษาธรรมบ้าง ไปฟังเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็มักจะนึกว่า ตัวตนนั้นมันไม่มี มันดับไป มันสูญไป เรียกว่าเป็น**อจเจททิฏฐิ**

บางพวกถือว่ามีสัตว์ค้างอยู่ที่ตรงนั้นบ้าง ตรงนี้บ้าง เมื่อร่างกายตายไป สัตว์ที่สิงอยู่ตามจิตบ้าง บุญบาปอยู่ในจิตบ้าง ก็ไปเกิดใหม่กัน อันนี้เรียกว่าเป็นลักษณะ**สัสตทิฏฐิ** ความเห็นว่ายั่งยืนคง อีกส่วนหนึ่งก็คือขาดสูญ หายไปเลย คือสัตว์บุคคลนี้หายไป ไม่มีอีกเลยตลอดกาล แต่เดิมสัตว์บุคคลมี ต่อมาสัตว์บุคคลนี้หายไป แต่เดิมตัวเรามี พอมาปฏิบัติธรรม ตัวเราไม่มี แต่เดิมของ ๆ เรานั้นมันมี พอมาปฏิบัติธรรมไปนาน ๆ ของ ๆ เราไม่มี ของ ๆ เราหายไป ตัวเราหายไป สัตว์บุคคลหายไป อันนี้ก็**เป็นอจเจททิฏฐิ** คนโดยมากพอยึดถือขั้นที่ ๕ ว่าเป็นตัวตน ก็จะออกลูกออกหลานมาเป็นทิฏฐิ ๒ อย่างนี้เป็นพื้น อันที่หนึ่งก็คือ**สัสตทิฏฐิ** ความเห็นว่ามีตัวตนสัตว์บุคคลเที่ยงแท้ถาวร รู้สึกว่าเหมือนมีเราอยู่คนหนึ่ง ตอนเด็กก็เราคนนี้ ตอนโตก็เราคนนี้ ตายก็เราคนนี้ และเกิดใหม่ก็เราคนนี้ เราคนนี้ทำกรรมดี เราคนนี้ได้มีความสุข เราคนนี้ทำกรรมชั่ว เราคนนี้ได้รับความทุกข์ เราคนนี้ปฏิบัติธรรม และเราคนนี้แหละจะบรรลุนิพพาน อันนี้คือ

สัสสตทิวฐิ พวกศึกษาเรื่องกรรม เรื่องเวียนว่ายตายเกิด ถ้าศึกษาไม่เข้าใจปรัชญาสนูปบาททฤษฎีปรับปรุง จะมีความเห็นผิดเรื่องเป็นสัสสตทิวฐิโดยมาก เพราะจิตของเขา โน้มเอียงอยู่แล้ว เพราะเขายังไม่เห็นอริยสัจ ๔ ยังละสลักกายทิวฐิไม่ได้ พอยังละสลักกายทิวฐิไม่ได้ พอมาฟังเรื่องกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะใคร่ละทำ ก็เราไงทำ ก็เราน่ะได้รับผล จริง ๆ **กรรมมันมีผลของกรรมมันมี ไม่มีเรื่องตัวเราสักหน่อย** แต่คนมันมีพื้นอยู่ว่ามีตัวเรา พอไปฟังเรื่องเวียนว่ายตายเกิด ก็พากันยึดว่า สัตว์เวียนว่ายตายเกิด

แท้จริง เวียนว่ายตายเกิด มันมีชาติคือขั้น ๕ มารวมกัน ได้อายตนะครบ ต่อมาก็ขั้น ๕ แยกออกจากกัน มีเกิด มีตาย มีคนมีขี้ มีเรามาขี้ มีเราเกิด เราตายขี้ มีสัตว์เกิด สัตว์ตายขี้ ไม่มี แต่คนโดยมากนี้ มีสลักกายทิวฐิอยู่ มันเลยคาอยู่ อันนี้เรียกว่าสัสสตทิวฐิ ความเห็นว่าเที่ยง ความเห็นว่ามี มีจริง ๆ มีตัวเราจริง ๆ ความจริงตัวเราไม่มี ถ้ามีขึ้นมา ก็มีตามเงื่อนไขตามปัจจัย ก็คือมีขึ้นมาเพราะความเห็นผิด ความเห็นผิดมันเที่ยงไหม ไม่เที่ยง ฉะนั้น ก็ไม่มีอะไร มันก็มีเมื่อมันเกิดขึ้นเกิดเพราะเหตุเพราะปัจจัย แล้วก็ไม่มีเมื่อมันดับไปก็เท่านั้น ไม่มีอะไร แต่คนที่ยังไม่เห็นความจริง ก็จะเห็นว่า มีตัวตนเที่ยงแท้ถาวร ถ้าเห็นผิดว่ามีตัวตนเที่ยงแท้ถาวรอย่างนี้แล้ว การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์คือเจริญมรรค ก็ไม่มีประโยชน์

สำหรับคนนี้ เพราะฆ่าตัวนี้ไม่ได้ ฆ่าคนนี้ไม่ได้ เพราะคนนี้
สัตว์นี้มันเที่ยง มันเป็นอมตะ อริยมรรคเกิดขึ้นได้มั้ยครับ
เกิดไม่ได้แล้ว เพราะอันนี้คาอยู่ตลอด **อริยมรรคมันจะเกิด**
ตอนมีชื่อว่า มันไม่เที่ยง ชั่วแล้ว มันเที่ยงมั้ย ไม่เที่ยง มันสลาย
ไปได้ มรรคก็เลยเกิดได้ แต่คนนี้นั้นเที่ยงตลอด แล้วมรรค
จะเกิดตอนไหน เกิดไม่ได้ สัสสตทิวฏฐิก็เลยขวางมรรคเอาไว้
ผู้ที่มีสัสสตทิวฏฐิก็เลยเจริญมรรคไม่ขึ้น ทุกท่านก็ต้องรู้จักอันนี้
ให้ดี ๆ ตัวตนเที่ยงแท้ คนเดิมคนเดียวตลอดเวลา เราทำดี
เราได้รับผลดี เราทำชั่ว เราได้รับผลชั่ว อะไรก็ว่าไป ถ้ารู้สึกว่ามี
ตัวเราจริง ๆ อันนี้เป็นทิวฏฐิ เป็นความเห็นผิด ที่เรียกว่าสัสสตทิวฏฐิ

ส่วนอีกความเห็นหนึ่งก็กลับกัน ตรงกันข้ามเลย คนนี้
เห็นว่า แต่เดิมมีตัวเรา มีสัตว์ มีบุคคลอยู่ มีหมา มีแมว มีคนอยู่
นี่แหละ ต่อมาคนนี้ก็หายไป สลายไป เมื่อมาปฏิบัติธรรม
เช่น แต่เดิมมีคนธรรมดา เมื่อบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์แล้ว
พระอรหันต์ก็หายไป ไม่มาเกิดอีกแล้ว อย่างนี้ก็เป็นอุจเฉททิวฏฐิ
ความจริงพระอรหันต์มีมาแต่เดิมมั้ย ไม่มี คนไม่ได้มีมาแต่เดิมนะ
ไม่เคยมีด้วยซ้ำไป มีแต่กองทุกข์คือขันธ ๕ ทีนี้ ก็เรียกชื่อ ตาม
กิเลสที่ยังเหลือเต็มที่ยังไม่มีอริยมรรค เป็นปุถุชน พอถึงขั้นหนึ่ง
ก็เรียกเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์
นี่เป็นแค่คำสมมติเรียกเฉย ๆ จึงไม่ต้องมีคนที่จะต้องหายไป
หมดไป จึงไม่ต้องมีตัวเราที่ต้องหมดไป

บางท่านปฏิบัติจนรู้สึกตัวเองลดลงแล้ว รู้สึกปฏิบัติธรรม มาพอสมควรแล้ว ตัวตนลดลงใช่ไหม มีตัวตนให้ลดใหม่ ไม่มีตัวตนให้ลด เพราะตัวตนมันไม่มี ตัวตนเป็นแค่ความเห็นผิด ความเห็นผิดมันไม่ค่อยเกิด หรือเกิดน้อยลง ก็เรียกว่าตัวตน ลดลงอย่างนี้ก็ได้ เป็นแค่คำสมมติเฉย ๆ แต่ตัวตนไม่มีลดลง เพราะว่ามันไม่ได้มีจริง มันเป็นเพียงสมมติ นี่พอเข้าใจไหมครับ

ถ้าใครเข้าใจว่ามีตัวตนเที่ยงแท้ถาวร เป็นสัสสตทิฎฐิ ก็ ขวางการปฏิบัติอริยมรรค อริยมรรคก็เกิดไม่ได้ ใครมีความ เห็นผิดว่าตัวตนขาดสูญ หรือสัตว์สลายไป การอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ ก็ไม่มีประโยชน์อีกเช่นเดียวกัน เพราะการอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ เจริญอริยมรรคนี้ เพื่อดับเหตุปัจจัยของ ทุกข์ ทุกข์นี้จะบัญญัติขึ้นมาเป็นสัตว์บุคคล ผู้ที่เห็นว่าขาดสูญ ยังไงสัตว์ตายแล้วก็สูญอยู่แล้ว ไม่ต้องมาเกิดอีกแล้ว ก็ไม่เห็น ต้องปฏิบัติอะไร ยังไงสัตว์มันก็ตายอยู่แล้ว ไม่เกิดอยู่แล้ว มัน เห็นผิดไปเลย ก็เลยมีสองขั้วเป็น สัสสตทิฎฐิกับอุจเฉททิฎฐิ

ความเห็นที่ถูกต้อง ก็คือ สัตว์ บุคคล ตัวตน ผู้หญิง ผู้ชาย นี่เป็นเพียงสมมติเท่านั้น ไม่ได้มีอยู่จริง ไม่ต้องไปละ ให้รู้ว่า มันป็นสมมติเฉย ๆ สิ่งที่ต้องละคือกิเลสเท่านั้นเอง ไม่ต้อง ละสมมติใด ๆ สมมติก็เอาไว้ใช้ในการสื่อสารนี้แหละ จึงต้อง รู้จักที่เกิดก็ทุกข์เกิด ที่ดับก็ทุกข์ดับ ไม่มีคนเกิด ไม่มีคนตาย

ไม่มีคนสลายหายสูญไปไหน ไม่มีสี่สสตะและอุจเฉทะ ตัว
คำสอนที่จะเป็นกลางในเรื่องนี้ก็คือปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง
ไม่อย่างนั้นแล้ว จะรู้สึกเหมือนมี เหมือนไม่มี มีเรา ไม่มีเราอยู่เรื่อย
เนื่องจากเขาเห็นผิดนั่นเอง เดิมมีตัวเรา สักหน่อยก็ไม่มีตัวเรา
แท้ที่จริงแล้ว ตามหลักของอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท คือ
มันไม่ได้มีจริง ๆ และไม่ได้ไม่มีจริง ๆ มีเมื่อมันมีเหตุ เมื่อสิ่งนี้มี
สิ่งนี้จึงมี และไม่ได้มีอยู่จริง ๆ มันมีเมื่อสิ่งนี้มันเกิด เพราะ
ความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น และก็ไม่ใช่ไม่มีด้วย ที่ไม่มี
เพราะมันไม่มีเหตุ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะความดับไป
ของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป จึงไม่มี...มี...หรือ...ไม่มี... มีก็เมื่อมีเหตุ
ไม่มีก็เมื่อหมดเหตุ เท่านั้นเอง ไม่ได้มีจริง ๆ หรือไม่มีจริง ๆ
ส่วนทฤษฎีนี้มันจะมีอาการยึดถือจริงจัง อย่างนี้เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง มีกับไม่มี นี่ก็เลยเป็นทฤษฎีที่อยู่คู่โลก

อย่างพวกเรานี้ แต่เดิมไม่ได้เรียนธรรม ตัวตนมีมั้ยครับ
...มี... พอมารเรียนธรรม ตัวตนมีมั้ยครับ ...ไม่มี... นี่ก็เป็นทฤษฎี
๒ ขั้ว ตัวตนมีก็เป็นทฤษฎี ตัวตนไม่มีก็เป็นทฤษฎีเหมือนกัน
แบบไหนมันถูกละ ก็แบบปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง มีก็เมื่อมีเหตุ
เหตุมันเกิด ไม่มีก็เมื่อหมดเหตุ เท่านั้นเอง ไม่มีอะไร ตัวตนเป็น
แค่สมมติ มันเกิดจากความเห็นผิด ความเห็นผิดเกิด ตัวตน
ก็เกิด ความเห็นผิดดับ ตัวตนก็หมด เลยไม่เกี่ยวกับมี หรือไม่มี
ตรงนี้ก็เลยยากสักนิดหนึ่ง เรียนธรรม นึกว่าเข้าใจถูกแล้ว

ก็ยังมีว่ ๆ อยู่เรื่อย ยังมีจุดงอยู่เรื่อย จนกว่าจะเห็นความดับของ
สิ่งต่าง ๆ ในฝ่ายสังขาร **ต้องเห็นความดับและเข้าสู่มรรค**
ไปเห็นนิพพาน จึงจะเลิกง ไม่อย่างนั้น จะต้องมีและไม่มี
วนอยู่อย่างนี้ ตกลงอันไหนแน่ ถ้าเข้าใจว่ามันเกิดเมื่อมีเหตุ
หมดเหตุมันก็ดับ เข้าถึงความดับของมัน เราก็จะเข้าใจว่า
อ้อ...ที่มันมี มันก็มีของไม่จริง มันมีอยู่ไม่นาน เมื่อมันหมดเหตุ
มันก็ดับ ถ้ามันยังไม่หมดเหตุ มันก็เกิดขึ้นมาอีก มันก็มีขึ้นมาอีก
แต่ไม่ได้มีถาวร เพราะว่ามันต้องดับ ถ้าหมดเหตุโดยสิ้นเชิง คือ
นิพพาน ก็ไม่มีพวกนี้มากวนใจแล้ว ไม่ต้องตอบคำถามว่ามี
หรือไม่มี เพราะที่ไม่มีคำถาม เพราะรู้จักของที่มีจริง ๆ แล้ว
คือพระนิพพาน เป็นของที่มีจริง ๆ โดยไม่ต้องมีเงื่อนไข
ส่วนพวกสังขตะ มันมีแบบมีเงื่อนไข มันก็วนของมันไปเรื่อย
เดี๋ยวมี เดี่ยวไม่มี วนอยู่เท่านี้ ถ้าเราไปยุ่งกับพวกนี้ ยึดว่ามี
ถูกหรือผิดครับ ผิดเหมือนกัน ยึดว่าไม่มี ก็ผิดอีกเหมือนกัน
วนไปมา เพราะว่ามันมีตามเงื่อนไข และไม่มีเมื่อหมดเงื่อนไข

ผมจะอ่านพระสูตรหนึ่งให้ฟัง ชื่อพระสูตรว่ากัจจาน
โคตตสูตร ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค บาลีข้อที่ ๑๕

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อันเป็น
อารามของอนาถปิณฑิกคหบดี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่าน
พระกัจจานโคตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สัมมาทิฏฐิ
สัมมาทิฏฐิ นี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่าสัมมาทิฏฐิ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัจจანะ โดยมาก โลกนี้อาศัย
ที่สุด ๒ อย่าง คือ (๑) ความมี (๒) ความไม่มี ก็เมื่อบุคคลเห็น
ความเกิดขึ้นของโลกด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
ความไม่มีในโลก ก็ไม่มี เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลก
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ความมีในโลก ก็ไม่มี

กัจจანะ โดยมาก โลกนี้ยังพัวพันอยู่ด้วยอุบายและ
ความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่อง
แต่อริยสาวกไม่เข้าไปถือมั่นอุบายและความยึดมั่นอันเป็น
เหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องว่า ‘อัตตาของเรา’
ไม่เคลือบแคลง ไม่สงสัยว่า ‘ทุกข์นั้นแล เมื่อเกิดขึ้น ย่อม
เกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับ ย่อมดับไป’ อริยสาวกนั้นมีญาณ
หยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย กัจจანะ ด้วยเหตุ
เพียงเท่านี้ จักว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ

ที่สุดอย่างที่ ๑ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ที่สุดอย่างที่ ๒ นี้
คือ สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนี้
ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย
สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะ

วิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย
สพายตนะจึงมี เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะ
อุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส
อุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร
จึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ เพราะวิญญานดับ
นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สพายตนะจึงดับ เพราะ
สพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทาน
จึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับเพราะภพดับ ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส
อุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้

กัจจานโคตตสูตรที่ ๕ จบ^๑

---

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕/๒๔-๒๕.

นี่ก็เป็นองค์ความรู้เรื่องปฏิจาสุมุปาบท จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สิ่งที่คุณชาวโลกเขาเป็นกัน ก็คือเขามีมิจฉาทิฐิ เพราะไปยึดอยู่ ๒ ข้าง พวกนี้ยึดข้าง “มี” กับข้าง “ไม่มี” ข้างเป็นกับข้างไม่เป็น ข้างถูกกับข้างผิด เอาอย่างนั้น เอาอย่างนี้ สู้กันไป ทะเลาะกันไป เวลาเรารู้สึกว่าชนกับคนอื่น ในด้านความเห็น อันนั้นคือทิฐิ หลายท่านเรียนธรรมแล้ว ก็รู้สึกที่เราถูกอยู่เรื่อย ไปชนกับชาวบ้านเขา จนหัวฟังไปหมด อย่างนี้คือมันผิด ผิดที่ไปยึดถือ มันเป็นทิฐินั่นเอง

โดยมากชาวโลกนี้อาศัย ๒ อย่าง ก็คือ ความมีกับความไม่มี ท่านพระกัจจายนะได้มาถามพระพุทธเจ้า พระดำรัสที่พระองค์ตรัสว่า “**สัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิ**” นี่เป็นอย่างไร พระพุทธองค์ทรงยกประเด็นเกี่ยวกับปฏิจาสุมุปาบทขึ้นมาแสดง เพื่อจะแก้ทิฐิของคน สัมมาทิฐิจะแก้มิจฉาทิฐินั่นเอง ถ้ามีสัมมาทิฐิแล้ว มิจฉาทิฐิก็จะหายไป เหมือนกับความสว่างเกิดขึ้น ความมืดก็หายไป ถ้าไม่มีสัมมาทิฐิขึ้นมา มิจฉาทิฐิ มันก็ยังไม่หาย มันก็ยังไม่หมด เหมือนกับความมืดนี้ ถ้าไม่มีแสงสว่างมา ความมืดก็ยังไม่หายไป แต่จริง ๆ ความมืดก็เกิดดับเหมือนกัน แต่พอยังไม่สว่าง มันก็เลยดูเหมือนมืดอยู่ ความมืดก็ไม่มีตัวตน เพียงแต่ยังไม่สว่าง ก็เลยดูเหมือนมืดอยู่ นี่พอเข้าใจมั๊ยครับ ที่ดูเหมือนมืด จริง ๆ มีดมัย มันก็มืดนั่นแหละ เพราะอะไรล่ะ เพราะมันไม่สว่างเท่านั้นเอง

นี่มันเป็นอย่างนี้ สัมมาทิฏฐิก็เลยเหมือนความสว่าง เอามาแก้ มิจฉาทิฏฐิ

พระพุทธองค์ตรัสสำหรับชาวโลกทั่วไปที่พากันยึดถืออยู่ โดยมากชาวโลกนี้ อาศัยที่สุด ๒ อย่าง คือ ความมีกับความไม่มี เทียบกับไม่เที่ยง มีตัวตนเที่ยงกับมีตัวตนไม่เที่ยง มีสัตว์ เวียนว่ายตายเกิดกับสัตว์สูญไป บางพวกก็ขยายออกมาเป็น อีกว่า สัตว์เกิดอีกก็มี สัตว์ไม่เกิดอีกก็มี สัตว์เกิดอีกหากก็ได้ หรือไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ขยายออกมาจากสิ่งเหล่านี้แหละ จริง ๆ มีสัตว์ตั้งแต่ต้นมัย ไม่มีนะ แต่เขาไปยึด อย่างพวกเรานี้ เรียน เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรียนธรรมมาบ้าง สัตว์บุคคลเกิด อีกใหม่ครับ อย่างเรานี้นะ ยังมีกิเลสอยู่ เรายังเกิดอีกมัย ยัง เกิดอีกอยู่ นี่เป็นความเห็นผิดข้างหนึ่ง เพราะยังมีเราไปเกิด อยู่นะ จริง ๆ มีเรามัย ...ไม่มี... เรามันไปเกิดไม่ได้ เพราะเรานี้ เป็นความเห็นผิด ความเห็นผิดมันเกิดแล้วดับใหม่ ...ดับ... มัน ไปเกิดใหม่ไม่ได้นะ มันเกิดแล้วมันดับ พอเข้าใจมัยครับ

ทำไมมันยากอย่างนี้ เรายังมีกิเลส เราก็กังเกิดสิ ถ้าเรา ไม่มีกิเลสละ เราก็กังเกิด อันนี้ก็ผิดอีกข้างหนึ่ง เพราะคำว่า “เรา” นี้ เป็นแค่คำสมมติ ไม่มีจริง หากยึดว่ามีจริง มันเป็น ความเห็นผิด ความเห็นผิดมันเป็นของไม่เที่ยง มันเกิดดับ ของมันเกิดแล้วดับ หายไปแล้ว มันจะเกิดที่ไหนอีก มันไม่มีนะ

แต่พวกเรานี้ มันยังกระโดดไปเกิดที่อื่นได้ด้วย เลยเรียกว่า เป็นส่วนสุด เป็นขั้วที่คนโดยมากเขายึดถือกันนั่นเอง ทุกท่าน ก็เลยต้องรู้จักตรงนี้ให้ดี ๆ ตัวความเห็นผิดนี้ ต้องเอา สัมมาทิฏฐิมาแก้

พระพุทธองค์ตรัสวิธีแก้ ก็คือ **เมื่อใดบุคคลเห็น ความเกิดขึ้นของโลก ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง “ความไม่มี” ในโลกก็ไม่มี** ความไม่มีนี้ มันไม่มี เมื่อใดที่จะเห็นถูกต้องอย่างนี้ เมื่อเห็นความเกิดขึ้นของโลกด้วย ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง เมื่อเห็นฝ่ายเกิด เข้าใจ ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิด เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขาร ทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เป็นต้น จนถึงความเกิดขึ้นของทุกข์ล้วน ๆ นี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ถ้าเข้าใจกระบวนการนี้ เข้าใจความเกิดขึ้นของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็น กระบวนการอย่างนี้แล้ว ความไม่มีในโลกก็ไม่มี ความไม่มีนี้เป็นแค่ทิฏฐินั่นเอง เพราะจริง ๆ มันมีนะ แต่มันมีแบบเที่ยงมัย ...ไม่... มันมีแต่ของไม่เที่ยง ทำให้เกิดของไม่เที่ยง มีแต่อวิชชา ที่ไม่เที่ยง ทำให้เกิดสังขารที่ไม่เที่ยง อวิชชายังมีอยู่มัย ไม่มี มันเกิดแล้วมันดับ กิ่งไปเรื่อย งงจนชินแหละ งงจนเลิกงง นั้นแหละ นี้อย่างนี้ บุคคลเห็นความเกิดขึ้นของโลกด้วยปัญญา อันชอบตามความเป็นจริงนี้ ความไม่มีในโลกก็ไม่มี ที่เห็นว่า ไม่มี ก็เพราะว่ามันเห็นผิดนั้นแหละ สัตว์บุคคล มีรีเปล่า

หรือไม่มี ไม่มีก็ผิด สัตว์บุคคลมีนะ มีเมื่อทฤษฎีมันเกิด มีตลอดมัย ไม่ตลอด แต่ไม่มีจริงอะไร ทฤษฎีไปยึดถือเฉย ๆ ทฤษฎีก็ไม่เที่ยง อย่างนี้นะครับ ถ้าดูว่า ไซ่แน่นอน ก็ยึดอีกแล้ว ยึดถูกมันก็ผิด อีกแหละ ปรัชญาสนูปบาทนี้ทำให้เกิดความยึดถือไม่ได้ เป็นความรู้ ที่เป็นกลาง ๆ คือตรงกับหลักสัจธรรม ความรู้ที่ถูกต้องกับหลัก สัจธรรมนี้ จะทำให้เกิดความยึดไม่ได้ ถ้าเป็นความรู้ผิด ๆ และไม่ตรงตัวจริง ๆ รู้แค่บางแง่บางมุม รู้แต่ความเกิด ไม่เห็น ความดับ รู้แต่ความดับ ไม่เห็นความเกิด อะไรพวกนี้ รู้ไม่ ครอบคลุม ไม่ครบกระบวนการ มันจะเกิดความยึดได้ เมื่อบุคคล เห็นความเกิดขึ้นของโลกด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง ความไม่มีในโลกก็ไม่มี นี่ฝ่ายหนึ่งนะ

เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลก ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง “ความมี” ในโลกก็ไม่มี ความมี มีมัย ไม่มี ความไม่มี มีมัย ไม่มี ในเมื่อความมี ก็ไม่มี ความไม่มี ก็ไม่มี ต้องถามอะไรมัย ก็ไม่ต้องถาม ไม่ต้องถามก็ไม่ต้องตอบ สัตว์ ตายแล้วเกิดอีกมัย ก็ไม่ต้องตอบ เพราะไม่มีคำถาม หรือสัตว์ ไม่เกิดอีก ก็ไม่ต้องถาม มันก็มี แต่มีของไม่มี หรือไม่มีของมี นั้นแหละ มันอย่างนี้แหละ ชาวโลกเขาก็ติดอยู่อันนี้ มี ไม่มี แต่ความจริง มันอิงอาศัยกัน เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี มันไม่ใช่มีอยู่ จริง ๆ เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น และไม่ใช่ ไม่มีจริง ๆ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะความดับไปของสิ่งนี้

สิ่งนี้จึงดับไป ถ้าเข้าใจอย่างนี้ **ความไม่มี ก็ไม่มี ความมี ก็ไม่มี** ตกลงจะมีอะไร ก็มีปฏิจสุมุบาท มิกฏของธรรม แต่ไม่มีที่ให้ทิวฐิยิตถื่อว่าต้องอย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

อวิชชา^๒ นี้มีอวิชชาที่ไม่เที่ยง ไม่ใช่มีจริง ๆ ถ้าใครเห็นว่าอวิชชามีจริง ๆ ถูกหรือผิด ผิด อวิชชามันก็ไม่มี หรือมันมี มันก็มี เมื่อมันเกิด แต่จะบอกว่ามันมี มันก็ดับไปได้หมดไปแล้ว ครั้นจะว่าไม่มี พอมีเหตุ มันก็เกิดขึ้นมาได้ อย่างนี้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัตว์บุคคลเลย เพราะบัญญัติขึ้นมาจากขั้น ๕ ทิวฐิเกิด ก็ว่ามีสัตว์บุคคล ทิวฐิไม่เกิดก็ว่าไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล จึงไม่จำเป็นต้องไปทำอะไรกับสัตว์บุคคลตัวตน ไม่เห็นต้องไปถามอะไรเลย

พระองค์ตรัสว่า เมื่อบุคคล เห็นความเกิดขึ้นของโลก ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ความไม่มีในโลก ก็ไม่มี เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลกด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ความมีในโลก ก็ไม่มี^๒ ฉะนั้น ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่มีจริง ๆ ความไม่มีก็ไม่มี ความมีก็ไม่มี ไม่มีอันไหนจริงจังสักอย่าง มีของเกิดและดับ มีเมื่อเกิดและเกิดแล้วก็ดับ ไปสู่ความไม่มี ในโลกมีเท่านั้น **รูปที่ไม่เที่ยงมีอยู่ รูปที่เที่ยง**

---

๒ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕/๒๔.

ไม่มี เวทนาที่ไม่เที่ยงมีอยู่ เวทนาที่เที่ยงไม่มี ถ้ารู้สึกว่ามีจริง ๆ ในโลกก็ผิด ถ้าบอกว่าไม่มีจริง ๆ ในโลกก็ผิด

ต่อไป พระองค์ได้ตรัสว่า กัจจานะ โดยมากโลกนี้ ยัง พัวพันอยู่ด้วยอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไป ตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่อง แต่อริยสาวกไม่เข้าไปถือมั่น อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นและนอน เนื่องว่า อุตตาของเรา ไม่เคลือบแคลงสงสัยว่า ทุกข์นั้นแล เมื่อเกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับไป อริยสาวกมี ญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย^๓ ความเป็นจริง ก็มีอยู่เท่านั้น มีเมื่อมันเกิด ไม่มีเมื่อมันดับ สิ่งที่มีขึ้นมา ก็ไม่ใช่ สัตว์บุคคลตัวตน เป็นทุกข์นั้นแล เมื่อเกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้น อะไรเกิด ก็ทุกข์นั้นแหละ เมื่อเกิดย่อมเกิด เมื่อหมดไป หายไป อะไรหมด ก็ทุกข์นั้นแหละ เมื่อดับ ย่อมดับไป ก็มีเท่านั้น ชั้น ๕ นั้นแหละ เมื่อเกิดย่อมเกิด ชั้น ๕ นั้นแหละ เมื่อดับ ย่อมดับ ตกลง มีมัย ...ไม่มี... ไม่มีมัย ...ไม่มี... มีแค่นั้นแหละ

ทุกข์มี เมื่อมันเกิด แต่มันก็ไม่ได้อยู่ค้างฟ้า จะบอกว่ามี จริงจังก็ไม่ได้ มีเมื่อมันเกิด ทุกข์นั้นแหละเกิด ชั้น ๕ นั้นแหละ เกิด สิ่งไม่เที่ยงนั้นแหละเกิดขึ้น สิ่งไม่มีตัวตนนั้นแหละเกิดขึ้น ทุกข์นั้นแล เมื่อเกิด ย่อมเกิดขึ้น เมื่อมันดับ มันก็หายไป

๓ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕/๒๔.

ตัวไม่เที่ยงนั่นแหละมันหายไป ตัวเป็นทุกข์ มันหายไป ตัวไม่ใช่
ตัวตนนั่นแหละ มันหายไป ทุกข์เมื่อดับ ย่อมดับไป อริยสาวก
ไม่สงสัยเลยในเรื่องนี้ จบไป ไม่มีปัญหาถามเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น
พวกที่มีปัญหา ก็จะถามไปเรื่อยนะ อย่างพวกเราเข้าวัดใหม่ ๆ
หลวงพ่...ดิฉันทำบุญแล้วจะเกิดอีกไหมคะ หลวงพ่อก็ต้องว่า
เกิดอีกโยม เราก็อึ้งไปว่า เราต้องเกิดอีก จริง ๆ ไม่มีเรา
ไม่มีเขาอะไรทั้งนั้นแหละ ตอนแรกพูดระดับกรรมกันไปก่อน
แต่ตอนนี้ เราระดับสูงแล้ว เพื่อแก้ทิฏฐิ เพราะชาวโลกนั้น
โดยมากอาศัยที่สุด ๒ อย่าง คือ “ความมี” กับ “ความไม่มี”
ความเที่ยงกับขาดสูญ เราเที่ยงกับเราขาดสูญ เรามีกับเราไม่มี
แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนอนัตตา คือ มีอยู่ แต่มีอนัตตา ไม่ได้
มีอัตตา ไม่ได้เป็นอัตตา มีแต่ของไม่เที่ยง ไม่ใช่มีของเที่ยง มี
เมื่อเกิด ไม่มีเมื่อมันหายไป แค่นั้นแหละ จะบอกว่ามีก็ไม่ได้
จะบอกว่าไม่มีก็ไม่ได้ ความมีก็เลยไม่มี ความไม่มีก็เลยไม่มี

ในโลกมันเป็นอย่างนี้นะ ส่วนสิ่งที่มีเที่ยงแท้จริงจัง
เป็นสุขถาวร ก็มีแต่นิพพานอย่างเดียว ส่วนพวกนี้ มันอยู่
ในส่วนสังขตธรรม มันเป็นสิ่งขาร ถูกปรุงแต่งขึ้นมา มันจะ
กลายเป็นของเที่ยงถาวรอะไร มันเป็นไปได้ เพราะเงื่อนไข
ที่ทำให้เกิดก็ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนทั้งนั้น ตัวมัน
ที่เกิดจากสิ่งไม่เที่ยง ความเที่ยงก็หาไม่ได้ ตัวมันที่เกิดจาก
สิ่งที่เป็นทุกข์ ความสุขก็หาไม่ได้ ตัวมันที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เป็น

ตัวตน **ตัวตนก็หาไม่ได้** อริยสาวกเข้าใจชัด เรื่องทุกข์นั้นแล
เมื่อเกิดย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับ ย่อมดับ

พระพุทธองค์ได้ตรัสต่อไปว่า กัจจานะ ด้วยเหตุเพียง
เท่านั้น จัดว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ ที่สุดอย่างที ๑ นี่คือนิ่งทั้งปวง
มีอยู่ ที่สุดอย่างที ๒ คือสิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ตถาคตไม่เข้าไป
ใกล้ทีสุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า เพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณ
จึงมี จนถึงความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วย
ประการฉะนี้^๔ ฝ่ายเกิด เป็นอะไรเกิด เป็นทุกข์นั้นเองเกิด เป็น
ของไม่เที่ยงที่เป็นผลมาจากสิ่งไม่เที่ยงต่าง ๆ นั้นเองเกิดขึ้น
อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะ
สังขารดับ วิญญาณจึงดับ ความดับไปแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
มิได้ด้วยประการฉะนี้ ของที่ดับของทั้งหมดไปก็คือทุกข์นั้นเอง
ดับไปหมดไปเพราะเหตุมันดับ ก็มีเท่านั้น ถ้าเหตุยังไม่หมด มัน
ก็เกิดใหม่ แต่เกิดของไม่เที่ยงนั้นแหละ พอมันหมดเหตุมันก็
ดับไป ไม่มีเรื่องสัสสตทิฏฐิและอุจเฉททิฏฐิ ไม่มีสัตว์เที่ยง
ไม่มีสัตว์ขาดสูญ ไม่มีคนเที่ยงแท้และไม่มีคนสูญสลาย เพราะ
คนไม่มีตั้งแต่ต้นแล้ว มีแต่ทุกข์เท่านั้นเกิด และทุกข์เท่านั้นดับ

^๔ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕/๒๕.

พระสูตรนี้ชื่อว่า กัจจานโคตตสูตร ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย
นิทานวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๖ บาลีข้อที่ ๑๕ อันนี้ของ
ฉบับมหาจุฬาฯ นะครับ อ่านให้ฟัง ให้พอเข้าใจ ความยึดหรือ
ทิวฏฐิของคนทั่วไป ชาวโลกที่เขาโดยมาก เขาถือข้างมี ข้างไม่มี
ข้างเที่ยง ข้างไม่เที่ยง ข้างเกิด ข้างไม่เกิด พวกเราโดยมาก
เข้าวัดใหม่ ๆ ก็เอาแล้ว เราไปทำบุญ เพราะยังต้องเกิดอยู่
อย่างน้อยก็ต้องเกิดดีหน่อย ต้องทำบุญ พอมาปฏิบัติธรรม
ก็เพื่อเราจะได้ไม่เกิด ตอนแรกมีเราเกิด มาปฏิบัติธรรมก็
เพื่อเราไม่เกิด มันก็วนอยู่เท่านี้ สิ่งที่ติดอยู่ คือมีสัตว์บุคคล
มีเราอยู่ เรามี เราไม่มี “เรามี” ก็เป็นสัสตทิวฏฐิ “เราไม่มี”
ก็เป็นอุจเจททิวฏฐิ ความจริงนั้น ความมีนั้นไม่มี ความไม่มี
ก็ไม่มี เรียบปฏิจจสมุปบาทหรือปฏิบัติให้เข้าใจ ก็เพียงเพื่อ
แก้ความเห็นผิดเท่านั้น

ต่อไป อีกพระสูตรหนึ่งนะครับ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสุข
ความทุกข์ คนโดยมาก ก็มักจะยุ่งเรื่องเวทนาอยู่ เราเป็นผู้เสพ
เราเป็นผู้เสวย เราเป็นผู้ทำกรรม เราได้รับผลของกรรมเออะแอะ
มากมาย อันนี้ก็เป็นความเห็นผิด ต้องฟังเรื่องปฏิจจสมุปบาท
เอาไปพิจารณาบ่อย ๆ ตัวตน ตัวเรา ของเรา จะได้ไม่เกิดขึ้น ที่
มันเกิดขึ้น ก็เพราะมันขำนาถนะ มันมีสัkkายทิวฏฐิอยู่ มัน
ยังไม่ดับ มรรคยังไม่เกิด มันก็เกิดขึ้นมาเรื่อย พอมันขึ้นบ่อย
เราก็เลยนึกว่ามันมีจริง ๆ ถ้าเรารู้จักแล้ว หัดพิจารณาดู ก็จะ

ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น เมื่อเข้าใจ ความไม่เข้าใจก็หายไป เมื่อเห็นถูก
ความเห็นผิดก็หายไป เท่านั้นแหละ

เหมือนมีแสงสว่าง ความมืดก็หายไป เท่านั้นเอง ไม่ต้อง
ไปยุ่งกับความมืด บางท่านก็มัว ๆ อยู่ ตัวตน ไม่ตัวตน ทำงดี
หันหน้าก็มีตัวตน หันหลังก็ไม่มีตัวตน มันยังง มัวไปหมด ฉะนั้น
พวกเราไม่ต้องยุ่งอะไรหรอก ฟังธรรมแล้วก็ไปพิจารณา ถ้า
พิจารณาก็เป็นตัวตน ไม่พิจารณาก็ตัวตนเหมือนกัน ทำงดี ก็
งแล้ว อย่างนี้ “ตัวเรา” “ของเรา” มันเกิดจากความเห็นผิด
เฉย ๆ ใ้เรา รู้จัก เราก็เห็นให้มันถูก จะเห็นถูก ก็ให้มีศรัทธา
ในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มาพิจารณาตาม ปฏิบัติตาม
พระพุทธเจ้า แสงสว่างมีขึ้นมา เข้าใจแล้ว จบเท่านั้น ไม่ต้องไปยุ่ง
กับอันนั้นอันนี้

พระสูตรนี้ ชื่อว่า ทิมพรุกขสูตร เนื้อหาจะคล้ายเดิม
เพียงแต่เอาเรื่องสุขทุกข์ มาเป็นมุมมองในการพิจารณา เมื่อก็
ก็เอาเรื่อง ความมี ความไม่มี ตอนนี้ก็เอาเรื่องสุขทุกข์ว่าใคร
เป็นคนทำ พอได้รับความสุข พวกเราก็มักจะนึกว่าเราเป็นคน
ทำมาเอง ถ้าได้รับความทุกข์นี้ ใครทำให้เราครับ คนอื่นทำให้
ถ้าสุขนี้ เราทำมาเองกับมือ อะไรดี ๆ นี้ เราทำมาเองทั้งนั้นแหละ
ที่เราได้มาฟังธรรม เป็นเพราะเราเคยสร้างบุญกุศลไว้แต่
อดีตชาติมานานมาแล้ว ก็ว่าไป ถ้าโดนด่าปุบปึง เป็นเพราะ

ใครครับ เป็นเพราะมัน เป็นเพราะไอ้หมอนั้น มีเราทำกับ เขาทำ มันมั่วไปเรื่อย **จริง ๆ มีเรา มีเขามั้ยครับ ไม่มีนะ เป็นแค่กระบวนการปฏิบัติสมุบาท** แต่ความเห็นของเราเนี่ย มันยังค้างอยู่ มันยังติดอยู่ อะไรดี ๆ นี้ มักจะว่าตัวเองเป็นคนทำ ถ้าเป็นสุข จะรู้สึกเหมือนเราทำกับมือเลย ถ้าเป็นทุกข์เนี่ย จะรู้สึกเหมือนคนอื่นทำ ไม่ใช่เรา เพราะว่าโดยความรู้สึกของเราเนี่ย เราชักความสุข ไข่ม้อย มันก็เอาเข้ามาใส่ตัวเรา พอเป็นทุกข์นี้ มันผลึกทิ้ง มันก็เลยดูเหมือนเป็นของชาวบ้าน ชาวบ้านทุกข์ ไม่เป็นไร เรื่อย่าทุกข์ก็แล้วกัน ชาวบ้านยากจนชั้นแค่นี้ ไม่มีข้าวจะกิน ไม่เป็นไร ขอเรายูบบนหอคอยงาช้างก็แล้วกัน มันเป็นอย่างนั้น คือกิเลสนั่นเอง มันเห็นติดอยู่ พอเข้าใจมั้ยครับ

ผมจะอ่านพระสูตรให้ฟัง ท่านก็ลองพิจารณาตามไป ใน ติมพรุกขสูตร คัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ข้อที่ ๑๘

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อันเป็น อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ปริพาชกชื่อ ติมพรุกขะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น
ติมพรุกขะ”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม
สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น
ติมพรุกขะ”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม
สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่น
กระทำให้ด้วยหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น
ติมพรุกขะ”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม
สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่
และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น
ติมพรุกขะ”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม
สุขและทุกข์ไม่มีหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ติมพรุกขะ สุขและ
ทุกข์ไม่มีก็มีใช่ สุขและทุกข์มีอยู่”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลถามว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นสุขและทุกข์หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ติมพรุกขะ เราไม่รู้เห็นสุขและทุกข์ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นสุขและทุกข์ โดยแท้”

ปริพาชกชื่อติมพรุกขะทูลว่า “เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ท่านพระโคตม สุขและทุกข์ไม่มีหรือ ท่านตรัสว่า ติมพรุกขะ สุขและทุกข์ไม่มี ก็มีใช่ สุขและทุกข์มีอยู่ เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นสุขและทุกข์หรือ ท่านตรัสว่า ติมพรุกขะ เราไม่รู้เห็นสุขและทุกข์ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็น

สุข และทุกข์โดยแท้ ขอท่านพระโคตมโปรดตรัสบอกสุข และทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ขอท่านพระโคตม โปรดแสดง สุขและทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เมื่อเบื้องต้นมีวาตะว่า นั้น เวทนา ผู้นั้นเสวยเวทนา แต่เราไม่กล่าวอย่างนี้ว่า สุขและทุกข์ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง เมื่อบุคคลถูกเวทนาเสียดแทงว่า เวทนาเป็นอย่างหนึ่ง บุคคลผู้เสวยเวทนาจึงอย่างหนึ่ง ทั้งเรา ไม่กล่าวอย่างนี้ว่า สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดย สายกลางว่า เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ... ความเกิดขึ้นแห่ง กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้”

อนึ่ง เพราะอวิชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขาร จึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่ง กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ทิมพุกขปริพาชก ได้กราบทูลว่า ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจน ไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจน ไพเราะยิ่งนัก ... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึง

ท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ
ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้้าพระองค์ข้้า เป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป้นต้นไปจนตลอดชีวิต

ติมพรุกขสูตรที่ ๘ จป^๕

อันนี้ก็เป้นเรื่องความสุขและทุกข์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
กระบวนกรปฏิจลสมุปบท ณะนั้น ไม่ว่าจะเป้นเรื่องกรรมก็ดี
เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสุขเรื่องทุกข์ ถ้าเข้าใจปฏิจลสมุปบทนี้
ก็จะมีสัมมาทิฏฐิที่ชัดเจน ไม่ต้องหลงผิดว่าเราทำ เรารับผล
หรือคนอื่นทำ เรามารับผล ไม่ต้องมีเราเป็นผู้ได้รับรางวัลหรือ
เป้นผู้ถูกลงโทษอะไร ไม่อย่างนั้นจะหลงอยู่ณะ อย่างบริพาชก
ท่านนี้ เป้นนักบวชนอกศาสนา ก็แน่นอนเขาก็เห็นผิด พวกเรา
ก็ไม่ควรจะเห็นผิดนะ ควรจะเข้าใจให้ชัดเจน ตอนนีเรื่องสุขกับ
ทุกข์ เขามาถามพระพุทเจ้าว่า “สุขกับทุกข์ตัวเองทำไ่มั้ย”
ไ่มั้ยครับท่าน สุขกับทุกข์เราทำเอง ไ่มั้ยครับ “อย่า
กล่าวอย่างนั้น” ถ้าบอกว่า “ไม่ใช่” ก็ผิด ถ้าบอกว่า “ใช่” ก็
ผิดนะครับ พอเข้าใจไ่มั้ยครับ ต้องตอบว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น
ก็สุขและทุกข์ มันเป้นเวทนา มันเกิดจากผัสสะงะ ไ่มันก็มีเรา
มีเขาค้างคาอยู่อย่างนั้น ทิฏฐิมันก็ไม่สะอาด ไม่บริสุทธ์สักที
มันเป้นอย่างนี้ พวกเราจึงต้องมีความชัดเจน ถ้าเราจะพูด

^๕ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๘/๓๐-๓๑.

ในแบบสมมติ ก็พูด มีเรา มีเขา ตามสบาย ตามสะดวก แต่
ความเห็นต้องมีความชัดเจน ความเห็นจะถูกชัดเจนก็เมื่อมี
สัมมาทิฐิ เห็นถูกต้องตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย เรา เขา
ผู้หญิง ผู้ชาย สัตว์ บุคคล มันเป็นสมมติเฉย ๆ สมมติที่ตั้งขึ้นมา
ตั้งขึ้นมาเพื่อเรียกขันธ์ ๕ เท่านั้น ไม่ใช่คนจะมีจริง ๆ ไม่ใช่เรา
จะมีจริง ๆ ไม่ใช่เขาจะมีจริง ๆ ถ้าเกิดมีเราเขาจริง ๆ ก็กลายเป็น
เป็นความเห็นผิด

เราก็เลยต้องชัดเจนเรื่องนี้ ต้องเห็นให้ตรงให้ถูกต้อง
ปริพาชกท่านนี้ ตอนแรกก็เห็นผิดว่า มีเรา มีเขาจริง ๆ ก็เลย
มาถามพระพุทธเจ้าว่า ตกลงมันอย่างไรแน่ สุขและทุกข์
เป็นสิ่งที่ตนเองกระทำหรือเปล่า ...อย่างกล่าวอย่างนั้น... ถ้า
อย่างนั้น สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำนะสิ ก็อย่างกล่าว
อย่างนั้น ถ้าอย่างนั้น สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย
และคนอื่นกระทำด้วย ทั้งสองอย่างรวมกันเลย อย่างกล่าวอย่างนั้น
เพราะจริง ๆ มีเรา มีคนอื่นมั้ยครับ ไม่มีเลย โดยประการทั้งปวง
น่าจะมึนนะ คนอื่นด่าเราเห็น ๆ อยู่ เราก็เป็นทุกข์อยู่ น่าจะ
มึนนะ มีมั้ยครับ อย่างกล่าวอย่างนั้น อย่าหลงทาง ห้ามหลงนะ
ต้องอย่างกล่าวอย่างนั้นไว้ก่อน ถ้าไม่อย่างนั้น ผิดเลย เป็นทิฐิ
เราเขาเป็นแค่ทิฐิเกิดขึ้น เกิดแล้วดับไหมครับ ดับ เรา เขา สัตว์
บุคคล เป็นแค่สมมติ มันไม่เกิด ไม่ดับหรือก ตัวความเห็นผิด

ก็คือทิวฐิ มั่นเกิดดับ ความเห็นผิดเกิดขึ้นมันก็มีเขาขึ้นมา พอความเห็นผิดหายไป เขาก็หายไปดับไป

ติมพรุกขปริพพาชกถาม ๔ คำถาม คำถามที่ ๑ คือ สุข หรือทุกข์ตนเองกระทำหรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น คำถามที่ ๒ สุขและทุกข์ เจ็บปวด ทรมานต่าง ๆ นานา คนอื่นทำให้ใช่ไหม อย่างกล่าวอย่างนั้น คำถามที่ ๓ สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตัวเองกระทำด้วยและคนอื่นกระทำให้ด้วยผสมกัน อย่างกล่าวอย่างนั้น คำถามที่ ๔ สุขและทุกข์นี้เกิดขึ้น ตัวเองก็ไม่ได้ทำ คนอื่นก็ไม่ได้ทำ ไข่ม้อย อย่างกล่าวอย่างนั้น จะมาบอกว่า ถ้ามันตัวเอง ก็ไม่ได้ทำ คนอื่นก็ไม่ได้ทำสิ ก็ผิดเหมือนกันอีก เพราะจริง ๆ ตัวเองคนอื่นเป็นแค่สมมติเฉย ๆ สรุปลงแล้ว คือคน สัตว์ ไม่มีจริง ของที่มีจริงก็คือทุกข์มันเกิดขึ้น **ทุกข์เมื่อเกิดย่อมเกิด ทุกข์เมื่อดับย่อมดับ** ที่มีจริงคือขั้น ๕ นั่นเอง

เรื่องเดิม แต่พูดให้ซับซ้อน คือให้เราารู้จักพิจารณา หลาย ๆ แ่งมุม จะได้มีความชัดเจน ถ้ามีความเห็นถูกแล้ว ก็ไม่งงหรือก นี่ ๔ คำถามแล้ว เขาก็เลยงง ๆ ว่า ตกลงแล้วสุข ทุกข์มันมีหรือเปล่า ถามอะไรก็บอกว่า อย่างกล่าวอย่างนั้นหมดเลย เพราะตั้งคำถามผิดนะ พอตั้งคำถามผิดนี้ไปตอบเนี่ย คนก็จะเข้าใจผิดไปเรื่อย เหมือนตั้งคำถามว่า สุขทุกข์นี้เราทำเองไข่ม้อย ถ้าตอบว่า ใช่ เราทำเอง ฉะนั้น อย่างจะมีความสุข

ต้องทำความดีนะ คนนี้เป็นอย่างไรครับ เขาเข้าใจผิดไปใหญ่ ทำบาป มันให้ผลเป็นทุกข์นะ ฉะนั้น อย่าทำ เขาก็เข้าใจผิดไปเลย นึกว่ามีตัวเขาตัวเราหนักขึ้นอีก อย่ากล่าวอย่างนั้น จึงเป็นคำตอบที่เหมาะสม

สุขทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น ถ้าอย่างนั้นสุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนเองทำเองก็ไม่ใช่ คนอื่นทำก็ไม่ใช่หรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น เขาก็เลยสงสัยว่า ถ้าอย่างนั้น สุขและทุกข์ไม่มีหรือ สุขและทุกข์มีไหมครับ มี มันเป็นสภาวะ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สุขและทุกข์ไม่มีก็ไม่ใช่ สุขและทุกข์มีอยู่ มีอยู่ ทำไม่ไม่ตอบละว่ามันเกิดจากอะไร แล้วพระองค์ไม่รู้หรือ เขาก็ถามพระพุทธเจ้าต่อไป ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นสุขและทุกข์หรือ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราไม่รู้เห็นสุขและทุกข์ ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นสุขและทุกข์โดยแท้ พระพุทธเจ้าของเรา นี้ รู้เห็นสุขและทุกข์โดยแท้เลยทีเดียวนะ เห็นสภาวะล้วน ๆ เลย ความสุข มีคนผู้แสวงหาความสุขมัยครับ ไม่มี ความทุกข์ มีคนผู้ได้รับความทุกข์มัย มีคนถูกลงทัณฑ์มัย ไม่มี พระองค์รู้โดยแท้เลย เวทนานั้นเองแสวงหาสุข เวทนานั้นเองแสวงหาทุกข์ ส่วนคนอื่นนี้ ส่วนใหญ่ไม่รู้ไม่แท้ พอรู้สุขก็มีคนได้รับความสุข มี

ผู้ได้รับผลประโยชน์ พอทุกข์ก็มีคนได้ถูกลงโทษ พวกนี้เห็นผิดอยู่ ผสมปนเปกันอยู่ มีทั้งสุขทุกข์ด้วย ผสมกับความเห็นผิดเข้ามาด้วย ส่วนของพระพุทธเจ้านี้ **สุขก็สุขล้วน ๆ เลย ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตน ปราศจากสัตว์ ว้างเปล่าจากสัตว์ เป็นเวทนาเท่านั้น ทุกข์ก็ทุกข์ล้วน ๆ ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตน เป็นเพียงสักแต่ว่าเวทนาขั้นเท่านั้น** เห็นขั้น เป็นของไม่เที่ยง เกิดเพราะเหตุปัจจัยอย่างไร พระองค์รู้ชัดเจน

ติมพรุกขปริพาชกยั้งงใหญ่ เลยถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าไปพูดว่า เราทำ เราเสวยผลเนี่ย อันนี้ก็กลายเป็น **สัสสตทิฏฐิ** เป็นความเห็นผิดไป ถ้าคนหนึ่งทำ อีกคนเสวยผล ก็เป็น **อุจเฉททิฏฐิ** เป็นความเห็นผิดไปหมดเลย พระองค์ไม่ได้เข้าไปในที่สุด ๒ อย่างเหล่านั้น พวกเราเอง ถ้ารู้สึกรู้ว่า เราเป็นคนเดียวกัน ทำกรรมเมื่ออดีตชาติแล้วมารับผลในชาตินี้ นี่ก็เป็นความเห็นผิดประเภท **สัสสตทิฏฐิ** หรือบางคนหนักกว่านั้นอีก ตัวเราในชาติที่แล้วเป็นคนละคนกับเราในชาตินี้ เราทำชาติที่แล้ว กรรมมันก็หาตัวเราเจอ ถึงแม้ว่าเราจะเปลี่ยนคนแล้ว เราไม่ใช่คนเดิมมันก็ยังหาตัวเราเจอ นี่ก็เห็นผิดเหมือนกัน ตกลงอันไหนถูก ปฏิจสนูปบาทนั้นถูก ไม่เข้าไป ๒ ข้างนี้ แสดงธรรมในท่ามกลางเท่านั้น เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย

วิญญานจึงมี สุขทุกข์นี้ก็คือเวทนา เวทนามีเพราะอะไรครับ เพราะผัสสะ มีคนมั้ย ...ไม่มี... เวทนามีไม่เที่ยง สุขก็ไม่เที่ยง ทุกข์ก็ไม่เที่ยง เกิดเพราะผัสสะ ผัสสะมีเพราะอะไร เพราะอายตนะ ล้วนไม่เที่ยงหมดเลย เพี้ยว ๆ เลย ไม่ได้มีเรา ไม่ได้มีคนอื่นเลย มันเป็นอย่างนี้ กรรมก็มีนะ มีกรรม มีการกระทำ มีเจตนา เกิดขึ้น มีคนทำมั้ย มีเราทำเองมั้ย ไม่มี หรือมีคนอื่นทำ อีกคนหนึ่งมันทำ เราเป็นคนรับผล ก็ไม่มีเช่นกัน

มีแต่กรรม มีแต่การกระทำ เป็นสังขาร เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน นามรูป อายตนะ ไหลมาเรื่อย หลัง ๆ มาเนี่ย พวกเราก็มักจะเอามาอธิบายกระโดดข้าม บางทีก็ทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย เช่นว่า ทำความดี ความชั่ว บุญ บาป นี่มันเป็นสังขารนะ สังขารนี้เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน พวกเราก็มักว่า ทำดีได้รับเป็นความสุข ทำชั่วได้รับเป็นความทุกข์ จริง ๆ สุขทุกข์นี้ไม่ได้เกิดจากกรรม สุขทุกข์เกิดจากอะไรครับ เกิดจากผัสสะ มันก็งดีเหมือนกัน เลียงงไปงมาอยู่ทุกวันนี้ คือมันไม่เข้าใจกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย เหมือนจะถูก แต่ยังติดอยู่เรื่อยทุกท่านก็เลยต้องเข้าใจดี ๆ **ความสุขเกิดขึ้นมาเพราะผัสสะ ไม่ใช่เพราะกรรม** กรรมทำแล้ว ก็แล้วไป ถ้าไม่มีผัสสะนอนไปสิ มีกรรมทำแล้วก็แล้วไป ไม่ลุกขึ้นมารับผัสสะ ได้รับเวทนามั้ย ก็ไม่ได้รับ

ฉะนั้น เหตุจริง ๆ ของเวทนาก็คือผัสสะ เหตุจริง ๆ ของสุข ก็คือผัสสะ เหตุจริง ๆ ของทุกข์ก็คือผัสสะ ไม่ใช่กรรม นี่พอเข้าใจมั๊ย หลายท่านก็มักจะพูด ทำดีได้รับความสุข ไข่ม้อย ทำชั่ว ได้รับความทุกข์ ก็คล้าย ๆ จะถูกนะ ก็ถูกอยู่ในระดับหนึ่ง แล้วมันถูกมั๊ย ต้องชำระความเห็นให้ชัดเจน ตัวที่จะชำระความเห็นได้ชัดเจน ก็คือความรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาท ถ้าเข้าใจครอบคลุมแล้ว ความเห็นผิดเรื่องตัวตนก็จะไม่มี เราก็ยังใช้สมมติเรื่องคนผู้หญิงผู้ชายได้ปกติ ความเห็นผิดไม่มี ส่วนองค์ปฏิจจสมุปบาท เราจะกระโดดข้ามบ้าง ถ้าเข้าใจตรงถูกต้องแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอะไร เช่น ทำดีแล้วก็จะได้รับเป็นความสุข หมายความว่า เราเข้าใจอยู่ว่ากรรมทำแล้ว จะเกิดวิญญาน นามรูป โลภะระบวนการมาจนเกิดผัสสะ มีเงื่อนไขอีกเยอะกว่าจะได้ความสุข ไม่ใช่ว่าทำกรรมเสร็จจะได้เลยนะ มีเงื่อนไขอีกเยอะมั๊ย เยอะนะ ต้องมีวิญญานมาเกิดที่เหมาะสม มีโน่น มีนี่ มีนั่น อีกเยอะทีเดียว เรียกว่ามันยังเป็นเหตุที่ไกลอยู่ ก็ใช้ได้เหมือนกัน แต่มันยังไกลอยู่ ถ้าใกล้ตัวหรือว่าตรงตัว ก็คือผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ส่วนอันนั้นยังไกลตัวมันอยู่ไกลตัว หมายถึงว่า มันอาจจะได้ก็ได้ ไม่ได้ก็ได้ ต้องรอเงื่อนไขอื่น ๆ อีกหลายตัวเลยทีเดียว ถ้าเข้าใจอย่างนี้ก็ไม่ผิดอะไร ฉะนั้น คำพูดนี้จึงยังบ่งชี้ไม่ได้ว่าถูกหรือผิด ต้องดูความเข้าใจตัวที่ผิดก็คือตัวไปยึดนั่นแหละ **ถ้ายึดว่าต้องอย่างนี้เท่านั้น**

**จริง อย่างอื่นไม่จริง ต้องอันนี้เท่านั้น อันนี้ผิดแล้ว เป็นทฤษฎี
นะครับ**

ในช่วงบ่ายวันนี้ ได้มาพูดเพิ่มเติม ให้ฟังเกี่ยวกับเรื่อง
ปรัชญาสมุปบาท ที่จะแก้ความเห็นผิด ฟังแล้ว พิจารณาตามแล้ว
จะได้เกิดเป็นสัมมาทฤษฎี เพราะว่าคนโดยมาก คือแทบทั้งหมด
ยกเว้นแต่พระอริยเจ้าเท่านั้นเองที่ไม่ยึดถือ ยกเว้นไม่ก็ท่าน
ก็คือท่านพระอริยเจ้าตั้งแต่ชั้นโสดาบันเป็นต้นไป ท่านไม่เห็นผิด
ส่วนนอกนั้น ก็ยึดกัน ยึดสุดชั่ว ๒ ข้าง ความมีกับความไม่มี
มีตัวตนกับไม่มีตัวตน ก็ทะเลาะกัน มีสัตว์กับไม่มีสัตว์ ก็
ทะเลาะกัน พระอรหันต์เกิดกับไม่เกิด ห่วงพระอรหันต์ ก็
ทะเลาะกัน มันเป็นอย่างนี้ มันยึดมันถือกัน มันวุ่น พวกปุถุชน
เราเนี่ย มันเหลือเกินนะ มันเป็นกิเลส ความเห็นผิด ความลังเล
สงสัยต่าง ๆ ถ้าเห็นตรงถูกต้องแล้ว ความสงสัยไม่มี คำถาม
มีไหมครับ คำถามไม่มี คำตอบก็ไม่ต้องมีเท่านั้นแหละ พอ
ไหวไหมอย่างนี้ ยังไงก็ต้องไปไหนวะ ต้องเห็นให้ชัดเจนถูกต้อง
เห็นความเกิดของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงแล้ว ความไม่มีก็ไม่เห็น
เห็นความดับของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ความมีก็ไม่เห็น ที่จะ
ไปยึดถือ “ไม่มี” หรือยึดถือ “มี” มันก็ไม่มีแล้ว ก็ไม่ต้องยึด
มีก็มีไป ก็มีของไม่เที่ยง ไม่มีก็มีไป ไม่มีเพราะมันดับ ก็ไม่เห็น
ต้องไปยึดอะไร ก็ไม่มีปัญหาอะไรกับความมีหรือความไม่มี
มันมีก็เมื่อมันมีเหตุ มันไม่มีก็เมื่อมันหมดเหตุ ทุกข์เมื่อเกิด

มันก็ย่อมเกิด ทุกข์เมื่อดับ มันก็ย่อมดับ **ก็ไม่เห็นจะมีอะไร มันก็มีทุกข์ มีของไม่เที่ยงนั่นเอง** นี่คือนิเวศธรรมในกิจจานุวัตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่านพระกัจจายนะ ผู้ที่มากถามเรื่องสัมมาทิฏฐิคืออะไร

ต่อมาอีกพระสูตรหนึ่ง ติมพรุทขสูตร พระองค์ทรงแสดงตอบคำถามแก่ติมพรุทขปริพาชก ซึ่งเป็นนักบวชนอกศาสนา เขามีความเห็นผิดเรื่องตัวเรื่องตน เอาความรู้สึกที่คนทั้งหลายพากันยึดถืออยู่มาเป็นหลัก พวกเราโดยมากที่ศึกษาธรรมใหม่ ๆ ก็มักจะเอาเรื่องพวกนี้มาเป็นคำถาม สุขทุกข์ใครทำให้ ถ้าหลงเชื่อเขา บางทีก็ทำตามเขา เช่น หนูเป็นทุกข์เหลือเกินนี่ เพราะอะไร เพราะคุณเคยทำนั่นทำนี่มา คุณทำมาเอง ดีฉันทำเอง ถ้าอย่างนั้น ทำอย่างไรละ อยู่ชดใช้กรรมไปเถอะ เป็นอย่างไรครับ เราก็อยู่ชดใช้กรรม ໓໓໓ ไปสิ อยู่ชดใช้กรรมไปเรื่อย หลายท่านก็เลยเป็นอย่างนี้ ดูเหมือนเป็นคนดีนะ เกิดมาเพื่อชดใช้กรรมไปอีกแล้ว เอาแล้วทีนี้ วัณอีกแล้ว เลยไม่รู้เรื่องกัน บางคนก็หลงไปอีกอย่างหนึ่ง เจ้ากรรมนายเวรทำให้ ต้องทำอะไรดี ก็ต้องไปขอขมาเจ้ากรรมนายเวร หรือไม่ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวรเขาบ้าง พออุทิศไปอุทิศมาก็ซังกงแล้วทีนี้ ถ้าเราอุทิศบุญไปให้แล้ว เจ้ากรรมนายเวรมีกำลังเยอะขึ้น เขาจะเล่นงานเราหนักขึ้นหรือเปล่า เอาแล้วทีนี้ เริ่มมั่วแล้ว ทั้งเราทำเอง ทั้งคนอื่นทำ

มั่วเลยทีนี้ ไปกันใหญ่เลย เลียงงกันใหญ่ เริ่มต้นจากความไม่รู้ มันก็เป็นชะอย่างนี้

ทุกท่านคงเคยได้ยินเรื่องพวกนี้อยู่บ้าง อันนี้ก็จะสับสน ต่อไปเรื่อย ๆ เพราะเป็นธรรมดาของทางโลกเขา พวกเราก็อ่า ไปยุ่งก็แล้วกัน ให้เข้ามาสู่พระรัตนตรัย เจริญมรรค มาพิจารณา ปฏิจจนุบาท ถ้าพิจารณาบ่อย ๆ เดียวตัวตนของเรา เขา มันก็จะหายไปเอง เพราะในปฏิจจนุบาทนี้ เป็นธรรมที่ สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีเรื่องตัวตนสัตว์บุคคลอะไรเลย เป็นความ เกิดขึ้นของกองทุกซ์ล้วน ๆ เป็นความดับไปของกองทุกซ์ล้วน ๆ ไม่มีคนผู้หญิงผู้ชาย ช่วยชำระทิฏฐิไป คือช่วยเสริมทำให้เกิด สัมมาทิฏฐิ เมื่อมีสัมมาทิฏฐิก็จะละมิจฉาทิฏฐินั่นเอง ช่วงบ่าย ก็อ่านให้ฟัง ๒ พระสูตรนะครั้บ

ต่อไป จะตอบคำถามท่านผู้เขียนถามมานะครั้บ

ถาม อาจารย์กล่าวว่าธรรมที่ควรละ คือ อวิชชาและ ภาวตัณหา แล้วส่วนของกามตัณหาและวิภวตัณหา ทำไม อาจารย์ไม่พูดถึงคะ

ตอบ อันนี้ไม่ใช่ผมพูดนะ พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ พระองค์แสดงระดับสูง เวลาแสดงธรรมระดับสูงนี้ จะมีกิเลส อยู่ ๒ ตัวที่ต้องละ คืออวิชชากับภาวตัณหา ผู้ที่จะละกิเลสได้หมด

ต้องเป็นพระอรหันต์ กามตัณหา พระอนาคามีก็ละได้แล้ว
วิภวตัณหาพระโสดาบันก็ละได้แล้ว พระโสดาบันละวิภวตัณหา
พระอนาคามีละกามตัณหา ส่วนตัณหาตัวที่เรียกว่าลึกที่สุด
ก็คือความติดใจในภพ ยินดีในการเกิด เกิดที่ดี ๆ ในพรหมโลก
ติดใจในความสุขสงบที่เกิดจากฌาน ลักษณะนี้ต้องพระอรหันต์
จึงจะละได้ คือภวตัณหากับอวิชชา ถ้าพูดแบบอริยสัจ พูดเป็น
ตัณหาตัวเดียว เป็นตัวนำไปสู่ภพต่าง ๆ แล้วค่อยแยกเป็น
ตัณหา ๓ อย่าง พระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นแก่กับผู้ฟัง

ถาม ธรรมชาติของพระพุทธรูปที่กล่าวว่างามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง และงามในเบื้องปลาย หมายความว่า
อย่างไรคะ

ตอบ อันนี้ก็สามารถพิจารณาได้หลายแง่มุม ตาม
พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงนั้นแหละ พระธรรม
เทศนานั้นสมบูรณ์ทั้งด้านอรรถและด้านพยัญชนะ หากเอา
วิธีการในพระสูตรนั้น ๆ มาอธิบาย เช่น พระองค์แสดงหัวข้อ
ในเบื้องต้นก่อน ก็มีความงดงามด้วยการตั้งหัวข้อ ทำให้ทราบ
ว่าจะทรงแสดงเรื่องอะไรบ้าง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อไปนี้เรา
จะแสดงเรื่องนี้ ๆ ก็ตั้งหัวข้อ ตั้งอุเทศขึ้นมาก่อน มีนิทาน
เรื่องราวความเป็นมาต่าง ๆ ตามความเหมาะสม นี่ก็เป็น
ความงามในเบื้องต้น บอกก่อนว่าจะแสดงอะไรบ้าง ต่อมา

ก็ขยายความในท่ามกลางตามหัวข้อที่ตั้งไว้ทุกหัวข้อไป ให้เข้าใจอย่างชัดเจนถูกต้อง ก็เป็นความงามในท่ามกลาง เมื่อขยายความจบเรียบร้อยแล้ว ทรงสรุปอีกครั้งหนึ่ง ก็เป็นความงามในที่สุดด้วยข้อสรุป หรือในคาถาหนึ่ง บาทแรกก็เป็นความงามในเบื้องต้น บาทที่สองกับบาทที่สาม เป็นความงามในท่ามกลาง บาทคาถาสุดท้าย เป็นความงามในที่สุด อย่างนี้เป็นต้น

ถ้าใช้เนื้อหาคำสอนมาอธิบาย ก็สามารถพิจารณาได้ เช่น งามในเบื้องต้นด้วยศีลเป็นต้น ศีลและข้อปฏิบัติที่ติงาม ผู้ปฏิบัติเบื้องต้น ต้องเป็นผู้สำรวมระวังด้วยศีล สำรวมกาย วาจาเรียบร้อย ควบคุมกายวาจาของตนเอง ก็ดูงดงามสวยงาม ในเบื้องต้น ต่อมา เมื่อปฏิบัติตามอริยมรรค จิตใจติงามขึ้น มีคุณธรรมเพิ่มขึ้น ตั้งมั่นเพิ่มขึ้น มีความสงบจากนิวรรณ์ นี้ก็งามในท่ามกลางด้วยสมาธิและคุณธรรมอื่น ๆ ที่เพิ่มพูน มีเมตตา กรุณาเป็นต้น ต่อมาอีก งามด้วยการมีปัญญาเห็นอริยสัจ เห็นเข้าใจความจริง เป็นความงามในที่สุด อันนี้อธิบายแบบ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเอาแบบสูงสุด มีพระนิพพานเป็นความงามในที่สุด ส่วนธรรมระดับอื่น ๆ ก็งามในเบื้องต้นและท่ามกลาง อธิบายได้ทั้งแบบพยัญชนะและแบบอรรถะ

ถาม ลักษณะการรู้สภาวะธรรม “ตามความเป็นจริง” เป็นอย่างไรครับ

ตอบ การเห็นตามความเป็นจริง ภาษาบาลี คือ **ยถาภูตํ** คือตามที่มีมันเป็น สภาวะธรรมเป็นอย่างไร ก็ให้เห็นตามที่มีมันเป็น มันเป็นอย่างใด ก็เห็นเป็นอย่างนั้น ทีนี้ การเห็นตามที่มีมันเป็นนี้ ก็มีหลายระดับ ถ้าโดยพื้นฐานของธรรมทั้งหลาย ทั้งปวง ถ้าเป็นพวกสังขตธรรม ก็มีรูปธรรมนามธรรม ให้เห็นรูปเป็นรูป เห็นนามเป็นนาม นี่มันก็เริ่มตามเป็นจริงแล้ว แต่ มันยังไม่จริงละเอียดที่สุด ความจริงเพิ่มขึ้นก็ต้องเห็นลักษณะสามัญของสิ่งนั้น ๆ รูปธรรมนั้น มันเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน นี่ก็จริงในลักษณะสามัญที่มีอยู่กับตัวมัน ก็เป็น ยถาภูตํ คือตามที่มีมันเป็นจริง เห็นรูปที่ไม่เที่ยงว่าเป็นรูปที่ไม่เที่ยง เห็นเวทนาที่ไม่เที่ยงว่าเป็นเวทนาที่ไม่เที่ยง ถ้าเห็นเวทนาเป็นเวทนาเฉย ๆ มันก็ยังไม่ตรงทีเดียว เพราะเวทนามันเป็นของไม่เที่ยงด้วย ให้เห็นเวทนาเป็นของไม่เที่ยง เห็นสัญญาที่ไม่เที่ยงว่าเป็นสัญญาที่ไม่เที่ยง เห็นสัญญาที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นสัญญาที่ไม่ใช่ตัวตน อันนี้ก็เป็นลักษณะแบบ ยถาภูตํ ทีนี้ สิ่งที่เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนนี้ มันยังเชื่อมโยงและอิงอาศัยสิ่งอื่น ๆ อิงอาศัยกันอยู่ เราก็เข้าใจ การอิงอาศัยของมันอยู่ ความรู้ตามเป็นจริงที่ครอบคลุมสมบูรณ์ คือความรู้ในแบบอริยสัจ ๔ ความเป็นจริงขั้นสูงสุด

ที่เรำต้องเข้าให้ถึง ขันธ ๕ มันเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกขั ไม่ใช่อัวตุน และมันเป็นสัจธรรม มันเป็นทุกขสัจ คือมันเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าไม่เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนี้ อย่างธำตุ ๔ นี้ ก็เป็นรูปขันธ เป็นทุกขสัจ เบื้องต้นก็ต้องเห็นว่าเป็นรูปเสียก่อน เป็นดิน ที่มีลักษณะแข็งกระด้าง เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกขั ไม่ใช่ัวตุน เป็นสิ่งที่อิงอาศัยเหตุปัจจย เกิดขึ้น ต่อมาก็เห็นว่า น้ำมันเป็นรูปขันธ เป็นสัจธรรมคือเป็นทุกขสัจ มาจบที่อริยสัจ ๔ อย่างนี้เป็นแบบ **ยถำภูตัม คือเห็นทุกขัว่าเป็นทุกขั ไม่เป็นอย่างอื่น** เห็นอุปำทานขันธว่าเป็นทุกขัตามที่มีมันเป็น

สมุทัยตามที่เป็นจริงก็คือตัณหา ตัณหานี้ก็เป็นนำมธรรมอย่างหนึ่ง เป็นของเกิดแล้วดับ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกขั ไม่ใช่ัวตุน เป็นสัจธรรม เป็นสมุทัยสัจ ไม่เป็นอย่างอื่น นิพพานก็เป็นนิโรธสัจตามที่มีมันเป็น อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามที่มีมันเป็นนั่นแหละ อันนี้คือตามที่มีมันเป็นจริง อุปำทานขันธ ๕ เป็นัวตุนทุกขั ตามที่มีมันเป็นจริง โดยมาก เรำก็จะเริ่มต้นจากการเห็นว่ามันเป็นรูปนาม เป็นขันธ ๕ ที่มีลักษณะ เป็นอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ นี้คือจุดเริ่มต้นของการเห็นตามความเป็นจริง สูงขึ้นมาก็เห็นเหตุปัจจยเงื่อนไขของมัน แล้วมันเป็นอย่างนั้นของมัน มันเป็นสัจธรรม ที่มีมันเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่นเลย มันเลยเป็น

สัจจะ คือมันเป็นความจริง มันไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น เป็นอริยสัจ อันนี้คือแบบเห็นตามเป็นจริงหลายระดับ ปัญญาที่เห็นก็ด้วยวิปัสสนาปัญญาและมคคปัญญา

ถาม ลักษณะอาการของตัณหา เป็นอย่างไรครับ

ตอบ ตัณหาเป็นความเพติดเพลินยินดีในอารมณ์ ยินดีอย่างยิ่งในภพหรือในอารมณ์นั้น ๆ เป็นความอยากได้ในผลอยากได้ในผลบางอย่าง คือการเจาะจงผลบางอย่างที่ตัวเองต้องการ เพื่อผลประโยชน์แก่ตน อาการของเจาะจงผล เช่น ฟังธรรมก็อยากจะได้เข้าใจเท่านั้น ฟังน้อย ๆ แต่เข้าใจเยอะ ๆ ไปโรงพยาบาลก็อยากจะได้หายเท่านั้น ทานอาหารก็อยากจะได้อร่อยเท่านั้น ต้องการให้คนอื่นพูดถูกใจเท่านั้น เดินจงกรมก็ต้องการสงบเท่านั้น ทำธุรกิจก็อยากรวยเท่านั้น คือมันเจาะจงผลการลือกผล ลือกเป้า ลือกสเป็ก **จะเอาอันนี้ ๆ ยินดีเฉพาะอันนี้ ๆ อาการของตัณหามันจะขึ้นอยู่กับผล และลือกผลตามที่ตนต้องการ** ถ้าไม่ได้ตามที่ตนต้องการก็จะมีอาการผลักไล่ไล่ส่งหรือว่าหาวิธีที่จะเอามันโยนทิ้งไป พอได้ของที่ตนต้องการ ก็จะมีรู้สึกเพลินพอใจ ถ้าไม่ได้ของที่ตนต้องการ ก็จะมีอาการกระทบกระถัง ทั้ง ๒ อย่าง ทั้งเพติดเพลินพอใจและกระทบกระถัง มันก็เป็นลูกของตัณหาทั้งนั้นแหละ เริ่มต้นมันมาจากการ

จ้องจะเอาอันนั้นอันนี้ก่อน รักสุข เกลียดทุกข์ เพลินยินดี
ในความสุข ออกอาการเป็นไม่นอนดีในความทุกข์ ลือกให้เกิด
อันนี้ ๆ ที่ตนต้องการก่อน พอได้ของที่ต้องการก็เพลิน พอ
ไม่ได้ของที่ต้องการก็ผลึก แล้วก็ไปหาที่เพลินต่อไป ฉะนั้น
อะไรที่ดูเหมือนขัดใจเรา จริง ๆ คือตัณhamันลือกมาก่อนหน้า
นั้นแล้ว มันก็เลยเหมือนขัดแย้งกัน ความเป็นจริงคือสัจธรรม
ความต้องการคือตัณหา มันไม่ลงรอยกัน

ช่วงบ่ายก็ได้บรรยายหลักธรรม และตอบปัญหาที่
พอสมควรนะครับ คงพอสมควรแก่เวลาเท่านั้นะครับ อนุโมทนา
ทุกท่านครับ

วิธีเห็นเพื่อให้อาสาะหมดไป

วันอังคารที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

กราบคุณแม่ชีนะครับ

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ก็เป็นช่วงเย็นของวันที่ ๒ ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม
คอร์สนี้ชื่อคอร์สว่า “ปฏิจจสมุปปาทภาคปฏิบัติ” ปฏิจจสมุปปาท
เป็นอารมณ์ทางด้านปัญญาชั้นสูง ที่นี้ มีคำว่า “ภาคปฏิบัติ”
ประกอบเข้ามาด้วย ก็คือเพื่อจะให้เห็นความจริง ในแบบ
ปฏิจจสมุปปาทนี้แหละ แต่ให้หยั่งลงสู่ภาคปฏิบัติ คือ หยั่งลง
สู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ปฏิจจสมุปปาทฝ่ายนิโรธวาระ โพรธิปักขีย
ธรรมทั้งหมดนี้เป็นปฏิจจสมุปปาทฝ่ายนิโรธวาระนั่นเอง
เอามาจัดเป็นทาน ศีล ภาวนา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญาก็ได้
ถ้าเข้าใจโดยถูกต้องก็จะเป็นปฏิจจสมุปปาทฝ่ายนิโรธวาระ
เป็นมรรค เป็นหนทางเพื่อที่จะทำให้แจ้งพระนิพพาน ซึ่งเป็น
ภาวะที่ดับเหตุปัจจัยทุกอย่าง พระนิพพานเป็นอสังขตะ
เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

แต่การที่เราจะเข้าถึงตรงนี้ได้ ก็ต้องเข้าใจฝ่ายสังขตะเสียก่อน เพราะพวกเรานี้ อยู่ฝ่ายสังขตะ แต่ก็ต้องเน้นไปเห็นความดับของสังขตะ ที่นี้ จะเห็นความดับได้ ก็ต้องเก่งในด้านเห็นความเกิดและความดับของมัน เห็นเกิดและเห็นดับ จะเห็นเกิดเห็นดับ ต้องรู้ตัวมันเสียก่อน ฝ่ายสังขตะก็คือรูปธรรมนามธรรม ชั้นที่ ๕ ในคอร์สนี้ พูดมากสักหน่อย เพราะเป็นหลักธรรมที่ยาก เป็นหลักธรรมที่จะก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิก็จะเกิดจากเงื่อนไข คือ การฟังธรรม เป็นปรโตโฆสะ เสียงจากผู้อื่น คือเสียงจากพระพุทธรเจ้า อีกส่วนหนึ่ง ก็คือ โยนิโสমনสิการ ต้องเอาไปกระทำไว้ในใจ ไปใส่ไว้ในใจบ่อย ๆ จนมันเกิดเป็นความรู้ ตกผลึกนั่นเอง ตกผลึกเป็นความรู้ เป็นความชัดเจน เป็นความเห็นที่ตรงที่ถูกต้อง เรียกว่าเป็น **สัมมาทิฐิ** ที่นี้ ในเมื่อเป็นสัมมาทิฐิระดับสูง ธรรมพื้นฐานต้องดี สติสัมปชัญญะก็ต้องดี สมาธิก็ต้องมีพอสมควร ทุกท่านก็อย่าลืมหากันปฏิบัติ ผมก็มีหน้าที่บรรยายให้พอเข้าใจนะครับ

สำหรับในช่วงบ่าย ก็ได้บรรยายให้ฟังเกี่ยวกับคนทั้งหลายที่เขายังมีความเห็นผิด เป็นสักกายทิฐิอยู่ พูดว่ามันยังอยู่นี้ จริง ๆ มันก็ไม่ได้ยังอยู่แบบถาวร ก็เลสยังอยู่ก็เพราะว่ายังไม่เกิด **สัมมาทิฐิที่เป็นมรรคขึ้นมาล้างมันออกไป** เลยเหมือนยังคาอยู่ ก็เลสทุกอย่างก็ไม่ได้คาอยู่ ถ้าใครเห็นว่ากิเลสยังคาอยู่ในจิต นอนนิ่งอยู่ในจิตเรา นี่ก็คือเป็นความเห็นผิดอย่างหนึ่ง

สักกายทิฐิก็เป็นของเกิดดับเช่นเดียวกัน พวกเราที่ต้องรู้จัก
 ความเห็นผิด เช่น เดินไปส่องกระจก เห็นหน้าตัวเองโผล่มา
 ก็เห็นรูปว่าเป็นตน เห็นเราโผล่มา จริง ๆ ตัวเราก็ไม่ได้มี
 ตัวนี้คือความเห็นผิด ความเห็นผิดนี้ ถ้าว่าโดยองค์ธรรม
 ปฏิจาสมุปาทน มันก็เป็นอุปาทาน มันเกิดจากตัณหา ตัณหา
 เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานมี ๔ ได้แก่ กามุปาทาน
 ทิฏฐุปาทาน สีสัพพตูปาทาน และอัตตวาหุุปาทาน ความเห็นผิด
 ในวาทะว่าตัวตนนี้ ก็คืออัตตวาหุุปาทาน เป็นสิ่งที่เกิดมาจาก
 ตัณหา ตัณหาเกิดมาจากอะไรครับ เกิดมาจากเวทนา เวทนา
 เกิดมาจากอะไรครับ เกิดมาจากผัสสะ ผัสสะเกิดมาจากอะไรครับ
 เกิดมาจากอายตนะ สภาวะทั้งหมดทั้งหมดล้วนไม่เที่ยง

ทิฐิที่เห็นรูปว่าเป็นตัวตน นี่เป็นอุปาทาน เป็นอัตตวาหุ
 ปาทาน เป็นสิ่งปรุงแต่งขึ้นมาจากตัณหา ทีนี้ ตัณหาเที่ยงไหม
 ไม่เที่ยง ตัณหาเกิดจากเวทนา เวทนาเที่ยงไหม ไม่เที่ยง เวทนา
 เกิดจากผัสสะ ผัสสะเที่ยงไหม ไม่เที่ยง ที่ยังมีตัวมีตนโผล่ขึ้นมา
 อย่างนี้ได้ ก็เพราะยังไม่เห็นอริยสัจ ๔ ยังไม่เป็นพระโสดาบัน
 คือยังมีอวิชชาอยู่ อวิชชาเที่ยงไหม ไม่เที่ยง ความเห็นผิดว่า
 มีตัวตนมันก็เป็นเพียงของไม่เที่ยง เพราะเกิดจากของไม่เที่ยง
 ฉะนั้น ตัวตนมันจะเที่ยงได้ไหม มันก็เป็นไปไม่ได้ เป็นสิ่งที่เกิด
 จากความเห็นผิดเท่านั้นเอง ความเห็นรูปว่าเป็นตัวตนนี้ เรา
 ก็ต้องรู้จักว่านี่คือทิฐิ เป็นสิ่งที่เป็นของไม่เที่ยง เพื่อให้เห็น

ชัดว่ามันไม่เที่ยงจริง ๆ เราก็เลยต้องชำระล้าง ล้างมันด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ใช้หลักของปฏิจางสมุปบาทมาพิจารณา เพื่อจะให้เกิดเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อเกิดเป็นสัมมาทิฐิแล้ว จึงจะล้างหรือลบมิจฉาทิฐิออกไปได้ ไม่อย่างนั้น มันก็ลบไม่ได้ นะ ก็เห็นเป็นตัวเราไหลมาเรื่อย อันนี้เป็นความเห็นผิด มันไม่ได้เป็นตัวเราไหลมาตลอดนะ มันไหลมาตามความเห็นผิด

พวกสักกายทิฐินี้ หลายท่านก็คงรู้ว่า มี ๒๐ อย่างใช้ไหม มืออยู่เรื่อย เห็นรูปว่าเป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป เห็นเรามีหน้าตาดีหน้าตาไม่ดี อย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้คืออะไรครับ อันนี้คือสักกายทิฐิ คือความเห็นผิด คืออัตตวาหุ ปาทาน เป็นสังขารปรุงขึ้น มันปรุงขึ้นมาจากตัณหา ตัณหา มาจากเวทนา เวทนาจากผัสสะ และที่มันปรุงอย่างนี้ขึ้นมาได้ เป็นเพราะยังมีอวิชชา คือยังไม่รู้อริยสัจ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผมพูดมาทั้งหมดนี้ มันเที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง ฉะนั้น เรามีรูปร่างหน้าตาอย่างนั้นอย่างนี้ มันจะเที่ยงไหม ไม่เที่ยง เพราะเป็นแค่ความเห็นขึ้นมาจากทิฐิเท่านั้นเอง ทุกท่านก็เลยต้องรู้จักอย่างนี้ ต้องให้เห็นความจริงอันนี้ เห็นรูปว่าเป็นตน เห็นตนว่ามีรูป เห็นรูปอยู่ในตน เห็นตนอยู่ในรูป ก็เป็นความเห็นผิดเหมือนกัน นั่นแหละ

ตน ๆ ในที่นี้ ก็คือยึดขั้นขั้นนั้น ๆ หรือขั้นธ้ออื่น ๆ เช่น เห็น
 รูปว่าเป็นตัวตน ก็ยึดเอารูปเป็นตัวตนเลย บางคนก็เอาจิตเป็น
 ตัวตน และจิตที่เป็นตัวตนนี้ไปสิงอยู่ในรูป เห็นตนอยู่ในรูป
 เป็นความเห็นผิด ความเห็นผิดนี้เที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง ไม่เที่ยง
 เพราะอะไร เพราะมันเกิดจากตัณหา ตัณหาเที่ยงไหม ไม่เที่ยง
 ของที่เกิดจากของไม่เที่ยง มันจะเที่ยงได้อย่างไร ตัณหามันก็
 เกิดจากเวทนา เกิดจากผัสสะ เกิดจากโณน นี นัน ที่ไม่เที่ยง
 ตอนนอนหลับ มีเราอยู่ในรูปบ้างไหม ไม่มี มันมีตอนไหนครับ
 มีตอนตื่นขึ้นมากกระทบกับผัสสะ ซึ่งล้วนเป็นของไม่เที่ยง ฉะนั้น
 ตัวเราจะเที่ยงได้ไหม ไม่ได้เลย ตัวตน ตัวเรานี่ เป็นสมมติ
 ที่ขึ้นมาจากความเห็นผิดเท่านั้นเอง ความเห็นผิดก็ไม่เที่ยง
 ความยึดติดสมมติ ก็เลยพลอยไม่เที่ยงไปด้วย ด้านเวทนามก็
 เหมือนกัน เห็นเวทนาว่าเป็นตน เป็นเราเจ็บ เป็นเราปวด เป็น
 เราสวย เป็นเราอร่อย เป็นเรานั้น เป็นเรานี่ เป็นเราสุข เป็นเรา
 ทุกข์ สุขทุกข์นั้นเป็นเวทนา เห็นเป็นเราสุข ก็เป็นความเห็นผิด
 ความเห็นผิดอันนี้เที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง เห็นไหม มันก็เกิด
 จากตัณหา ทำไมจะต้องพิจารณาให้ลึกลงไปด้วย ก็เพื่อจะ
 แก่ความเห็นผิดเท่านั้นเอง ไม่งั้นความเห็นผิดมันยังอยู่ นึกว่า
 มีเราอยู่เรื่อย ทั้ง ๆ ที่ก็ฟังมาว่าไม่มีตัวตนนะ พอมันยังไม่เห็น
 ความจริง ยังไม่เกิดสัมมาทิฐิ มิจฉาทิฐิมันก็เลยเหมือนกับ
 มีอยู่ แต่จริง ๆ มิจฉาทิฐิมันอยู่ไหม มันก็ไม่อยู่เหมือนกัน มันก็
 เกิดดับเหมือนกัน แต่เหมือนมันคาอยู่ พวกเราก็เลยเหมือนกับ

มีเรื่องตัวตนคาอยู่ ยังคาใจอยู่ใหม่ครับ มีตัวตนอยู่ใหม่ครับ บางท่านรู้สึกเหมือนมืออยู่นะคะ ลองไปนอนหลับดูสิ มันจะเหลืออะไรไหม มันไม่เหลือทั้งนั้นแหละ มันเกิดจากผัสสะ แล้วผัสสะนั้น มันเป็นอวิชชาสัมผัส ยังไม่เห็นอริสัจ ๔ เท่านั้นเอง มันเป็นอย่างนั้น

ทีนี้ แม้แต่อวิชชาก็ไม่เที่ยง ผัสสะก็ไม่เที่ยง เวทนาก็ไม่เที่ยง ตัณหาก็ไม่เที่ยง ตัวทิวฏฐิความเห็นผิดจะเที่ยงใหม่ ก็ไม่เที่ยง ความเห็นว่าเป็นคน เห็นผู้ชายเดินมา ความเห็นนี้เป็นของไม่เที่ยง มันเกิดจากอะไรครับ เกิดจากตัณหา เกิดจากเวทนา เกิดจากผัสสะ ผัสสะมันไม่เที่ยง คนผู้หญิง ผู้ชายที่เราเห็นนั้นมันจะเที่ยงได้ไหม ก็ยังไม่ได้ใหญ่เลย แต่พวกเราเวลาเห็นนี่นะ เห็นคนนั้นเหมือนกับเที่ยงเลยนะ คนเดิมเลยนะ ผัสสะอันเดิมใหม่ ผัสสะก็คนละอัน ผัสสะเมื่อวานดับไปแล้ว ผัสสะวันนี้ก็วันนี้ แต่มันเกิดคล้าย ๆ เดิม มันเป็นอันเดิมใหม่ คนละอันกัน จักขุวิญญาณก็คนละอันกัน สภาวะอะไรก็คนละอันกัน คนนี้จะเป็นคนเดิมได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่เราเห็นว่าเป็นคนเดิม มันคือความเห็นผิดอยู่ คนเดิมยังคาอยู่ ยังไม่เห็นว่าเป็นคนใหม่ เพราะยังไม่เห็นว่าคนนี้เป็นคนใหม่ ถ้าเมื่อไรเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ คนเก่าหายไปหรือยัง หายไปเลย ตอนมันมีสัมมาทิฏฐิ

ทุกท่านก็เลยต้องใหม่อยู่เสมอ ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แม้แต่ท่านมองเห็นผมอยู่ตอนนี้ วิญญาณเดิมใหม่ที่มองเห็น ใช้วิญญาณตอนบ่ายใหม่ ไม่ใช่ ฉะนั้น ผมจะเป็นคนเดิมได้ใหม่ ไม่ได้ เพราะวิญญาณที่มองเห็นเป็นคนละวิญญาณแล้ว จะเห็นคนเดิมได้ใหม่ ถ้าเป็นคนเดิมก็ต้องเอาวิญญาณดวงเดิมลุกขึ้นมามองเห็นสิ มันดับไปหมดแล้ว มันจะเป็นคนเดิมทำไมล่ะ แต่ดูเหมือนเดิมอยู่นะคะ เป็นไงล่ะ มันเห็นผิด ทำไมเห็นผิดอยู่ ยังเห็นว่าเป็นคนเดิมอยู่ มันไม่เห็นว่าเป็นคนใหม่ ทุกท่านจึงต้องเห็นผมเป็นคนใหม่ เห็นเป็นคนใหม่บ้างหรือยังครับ ยังเลยหรือ หากยังไม่เห็นเป็นคนใหม่ งั้นก็ต้องเก่าไปก่อน มันหลงอยู่เห็นมัย พวกเราก็ใหม่จนขี้เกียจจะใหม่แล้ว แต่ก็เก่าอยู่นั้นแหละ นี่มันความเห็นเก่า มันเป็นกิเลสเห็นใหม่ ทั้ง ๆ ที่จักขุวิญญาณก็ดวงใหม่ รูปอันใหม่ใหม่ครับ ก็อันใหม่ อะไรก็ใหม่หมดเลย แต่เห็นเป็นคนเก่า กิเลสตัวใหม่หรือตัวเก่าครับ กิเลสก็ตัวใหม่ ความเห็นผิดตัวเก่าดับไปหรือยังครับ ดับไปแล้ว ตอนนี้เห็นความเห็นผิดตัวใหม่ใหม่ครับ ตัวใหม่แล้ว แต่ยังเหมือนเดิมอยู่นะ มันอาการคล้าย ๆ เดิม แต่มันไม่มีอันไหนเป็นอันเดิม เวลาที่เปลี่ยนไปแล้ว มันจะอันเดิมได้ใหม่ ไม่ได้ อันเก่าก็ต้องเป็นอดีตไปสิ เกิดแล้วก็ดับแล้ว ส่วนอันปัจจุบันก็เป็นปัจจุบันไปสิใช่ไหม ถึงแม้มันจะเหมือนกัน ยังไงมันก็ไม่ใช่อันเดียวกัน เพราะคนละเวลากัน คนละเงื่อนไข คนละบรรยากาศ ถ้า

พิจารณาถีก ๆ แหวมคมแล้ว ก็ให้เห็นชัดว่ามันไม่ใช่อันเดิม พอเข้าใจไหมครับ

ทุกท่านเลยต้องหัดพิจารณาบ่อย ๆ ไม่งั้นมันก็จะไม่เกิด ปัญญา พอไม่เกิดปัญญา มันก็จะงง ๆ อยู่ อันเก่าคาอยู่อย่างนั้น ทั้ง ๆ ที่อะไรก็เปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว วิญญาณก็อันใหม่ ผัสสะก็อันใหม่ อะไร ๆ ก็ใหม่หมดแล้ว แต่ยังเก่าคาอยู่เลย ความเห็นผิดก็ไม่ใช่อันเก่า ความเห็นผิดอันเก่า เกิดแล้วก็ดับไปแล้ว แต่นี่เป็นความเห็นผิดอันใหม่เกิดขึ้น ที่ยังมีความเห็นผิดอย่างนี้ เกิดอยู่ได้ ก็เพราะยังไม่เห็นอริยสัจ ๔ คือยังมีอวิชชาอยู่ ยังไม่รู้ อริยสัจ ๔ เลยมีอวิชชาสัมพันธ์ ดูเหมือนว่าอวิชชาก็เป็นของเก่า คาอยู่สี่ใช้ใหม่ ก็ไม่ใช่อีกเหมือนกัน อวิชชาเกิดแล้วก็ดับไป อวิชชาตอนนี้ก็เป็นอวิชชาอันใหม่อีกเหมือนกัน **สรุปมีอันเก่า บ้างใหม่ ไม่มีเลย** มีแต่หลงละมั้งแบบเก่า ๆ หลงมันอันเก่า ใหมครับ ไม่เก่า ก็อันใหม่เหมือนกัน ตกลงมีอันไหนเก่าบ้าง ไม่มีสักอย่างเดียว พอเข้าใจไหมครับ

ท่าไม่งงอย่างนี้ นี่ความเห็นของพวกเรา ไม่ไหลไปตาม กระแสแห่งเหตุปัจจัย มันเป็นอย่างนี้ กระแสมันไปตั้งนานแล้ว ยังจะคาอยู่ที่เดิมอยู่เลย น้ำไหลไปถึงไหนต่อไหนแล้ว แต่ยังคงคาอยู่ที่เดิมอยู่เลย ความเห็นผิดมันเป็นอย่างนี้ ความเห็นผิดก็เป็นของไม่เที่ยง เราก็เลยต้องพิจารณา ความเห็นผิดว่าเที่ยงนี้

มันไม่เที่ยง ความเห็นผิดว่าเที่ยง มันเที่ยงไหม ไม่เที่ยง
ความเห็นผิดว่าเที่ยงก็ไม่เที่ยงนะ ของเที่ยงจะมีบ้างไหม มัน
เป็นไปไม่ได้หรอก ขนาดความเห็นผิดว่าเที่ยง มันยังไม่เที่ยงเลย
เพราะเพิ่งเห็นผิดว่าเที่ยงตอนตื่นขึ้น ตอนหลับยังมีเห็นผิดว่า
เที่ยงไหม ไม่มี ตอนตื่นขึ้นมา ค่อยเห็นผิดว่าเที่ยง พอไปหลับ
อีกที ก็หายไปแล้ว

ฉะนั้น **สิ่งที่เที่ยงในโลกนี้จึงมีไม่ได้** เพราะขนาดความ
เห็นผิดว่าเที่ยงยังไม่เที่ยงเลย ความเห็นผิดว่าขาดสูญก็ไม่เที่ยง
ความสงสัย โน่น นี่ นั่น อะไรต่อมิอะไรต่าง ๆ นี้ ก็ล้วนเป็นของ
ไม่เที่ยงทั้งนั้น แต่พวกเราก็กังสงสัยอยู่นะ และสงสัยเรื่อง
เดิม ๆ ด้วย จริง ๆ อันเดิมไหมครับ ไม่อันเดิม คนละอันกัน อันเก่า
ก็เกิดแล้วดับแล้ว ทีนี้ เพื่อจะรู้ว่าอันเก่าเกิดแล้วดับแล้วนี้
พวกเราก็กเลยต้องพิจารณาไปที่เหตุปัจจัยให้ดี ๆ ในช่วงเย็นวันนี้
จะอ่านพระสูตรหนึ่งให้ฟังชื่อว่าปาลิเลยสูตร เกี่ยวกับเรื่องการ
พิจารณาทฤษฎีต่าง ๆ ว่าจะพิจารณาอย่างไร

ความเห็นผิดที่เป็นสักกายทฤษฎี มี ๒๐ อย่าง คงจำกันได้นะ
จำได้ไหม ในขั้น ๕ ขั้นละ ๔ ในรูปขั้นก็มี ๔ เห็นรูปว่าเป็นตน
เห็นตนว่ามีรูป เห็นรูปอยู่ในตน เห็นตนอยู่ในรูป ถ้าเห็นรูปว่า
เป็นตนนี่ คือเอารูปขั้นเป็นตัวตนเลย ถ้าเห็นขั้นอื่นเป็นตน ก็
เห็นตนมีรูป เห็นรูปอยู่ในตน เห็นตนในรูป เอาขั้นอื่นมาเป็น

ตัวตน และชั้นอื่นมีรูป หรือชั้นอื่นมาอยู่ในรูป หรือรูปไปอยู่ในชั้นอื่นอย่างนี้ ด้านเวทนา เห็นเวทนาว่าเป็นตน อันนี้ก็เอาเวทนาเป็นตัวตนเลย ถ้าเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาอยู่ในตน เห็นตนอยู่ในเวทนา อันนี้ก็เอาชั้นอื่นเป็นตัวตน และชั้นอื่นก็มามีเวทนา เช่น เอารูปชั้นเป็นตัวตน เป็นตัวเรา และเราก็มีความรู้สึกอยู่ภายใน หรือเอาวิญญาณเป็นตัวตน แล้ววิญญาณนี้ ก็มีความรู้สึก

สรุปแล้ว ความเห็นเหล่านี้ ก็ล้วนเห็นผิดในชั้น ๕ ทั้งนั้นแหละ สลับกันไปสลับกันมาจนถึงวิญญาณ เห็นวิญญาณว่าเป็นตัวตน อันนี้เอาวิญญาณชั้นเป็นตัวตนเลย เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณอยู่ในตน เห็นตนอยู่ในวิญญาณ อันนี้ก็เอาชั้นอื่นเป็นตัวตน และตัวตนนั้นมีวิญญาณ หรือตัวตนอยู่ในวิญญาณ หรือวิญญาณไปอยู่ในตัวตนนั้น เช่น เห็นรูปเป็นตัวตน วิญญาณก็มาอยู่ในตัวตน อย่างนี้เป็นต้น เรามีการมองเห็น การมองเห็นนี้ก็เป็นวิญญาณ มีตัวเราอีกตัวหนึ่งก็คือชั้นอื่นนั่นแหละเป็นตัวเรา ส่วนตัวเราไม่มีวิญญาณอย่างนี้ แต่ความเป็นจริงทั้งหมดทั้งหมดนั้น มีตัวตน มีตัวเรา ของเราอะไรไหมครับ ไม่มี ที่มีจริง ๆ นั้น คือมีแต่ชั้น ๕

ทำไมจึงดูเหมือนว่า มีตัวเราคาอยู่เรื่อย ทั้ง ๆ ที่มีแต่ชั้น ๕ ที่เป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่า เรายังไม่เห็นความดับของความเห็นผิด

ที่ว่า มีตัวเรา มีเรา เรามีวิญญาณ วิญญาณอยู่ในเรา อันนี้เป็น
 ความเห็นผิด ความเห็นผิดเกิดแล้วดับไหมครับ เกิดแล้วดับ
 เราจะต้องเห็น ตอนมันเกิดนี่ เราเห็นอยู่แล้วแหละ พอมีตัวตน
 ขึ้นมาปุ๊บ แสดงว่ามันเกิดแล้ว เราเห็นตัวตนหายมัยครับ ไม่เห็น
 คือเราไม่เห็นมันดับ ฉะนั้น ทุกคนจะต้องเห็นมันดับ ต้องเห็น
 ความเห็นผิดมันดับ ทีนี้ จะให้มันดับสนิท ต้องเห็นถึงปัจจัย
 ของมัน มันต้องดับสนิทแน่นอน เพราะขนาดปัจจัยมันยังไม่
 เที่ยงเลยใช่ไหม ปัจจัยมันยังดับ ตัวมันจะต้องดับไหม ดับ
 แน่แน่นอนเลย เหมือนพวกเราเป็นลูกของพ่อแม่ พ่อแม่ยังรู้จัก
 ตายเลย เราจะเหลือไหมครับ ไม่เหลืออย่างแน่นอน ถ้ายัง
 เหลืออยู่ เราก็พิจารณาจนถึงปุ่ถึงทวดเลย ก็เราเป็นลูกของ
 พ่อแม่ พ่อแม่รู้จักตาย ปู่ย่าตายายรู้จักตายไหมครับ รู้จักตาย
 บรรพบุรุษตายหรือยังครับ ตายหมดแล้ว ฉะนั้น เราไม่เหลือ
 แน่แน่นอน เอาขนาดนั้น เพราะถ้าเราตายคนเดียว บางทีมันไม่ยอม
 เราก็ต้องเอาพ่อแม่ตายด้วย เราจะได้ตายจริง ๆ สักทีหนึ่ง แค
 พ่อแม่ตายมันไม่ยอม มันต้องให้ปู่ย่าตายายบรรพบุรุษตาย
 เรียบหมด พอทุกคนตายเรียบหมด ตัวเองจะเป็นไฉนครับ มันก็
 ต้องตายเหมือนกันสินีนี้ มันจะเหลืออะไรละทีนี้ ไม่เหลือซาก
 แน่แน่นอนเลยอย่างนี้ ดับสนิทเลย เข้าใจไหม ทุกคนจะต้องทำ
 อย่างนี้ ก็ต้องดูแลทุกคน จะต้องพิจารณาเยอะมากไหม อันนี้
 ไม่เกี่ยว เกี่ยวกับว่า ละความเห็นผิดได้ไหมนั่นเอง

บางท่านก็ไมยอมพิจารณาอะไร แล้วยกัเห็นผิดคคอยู่
อย่งนั้น ไมเห็นความดับของมันสักที จะต้องเห็นความดับ ถ้าม
มีตัวตนขึ้นมค นี่คคความเห็นผิดเกิดขึ้น เมื่อไรเรคโดนด้าบูป
กระทบขึ้นมค มีตัวเรคโดนด้า อนันนี้แสดงวคความเห็นผิดเกิดขึ้น
ต้องดูตัวเรคที่ถูกด้านี้หคยเจียบไปเลย มันจะเจียบตอนไหนคร้บ
เจียบตอนความเห็นผิดมันดับ แต่วกเรคไมค้อยได้เห็นตอนมัน
ดับนะ เห็นแต่ตอนเกิด เรคโดนด้าแล่ว เรคก็โดนชม เรคก็กินข้ว
เสร็จแล่วเรคก็เซลฟี่ เสร็จแล่วเรคก็ไปนอน เสร็จแล่วเรคก็ตื่นขึ้น
เสร็จแล่วเรคก็มคฟงธรรม เสร็จแล่วเรคก็ไปนอน เสร็จแล่วเรค
ก็ตื่น เสร็จแล่วเรคก็เดินจงกรม ตกลงมันตคยหรือยงไอ้ตัวนี้
มันไมตคยสักที มันเกิดตลอด พอเกิดบ้อย ๆ ก็เลยเที่ยงขึ้นมค
มันเห็นผิดอย่งนั้นะคร้บ ฉะนั้น ทุกท่านจะต้องตคยบ้อย ๆ
อย่ล้มตคยบ้อย ๆ นะ **ตัวไหนที่ตคย ก็ตัวที่มันเกิดนั้นแหละ**
ดูมันดี ๆ ใ้มันเห็นชัด แล้วยกัเฝ้ามันใ้สิ้นชคกเลยนะ อย่ใ้
มันเหลือชคกเลย โดยการเห็นเหตุปัจจยของมันวคดับไปด้วย
ตัวมันที่เกิดจคกเหตุ มันจะอยู่ก็คคเป็นไปไมได้ เพราะเหตุมันมี
แต่ของไมเที่ยง เป็นของปรุงแต่งขึ้นมคเฉย ๆ

ผมจะอ่านพระสูตรหนึ่งใ้ฟง ท่านก็พิจารณาตคยไป
ในพระสูตรนี้ พระพุทธรองค้จะทรงแสดง สักกคยทีปฏิฐิตัง ๒๐
มันเกิดจคกเหตุจคกปัจจย เป็นสังขคยปรุงแต่งขึ้น ถ้ภคชคยแบบ
ปฏิจลสมุปบทกคคคมันเป็นอ้ตตวคทคปคทคน แต่วในพระสูตรนี้

พระองค์ทรงเรียกว่า มันเป็นสิ่งขาร เพื่อให้เหมาะกับผู้ฟัง และสังขารนี้มันก็เกิดจากตัณหา ตัณหานี้มันก็เกิดจากเวทนา เวทนานี้มันก็เกิดจากผัสสะ เป็นผัสสะแบบไม่รู้เรื่อง มีอวิชา ประกอบเข้าไปด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ที่ผมพูดมาทั้งหมด ไม่ว่าจะเห็นความเห็นผิดก็ดี ตัณหา เวทนา ผัสสะและอวิชา ทั้งหมดนี้เที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง ล่มสลายหมดเลย ไม่เที่ยงหมด พระองค์ทรงแสดงไปจนครบทั้งสักกายทิฎฐิ ๒๐ แล้วก็ทิฎฐิ อื่น ๆ เพิ่มมาด้วย สัสสตทิฎฐิ อจเฉททิฎฐิ และความล่งเลงสัย ก็ล้วนไม่เที่ยงด้วยเช่นกัน เกิดจากเงื่อนไขปัจจัย เงื่อนไขปัจจัย ก็ล้วนไม่เที่ยงเหมือนกัน ตัวที่เกิดจากของไม่เที่ยง มันจะเที่ยง ก็เป็นไปได้ ตัวมันก็ไม่เที่ยง เหตุปัจจัยก็ไม่เที่ยง ปัจจัยของ ปัจจัยก็ไม่เที่ยง ปัจจัยของปัจจัยของปัจจัยก็ไม่เที่ยง แค่นั้นแหละ ทีนี้ ก็ฉาบปนกิจได้แล้วตอนนี้ มันดับสนิทแน่นอนเลยทีนี้

ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย ชนธวารวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ ชื่อว่าปาติลยสูตร ข้อที่ ๘๑

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โพลิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นในเวลาเช้า ทรงครองอันตรวาสกถือบาตร และจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงโกสัมพี เสด็จกลับจาก บิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว ทรง เก็บงำเสนาสนะ ด้วยพระองค์เอง ถือบาตรและจีวร ไม่ได้

ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้อำลาภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไป
พระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตาม

ลำดับนั้นภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไป
ไม่นาน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าว
กับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาค
ทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ถือบาตร และจีวร
ไม่ได้ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้ตรัสอำลาภิกษุสงฆ์
เสด็จจาริกไปพระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตาม”

ท่านพระอานนท์ได้ตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ สมัยใด
พระผู้มีพระภาคทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ถือบาตรและจีวร
ไม่ได้ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้ตรัสอำลา
ภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไปพระองค์เดียว ไม่มีผู้ติดตาม สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์จะประทับอยู่เพียงลำพัง จึง
ไม่ควรที่ใคร ๆ จะพึงติดตาม”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ถึง
ป่าปาลิเลยยกะ ทราบว่า ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่
ณ โคนไม้รังอันงาม

ต่อมา ภิกษุจำนวนมาก เข้าไปหาท่านพระอานนท์
ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็น

ที่ระลึกถึงกันแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้พากันกล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ นานมาแล้ว ที่พวกผมได้ฟังธัมมิกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ท่านอานนท์ พวกผมปรารถนาที่จะฟังธัมมิกถา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค”

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์พร้อมด้วยภิกษุเหล่านั้น พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ โคนไม้รังอันงาม ในป่าปาลิเลยยกะ ถวายอภิวาทแล้วนิ่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พระภิกษุเหล่านั้น เห็นชัดชวนใจ ให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญ แก้วกล้า ปลอดภัยโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมมิกถา

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า “บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ”

พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความคิดคำนึงของภิกษุนั้น ด้วยพระทัย จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรมโดยการวิจัย แสดงสติปัญญา ๔ โดยการวิจัย แสดงสัมมปปธาน ๔ โดยการวิจัย แสดงอิทธิบาท ๔ โดยการวิจัย แสดงอินทรีย์ ๕ โดยการวิจัย

แสดงพละ ๕ โดยการวิจัย แสดงโพชฌงค์ ๗ โดยการวิจัย แสดงอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยการวิจัย ภิภษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรมโดยการวิจัยเช่นนี้ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยการวิจัยเช่นนี้ แต่ก็มีภิภษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ยังเกิดความคิดคำนึงว่า เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

คือ ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้ลำดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำ ในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูป โดยความเป็นอัตตา ก็พิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขารสังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจากต้นเหตุที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ผู้ถูกความสวैयाรรมณฺ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาคัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ต้นเหตุนั้นก็ไม่ใช่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาคัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาคัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้น

ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคล
รู้เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็น
อัตตา แต่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ก็การพิจารณาเห็นนั้น
จัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด
มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจาก
ตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ผู้ถูกความสวैयाรมณที่
เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้น
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้น
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้น
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็
ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคล
รู้เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่
พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป แต่พิจารณาเห็นรูปอยู่ในอัตตา
ก็การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ

ผู้ถูกความส่วยอารมณ์ ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา แต่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ก็การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ผู้ถูกความส่วยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็ไม่มีเที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป แต่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีสัญญา พิจารณาเห็นสัญญาในอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาในสัญญา พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญูณ พิจารณาเห็นวิญญูณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญูณ การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือสังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้วิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่มีสักกายทิฏฐิทั้ง ๒๐ ประการ แต่มีทิฏฐิคือ ความเห็นอย่างนี้ว่า “อัตรากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้น ละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร” ก็สัสสตทิฏฐินั้นจัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจากต้นเหตุที่เกิดแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูก ความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะ เหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย ปัจจัยเกิดขึ้น แม้ต้นเหตุนั้นก็ไม่ใช่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย ปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย ปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย ปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย ปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้น ไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่ได้มีสักกายทิฏฐิทั้ง ๒๐ ประการ ทั้งไม่ได้มี ความเห็นเป็นสัสสตทิฏฐิ แต่มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวาร ของเราก็จักไม่ได้มีแล้ว” ก็อุจเฉททิฏฐินั้นจัดเป็นสังขาร

สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องเอาแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ อาสาจะทิ้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่ได้มีสักกายทิวัจฉิ ๒๐ ประการ ไม่ได้มีสัตสสตทิวัจฉิ ไม่ได้มีอุจเฉททิวัจฉิ แต่ยังมี ความล็งเลสงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสังขารม ก็ความเป็นผู้สงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสังขารม นั้นจัดเป็นสังขาร สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้เวทนานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม้ผัสสะนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย

ปัจจัยเกิดขึ้น แม้อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย
ปัจจัยเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย
จึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปาติลลยสูตรที่ ๙ จบ^๑

พระสูตรนี้ แสดงวิธีพิจารณาในประเด็นตั้งหลาย
ประเด็น อ่านเมื่อไหร่ไม่รู้ตามทันหรือเปล่า บางท่านตามไม่ทัน
ก็เลิกตามไปเลย ค่อย ๆ ตามไป เดียวก็ทันเองแหละ เพราะ
เนื้อความซ้ำไปซ้ำมา เมื่อไหร่มีอยู่ ๒๓ ประเด็นด้วยกัน คือ
สักกายทิฏฐิ ๒๐ นี้เป็นสังขาร แต่ละอย่าง ล้วนไม่เที่ยง เกิด
เพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งไม่เที่ยงเช่นเดียวกัน นอกจาก
สักกายทิฏฐิ ลำดับ ๒๑ สัสสตทิฏฐิ ความเห็นว่าเที่ยงแท้
ถาวร **ลำดับ ๒๒ อจฺเจททิฏฐิ** ความเห็นว่าขาดสูญ นี่มันก็เป็น
สังขาร ความเห็นว่ามีสัตว์ บุคคลเกิดใหม่อีก เที่ยงแท้
แน่นอน นี่ก็เป็นสังขาร เป็นทิฏฐิ เป็นของไม่เที่ยงเหมือนกัน
เกิดเพราะปัจจัย เห็นว่าตัวตนขาดสูญ นี่ก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน
เพิ่งเกิดเมื่อไหร่แหละ เกิดเพราะอะไรละ เกิดเพราะอวิชชา
สัมผัส แล้วเกิดเวทนา เกิดตัณหา เกิดทิฏฐิอย่างนี้ขึ้นมา อวิชชา

๑ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๑/๑๒๙-๑๓๔.

ก็เพิ่งเกิดเมื่อ همینแหละ เกิดมาเพราะไม่รู้ผัสสะตามความเป็นจริง เรียกว่าอวิชชาสัมผัส และสภาวะสุดท้าย **ลำดับ ๒๓ วิจิกิจฉา** ความลังเลสงสัย มีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสังขารธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ธรรมพาท้นทุกข์ได้ไหม ความลังเลนี้ ก็เพิ่งเกิดเมื่อ همین เป็นสังขาร เป็นของไม่เที่ยง ตอนนอนหลับ ได้สงสัยธรรมอะไรไหมครับ ...ไม่มี... หลับสนิท ผันเห็นแต่หอย เท่านั้นแหละ ไม่สนใจธรรมะธัมโม ไม่เคยคิดในความผันเลย ความสงสัยเพิ่งเกิดเมื่อ همین มันเป็นสังขาร เกิดเพราะปัจจัย

มีจำนวน ๒๓ ประเด็นในการพิจารณา ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้น ก็หยิบมาพิจารณาได้ วิธีการเป็นแบบเดียวกันหมด สิ่งนั้น ๆ มันเกิดเพราะเงื่อนไข มันเป็นของไม่เที่ยง จากไม่มีมันก็จะมี มีแล้วมันก็ต้องหายไป ต้องสูญ ต้องสิ้นไป หมดไป ตัวเราไม่ว่า จะสำคัญขนาดไหน ก็ต้องสิ้นไปหมด ทำไมมันสิ้นไป เพราะตัวเรามันไม่มีจริง มันเกิดจากความเห็นผิด **ความเห็นผิดเกิดแล้วมันสิ้นไป** ตัวเราที่ความเห็นผิดยึดถือไว้ มันก็ต้องสิ้นไปด้วย

ทีนี้ มาดูข้อสรุปวิธีการพิจารณาก่อน เหมือนกันในทุก ๆ เรื่อง คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เริ่มต้นจากอวิชชาสัมผัสก่อน **อวิชชาสัมผัสแล้วก็เวทนา แล้ว**

ก็ค้นหา แล้วก็เป็นสังขารเกิดขึ้นมา อวิชชาสัมผัสมันเป็น
ยังไง สัมผัสหรือผัสสะมันคืออะไรครับ ผัสสะเกิดเพราะการ
ประชุมแห่งธรรม ๓ อย่าง เช่น ทางตามีอะไรบ้าง การรวมกัน
ของตา แสง จักขุวิญญาณ นี่เรียกว่าผัสสะ **อวิชชาสัมผัส** ก็คือ
อวิชชาเกิดประกอบกับผัสสะนั้น เป็นความไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้
ตามเป็นจริง ไม่รู้ตาตามเป็นจริง ไม่รู้แสงตามเป็นจริง ไม่รู้
จักขุวิญญาณตามเป็นจริง นึกว่าเราเห็น เป็นการเห็นของเรา
เอาตาเป็นเรา เอาจักขุวิญญาณเป็นเรา เอาการมองเห็นเป็น
ของเรา นี่มันหลงแล้ว อวิชชาเกิดแล้ว ไม่เห็นอริยสัจ ไม่เข้าใจ
สัมผัสตามความเป็นจริงแล้ว เรียกว่าอวิชชาสัมผัส ถ้ารู้จัก
สัมผัสตามความเป็นจริง มีปัญญาเกิดประกอบในผัสสะ ตื่น
ขึ้นมาตามมองเห็น ก็รู้จักว่า นี่โลกทางตา ประกอบด้วยอะไรบ้าง
ตายังคืออยู่ แสงมากกระทบตา ตายังไม่บอดไปเสียก่อน แต่วันหนึ่ง
มันจะบอดไหม บอด มันก็ต้องดับไปแน่นอน โลกทางตานี้
มีตา มีแสงมากกระทบ มีมนสิการใส่ใจ เกิดจักขุวิญญาณขึ้นมา
การประชุมกันของ ๓ สิ่งนี้เป็นผัสสะ

ถ้าขาดเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ผัสสะทางตามีไหม
ไม่มี ถ้าตาบอดเสีย จักขุประสาทดับแล้ว ก็ไม่มีการมองเห็น
ถ้าแสงก็ไม่มี ไม่มีการใส่ใจสนใจ ไม่มีนามธรรมเกิดกับจิต จิต
ก็ไม่เกิด เหตุปัจจัยมันต้องครบสมบูรณ์มันจึงจะเกิดผัสสะได้
คนที่ไม่รู้จักผัสสะนี้ตามความเป็นจริง เรียกว่าอวิชชาสัมผัส

อวิชชาที่เพิ่งเกิดเมื่อก็ เพิ่งเกิดตอนไม่รู้จักตา ไม่รู้จักแสง ไม่รู้จักจักขุวิญญาณ ไม่รู้จักผัสสะนี้เอง เรียกว่าอวิชชาสัมผัส ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดอะไรครับ เกิดเวทนา พอมีอวิชชาสัมผัส เวทนาที่เสวยก็เสวยด้วยอำนาจอวิชชาไปด้วย เพราะผัสสะ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา พอไม่รู้ผัสสะ ผัสสะมีบวกอวิชชา มาด้วย ตัวเวทนาจึงบวกอวิชชามาด้วยสิทีนี้ กลายเป็นเราสุข เราทุกข์ เราเสวยสุข เราเสวยทุกข์ ความสุขของเรา ความทุกข์ ของเรา พอเป็นอย่างนี้อะไรตามมา เวทนาจึงเป็นปัจจัยให้เกิด ตัณหา เพราะมีอวิชชาอยู่นี้แหละก็เลยเกิดตัณหา ตัณหา ทำให้เกิดอุปาทานยึดถือขึ้นมา ในทีนี้ ก็เน้นมาที่อัตตวาหุ ปาทาน คือความยึดถือในวาทะว่าตน ยึดว่ามีตัวเราจริง

“อัตตวาหะ” ก็คือภาพลักษณ์หรือคำพูดว่าตัวตน หรือ สมมติบัญญัตินั่นแหละ แต่เขายึดสมมติว่าเป็นจริง ตัวเรา ผู้หญิง ผู้ชาย มันแค่สมมติ แต่เขายึดว่ามันเป็นจริง ความยึดว่าตัวตน เป็นจริง นี่เป็นทฤษฎีที่มีกำลังแรง ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิด อัตตวาหุ ปาทานอันนี้ ทีนี้ ตัวเราที่ดูเหมือนเที่ยงมันคง มันเที่ยงไหม มันไม่เที่ยง เพราะว่าความเห็นผิดนี้ ความเห็น ว่ารูปเป็นตนนี้ เป็นแค่สังขาร เป็นแค่สิ่งที่เพิ่งเกิดเมื่อก็นี้ เรา นึกดูก็ได้ ก่อนหน้านั้นมันมีตัวเราไหม ก่อนหน้าจะเห็น จะ ได้ยินนี้ ก่อนหน้าโลก โกรธ หลง มันมีตัวเราไหม ไม่มี เดินอยู่ ก็เดินแบบไม่มีตัวตนอะไร เดินสบาย ๆ เพิ่งจะมีตอนหมาเห่า

นี่แหละ มาเท่าเราทำไม มันเพิ่งมาเมื่อกี้เนี่ย ตอนเดินจงกรม
ทั่วไป ยังไม่มีเลย มีตอนหมาเท่านั้นเอง มันเป็นเพราะอะไร
เป็นเพราะอวิชชาสัมผัสเห็นใหม่

มีเสียงทางหูมาใช่ไหม นี่ก็คือโลกทางหูเกิดแล้ว โสต
สัมผัสเกิดขึ้น เราก็ไม่รู้จักรังโสตสัมผัสตามเป็นจริง ไม่รู้จักรังเสียง
ที่ปรากฏมาว่ามาได้อย่างไร จริง ๆ เป็นแค่โสตสัมผัสเกิดขึ้น
เพราะการประชุมกันของ ๓ สิ่ง คือ หูดี หูยังไม่พัง ที่หูยังไม่
พังก็เพราะธาตุ ๔ ยังไม่พัง รูปยังไม่แตกสลายไป มีเสียง
เช่น มีเสียงหมาเห่า มากระทบหูเข้าไป อันนี้อธิบายแบบ
สโลโมชั่น แต่ความจริง เกิดไวกว่านั้นเยอะ จนกำหนดไม่ทัน
อันนี้พูดแบบสโลโมชั่นหน่อย จะได้เห็นชัด มีหูดีนะ มีเสียง
มากระทบ มีการสนใจใส่ใจ เสียงอื่นก็ไม่สนใจนะ สนใจแต่
เสียงหมาตัวนี้แหละ มนสิการถึงเสียง วิญญาณก็เกิดขึ้น เป็น
โสตวิญญาณ การประชุมกันของ หู เสียงหมาตัวนี้ เสียงอื่น
ก็มีนะ แต่ไม่เอา เอาแต่เสียงหมาตัวนี้ มนสิการใส่ใจ เป็น
เจตสิกเกิดกับจิตแล้ว โสตวิญญาณก็เกิดขึ้น การประชุมกัน
ของ ๓ สิ่งนี้ เป็นโสตสัมผัส ทีนี้ โสตสัมผัส มันยังบวกอวิชชาด้วย
คือ ไม่รู้จักรังสัมผัสนี้ตามเป็นจริง

อวิชชาก็ไม่ได้มีอยู่ก่อน มันมีขึ้นตอนไม่รู้จักรังสัมผัส
นี้เอง พอไม่รู้จักรังสัมผัสตามความเป็นจริง ก็เป็นอวิชชาเลย

ถ้ารู้จักผัสสะตามความเป็นจริง ใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ พอผัสสะขึ้นมา ก็รู้จักว่า นี่เป็นการได้ยิน รู้ความเป็นจริงของการได้ยิน คือ มีหูดี มีเสียงมากระทบ วิญญาณเกิด ก็เลยได้ยิน หูเที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง การได้ยินก็ไม่เที่ยง อันนี้ก็ป็นวิชาแล้ว อวิชาไม่มี ตอนนี้อวิชามันมี มีผัสสะบวกอวิชาด้วย พอมี อวิชาสัมผัส ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เกิดความรู้สึกขึ้นมา เสียงหมาเห่านี้ รู้สึกดีหรือไม่ดีครับ รู้สึกไม่ดีหรือ ไม่ชอบหมาละสิ อาจจะเป็นอะไรกันตั้งแต่อดีตชาติมานานมาแล้ว ก็คิดปรุงแต่งอะไรไป มันเห่าดัง หนวกหู สัญญาจำไว้ว่าเราจะต้องไม่ถูกเห่าเท่านั้น เกิดความรู้สึกอึดอัดขึ้นมา เมื่อมีเวทนา ก็เกิดตัณหา อยากจัดการเสียงนี้หรือจัดการหมาตัวนี้ หรือจัดการอะไรก็ได้ที่มันสนองแก่ตัวเรา

จริง ๆ ก็คือมันเห็นผิดมา ตั้งแต่อวิชาแล้ว สัมผัส มันก็บวกอวิชามาด้วย เวทนาจับวกอวิชามาด้วย มันก็เลยเกิดตัณหา มันมีตัวตนแล้ว ตนเป็นผู้เสวยความรู้สึกนี้ ตนมันอึดอัด จึงต้องหาวิธีให้ตนสบาย โดยการหนีไปบ้าง โดยการไล่บ้าง ก็ว่าไป เกิดความเห็นผิดขึ้นมาว่าเป็นตัวเราโดนหมาเห่าจริง ๆ มีหมาใหม่ครับ ไม่มี มีเราโดนเห่าใหม่ ไม่มี ความเห็นผิดนี้ มันก็เป็นสังขาร สังขารนี้เที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยจึงเกิดขึ้น ไม่ได้มีอยู่ก่อน เพิ่งมาเมื่อกัณนี้ ความเห็นผิดเพิ่งมาเมื่อกั ตัวเราเพิ่งมาเมื่อกันี้เอง

เพิ่งมาตอนหลังหมาเห่า ไม่ใช่มีเราอยู่ก่อน แล้วหมาค่อยเห่า
ความเห็นผิดมันจะรู้สึกเหมือนกับว่า มีตัวเราอยู่ก่อนคนหนึ่ง
ตลอดเวลาเลย และตัวเราที่มีอยู่ก่อนซึ่งมันคงถาวรมากนี้
ถูกหมาเห่าทีหลัง แต่ความจริงแล้ว ระหว่าง “หมาเห่า” กับ
“เรา” นี้ ใครมาก่อนครับ **“หมาเห่า” มาก่อน “ตัวเรา”
มาทีหลัง** นี่พอเข้าใจไหมครับ ผัสสะมาก่อน และผัสสะก็มี
อวิชชาบวกรมาด้วย แล้วเกิดเวทนา เกิดตัณหา แล้วค่อยเกิด
ตัวเรา มารับหมาเห่า นี่พอเข้าใจไหมครับ

สรุปแล้วหมาเห่ามาก่อน ตัวเรามาทีหลัง แต่ความ
เห็นผิด มันบอกว่า ใครมาก่อนครับ เรามาก่อน มันบอกนะ
มันเห็นผิด เก่าน่าดูเลยนะ แต่จริง ๆ มันใหม่กว่าเขาเลยนะ
เกิดทีหลังเขา เพิ่งมาหลังจากตัณหา มาหลังจากเวทนา มา
หลังจากผัสสะ ใหม่กว่าเขาเลย แต่รู้สึกเหมือนเก่ากว่าเขา
ที่สุด เหมือนกับมาก่อนเขา ฉะนั้น ความเห็นผิดมันจึงล้ม
กระบวนกรไปเลย พอเข้าใจไหมครับ ทุกท่านจึงต้องรู้จัก
ตรงนี้ให้ดี ๆ ตัวเรานี้มันมาตอนไหน **“ตัวเรา” มันจะมาหลัง
เขาทั้งหมดเลย แล้วมันก็จะรวบรัด ถือผิดทั้งหมด เลยเรียก
ว่าเป็นทิฏฐิ คือความเห็นผิด คือไม่มีถูกเลย** ตัวเรามาก่อน
มันก็ผิดเห็น ๆ ไซ้มัย เรียงลำดับให้ดูแล้ว ตัวที่มาก่อน ก็คือ
ตา แสง จักขุวิญญาณ ตื่นขึ้นมาทำงานแล้ว มีผัสสะ มีอวิชชา
มีอะไรอีก มีเวทนา มีตัณหา และตัวเรามาหลังเขาเลย เป็น

ทิวทัศน์เกิดขึ้น เป็นของไม่เที่ยง ไม่เที่ยงนั้นแหละ มันจึงเกิดขึ้น
ได้ใช่ไหม แล้วมันก็ดับไปได้เช่นกัน แต่พอมันเกิดขึ้น จะรู้สึก
เหมือนมันมาก่อนเขา

พระองค์ตรัสว่า บุคคลเมื่อรู้ เมื่อเห็นอย่างนี้ อาสา
ทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ ทุกท่านอย่าลืมหึ่นบ่อย ๆ นะ มี
ตัวมีตนขึ้นมาก็อย่าลืมหึ่นให้รู้ว่าอันนี้คือสังขาร มันปรุงขึ้นมา
จากตัณหา ตัณหาปรุงขึ้นมาจากเวทนา เวทนามันปรุงขึ้นมา
จากผัสสะที่มีอวิชชาบวมเข้าไปด้วย เป็นเพราะความไม่รู้แท้ ๆ
ถ้ากันไว้ตั้งแต่เริ่มต้น เวลามีผัสสะ กระทบอะไร ก็ให้มี
ความรู้ประกอบเข้าไปด้วย เช่น รู้ชัดการเห็น การเห็นคืออะไร
รู้จักไหม โลกทางตาคืออะไร ตาดี มีแสงมาเข้ารูตา มี
จักขุวิญญาณขึ้นมา สิ่งเหล่านี้ล้วนไม่เที่ยง เกิดจากเหตุปัจจัย
ที่ไม่เที่ยง **ตาที่เที่ยงไม่มี แสงที่เที่ยงไม่มี จักขุวิญญาณที่
เที่ยงไม่มี** รู้ให้ตึนะ ถ้ารู้ตึอย่างนี้ มันจะเกิดตัวตนใหม่ ไม่เกิด

มีความคิดเกิดขึ้นมา รู้จักความคิดว่าเป็นอะไร ความคิด
นึกต่าง ๆ ก็มีใจใหม่ มีเรื่องมากกระทบใจ มีโน่น นี้นั้น ผุดขึ้น
เรารู้จักมัน รู้จักแต่ละสภาวะเป็นอย่างดี มันล้วนไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ ไม่เป็นตัวตน เป็นสิ่งว่างเปล่า ตัวตนเกิดใหม่ครับ
ไม่เกิด ถ้าไม่รู้จัก มีอวิชชาแล้วนะ เช่น ง่วงเหงาหาวนอน
มีใจ มีธัมมารมณคือความง่วงเหงาหาวนอน ความรู้สึก อะไร

ต่อมื่ออะไรต่าง ๆ ผุดขึ้นมา ก่อนหน้านั้น มันมีสัญญาก่อน ความว่างนอนเป็นกิเลส มันต้องอาศัยสัญญาในการเกิด มันต้องคิดก่อน ต้องอโยนิโสมนสิการ กิเลสจึงเกิด มันต้องมีใจ มีสัญญา ผุดขึ้นมากระทบใจ มีมโนวิญญูณ ทีนี้ เราไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ ตามเป็นจริง สังขารก็มาปรุงต่อ เอาสัญญามาปรุงต่อ เวลานี้ เป็นเวลานอนนะ ได้เวลาฟังธรรมเมื่อไร เสียงธรรมมาเมื่อไร เป็นเวลาหลับ มันคิดนะ มันปรุงไป ความว่างมาแล้ว เพิ่งมาเมื่อก็เอง นี่มันเป็นอย่างนี้ พองว่างเรียบร้อยแล้ว มันรู้สึก อึดอัดไหมครับ ก็รู้สึกอึดอัด มันไม่รู้จะสุขจะทุกข์ดี มันรู้สึก อึดอัดยังไงไม่รู้ ก็สวดยเวทนา เราอยากจะเป็นอย่างนี้ไหมครับ ก็ไม่อยากเป็นอย่างนั้นะ ตัณหากี่มาแล้ว เวทนามี่มา ตัณหากี่มา ตัวเราต้องจัดการอะไรสักอย่าง ตัวเรามาที่หลังเขาเลย พอมาที่หลัง มันจะรวบรัดเลยว่า มีตัวเรานั่งอยู่ก่อนคนหนึ่ง และเราว่างนอน จริง ๆ มาก่อนหรือมาหลังเขาครับ มา หลังสุดเลยไอ้ตัวเรานี้ มันมาหลังสุด แต่มันรวบรัดที่สุด เลยเรียกว่ามันเป็นความเห็นผิด เพราะผิดไปหมดเลย ผิด เต็มที่เลย แต่จะรู้สึกถูกรู้สึกเต็มที่

ทีนี้มันผิดจากความเป็นจริงร้อยเปอร์เซ็นต์เลย แต่ ในความรู้สึก มันจะรู้สึกที่ **เราถูกอยู่คนเดียวในโลก จริง ๆ มันเป็นไปได้ไหม มันเป็นไปได้ไม่ได้** เวลาที่มีปฏิญญาเกิดขึ้น จึงรู้สึก ว่า เราเท่านั้นถูก คนอื่นผิดหมด คนที่จะถูกก็คือคนที่เห็นด้วย

กับเราเท่านั้น อันนี้คือทริกฏฐิเต็มร้อยแล้ว มันจะรู้สึกเหมือนเรา
 ถูกอยู่คนเดียวในโลก ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ใช่ไหม มันไม่น่า
 จะเห็นกันขนาดนั้นนะ แสดงว่าผิดไปไกลมาก คนในโลกก็มี
 ตั้งเยอะ น่าจะมีคนถูกบ้างผิดบ้าง เราก็ไม่น่าจะถูกอยู่คนเดียว
 เพราะเราก็เลวมากขนาดนี้ แต่ตอนทริกฏฐิมันเกิดขึ้น มันจะรู้สึก
 ว่าเราถูกอยู่คนเดียวเห็นไหม มันจึงผิดหนักจริง ๆ นะครับ
 ทุกท่านก็เลยต้องรู้จักมัน ตัวนี้มันเที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง
 เพราะอะไรละที่นี้ พอเข้าใจว่า ไม่เที่ยงแล้ว หลายท่านก็ตอบ
 ได้หมดแหละว่าไม่เที่ยง แต่ความเห็นก็คาอยู่ไม่เห็นจริง มันก็
 ตอบได้ ก็ยังคืนะที่ตอบได้ ดึกว่าง อะไรหรือคะ อาจารย์พูด
 อะไรคะ เพิ่งตื่นคะ ไม่ใช่อย่างนั้น ถ้าอย่างนี้ ก็แยเลย อย่างน้อย
 ตอบถูก ก็ยังโอเคอยู่ ถ้าจะให้โอเคกว่านั้น ต้องเห็นชัด โดยเฉพาะ
 เห็นตอนมันหายไป ตอนมันเกิดมีตัวเรา กับตอนมันหายไป
 ตัวเราก็จะหายไปด้วยเห็นมั๊ย

ที่นี้ เพื่อให้มันสนิทจริง ๆ ก็ต้องมาพิจารณา ความเห็นผิด
 อันนี้ เห็นวิญญูณเป็นตนก็ดี เห็นอะไรเป็นตนก็ดี ทั้งหมด
 ทั้งหมดนี้ อันนี้มันเป็นสิ่งขาร สิ่งขารนี้มันเกิดจากตัณหา
 ตัณหามันเกิดจากเวทนา เวทนาเกิดจากผัสสะที่บวกอวิชา
 เข้ามาด้วย พิจารณาทีละตัว สิ่งขารที่ว่านี้ มันเที่ยงไหมครับ
 ไม่เที่ยง มันเกิดได้มันก็สลายไปได้ ตัณหาเที่ยงไหม ไม่เที่ยง
 ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นสังขตธรรม เกิดจากเหตุปัจจัย เวทนา

เที่ยงไหม ไม่เที่ยง ผัสสะเที่ยงไหม ก็ไม่เที่ยง แม้กระทั่งอวิชชา
ที่ไม่เห็นอริยสัจ ไม่เห็นความจริง ก็ไม่เที่ยงด้วย สรุปลงแล้ว
ไม่เที่ยงสักอันเลย มันเป็นอย่างนี้ ทุกท่านก็อย่าลืมหาวิธี
ในการพิจารณาไว้

ในที่นี้ พระพุทธองค์ทรงสอนแก่พระภิกษุกลุ่มหนึ่ง
เพราะว่า พระองค์ทรงแจกแจงละเอียดเอาไว้แล้ว เรื่อง
โพธิปักขิยธรรม เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ ถ้าใครปฏิบัติตามที่
แจกแจงนี้ สติปัฏฐาน ๔ มีอะไรบ้าง อริยมรรคมีองค์ ๘ มี
อะไรบ้าง แบบที่พวกเราสวดกัน กระจายละเอียดขนาดนี้ ถ้า
ปฏิบัติตามที่บรรลุนั่นแล้ว แต่ก็ยังมีคนสงสัยว่าทำยังไงจะ
บรรลุ ทุกท่านสงสัยไหมครับ จะสงสัยอะไร ก็ทำมรรค ๘ ใจ
เขียนให้เห็นชัด ๆ อยู่ ขนาดแสดงโดยวิชัยอย่างนี้ จำแนก
แจกแจงละเอียดขนาดนี้ ทำตามนี้ให้ครบจะบรรลุ สอนขนาดนี้
ก็ยังสงสัยว่าทำยังไงจะบรรลุ ท่านสงสัยไหมครับ สงสัยอยู่
กิเลสที่มันกินไป คือไม่มีอะไรจะขัดขนาดนี้แล้ว สติปัฏฐาน
มี ๔ ให้ทำแบบนี้ละ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอย่างนี้นะ ทำแล้ว
จะถึงนิพพาน ยังสงสัยอีก ทำยังไงจะถึงนิพพาน มันขนาดนี้นะ
พระองค์ตรัสอย่างนี้ พวกเราก็คงแบบนี้เหมือนกัน ทำยังไง
จะถึงนิพพาน บอกขนาดนี้แล้ว พระองค์ทรงเกิดความคิดคำนึง
อย่างนี้ขึ้นมา แล้วก็ได้ตรัสพระสูตรนี้ขึ้น เพราะมีภิกษุรูปหนึ่ง
เกิดความสงสัยขึ้นมาว่า บุคคลรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลาย

จึงจะสิ้นไปตามลำดับ ปฏิบัติอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงจะ
ค่อย ๆ หหมดไป จริง ๆ มันก็ไม่น่าจะมီးอะไรสงสัยนะ ก็ทำ
มรรค ๘ เดียวมันก็หมดไปเอง เราทำมรรค ๘ ได้โยอะ อาสวะ
มันก็หมดไป ทำได้เต็มที่ อาสวะก็หายไปโดยสิ้นเชิง ก็มีเท่านั้น

พระองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรมโดยการ
วิจัย เลือกเฟ้น แสดงแจกแจงละเอียด สติปัญญาที่แจกแจง
ละเอียด สัมมปธานที่แจกแจงละเอียด อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕
โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็แจกแจงโดยละเอียด แต่ถึง
ขนาดนั้น ก็ยังมีภิกษุสงสัยอยู่รูปหนึ่ง รู้เห็นอย่างไร จึงจะหมด
อาสวะ แสดงละเอียดถึงขนาดนั้น ก็ยังมีผู้ที่คิดทำนองนี้
พระองค์ทรงปรารภเรื่องนี้ขึ้นมา แล้วทรงแสดงวิธีพิจารณา
๒๓ หัวข้อขึ้นมา มรรค ๘ ก็ได้ยินอยู่เป็นประจำใช่ไหม แต่ก็
ยังถามอยู่ว่าจะปฏิบัติอย่างไร เลยต้องมีเทคนิควิธีการหลากหลาย
เรื่องนี้คือการเจริญมรรคนั่นเอง แต่พูดอีกแง่มุมหนึ่ง

คล้ายกับสหายนวิมังคสูตร ที่ผมได้อ่านให้ฟังไปแล้ว
แต่นี้เป็นอีกแบบหนึ่ง มีเรื่องทิวฐิเข้ามาผสมด้วย พวกเราก็จะ
ได้นำไปใช้ในการพิจารณาได้ โดยเฉพาะพวกเราที่ยังมี
ความเห็นผิดเหลืออยู่ มีสัkkายทิวฐินี้ จะมีตัวตนโผล่มาเรื่อย พอ
ตัวตนโผล่มา พวกเรานึกว่ามันมีจริง นึกว่าเป็นของเที่ยง แต่
ความเป็นจริงแล้ว มันจะเที่ยงได้อย่างไร มันเป็นแค่อดีตวาทะ

เท่านั้นเอง เป็นแค่สมมติ ความยึดสมมตินี้ มันก็มาจาก
ความเห็นผิด ความเห็นผิดนี้ มันเป็นสิ่งขาร มันเกิดจากปัจจัย
มันเป็นของไม่เที่ยง ตัวเรามันจะเที่ยงได้ไหม มันก็เป็นไปไม่ได้
ความจริงมันไม่เกี่ยวข้องเข้าไป ตัวเรามันเป็นแค่สมมติ ตัวที่
ไปเห็นผิดว่าเป็นจริงขึ้นมา นี่คือนิพพาน เป็นสังขาร ไม่เที่ยง
ฉะนั้น ตัวเราที่เห็นผิดขึ้นมา มันก็ต้องไม่เที่ยงไปด้วย มันจะ
ขึ้นมาตอนเห็นผิดนั้นแหละ พอเห็นผิดดับ มันก็ต้องดับไปด้วย
ฉะนั้น ไม่มีทั้งเราเกิด ไม่มีเราดับหรือ มีตัณหาเกิด ตัณหาดับ
ทิฏฐิเกิด ทิฏฐิดับเท่านั้นเอง

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงวิธีปฏิบัติที่ทำให้อาสวะหมด
สิ้นไป รวมแล้วมี ๒๓ ประเด็นด้วยกัน คือสักกายทิฏฐิ ๒๐
ทุกท่านก็ลองไปจำแนกดู ความเห็นผิดเรื่องรูป เห็นผิดเรื่อง
เวทนา เห็นผิดเรื่องสัญญา เห็นผิดเรื่องสังขารทั้งหลาย เห็น
ผิดเรื่องวิญญาณ เช่น สัญญาก็คือการจำหมายว่าเราเป็นนั่น
เป็นนี่ เราเป็นคนไทย ตกลงท่านเป็นคนไทยไหม คนไทยนี้
มันคืออะไรครับ มันคือสัญญา เราเป็นหญิง เราเป็นชาย ตกลง
เราเป็นผู้หญิงไหมครับ หรือเป็นผู้ชาย จริง ๆ เราก็ไม่ได้เป็นอะไร
มันก็เป็นแค่สัญญา เรามีประวัติศาสตร์ยืดยาวเลย เราเป็น
ลูกหลานชาวไทย ประวัติศาสตร์ยาวนาน ๑,๐๐๐ กว่าปีเลย
หารู้ไม่ว่าชาติที่แล้ว เป็นไส้เดือนอยู่ที่กัมพูชา หรือเป็นเทวดา
อยู่ชั้นจาตุมาหาราชิกา อันนี้มันก็เป็นสัญญา เราก็มายึดสัญญา

ว่าเป็นตัวตน ทั้ง ๆ ที่ชาติที่แล้วตัวเองเป็นเทวดา ก็ไม่ทราบ หรือเป็นหมีแพนด้า อยู่ที่ป่าไหน ก็ยังไม่รู้เลย พวกเรามาอ่าน ประวัติศาสตร์ ก็เอาสัญญามาเป็นตัวตนขึ้นมา เห็นสัญญาว่าเป็นตน เห็นตนมีอยู่ในสัญญา มีความเป็นไทยอยู่ในสายเลือดของเราใช่ไหม โอ้โห... ฟังดู คึกคักน่าดูเลย อันนี้มันมาหลังผัสสะ

ถ้าไม่เข้าใจ ให้เรานึกถึงตอนนอนหลับสนิท นอนหลับสนิท มีเชื้อชาติไทยอยู่ในนั้นไหมครับ ไม่มีเลย มันเพิ่งมาเมื่อกี้นี่เอง มันเพิ่งมาตอนกระทบกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ มันเพิ่งขึ้นมาเมื่อกี้นี่ ตอนผัสสะแบบอวิชาสัมผัสนั้นแหละ หรืออาจมาตอนได้ยิน เพลงชาติไทย เพลงชาติไทยก็เป็นสัญญานะ ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เคยฟังกันไหมครับ คงฟังกันอยู่เรื่อยนะ ไม่รู้จักโสตสัมผัสตามเป็นจริง พอได้ยินเพลงนี้ขึ้นมา หูดีใช่ไหม หูยังไม่แตกไปนะ มีเสียงมากกระทบ เกิดโสตวิญญาน ยังบวกอวิชชามาด้วย คือไม่รู้จักว่าหูไม่เที่ยง ไม่รู้จักเสียงไม่เที่ยง ไม่รู้จักโสตวิญญานไม่เที่ยง ไม่รู้จักโสตสัมผัสว่าไม่เที่ยง บวกอวิชชามาด้วย พอมีผัสสะก็เกิดเวทนาปลาบปลี้มใจ เกิดตัณหา พอออก พอใจ ความเป็นคนไทยนี้ มันเอาข้อมูลมาจากสัญญา มันพอใจอันนี้ มันสบายใจกับอันนี้ เลยยินดีในความเป็นไทย เราก็จักใจในความเป็นไทย จริง ๆ เราเป็นคนไทยไหมครับ มันก็แค่สัญญาเอง ไม่ได้มีอะไร เอาข้อมูลเราบ้าง ข้อมูลเขามาบ้าง ข้อมูลใครบ้าง ก็ใส่กันเข้ามาเยอะเยอะ ไม่ได้

มีอะไร มีแต่ของไม่เที่ยงทั้งนั้นแหละ นี่แหละ ความเห็นผิด
ในสัญญา เห็นสัญญาว่าเป็นตน เห็นตนมีสัญญา เห็นตนอยู่
ในสัญญา เห็นสัญญาอยู่ในตน

สังขารทั้งหลาย บุญบาป ดีและไม่ดี นิสัยดี นิสัยไม่ดี
ต่าง ๆ นี่ก็เห็นผิดเป็นตัวตนได้ เห็นเป็นตัวเป็นตนเกิดมา
ที่หลัง เราดี เราไม่ดี เรามีบุญ เรามีบาป เราเป็นคนมีความรู้
เราโง่ สมมติว่ามีความรู้ มีปัญญาขึ้นมา ก็ยึดได้เหมือนกัน มา
ที่หลังเหมือนกัน ความรู้นี้ก็เกิดขึ้น มันเป็นธัมมารมณ เป็น
สังขารเกิดขึ้นอย่างนี้ ก็ยึดสังขาร ยึดความรู้ว่าเป็นเรา หรือมี
ความรู้อยู่ในตัวเรา โดยตัวเรานี้คือวิญญูญาณ แล้วตัวเรานี้ก็มี
ความรู้ มีปัญญาอยู่ในตัวเราอีกต่อหนึ่ง ปัญญาอยู่ในตัวเรา
ตัวเราคือวิญญูญาณ อย่างนี้พอเข้าใจไหม มันก็ยึดกันเยอะเยอะ
ยึดนั่นยึดนี่ มาที่หลังทั้งนั้น มาจากการไม่รู้ผัสสะตามเป็นจริง
นั่นเอง ความไม่รู้ผัสสะตามความเป็นจริง เรียกว่าอวิชชา
สัมผัส คือมีสัมผัสด้วยมีอวิชชาบวกเข้ามาด้วย ดังนั้น ถ้าเข้าไป
เกี่ยวกับเรื่องอะไร พวกเราก็เลยต้องรู้เรื่องนั้นให้ชัดเจน

ตอนยังไม่เป็นพระอริยะเจ้านี้ ต้องระมัดระวัง ใช้ชีวิต
อย่างมีสติสัมปชัญญะ เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร ก็ต้องมี
ความรู้เรื่องนั้น ระวังไว้ จะได้ไม่ยึดไม่ถือ ถ้าไม่ระวัง มันก็
จะยึดถือ ส่วนพระอริยะเจ้าน่าสนใจแล้ว อวิชชาไม่มี ท่านก็

ไม่เห็นผิด ส่วนพวกเราต้องระวังเอาเอง เพราะว่ายังไม่มีวิชา
เกิดขึ้น อริยมรรคยังไม่เกิด จริง ๆ ไม่ได้มีตัวตนอยู่ก่อนนะ
แต่ความเห็นผิด มันยังไม่หมด เพราะความเห็นถูกมันยัง
ไม่สมบูรณ์ อริยมรรคยังไม่เกิดขึ้น ความเห็นผิดและกิเลส
ก็เกิดขึ้นมาได้แบบนี้ ปุถุชนเป็นอย่างนี้ ส่วนพระอริยะ
ไม่เป็น เห็นผิดว่าเป็นตัวตนเกิดขึ้นนี้ ไม่มี เพราะท่านเห็น
ถูกเรียบร้อยแล้ว ตัวตนก็ไม่มี ส่วนปุถุชนนี้ ยังไม่เห็นชัด มัน
ก็เลยเกิดอยู่เรื่อย ๆ ทุกท่านต้องระวังเวลาผัสสะ เวลาจะไป
กระทบอารมณ์เรื่องนั้นเรื่องนี้ จะไปฟังเรื่องนั้นเรื่องนี้ จะไป
ทานอาหารอร่อย ต้องระวังไหมครับ ต้องระวัง เพราะถ้า
ไม่ระวังขึ้นมา ตัวเราจะไถ่ลงมาทีหลัง

ระหว่าง “น้องไก่” กับ “เรา” ใครมาก่อน น้องไก่อีกมาก่อน
มาอย่างไรละ ก็มาตอนผัสสะนั้นแหละ ลื่นดีอยู่ใช่ไหม มีรส
คือน้องไก่อีกกระทบลื่น เกิดชีวหาวิญญูณ ผัสสะเกิดบวก
อวิชชาด้วย คือไม่รู้จักลื่นตามเป็นจริงว่าเป็นของเกิดดับ ไม่รู้
จักน้องไก่อ่าเป็นแค่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่รู้จักชีวหาวิญญูณ
เมื่อเกิดผัสสะขึ้นมา ก็เกิดเวทนาเป็นรสชาติอร่อย พุดขึ้นมา
ก็น้ำลายไหลเลย หมาบ้ามาแล้ว พออร่อยก็เกิดตัณหา พอออก
พอใจขึ้นมา ยินดีเพลิดเพลินในความอร่อยนั้น พอใจใน
รสชาตินั้น ใครละคนพอใจ ใครได้เสวยรสอร่อย ใครอร่อย
ตัวเราสิ เห็นมัยเราก็มาเลย เราได้กินของอร่อยแล้ว สวรรค์

บันดาลแล้ว ตกลงน้องไก่อมาก่อน หรือตัวเรามาก่อนครับ น้องไก่อมาก่อน แต่ในความเห็นผิด จะรู้สึกว่ามีใครมาก่อน เรามาก่อน เรามานั่งที่นี่ และเรากินน้องไก่อ้อย่างเอร็ดอร่อย มันเห็นผิด พอเข้าใจไหมครับ ทุกท่านก็เลยต้องกำหนดให้ตี ๆ

สรุปแล้ว สักกายทิฎฐิ ๒๐ ประการนี้ พิจารณาได้หมด และทำแบบเดียวกันหมด ให้ระวังตอนผัสสะ “ตัวเรา” จะมาหลังที่สุด กิเลสตัวนี้มาหลังเขา มันเป็นอุปาทานนั่นเอง ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน ตัวตนนี้เรียกว่าอัตตวาหุอุปาทาน บางทีก็เห็นผิดในแง่ว่า ทำพิธีกรรมโน้น พิธีกรรมนี้จะช่วยให้จิตบริสุทธิ์สะอาด ก็เป็นสฬัพพอุปาทาน บางทีก็เห็นผิดมงคลตื่นข่าว ของไม่จริงไปเห็นว่าจริงจัง ตื่นเต้นไปกับเขา เป็นทิฎฐูปาทาน สิ่งเหล่านี้ มาที่หลังเขา มาจากผัสสะที่ประกอบกับอวิชชานั้นเอง เวลาเกิดขึ้น ทุกท่านต้องกำหนด และพิจารณาให้เป็น กำหนดว่า มันเป็นสิ่งขาร เป็นทิฎฐิ เป็นของไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เกิดมาจากตัณหา ตัณหาก็ไม่เที่ยง ตัณหาเกิดมาจากเวทนา เวทนาก็ไม่เที่ยง เวทนาเกิดมาจากผัสสะที่ประกอบด้วยอวิชา อวิชชาก็ไม่เที่ยง เกิดและดับไปพร้อมกับผัสสะ

ถ้าไม่รู้ตอนนี้แล้ว ก็ไม่ต้องไปคิดมาก เพราะมันดับพร้อมกันไป อวิชชาก็ไม่ได้ค้างอยู่ มันดับพร้อมกันไป คราวหน้า

ผัสสะใหม่ เต็มเอาใหม่ ฉะนั้น จึงมีโอกาสดูดอริยมรรคได้
 ตลอดเลย เพราะอะไรครับ เพราะมันไม่เที่ยงหมดเลย ถึงแม้
 อวิชชาตอนนี้จะเกิด แต่ดับใหม่ครับ ดับไปพร้อมกับพวกผัสสะ
 นั้นแหละ ดับไปให้หมดเลยพวกนั้น รื้อไปเลย ต่อไปอีกอันใหม่
 เราก็ตั้งอันใหม่ได้ **ทุกท่านจึงตั้งใหม่ได้เสมอทุกครั้งไป** เมื่อมี
 สติ มีสัมปชัญญะ ถ้าหลง ขาดสติแล้ว ก็แค่ตั้งสติใหม่เท่านั้นเอง
 ของเก่าจะหายไปหมด ถ้ามันไม่หายไปหมด แสดงว่าเราเห็นผิด
 ในของเก่า มันจึงเหมือนค้างอยู่ ต้องเห็นให้ถูกต้องก่อนนะ ตัวเรา
 ของเรานี้ จะต้องหายไปหมด ตั้งสติได้เมื่อไหร่ปั๊บ ตัวเรา
 เมื่อก็กายไปยังครับ หายไปแล้ว ถ้ามันยังอยู่ แสดงว่าเห็นผิด
 นี้พอเข้าใจไหม พอเราโดนด่าปั๊บ ตั้งสติขึ้นมา เราโดนด่า
 หายใหม่ครับ ไม่หายนะคะ กลับไปคิดที่บ้านอีกนานเลยคะ อันนี้
 มันเห็นผิด เราจะต้องมาพิจารณาดูให้ตึนะ อย่าให้อยู่นาน ตั้งสติ
 ได้เมื่อไหร่ ก็ให้มันหายไปเลย แล้วเอาใหม่ โดนแล้วก็แล้วไป
 มีตัวตนแล้วก็แล้วไป ให้มันดับไป ๆ นี่การพิจารณาตาม
 สักกายทิฎฐิ ๒๐

ต่อมา ลำดับ ๒๑ สัสสตทิฎฐิ ความเห็นว่าเที่ยง นี้ก็
 เหมือนกัน เป็นสังขารเหมือนกันเลย เกิดที่หลังเขาเหมือนกัน
 มันไม่ได้มีอยู่ก่อน มันเกิดเพราะเหตุปัจจัย ลำดับ ๒๒ อจฺเฆท
 ทิฎฐิ ความเห็นผิดว่าสูญ จนถึงลำดับ ๒๓ วิจิกิจฉา
 ความสงสัยในสังขารที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ ก็เลสนี่

ก็เหลือเกินนะ สงสัยโน่นนี่นั่น ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้านี้ มีแต่ใหญ่ ๆ โต ๆ ทั้งนั้น ท้าวสักกะอย่างนี้ ใหญ่โหม ท้าวมหาพรหม ท้าวสหัมบดีพรหม ใหญ่ ๆ ทั้งนั้น พวกเรายังมีหน้ามาสงสัยได้อีก คนเรานี้มันเหลือเกิน ตัวเองก็ไม่เห็นมีความรู้อะไร ไม่ได้เกิดบนสวรรค์ชั้นใหญ่โตอะไร คนใหญ่โตกว่านี้ เขายังไม่สงสัยเลย ตัวเองยังมีหน้ามาสงสัยอีก นี่เขาเรียกว่ากิเลสรู้จักมั๊ย มันไม่สนหน้าอินทร์หน้าพรหมอะไร มันไม่ดูสูงต่ำอะไรเลย ไม่ดูตัวเองว่ามีอะไร พอจะเทียบชี้ฝุ่นพระพุทธเจ้าได้หรือไม่ ยังจะมีมาสงสัยอีก มันเกินไปนะ ตอนที่เรายังมีกิเลสนี้ เรารู้สึกตัวเองเกินไปไหมครับ ไม่เกินนะ นี่กิเลสมันเป็นอย่างนี้

ทุกท่านจึงควรเห็นโทษของมัน มันปิดมันบังขนาดนี้นะ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้เลิศประเสริฐ มีแต่คนนับถือ มีความรู้ เยอะแยะ ทรงแสดงธรรม มีคนปฏิบัติตาม จนได้บรรลุธรรม ไปเยอะแยะแล้ว ถ้าเราพิจารณาตามเป็นจริง ตอนไม่สงสัย มีศรัทธา มันเห็นชัดเจน แต่ตอนสงสัยขึ้นมา มันก็เอาอีกแล้ว มันหาเรื่องอีกแล้ว เราก็เลยต้องรู้จักมันว่า ความสงสัยนี้ มันเที่ยงไหม ไม่เที่ยง เราจะลดราคามันลง ก็เพราะอย่างนี้แหละ ไม่อย่างนั้น ราคามันจะยังเยอะอยู่ ถ้ารู้จักว่ามันเป็นของหมดไปสิ้นไป ราคาของความสงสัยมันก็จะเหลือน้อยแล้ว เพราะมันเป็นของไม่เที่ยง ที่เราให้ราคามันเยอะ ก็เพราะว่า

เรารู้สึกว่ามันอยู่นาน มันตัวใหญ่ตัวโต แท้ที่จริง มันเป็นแค่ของไม่เที่ยง ความสงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสัทธรรมนั้น จัดเป็นสังขาร เป็นสิ่งที่เพิ่งปรุงแต่งขึ้นมา เมื่อकिनเอง ไม่ได้มีอยู่ตลอด สังขารนั้น มีเหตุมีปัจจัยเกิดขึ้น เกิดเพราะเหตุปัจจัย เกิดจากอะไร เกิดจากตัณหา และตัณหานี้มันเกิดกับปุถุชนที่ไม่ได้สติบ ไม่ใช่เกิดกับพระอริยะ พระโสดาบันขึ้นไป ความเห็นผิดไม่มี ความล้งเลงสงสัยไม่เกิดแล้ว ท่านไปสูงแล้ว ส่วนพวกเรานี้เกิดขึ้นได้ เป็นตัณหาที่เกิดกับปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ผู้ที่ถูกเวทนาที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสนั้นกระทบเอา มีสัมผัสแล้วยังมีอวิชชาบวกเข้ามาด้วย มีผัสสะก็เกิดเวทนา เวทนาก็เกิดตัณหาขึ้นมา เกิดความล้งเลงสงสัยขึ้นมา อย่างนี้ เพราะตัวตนนี้ มันเอาแต่ใจ เอาโน่นนี่นั่นตามอำเภอใจ อะไรที่เขาทำกันแบบโง่ ๆ ไม่สงสัย แต่ไปสงสัยในธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว อะไรก็ไม่รู้ ก็เลสมันเป็นอย่างนี้

ต้องพิจารณาว่า **ความสงสัยนี้ เป็นสังขาร แม้สังขารชนิดนี้ ก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น** แม้ตัณหาก็ไม่เที่ยง แม้เวทนาก็ไม่เที่ยง ความรู้สึกที่เกิดอยู่นั้น ก็ไม่เที่ยง ความล้งเลงสงสัยเกิดขึ้น ความรู้สึกมันเป็นอย่างไร ความรู้สึกอันนั้นก็ไม่ต้องสงสัยด้วย มีความอยาก มันมีความต้องการอะไร ตัวนั้นก็ไม่ต้องสงสัยด้วย ฟังธรรมก็ดีหรือคิดทางใจก็ดี ก็เป็นผัสสะที่เกิดจากอายตนะ ใจมีเรื่องมากระทบ เกิด

มนวิญญูณ แต่ละสภาวะก็ล้วนไม่เที่ยงทั้งนั้น ผัสสะเมื่อนั้น ก็ไม่เที่ยง อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง อวิชชาคือความไม่รู้ ผัสสะอันนี้ ตามเป็นจริง เกิดแล้วก็ดับ เป็นของไม่เที่ยง ถ้าไม่รู้อีกเรื่อง หนึ่ง อวิชชาตัวเดิมไหมหรรีบ คนละตัวกัน อวิชชาที่ไม่รู้ตอน ผัสสะทางตา กับอวิชชาที่ไม่รู้ตอนผัสสะทางหู ตัวใหม่หรือ ตัวเก่าหรรีบ ตัวใหม่ พอเข้าใจใหม่ ไม่ใช่อันเดิม ไม่มีอันไหน เป็นอันเดิมสักอย่างเดียว

ทุกท่านอย่าลืมนเป็นคนใหม่อยู่ตลอด ขนาดโง่ยังใหม่เลยนะ โง่คล้าย ๆ เดิม แต่อันใหม่ ทำไมมันอันใหม่ มันเปลี่ยนผัสสะ ไปแล้ว มันเปลี่ยนอายุไปแล้ว คุณสมบัติคล้าย ๆ เดิมเลย แต่ เป็นอันใหม่ เห็นผิดคล้ายเดิม แต่มันเป็นอันใหม่ เพราะคนละ ทวารกันบ้าง คนละอารมณ์บ้าง คนละเวลาบ้าง ให้เราค่อย ๆ สังเกตอย่างนี้บ่อย ๆ เราจะรู้ว่า มันใหม่ตลอดเลย ไม่มีอันเก่า ถ้าเห็นว่า มันเป็นอันเก่านี้ แสดงว่าเห็นผิดแน่นอนแล้ว เราก็ จะเริ่มเห็นถูก **เห็นว่ามีแต่ของใหม่ทั้งนั้น** ดังนั้น ถ้าเห็นถูกต้อง ทุกท่านก็จะใหม่อยู่ตลอด ทุกท่านดูหน้าใหม่ตลอดเลย ขนาด แก่แล้ว ยังแก่ใหม่ไปเรื่อย ๆ เลยนะ รอตายแล้วเกิดใหม่ ก็ ยังใหม่ตลอดเลย ไม่มีคนเก่าสักคนเลย มันเป็นอย่างนี้ ก็เลส ก็ใหม่ตลอดเลย ของเก่าเกิดแล้วดับไป ไม่มีกิเลสไหนที่นอน ค้างอยู่ในใจ ไม่มีกรรมไหนไหน ไม่มีกรรมรู้สึกที่เกิดพร้อม ความโกรธอันไหน ที่มันค้างอยู่ที่ไหนเลย

สรุปแล้ว มีแต่ของสิ้นไป ๆ ทั้งหมดเลย มีแต่ของไม่เที่ยง
 นั้นแหละ ลักษณะไม่เที่ยงนี้ เราดูตอนมันสิ้นไป หหมดไป
 เป็นหลักเลยทีเดียว ขนาดเห็นเป็นแบบเก่า ก็ยังเป็นอันใหม่
 ทุกอย่างใหม่หมด ทำไมมันใหม่ ดูเวลาสิ เมื่อกี้ที่ผมเริ่มพูด
 มันเป็นเวลาหนึ่ง ตอนนี้เป็นอีกเวลาหนึ่งแล้วเห็นใหม่ วิทยุณ
 ก็ใหม่ เรื่องก็ใหม่ เหตุปัจจัยใหม่ทั้งนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างใหม่
 หมดเลย ไม่มีอันเก่า ขนาดเห็นว่าอันเก่า ก็ยังเป็นความเห็น
 อันใหม่ เห็นอันใหม่ว่าเป็นอันเก่า อย่างนี้มันเห็นผิด เป็น
 ความเห็นอันใหม่นั้นแหละ ทุกท่านก็อย่าลืมนำไปหัดพิจารณา
 ดูนะ อันนี้ สำหรับคนที่เป็นปุถุชนโดยเฉพาะเลย พิจารณา
 ตามนี้เพื่อให้เห็นความจริงว่า **ตัวตนจริง ๆ ไม่มี เที่ยงจริง ๆ
 ไม่มี เพราะขนาดความเห็นว่าเที่ยง ยังไม่เที่ยงเลย ขาดสูญ
 นี้ก็ไม่มีจริงหรอก เพราะความเห็นว่าขาดสูญ ก็ยังไม่เที่ยงเลย
 เป็นของเกิดดับ ความลึกลับสงสัย นี้ก็ไม่มีตัวตนอะไร เกิด
 เพราะเหตุเพราะปัจจัย ถ้าพิจารณาในแง่นี้ ก็จะเห็นชัดว่า
 ในตอนผัสสะนี้ เป็นตอนที่อันตรายทีเดียว ทุกท่านจึงต้องระวัง
 เวลากระทบกับเรื่องต่าง ๆ ต้องรู้เรื่องของสิ่งนั้น ๆ ว่ามันมา
 ได้อย่างไร มันมาจากอายตนะ**

ทุกท่านต้องรู้จักอายตนะให้ดี ๆ รู้จักธาตุ ๔ ให้ดี ๆ
 ธาตุ ๔ เป็นที่อาศัยของตา หู จมูก ลิ้น กาย และรูปอันเป็น
 ที่เกิดของใจ ถ้ารู้จักพวกนี้ดี เรารู้ต้นเรื่องของมันดีว่ามัน

ไมใช่ตัวตน ธาตุ ๔ ไมใช่ตัวตนซะแล้ว สิ่งทีอาศัยอยู่กับ
ธาตุ ๔ คือ ประสาทต่าง ๆ ทีไมใช่ตัวตนแล้วใช่ใหม่ สิ่งกระทบ
เข้ามาก็ต้องไมใช่ตัวตนไปด้วย วิญญานทีอาศัยเกิดทีตา
เป็นต้น ทีไมใช่ตัวตนไปด้วย ทุกท่นจิงเตรียมตัวให้ดี ๆ
ดูตัวทีไม่มีตัวให้ดี ๆ อย่าไปหลง พิจรณาธาตุ ๔ ไว้ให้ดี ๆ
เพราะธาตุ ๔ มันเป็นหลักอยู่ใช่ใหม่ เป็นทีตั้งของประสาทตา
ประสาทหู ประสาทจุมก ประสาทลิ้น ประสาทกาย ขนาด
ธาตุ ๔ อันเป็นทีตั้งนี้ ยังไม่มีตัวเลย ระบบประสาททีไม่มีตัว
ไปด้วย เรารู้จักไว้ตั้งแต่ต้นอย่างนี้ ใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ
แล้วพิจารณาต้นเรื่องอยู่เสมอว่าไม่มีตัวตนอะไร อายตนะ
ภายในไม่มีตัวตน อายตนะภายนอกมากกระทบทีไม่มีตัวตน
ทำให้เกิดวิญญานคือของไม่มีตัวตนเช่นกัน ผัสสะเกิดขึ้น
เพราะสิ่งไร้ตัวตน ๓ อย่างนี้ เป็นผัสสะแบบมีปัญญา มันที
ไมเกิดตัวตนขึ้นมา ไมเกิดความเห็นผิดขึ้นมา จะเห็นตรง
เห็นถูกต้อง เข้าใจร้อยสัจอย่างชัดเจน

ตัวพวกเรานี้ คือขันธ ๕ ผัสสะทีเป็นแค่ขันธ ๕ คือเป็น
สังขารขันธ เวทนาจึงเป็นเวทนาขันธ มีสัญญาผุดขึ้นมา ทีเป็น
สัญญาขันธ วิญญานทีเป็นวิญญานขันธ ล้วนเป็นขันธ ๕
เป็นทุกข์ เป็นสิ่งว่างเปล่าจากความเที่ยง ว่างเปล่าจากความสุข
และว่างเปล่าจากอิตถาตัวตน ถ้ามีตัณหาขึ้นมา มีความอยาก
คาดหวัง ความต้องการขึ้นมา ทีเป็นสังขาร เป็นทุกขสมุทัย

ก็เป็นสัจจะแต่ละข้อ ๆ ตัวตนมีไหมครับ ไม่มี เพราะตัวตนมัน
จะมาหลังตัณหา มันมาตอนอุปาทาน รู้จักสัจจะแบบนี้แหละ
ค่อย ๆ พิจารณาไปนะครับ

สรุปว่า วันนี้ได้อ่านพระสูตรให้ฟังชื่อปาลีเลยยสูตร
พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงวิธีพิจารณา เพื่อที่จะให้ถึง
ความสิ้นอาสวะ ๒๓ แบบด้วยกัน แยกเป็นสักกายทิฎฐิ ๒๐
สัสสตทิฎฐิ ๑ อุจเฉททิฎฐิ ๑ และ วิจิกิจฉา ๑ แต่พิจารณา
แบบเดียวกัน พวกนี้มันมาหลังตัณหา มาอย่างไร จะพิจารณาอย่างไร
ทรงบอกวิธีอย่างชัดเจนทีเดียว มันมาจากอวิชชาสัมผัส เพราะ
ตอนที่ยังไม่มีสัมผัส กิเลสมันเกิดไม่ได้ ไม่มีโลกเกิดขึ้น ยังไม่มี
ทวารทำงาน กิเลสไม่มี กิเลสมันต้องอาศัยวิญญาณขึ้นมา
อาศัยผัสสะที่สัมปยุตกับอวิชชาจึงเกิดขึ้นมาได้ อย่างนี้แหละครับ

เอาละ บรรยายก็พอสมควรนะครับ ต่อไปก็จะตอบคำถาม
ท่านที่เขียนมาบ้างนะครับ

ถาม “เห็นธรรม” เป็นอย่างไรครับ

ตอบ คำว่า “เห็นธรรม” เป็นธรรมจักขุ เป็นชื่อเรียก
ของมัคคญาณ มัคคญาณชั้นโสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค
อนาคามิมรรค จะเรียกว่า**ธรรมจักขุ** โดยมากจะนิยมเรียก
โสดาปัตติมรรค เรียกว่า ธรรมจักขุเห็นอริยสัจ ๔ หรือเห็น

นิพพานก็ได้ ถ้าเห็นสมบุรณ์ก็เรียกว่าเห็นอริยสัจ ๔ เห็นอันเดียวไปเลยก็ได้ เรียกว่าเห็นนิพพาน เป็นญาณเห็นเรียกว่า **ทัตสนมรรค** มรรคเกิดขึ้น ทำให้มีดวงตาเห็น เป็นธรรมจักษุ เป็นดวงตาเห็นธรรม ธรรมคืออริยสัจ ๔ อริยสัจมีอยู่ ทุกขอริยสัจมีอยู่ ทุกขสมุทัยอริยสัจมีอยู่ ทุกขนิโรธอริยสัจมีอยู่ สัจจะ ๓ ข้อนี้มีอยู่แล้ว ถ้าไม่เกิดมัคคญาณขึ้นมา จะไม่เห็นสัจจะ ๔ พร้อมกัน มันเห็นได้ที่ละอัน เช่น เห็นทุกข์บ้าง เห็นรูปบ้าง เห็นนามบ้าง เห็นขันธ ๕ เกิดดับบ้าง บางทีก็เห็นสมุทัย บางทีก็เห็นมรรค แต่มันไม่เห็นพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือไม่เห็นนิพพาน ถ้าเกิดมัคคญาณ มีนิพพานเป็นอารมณ์ เห็นนิพพาน ก็สำเร็จกิจหน้าที่ในการเห็นสัจจะ เห็นพร้อมกันเลย เต็ดขาดสมบุรณ์ ฟันธงได้ว่า สัจจะ ๔ เป็นอย่างนี้ ขันธ ๕ ที่เห็นมาทั้งหมด สรุปรูปฟันธงก็คือทุกขสัจ เป็นสัจจะของพระอริยเจ้า สมุทัย ตัณหานี้ เป็นเหตุเกิดทุกข์ เป็นสัจจะ ความอยาก ความคาดหวัง ความยินดีเพลิดเพลิน เป็นเหตุเกิดของทุกข์ เป็นสัจจะของพระอริยเจ้า นิพพาน เป็นความดับทุกข์ และมรรค ๘ เป็นหนทางให้ถึงความดับทุกข์ อย่างนี้เรียกว่าเห็นธรรม เห็นนี้เป็นชื่อของญาณปัญญา มรรคระดับโสดาปัตติมรรคเป็นต้นจนถึงอนาคามีมรรค แต่โดยส่วนใหญ่ จะใช้เป็นทัตสนมรรค ก็คือโสดาปัตติมรรค นะครับ

ถาม คำว่า “บรรลुธรรม” เป็นอย่างไรครับ

ตอบ บรรลุธรรม หมายถึง การถึงธรรม เป็นอริคตะ เข้าถึงภาวะมีธรรมอันสมบูรณ์ ผู้ที่เข้าถึงก็มีท่านเดียวคือ พระอรหันต์ ท่านเข้าถึงภาวะมีธรรมขั้น ๕ อันสมบูรณ์ ได้ **อรหัตตผล** ไม่มีกิเลสโดยสิ้นเชิง ผู้มีธรรมสมบูรณ์ จะไม่มีกิเลสใด ๆ เลย เป็นภาวะไม่เกิดของกิเลสใด ๆ เลย จนกระทั่งถึงภาวะไม่เกิดของขั้นใด ๆ เป็นภาวะสิ้นทุกข์ทั้งหมด ผู้เข้าถึงได้สมบูรณ์มีแต่พระอรหันต์เท่านั้น ส่วนพระอริยเจ้านอกนั้น อาจจะเรียกว่าเข้าถึงบ้างก็ได้ แต่เข้าถึงแค่บางส่วน ไม่สมบูรณ์

ผู้เห็น กับ ผู้ถึงนี้ ไม่เหมือนกัน เหมือนเห็นเป้าหมาย กับ ถึงเป้าหมาย เห็นฝั่ง กับ ถึงฝั่ง ไม่เหมือนกัน อุปมาเหมือน พวกเราปุถุชนนี้ ลอยคออยู่ในทะเล ถ้าเป็นพระโสดาบันก็ โผล่หัวขึ้นมา โผล่ขึ้นมาแล้วไม่ผลุบลงไปอีก และมองเห็นฝั่งด้วย พระสกทาคามีก็พยายามว่ายน้ำไปที่ฝั่ง พระอนาคามี ก็ใกล้ถึงฝั่งแล้ว สามารถที่จะเดินได้ ไม่ต้องว่ายน้ำ แต่ขายังเปียกอยู่ ตัวไม่เปียก ตัวเปียกน้ำก็คือมีกามคุณเปียกชุ่มอยู่ พระโสดาบัน ตัวยังเปียกอยู่ พระสกทาคามีก็ยังเปียกอยู่ แต่กำลังว่ายน้ำไป ส่วนโสดาบันยังเปียกอยู่ชุ่มเลยทีเดียว แต่มองเห็นฝั่งแล้ว พระโสดาบันก็เลยเรียกว่าได้สุขทั้งกามคุณ สุขจากสมาธิ ได้สุข

ทั้งนิพพานที่มองเห็นอยู่ ได้เข้าถึงทุกสุขเลย ส่วนพระสภาคามี ชักจะไม่ค่อยสุขด้านกามแล้ว สุขจากสมาธิเยอะขึ้น สุขทาง นิพพาน ล้อใจมากกว่าก็วายไป พระอนาคามี ก็ไม่สุขด้านกามแล้ว มีสุขด้านสมาธิทดแทน เพราะว่าใกล้ถึงฝั่ง เดินสบาย ไม่ต้อง วายน้ำแล้ว หรือว่าไม่ต้องมีเปียกชุ่มแล้ว ตัวแห้งแล้ว ก็เดินไป แต่ยังไม่ขึ้นฝั่ง พระอรหันต์เป็นผู้ถึงฝั่ง บรรลุถึงฝั่ง ยืนอยู่บนบก เรียบร้อยแล้ว

ถ้าเป็นปุถุชนก็มีผลุบ ๆ โผล่ ๆ ตัวโผล่ คือศรัทธาตัวเอง ทุกท่านก็อย่าลืมหุ้ผลุบบ่อย ๆ หน่อยนะ ไม่ใช่ปีหนึ่งโผล่มาปฏิบัติ ๓ วัน นอกนั้น ๓๖๐ กว่าวัน เงียบไปเลย ไม่โผล่เลย อย่างนี้จะ เกินไปหน่อย อย่าลืมหุ้ผลุบบ่อย ๆ ไม่ใช่ผลุบชะนายนเลย ส่วน พระโสดาบันนี้โผล่แบบไม่ผลุบแล้วนะ คำว่า **โผล่** นี้ หมายถึง **ศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า** นับถือพระรัตนตรัย เป็นสรณะ อันนี้คือโผล่ขึ้นมา บางท่านโผล่มาเชื่อพระพุทธเจ้า พอสักหน่อย เชื่อพิธีกรรมก็ผลุบลงไปใหม่ ผลุบ ๆ โผล่ ๆ อยู่

ถาม “ประจักษ์แจ้งในธรรม” เป็นอย่างไรครับ

ตอบ คำนี้ก็แล้วแต่จะใช้กัน เป็นคำไทยเรานะ ถ้าเป็น ด้านหลักสัจธรรม สิ่งที่ควรทำให้แจ้ง ทำให้เป็นอารมณ์ ไป รู้เห็น ได้สัมผัส เรียกว่า **สัจฉิกาดัตถัพพธรรม** สภาวะที่ควร

กระทำให้แจ้ง ธรรมที่กระทำให้แจ้งหรือประจักษ์แจ้ง ก็คือ **พระนิพพาน** เป็นความไม่เกิดขึ้นแห่งทุกข์ สิ้นทุกข์ คำนี้มุ่งไปที่กิจต่อทุกข์นิโรธอริยสัจ ถ้าพูดไปที่อีกแง่มุมหนึ่ง มุ่งที่ **สาเหตุ** คือภาวะสันตันทหา ควรกระทำให้แจ้ง พวกเราในส่วนใหญ่มิได้ค้นหาเยอะเหลือเกิน แต่ความสันตันทหา ยังไม่ได้กระทำให้แจ้ง ก็อย่าลืมหากันไปกระทำให้แจ้งความสันตันทหา ความสันตันทหา ไม่มีต้นตอเลย ต้นตอไม่เกิดอีกโดยสิ้นเชิง ก็คือนิพพานนั่นแหละ แต่ก่อนจะถึงตรงนั้น ก็อย่าลืมหัดฝึกไว้บ้าง อย่าทำตามต้นตอ ต้นตอมันเกิดแล้วมันก็ดับไปเอง เราก็คอยดูตอนมันดับให้เก่ง ๆ ก็แล้วกัน เดียวเราก็จะเข้าใจมันว่า ความดับของต้นตอมันเป็นอย่างไร ความดับของกิเลสมันเป็นยังไง ความดับของต้นตอที่นั่นแหละ เป็นความดับของทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรกระทำให้แจ้ง ควรจะไปประจักษ์แจ้ง เพราะนิพพาน เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และเป็นของที่ไม่เกิดไม่ดับด้วย ดำรงคงอยู่อย่างนั้น คนโดยทั่วไปไม่แจ้งกัน ไม่เหมือนชั้น ๕ นี้ จะว่ามีก็เหมือนไม่มี ไม่มีก็เหมือนมีนะ มันวนเวียน เกิดดับอยู่ ส่วนนิพพานมันมีอยู่แบบนิ่ง ๆ เลย มีแบบไม่เกิดไม่ดับ เป็นสิ่งที่ดำรงคงที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ถาม การสวดมนต์ ก็เป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ถ้าทำให้เกิดสมาธิปฏิบัติ การทำให้เกิดสมาธิปฏิบัติ เช่นอย่างไรบ้างคะ

ตอบ การปฏิบัติธรรม ก็คือการทำมรรคทั้ง ๘ ให้เกิดขึ้น มรรค ๘ นั้นเป็นสิ่งที่ควรทำให้มีขึ้น ในมรรค ๘ มีสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำมาก่อน เหตุเกิดของสัมมาทิฏฐิมี ๒ อย่าง (๑) **ปรโตโฆสะ** ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า (๒) **โยนิโสมนสิการ** นำธรรมที่ได้ฟังนั้นมาใส่ใจ การสวดมนต์ก็มีเงื่อนไขทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิได้ เช่น เราสวดมนต์สัมมาทิฏฐิ คืออะไร คือความรู้้อริยสัจ ๔ นี้เข้าใจไหมครับ ถ้าเข้าใจ นี้เรียกว่าเป็นสัมมาทิฏฐิแล้ว เพียงแต่ว่า มันยังอ่อนอยู่ยังไม่ชัดเจน เราก็ต้องทำบ่อย ๆ ให้โยะขึ้น ๆ การเจริญและทำให้มาก ๆ นี้ ก็จะสามารถยกจิตจากปุถุชนให้กลายเป็นพระอริยะได้ สัมมาสังกัปปะ ความดำริที่ถูกต้องคืออะไร เราสวดมนต์เมื่อก็ คือ เนกขัมมสังกัปปะ อพยาบาทสังกัปปะ อวิหิงสาสังกัปปะ ความรู้อันนี้ เป็นอะไรครับ เป็นสัมมาทิฏฐิ ความเห็นเริ่มถูกแล้ว แต่มันยังน้อยอยู่ หน้าที่ของเราก็คือไปสวดเพิ่มให้มากกว่านี้ แล้วก็ทำโยนิโสมนสิการ ใส่ใจให้มากกว่านี้ แล้วไปเห็นชัด เห็นตรงตามนั้น การสวดมนต์ก็เลยเป็นการปฏิบัติอย่างหนึ่ง เพราะทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องว่าอะไรเป็นอะไร โดยเฉพาะเรื่องอริยสัจ

ทุกข์สังคืออะไร เราก็สวดอยู่เรื่อย ๆ ไซ้ใหม่ ซาติปี ทุกขา แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ สวดแล้วเข้าใจไหมครับ น่าจะเข้าใจบ้าง ยกเว้นแต่สวดเป็นนกแก้วจริง ๆ มันต้องมีผลบ้างแหละ ถ้า

เข้าใจกว่าเดิมขึ้นมาหน่อยหนึ่ง ก็พอใช้ได้ให้พยายามทำความเข้าใจ ทำความเห็นให้ตรง สมมติแต่เดิมมันไม่มีความรู้เลย ไม่เคยสวด ไม่รู้เรื่องเรื่องสัจจะเลย พอสวดแล้ว เข้าใจขึ้น ชาตินี้เอง มันเป็นทุกข์ พอเกิดมาแล้ว ก็เป็นเหตุนำทุกข์ต่าง ๆ มาเพียบเลย ก็เริ่มเข้าใจแล้ว **พยายามปรับความเห็นของเราให้ตรงกับหลักธรรม** ให้ใส่ใจว่า ทุกข์ในชีวิตทุกอย่าง ป่วย เป็นโรค งานหนัก โดนด่า โดนนิินทา มาจากความเกิดทั้งนั้น トラบไตที่ต้องมาเกิด ก็ต้องเป็นอย่างนี้เสมอแหละ ต่อไปเราก็ ไปขยายเพิ่มขึ้น ความเข้าใจก็มีเยอะขึ้น ๆ บวกเพิ่มเข้ามา ถ้าสมบูรณ์ เราก็เห็นอริยสัจ ๔ อย่างนี้นะครับ

การทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ก็คือ เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เยอะ ขึ้นกว่าเดิมนั่นเอง เข้าใจสามารถแยกอะไรเป็นอะไรได้ชัด แยกหมวดหมู่ได้ถูก รู้จักว่าเราต้องทำอะไรต่อสิ่งนั้น ความ เข้าใจนี้ จะไปละอะไร ละความไม่เข้าใจ ทุกท่านต้องสวดให้ เกิดความเข้าใจ สวดให้รู้เรื่อง สวดรู้เรื่องแล้วจะละอะไร จะละ ความไม่รู้เรื่อง สวดให้ได้เรื่องนะ จะละความไม่ได้เรื่อง ไม่งั้น ท่านจะเป็นคนไม่ได้เรื่อง หัวสมองขี้เลื่อยอยู่อย่างนั้นแหละ เป็นภาวะขาดปัญญาอยู่นั้นแหละ เหมือนเด็กขาดสารอาหาร อยู่นั้นแหละ เราก็สวดเข้าไปเยอะ ๆ ปฏิบัติเยอะ ๆ พิจารณา เข้าไปเยอะ ๆ ใส่ใจเข้าไปเยอะ ๆ ทำสติสมาธิเพิ่มเข้าไป เดี๋ยว จงกรมก็ส่วนหนึ่ง นั่งสมาธิก็ส่วนหนึ่ง ฟังธรรมก็ส่วนหนึ่ง

สวดมนต์ก็ส่วนหนึ่ง ทั้งหมดนั้นแหละ นำมารวมกัน อย่างนี้ก็กลายเป็นภาวะมีปัญญา ภาวะมีแสงสว่างในตัว **จิตที่มีมรรค ๘ มันจะมีแสงในตัวเอง** ตอนนี้ทุกท่านมีแสงในตัวไหมครับ มองดูซีกจะอับแสงลงแล้วนะ ไกล ๓ ทุ่มแล้ว อับแสงรอวันมอดอย่างนี้ ไม่ได้ จะต้องให้มันมีแสงในตัวเอง

ถ้ามีแสงในตัวเอง มันก็จะเข้าใจว่า อะไรเป็นอะไร ไม่มีภาวะที่ขาดปัญญา ไม่มีภาวะมีติดอยู่เพราะว่ากิเลสมันเกิดขึ้นในภาวะมีดี เราก็เลยต้องเติมความรู้ที่อยู่ตลอด ด้วยการฟังธรรมบ้าง ใส่ใจข้อธรรม ปฏิบัติสติ สมาธิ พิจารณาเรื่องที่เข้ามาอยู่เสมอ อะไรทำได้ก็ทำไป ทานก็ทำไป ศีลก็ทำไป สวดมนต์ก็ทำไป ทำทั้งหมดนั้นแหละ ขอให้มันรวมมรรค ๘ เข้ามาได้ก็ใช้ได้ ทำความเข้าใจ ละความเห็นผิดต่าง ๆ ค่อย ๆ ทำไป การปฏิบัติธรรม ก็คือองค์รวมนั่นเอง เป็นภาพรวมของชีวิตเรา เป็นภาพรวมการดำเนินชีวิตทั้งหมด ตั้งแต่ความเห็น ความคิด คำพูด การกระทำ การหาเลี้ยงชีวิต และทำความเพียร นะครับ

บรรยายและได้ตอบปัญหาที่พอสมควร วันนี้ก็เน้นเรื่องเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความเห็นผิด ความล่งเลงสงสัยที่เกิดขึ้นเป็นสังขารที่เกิดภายหลังเขาที่สุดแล้ว อย่าลืมนะว่าตัวตนมาหลังชาวบ้านเขา พวกเรารู้สึกตัวเราจะมาก่อนเขาตลอด นั้นป็นแค่ความเห็นผิดเท่านั้นเอง มันมาทีหลัง เกิดหลังจากผัสสะ

ถ้าต้องการเข้าใจความจริง คิณนี้ลองดูได้ คือนอนหลับสนิทไป
ตัวเราจะไม่เหลือเลย ตัวเราจะขึ้นมาตอนไหนครับ ขึ้นมา
ตอนตื่น ขึ้นมาตอนผัสสะ ขึ้นมาทีหลังเสียงระฆัง เสียงระฆัง
จะมาก่อน มีหู มีเสียงระฆังมากกระทบหู เกิดโสทวิญญาณ
เห็นใหม่ นี่ก็เป็นผัสสะแล้ว ถ้ารู้จักตามความเป็นจริง ตัวตน
ก็ไม่เกิดแล้ว ก็ลุกขึ้นมาทำอะไรได้ตามปกติ ถ้าอวิชชาบวง
เข้ามาด้วย ทีนี้แหละ ต้องระวังแล้ว มีผัสสะก็เกิดเวทนา
รู้สึกเรากำลังนอนสบายเลย ฝันดี เราถูกรบกวนด้วยเสียง
ระฆัง ตกลง “เสียงระฆัง” มาก่อนหรือ “เรา” มาก่อนครับ
เสียงระฆังมาก่อน แต่ในความเห็นผิด จะรู้สึกว่ามีเรามาก่อน
และเราถูกเสียงระฆังรบกวน พอเข้าใจไหมครับ ให้เราจำไว้
อย่างนี้ ไปบอกสอนตัวเอง เตือนตัวเอง หัดพิจารณาดู เวลา
มีเรื่องอะไรเกิดขึ้น มีตัวตนขึ้นมา **ตั้งสติ** แล้วก็ให้เข้าใจว่า
อันเก่าก่อนหน้านั้นทั้งหมดดับไป ถ้าไม่ดับแสดงว่า **เรายัง**
ไม่เห็นความดับของมัน ความจริง มันดับไปแล้วตั้งแต่เรา
ตั้งสติได้ เราตั้งสติไม่ได้ มันก็ดับเหมือนกันนั่นแหละ

เอาละ บรรยายก็พอสมควรแก่เวลาเท่านี้ละครับ
อนุโมทนาทุกท่านครับ

ปฏิจาสุมุปบาทเบื่องตันพรหมจรรย

วันพฤษหัตถ์ที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ตอนนี้ ก็เป็นช่วงเช้าของวันที่ ๓ ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม
คอร์สนี้ชื่อคอร์สว่า “ปฏิจาสุมุปบาทภาคปฏิบัติ” เป็นการปฏิบัติ
เพื่อให้เข้าใจ หรือเข้าถึงกระบวนการแห่งธรรมที่ล้วนอิงอาศัย
กันและกันเกิดขึ้นเป็นไป ในการปฏิบัติ เราจะปฏิบัติเพื่อให้
เข้าถึงฝ่ายดับของมัน โดยปฏิจาสุมุปบาทนั้น มันมีทั้งฝ่ายเกิด
แล้วก็ฝ่ายดับ สิ่งที่เกิดก็คือทุกข์นั่นเองเกิดขึ้น สิ่งที่ทำให้ทุกข์
เกิดขึ้น นี่ก็คือกระบวนการแห่งธรรม ไม่ใช่เหตุเดียว แต่มี
หลายเหตุต่อเนื่องกันมา เอาเฉพาะที่เข้าใจง่าย หรือเหตุใกล้
หรือเหตุที่รู้แล้ว เราจะได้ปฏิบัติได้ถูก ก็มีธรรมที่เป็นเหตุ
และผลกันอยู่ ๑๒ ประการ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเอาไว้
และแจกแจงเอาไว้โดยละเอียดแล้ว

เริ่มต้นจากเพราะอวิชชาที่มันไม่เที่ยงนั้น มันเป็นปัจจัย
สังขารก็คือตัวเจตนา ปรุงแต่งจัดแจงเพื่อจะทำนั่นทำนี่ ที่เป็นกรรม ออกมาทางกายบ้าง วาจาบ้าง ทางใจบ้างก็มีขึ้น ทุกอัน
ก็ล้วนไม่เที่ยง สังขารหรือเจตนา เป็นกรรมนี้ มันก็ไม่เที่ยง
เกิดแล้วก็ดับ มันก็เป็นปัจจัย ให้เกิดวิญญูณ ก็ของไม่เที่ยง
นั้นแหละ เป็นปัจจัยให้เกิดของไม่เที่ยง คือมันมีอำนาจใน
ตัวมันเอง แต่ไม่ได้มีอำนาจในแบบเป็นอัตตาตัวตน มีอำนาจใน
แบบเป็นปัจจัย ไม่มีอำนาจในแบบบีบรัดคอ หรือตามอำเภอใจ
ของใคร มันมีอำนาจตามที่มันมีอำนาจ ตามที่มันเป็นนั้นแหละ
ตามธรรมชาติธรรมดา หรือตามลักษณะของมัน เช่น **อวิชชา**
มันก็มีลักษณะที่ปิดบังความเป็นจริง ทำให้เรามองไม่เห็น
ความจริง ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็มีอยู่ เช่น ฝาผนังนี้ เรามองไป
มันก็ชนฝาผนังเลย บังสิ่งอื่นหมดเลย มันก็คล้ายกับอวิชชา
สิ่งข้างนอก เช่น โຕ้ะ แก้ว ข้างนอก ก็มีอยู่ ความเป็นจริง
มันมีอยู่ แต่เรามองไม่เห็น เพราะว่ามันชนฝาผนัง อริยสัจ
ก็มีอยู่ แต่อวิชชามันบังตาไว้ เมื่อมีอวิชชาบังตา ก็จะมีตัว
ผูกไว้ด้วย ดึงขาเราไว้ ไม่อยากให้เราไปไหน บังตาก็คือ
ตัวอวิชชา **เมื่อมีอวิชชา ก็มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้** ตัวที่
โดดเด่นก็คือตัวผูก เพราะเป็นตัววิ่งวุ่น ทำนั่นทำนี่ ดึงดันอยู่
ส่วนอวิชชามันเป็นตัวบัง มันละเอียด

ถ้าจะปฏิบัติให้ลึกซึ้ง ก็ต้องเข้าใจทั้ง ๒ ตัว ต้องเข้าใจ ทั้งตัณหา ซึ่งเป็นตัววิ่งไปวิ่งมา วิ่งวุ่นอยู่ อยาคนั้นอยากนี้ จน ทำให้ยึดอัดคับแค้น จนอยู่นิ่ง ๆ ไม่ได้ ต้องกระทำออกมา ทางกายวาจาใจ อันนี้ก็เห็นกันอยู่ นี่คือตัวตัณหา เป็นตัวดัน จิตของเรา ทำให้เราอยู่นิ่งไม่ได้ ท่านลองนั่งนิ่ง ๆ ดู ท่านจะ รู้สึกเหมือนใจจะขาด อากาโรใจจะขาด อยากรจะไปดูสิ่งนั้น หิว กระจายอารมณ์ อันนี้คือ **ตัณหา** มันหิวแล้ว มันหิวอารมณ์ มันหิวรูปทางตา มันอยากจะไปดู ครั้นให้ดูอันนี้นาน ๆ แก่ว่า อันนี้สวยใช่ไหม ให้มันจ้องดูทั้งวัน มันก็เซ็งอีกแล้ว ตัณหา นี้ มันไม่รู้จักพอ แกดูอันนี้ แกพอใช่ไหม ใช่ ๆ ถ้าใครเชื่อมันก็โง่ เต็มทีแล้ว ตัณหา นี้มันไม่รู้จักพอ ให้มาดูอันนี้ แกว่าสวยแล้ว ใช่ไหม ดูไปเลยทั้งวันนะ ดูได้ ๒ นาทีเท่านั้น มันก็หิวอันใหม่ อีกแล้ว มันก็กระโดดไปอีกอันหนึ่ง บอกว่าจะไปดูอันนี้ แกดู อันนี้พอแล้วนะ สักหน่อย ๕ นาที ไปอีกแล้ว ไปดูอีกอันหนึ่ง อีกแล้ว อย่างนี้ เหมือนเราดูโทรศัพท์มือถือ ถ้าอยากดูหน้านี้ จริง ๆ ก็ดูหน้าเดียวนั่นแหละ ทั้งวันลองดู พอจะดูได้ไหมครับ เป็นบ้าตายแล้ว ตัณหา มันลงแดงตายแล้ว ฉะนั้น เวลาดู ก็ต้อง ส่องดู คนโน้น คนนี้ ดูนู่น ดูนี้ ไม่จบ ไม่สิ้น จนตาจะพังแล้ว จนลึนห้อย เสร็จแล้วก็มาบ่นว่า เหนื่อยแท้ แล้วก็นอน ตื่นขึ้นมา ก็ดูใหม่ ก็แค่นั้นแหละ ตัณหา มันมีอยู่เท่านั้น แล้วก็หมดไป หนึ่งชีวิต พร้อมกับโทรศัพท์มือถือพังไป ๒๕ เครื่อง มีเท่า นั้นแหละ ทั้งชีวิตได้เท่านั้น ชากโทรศัพท์มือถือก็กับชากกระดุก

ตัวเองนั้นแหละ กิเลสก็เหมือนเดิม เกิด ๆ ตับ ๆ เป็น ๆ ตาย ๆ
อย่างนั้น

ทุกท่านจึงต้องรู้จักกระบวนการฝายเกิดทุกข์ จะมีกิเลส
หลักอยู่ ๒ ตัว มันก็ต่อเนื่อกันนั้นแหละ แต่ที่เราพูดให้ง่าย ๆ
พูดแบบง่ายก็ได้ พูดแบบยากก็ได้ พูดแบบละเอียดก็ได้ พูด
แบบบางส่วนก็ได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงแบบนี้ แสดงตาม
ความเหมาะสม ถ้าพูดโดยละเอียดแล้ว โดยครอบคลุมก็จะมี
๑๒ องค์ธรรม หรือว่า ๑๒ สภาวะ ที่เป็นเหตุและผลเชื่อมโยง
ต่อเนื่อกัน อันนี้ก็ได้พูดให้ฟังแล้ว จุดจบก็มาที่ชาติ ชรามรรณะ
โสกะ ปริทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส อะไรเกิดก่อนเกิดหลัง
ก็ค่อยว่ากันตามเงื่อนไข โดยภาพรวมแล้ว ก็เป็นความเกิดขึ้น
ของกองทุกข์ล้วน ๆ ปฏิจลสมุปบาทฝายสมุทวาระนี้ ก็เลย
จัดเป็นสมุทยสัง เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ แบบละเอียด ถ้าเอาแบบ
พื้น ๆ ก่อน ให้พอเข้าใจได้โดยง่าย ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
อันนี้แบบอริยสัง

ถ้าแบบปฏิจลสมุปบาทนี้ ฝายสมุทวาระทั้งกระบวนการ
เป็นสมุทยสัง แล้วแต่ว่าเราจะพูดละเอียดหรือไม่ละเอียด พูด
ละเอียดนี้ก็คือเอาให้สมบูรณ์แบบเลย ฉะนั้น สมบูรณ์แบบก็
ต้องจบที่มีวิชชา มีปัญญา ถ้าพูดแบบพื้น ๆ ก็ให้หมดตัณหา
จริง ๆ แค่มดตัณหา นี้ ยังไม่ใช่หมดจริงนะ ต้องหมดอวิชชา

จึงจะหมดจริง ทีนี้ จะหมดอวิชชาได้ หมดความมืดได้ ก็ต้อง
เต็มไปด้วยความสว่าง พวกเราก็เลยต้องมีภาวะที่เต็มไปด้วย
ปัญญา เต็มไปด้วยความสว่าง เต็มไปด้วยสัมมาทิฐิ มิจฉา
ทิฐิก็จะได้หมด เต็มไปด้วยสัมมาสังกัปปะ มิจฉาสังกัปปะ
ก็จะได้หมด เต็มไปด้วยสัมมาวาจา มิจฉาวาจา ก็จะได้หมด
เต็มไปด้วยมรรค ๘ นั้นแหละ พวกฝ่ายตรงข้ามก็หายหมดเลย
**เพราะมรรค ๘ นี้ คือฝ่ายวิชา ฝ่ายความรู้ ฝ่ายเต็มสมบูรณ์
ด้วยปัญญา อวิชชามันก็ไม่มี ไม่เกิด เรียกว่ามันดับ** ดับแบบ
หมดเงื่อนไขจริง ๆ ถ้าวิชชามันยังไม่เต็มสมบูรณ์ ถึงแม้อวิชชา
มันจะเกิดดับก็จริง แต่มันยังมีชอกแซกขึ้นมาได้อีก เรียกว่า
ยังไม่เต็มสมบูรณ์ ฉะนั้น ก็เวลาพูด เราก็พูดทั้งแบบพื้น ๆ
ธรรมดาก็ได้ ยังเกิดได้อีกกับแบบเต็มสมบูรณ์ อย่างนี้นะครับ

นี่เป็นฝ่ายสมุทวาระ ฝ่ายเกิด เริ่มต้นจากอวิชชาเป็น
ปัจจัย เป็นต้นไปจนถึงความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ล้วน ๆ นี้ ย่อม
มีด้วยอาการอย่างนี้ ทำไมถึงเป็นทุกข์ล้วน ๆ ไม่มี สัตว์ บุคคล
ตัวตน ก็ดูเหตุแต่ละอย่าง ไม่เคยมีตัวตนเลย มีแต่ของไม่เที่ยง
เหตุแต่ละอัน อวิชชาก็ไม่เที่ยง สังขารก็ไม่เที่ยง อวิชชามันก็
ว่างเปล่าจากตัวตน ฉะนั้น ทุกข์ที่เกิดจากอวิชชาและเหตุอื่น ๆ
ที่ว่างเปล่าจากตัวตน มันจะมีตัวตนไปได้ยังไง มันเป็นไปไม่ได้
ความเห็นผิด มาทีหลังเขา แล้วรวบเลย ทั้ง ๆ ที่กระบวนธรรมนี้
มาจากเหตุปัจจัย เป็นขบวนเลย ตั้งแต่อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิด

สังขาร ไหล่มาจนถึงเกิดเป็นทุกข์ เป็นตัวเรานั่งอยู่นี้ ความเห็นผิด มาทีเดียว มาหลังเขา ก็รวบถือว่าเป็นตัวตน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีตัวตน สักคน ลองคิดดู มาหลังเขา แล้วถือไว้หมดเลย ถือผิดทั้งหมดเลย ความเห็นผิดก็เลยเป็นโทษร้ายแรง เป็นกิเลสที่ร้ายแรงที่สุด มาหลังเขา แต่รวบชาวบ้านชาวเมืองเขาหมด เลยผิดหมด เห็นผิด หมายความว่า เห็นผิดอย่างเดียว ทุกอย่างก็ผิดหมด แม้จะมีส่วนถูกบ้าง ก็ยังผิดอยู่

ทุกท่านก็เลยต้องพยายามฟังธรรมให้เข้าใจ ใส่ใจให้ ถูกต้อง จะได้เห็นให้ถูกต้อง พยายามเห็นให้ถูก จะได้ละความ เห็นผิดได้ ถ้าเห็นยังไม่ถูก มันก็จะยังละความเห็นผิดไม่ได้ เวลาฟังธรรม ก็ต้องพยายามฟัง ให้เกิดความเข้าใจ เพื่อจะได้ ละความไม่เข้าใจ เวลาพิจารณาเรื่องใด ๆ ก็ต้องพยายามให้ เกิดความรู้ ถ้ามตัวเราเองว่า เรา รู้จริงไหม ก็เพื่อจะละความ ไม่รู้นั่นเอง ไม่ใช่รู้แล้วก็ผ่าน ๆ ไป รู้แล้วปล่อยวาง ปล่อยทิ้งรู้ ทั้งไม่รู้ ก็เลยโง่ค้างอยู่อย่างนั้น ปล่อยเยอะเกินไประยะ ฉะนั้น ให้รู้ชัด ๆ จึงค่อยปล่อย ปล่อยความไม่รู้นั้นแหละไป ปล่อย กิเลส นั้น ให้มีสัมมาทิฐิ จะได้ปล่อยมิจฉาทิฐิไปได้สักทีหนึ่ง ไม่ใช่ฟังก็ผ่าน ๆ ไป ฟังเอาบุญ ฟังก็สบายใจดีครับ หลับไป บ้างครับ ตื่นไปบ้าง ฟัง ๆ ไป ดีกว่าไม่ฟังนะครับ เตียวก็เกิด ๆ ตาย ๆ แล้วอย่างนี้ ฉะนั้น ต้องให้มันชัดเจนหน่อย ที่ต้องรู้ ชัดเจน เพื่อจะได้ละความไม่ชัดเจน เพราะความสงสัยทั้งหลาย

มันจะมากับความไม่ชัดเจน เราทำอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่ชัดเจน มันจะต้องสงสัย เพราะมันมีช่องให้เกิด ทำอะไรทุกเรื่อง พิธีกรรมแต่ละเรื่องต้องชัดเจน สวดมนต์นี่ต้องชัดเจน ถ้าไม่ชัดเจน ก็เกิดความสงสัย ถ้าชัดเจน ความสงสัยก็จะหายไป มันก็จะ ละเอียดด้วยวิธีนี้ การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพุทธเจ้านี้ ต้องมีความชัดเจน มีความรู้ความเข้าใจ เป็นสัมมาทิฐิตั้งแต่ต้น จึงจะสามารถนำเข้าสู่การปฏิบัติที่แท้จริงได้

ต่อมา ก็เป็นฝ่ายดับ คำว่า ดับ **นิโรธะ** คือมันไม่มี มันไม่เกิด ที่มันไม่มี มันไม่เกิด ก็เพราะเหตุมันไม่มี เหตุมันไม่เกิด เหตุไม่มี ผลก็ไม่มี เหตุตั้งหลายอย่างเลย ตั้งแต่อวิชา สังขาร แต่ละอย่างไม่มี หหมดเลย เพราะอวิชาคือความหลง ความไม่รู้ อริยสัจ ถูกละเอียดแล้ว โดยการสร้างวิชาขึ้นมา ความมืดไม่มีแล้ว เพราะว่า แสงสว่างเกิดขึ้นเต็มท้องฟ้าแล้ว เมื่อความมืดไม่มี **อวิชาไม่มี สังขารก็ไม่มี วิญญาณก็ไม่มี อันนั้นอันนี้ก็ไม่มี ขาดก็ไม่มี ขรามณะมันก็ไม่มี** ทุกข์มันจะมี ก็เป็นไปไม่ได้ ทุกข์ไม่มี ทุกข์ไม่เกิด เพราะเงื่อนไขต่าง ๆ มันหมดไปแล้ว หหมดเงื่อนไขไป เรียกว่ามันดับ หรือดับสนิท อย่างนี้ก็ได แต่ หมายถึง มันไม่มี มันไม่เกิดขึ้น เพราะความไม่เกิดขึ้นของสิ่งนี้ ๆ สิ่งนี้ ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น ถ้าพูดแบบรวบก็คือทุกขนั้นแหละ พูดแบบ ผลมันเลย อันนี้คือดับทุกข์ ทุกข์ไม่มี ทุกข์ไม่เกิด เป็นความไม่เกิดของทุกข์ ไม่มีการเวียนว่ายไปในวัฏฏะ เรียกว่านิโรธะ

ฝ่ายสมุทฺถยวาระเป็นสมุทฺถยสัง **นิโรธวาระก็เป็นนิโรธสัง** ภาวะ
ดับสนิท ไม่มีทุกข์ ไม่มีเหตุเกิดทุกข์ เงื่อนไขทุกสิ่งทุกอย่าง
หายไปหมดสิ้น ก็คือพระนิพพาน ตอนนี้อย่างไม่แจ้งนิพพาน
ก็เป็นเพราะว่า เงื่อนไขต่าง ๆ บังนิพพานอยู่ จริง ๆ นิพพาน
ก็มีอยู่อย่างนั้นแหละ

พวกสร้างเงื่อนไข เกิด ๆ ดับ ๆ เกิดขึ้นแล้วดับไป มันก็
ขวางนิพพานอยู่ พวกเรามัวแต่่วนกับของเกิดดับอยู่ ไม่มา
ประกอบอริยมรรค เลยไม่ได้เห็นนิพพาน จิตเกิดทีละดวง เรา
ไปสนใจสังขารอยู่ สนใจสังขตธรรมอยู่ ยิ่งพวกทำกรรม มุ่งแต่
จะแก้สังขตธรรม ให้เป็นไปตามที่ใจตนปรารถนา นิพพาน
ก็หวังไม่ได้แล้ว สำหรับคนนี้ มัวแต่ตะครุบเงา กระโดดไป
กระโดดมาอยู่ เดินหนีนิพพานไปดี้อ ๆ หนีไปทางนั้นทางนี้
ตามอารมณ์สังขตธรรมที่มันปรุงขึ้นมาเป็นครั้ง ๆ แล้วมันก็
ดับไป มัวแต่กระโดดตามที่มันเกิดอยู่ จิตก็เลยเกิดไปเรื่อย
เกิดตามสังขตธรรมที่มันเกิด มันก็ไม่ดับสักที

พวกเราก็เลยต้องรู้วิธีว่า ในเมื่ออยู่กับสังขตธรรม ทำยังไง
จิตจะน้อมไปทางนิพพาน เราต้อง**เบื่อหน่าย ไม่เพลินกับ
สังขาร เห็นโทษ เห็นภัย ไม่เอาสังขาร ทั้งสังขาร** คือสนใจ
ตอนมันดับให้เก่ง ๆ คืออะไรเกิดขึ้นมันต้องดับหมด เพราะถ้า
สนใจเกิดนี้ จิตมันจะเกิดตามไปด้วย ถ้าสนใจดับ จิตมันก็จะ

น้อมไปสู่อมตธาตุคืออินพพาน ซึ่งเป็นสภาวะมีอยู่แล้ว สังขตธรรม
มันดับหมดนั่นแหละ ไม่มีเหตุให้มันเกิด เพราะความจริง มันก็
ต้องดับอยู่แล้ว ที่มันเกิด เป็นเพราะว่ามันยังมีเงื่อนไข้อยู่
ทุกซึกยังมีเงื่อนไขให้เกิดอยู่ มันก็เลยยังเกิดอยู่ จิตก็เลยเกิด
ตามไปด้วย เงื่อนไขของวิภูฏสงสาร ก็คือตัณหานั่นเอง

พวกเราก็เลยต้องเข้าใจฝ่ายดับ สังขารทุกอย่างดับไป
สิ้นไป ถ้าเราคุ้นเคยกับฝ่ายดับ ก็จะคุ้นกับนิพพานไปด้วย แม้ยัง
ไม่เห็นก็ยิ่งคุ้นนะ ทุกท่านก็เลยต้องคุ้นกับฝ่ายดับ บางคนก็ว่า
ไม่เคยเห็นดับสักทีหนึ่ง ความดับมันยากเย็นแท้ อันนี้ก็แสดงว่า
เราสังเกตไม่เป็น วิธีสังเกต เราอย่าทำเรื่องเดิม ให้ทำเรื่องใหม่
แล้วหันกลับไปไปดูเรื่องเดิม เรื่องเดิมมันก็จะหายไป เช่น ท่าน
นั่งอยู่อย่างนี้ เป็นรูปมันนั่งอยู่ เราก็จำไว้ ตอนนี้รูปมันนั่งอยู่
เราลุกขึ้นยืน แล้วหันมองรูปที่นั่นดู มันเหลืออะไรครับ เหลือ
แต่เก้าอี้ รูปที่นั่นมันไปไหนแล้ว มันดับไปแล้ว แค่นั้นแหละ ถ้า
เราอยากให้รูปตรงนี้มันดับไป เราก็เดินไปประตุนุ่น พอเดินไป
ประตุนุ่นแล้ว หันกลับมามอง รูปที่อยู่ตรงนี้ หาเจอไหมครับ
หาไม่เจอแล้ว มันไปไหนแล้วครับ มันไปตามทางของมันแล้ว
ตามวิถีทางของสังขตธรรมแล้ว ไม่เหลือซากแล้ว มันเป็นอย่างนั้น
มันไม่ยากหรอก ให้เราสังเกตไว้ สังเกตดี ๆ หันมามองดู เรา
ก็จะคุ้นเคยกับความดับ ทุกท่านให้คุ้นเคยกับความดับ **ไม่มีอะไร
อยู่ค้ำงนานหรอก** แม้แต่เรานั่งอยู่ที่เดี๋ยวนี้ ก็ดับไปเยอะแล้ว

บางทีปัญญาเราน้อย เราก็ต้องใช้วิธีตัดความเคยชิน หรือตัดการกระทำซ้ำ ๆ ออกไป ไปทำเรื่องใหม่ แล้วก็หันมามองดู แล้วจะเข้าใจว่า มันไม่ใช่อันเดิม มันเปลี่ยนไป แสดงว่าอันเดิมมันสิ้นไปแล้ว อย่างนี้

อันนี้ฝ่ายดับ ให้เราสนใจตรงนี้เยอะ ๆ จะนำเข้าสู่มรรคได้ เพราะมรรคนี้จะเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ถึงความดับอย่างสมบูรณ์ได้ ถึงแม้เราจะสนใจดับ **ถ้าไม่มีมรรค มันก็ไม่ดับอย่างสมบูรณ์** เพราะดับแล้ว มันเกิดใหม่ มันมีเงื่อนไขอยู่ ถ้ามีมรรค เงื่อนไขต่าง ๆ มันจะสลายอย่างสมบูรณ์เลย มันก็จะไม่เกิดอีกต่อไปเลย เพราะมรรคนี้เป็นฝ่ายที่ทำให้เกิดวิชชาขึ้น อวิชชาที่มีที่แทรกได้ใหม่ ...ไม่ได้... ไม่มีเงื่อนไขให้มันนะ ฝ่ายมรรคนี้ เห็นสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นของไม่เที่ยง ไม่แน่นอน ทั้งนั้นเลย มีโทษ มีภัย น่ากลัว เป็นของไม่น่าเพลิดเพลินยินดี ทั้งนั้นเลย ตัณหาที่มีเกิดขึ้นใหม่ ไม่มี เพราะตัณหาเกิดขึ้นมากับสิ่งที่น่าเพลิดเพลินยินดี เรามองดูแล้ว ไม่มีอะไรน่าเพลินเลย ของอร่อยก็แป๊บเดียว เป็นของไม่เที่ยง ไม่เห็นมีอะไรน่าเพลิน ชีวิตมนุษย์ก็อยู่ไม่นาน แถมเต็มไปด้วยภัยอันตรายมากเหลือเกิน แป๊บเดียวก็ตายแล้ว เราก็ไม่เพลิน พอไม่เพลิน ตัณหาก็ไม่มีช่องให้เกิด มันเป็นอย่างนี้ มันก็ดับสนิทไปทุกอันไป

ถ้าเราสนใจมาที่ความดับแล้ว เราก็จะเข้าใจมรรคไปด้วย เข้าใจชัดว่า เป็นหนทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้เงื่อนไขทุกอย่าง ที่ทำให้เกิดทุกข์นี้ หายไปหมดสิ้น เมื่อเงื่อนไขทุกอย่างหายไปหมดสิ้นแล้ว ทุกข์มันจะเกิดได้ไหม มันก็เกิดไม่ได้ มันก็เป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดทุกข์ เป็นไปไม่ได้ที่จะสงสัย เพราะรู้หมดแล้ว ท่านรู้หมดแล้ว ท่านจะสงสัยได้ไหม ไม่ได้ มันรู้หมดแล้ว จะสงสัยทำไม มันสงสัยไม่ได้ เข้าใจหมดแล้ว จะไม่เข้าใจได้ไหม ...ไม่ได้... ถ้าไม่เข้าใจ ก็แสดงว่ายังไม่เข้าใจ หรือเข้าใจไม่หมดอย่างนี้ ถ้าคิดถูกหมดแล้ว จะคิดผิดได้ไหม มันก็ไม่ได้ เท่านั้นแหละ ถ้าเราคิดชั่วได้อยู่ ก็แสดงว่ามันยังคิดไม่ถูกเลย ทั้งหมด เท่านั้นแหละ เราก็ไปฝึกเจริญมรรคซะ มันเป็นอย่างนี้

พวกเราก็เลยต้องเข้าใจการปฏิบัติ จะมาทำวูป ๆ วาบ ๆ ไม่ได้นะ บางท่านนั่งไป วัน ๆ คิดแต่เรื่องชั่ว ๆ นึกว่าอาจจะบรรลุก็ได้ อันนี้อย่าได้หวังเลย ฝันเอาลม ๆ แล้ง ๆ ไปอย่างนั้นแหละ ทุกอย่างมันต้องสร้างเอา ฝึกหัดเอา ต้องแบบเห็นกับตัวเลย ต้องเห็นมรรคในจิตเลย ต้องเห็นทั้งอริยสัจ ๔ ต้องเห็นทุกข์ด้วย เห็นเหตุเกิดทุกข์ด้วย เห็นความดับทุกข์ด้วย เห็นทั้งมรรคด้วย ไม่เห็นมรรคสักข้อเลย มันจะเจริญได้ยังไง มันเป็นไปไม่ได้หรอก เราอย่าหวังลม ๆ แล้ง ๆ อะไรอย่างนั้น ไม่มีอะไรที่รวดเร็วทันอกทันใจอย่างนั้น มีแต่ค้นหา มันวิ่งพรวดพลาดอยู่นั้นแหละ ทางมรรคก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

จะต้องฝึกเอา เร็วซ้าก็เลยไม่มี ถ้าทำได้ก็ได้ ทำไม่ได้ก็ยังไม่ได้แหละ ทุกคนก็ต้องทำเอาเอง ทำด้วยตัวเองทั้งนั้น นี่ก็ฝ่ายนิโรธวาระ เป็นทุกขนิโรธอริยสังข์ อันนี้เป็นอารมณ์ของอริยมรรค ก็เลยทำให้เราเข้าใจฝ่ายมรรคไปด้วยนะครับ

ฉะนั้น ปฏิจาสนุปปาท มี ๒ ข้าง **ข้างที่ ๑ สมุทยวาระ** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ผลมันก็คือทุกข์ แบบปฏิจาสนุปปาทนี้ จะเอาเหตุมาก่อน แล้วแสดงเป็นกระบวนการเกิดทุกข์ ทุกข์อยู่หลังสุด ส่วนอริยสังข์ เอาทุกข์มาก่อน แล้วจึงแสดงเหตุ เนื่องจากว่า อริยสังข์นี้ ตั้งขึ้นมาเพื่อแสดงแก่สาวก ให้เข้าใจสิ่งที่ยากก่อน ปรากฏชัดก่อน คือทุกข์นั้นรู้ได้ง่าย ส่วนปฏิจาสนุปปาทนั้น เป็นธรรมที่ลึกซึ้ง ช่วยให้ปัญญาแหลมคมขึ้น ทุกท่านก็ต้องรู้ทั้งอริยสังข์และปฏิจาสนุปปาทนั้นแหละ จริง ๆ ก็เป็นเรื่องเดียวกัน แต่แสดงคนละแบบกัน เราไม่ต้องรู้ละเอียดทั้งหมด รู้พอที่จะละกิเลสได้ รู้พอที่จะเจริญมรรคให้สมบูรณ์ได้ก็พอ

ข้างที่ ๒ นิโรธวาระ มีนิโรธกับมรรคอยู่ด้วยกัน แต่ตัวหลักก็คือนิโรธ คือความไม่เกิดของทุกข์ คือพระนิพพาน ตัวมรรคนี้ เชื่อมโยงกับนิพพานอยู่แล้ว มีนิพพานเป็นอารมณ์

เวลาพูดถึงในชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติ โดยมากก็ไม่ต้องเอามาครบทั้งกระบวนการ โดยมากก็จะพูดเชื่อมอยู่กับเรื่องอายตนะ เพราะตอนที่เรานอนหลับสนิท มันก็ไม่รู้เรื่อง

อยู่แล้ว มันก็เป็นหมันของพรหมจรรย์ไป ฉะนั้น ก็ไม่ต้องนอนเื่อยะ ให้ตื่นขึ้นมา แต่ตื่นขึ้นมาี้ ก็มีอยู่ ๒ สายเหมือนเดิม คือมีทั้งฝ่ายเกิดทุกข์ มีทั้งฝ่ายดับทุกข์นั้นแหละ พวกเราตื่นขึ้นมาแล้ว ก็ต้องเจริญมรรคไว้ ฉะนั้น ปฏิจาสุมุปบาทที่เด่นในการปฏิบัติ ก็จะถูกเชื่อมโยงกับเรื่องผัสสะ เชื่อมโยงไปกับเรื่องอายตนะ เมื่อมีผัสสะที่ประกอบไปด้วยวิชชา ประกอบไปด้วยความรู้ เวลาเรากระทบเรื่องใด ๆ รับรู้เรื่องใด ๆ แล้ว มีความรู้ในเรื่องสิ่งเหล่านั้นอย่างชัดเจน มันก็จะเป็นฝ่ายมรรค ถ้าสัมผัสหรือรับรู้เรื่องใด ๆ ทางทวารทั้ง ๖ แล้ว แต่ไม่รู้สิ่งเหล่านั้นตามเป็นจริง ก็จะมีผัสสะบวกอวิชชามาด้วย มันก็เป็นฝ่ายเกิดทุกข์ อันนี้ก็เป็นลักษณะเด่นของปฏิจาสุมุปบาทในชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติ ทุกท่านจึงควรจำให้ดี ซึ่งผมก็ได้ยกพระสูตรมาอ่านให้ฟังหลายสูตรด้วยกัน

ในเช้าวันนี้ ก็จะอ่านให้ฟังอีกบ้างสักเล็กน้อย จะได้เข้าใจเรื่องที่ถูกทำให้ฟังนี้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นนะครับ ในคัมภีร์สังยุตตนิกายนิทานวรรค ญาคติสูตร ข้อที่ ๔๕

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลกัถฐิโกใกล้หมู่บ้านญาคติกะ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้ตรัสธรรมบรรยายนี้ว่า “เพราะอาศัยจักขุ

และรูป จักชิวินญาณจึงเกิด ความประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสตะและเสียง ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยฆานะและกลิ่น ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยชีวหาและรส ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยกายและไผฏฐัพพะ ก็ทำนองเดียวกัน

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญานจึงเกิด ความประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความ
ประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา
จึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทาน
จึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้
ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสตะและเสียง ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยฆานะและกลิ่น ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยชีวหาและรส ก็ทำนองเดียวกัน
เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ก็ทำนองเดียวกัน

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด
ความประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา
จึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทาน
จึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ
อุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้”

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งยืนแอบฟังพระผู้มีพระภาคอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้น ผู้ยืนแอบฟังอยู่ ได้ตรัสถามภิกษุนั้นดังนี้ว่า “ภิกษุ เธอได้ยิน ได้ฟังธรรม บรรยายนี้หรือไม่” ภิกษุรูปนั้นกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้ฟัง อย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ เธอจงศึกษาธรรม บรรยายนี้ จงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้ จงทรงจำธรรม บรรยายนี้ เพราะธรรมบรรยายนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์”

ญัตติกสูตรที่ ๕ จบ^๑

อันนี้แบบชีวิตประจำวันที่โดดเด่น เป็นเบื้องต้นของ **การปฏิบัติพรหมจรรย์** ก็คือขยายมาที่เรื่องผัสสะนั่นเอง เพราะว่าจะมีอะไรต่อมีอะไรต่าง ๆ ขึ้นมาได้ ต้องมีจุดเชื่อมก่อน ต้องมีวิญญาน เกิดขึ้นมาทำงานก่อน ถ้าไม่มีจุดเชื่อมต่อ วิญญานยังไม่ลุกขึ้นมาทำงาน ยังมีแต่กายกับจิตที่สับสนวุ่นวายกันอยู่ ก็ไม่มีอะไรขึ้น ไม่มีทั้งทุกข์ ไม่มีทั้งเหตุเกิดทุกข์ ไม่มีทั้งมรรคอะไรเลย ตอนนั้นก็นอนนิ่งไปก่อน มีชีวิตตามกรรม

---

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๙๑-๙๒.

ไปก่อน เป็นภวังคจิตไป แต่เมื่อวิญญาน รับรู้อารมณ์ทาง ทวารต่าง ๆ ก็เรียกว่ามีผัสสะ มีโลกขึ้นมานี้แหละ จึงมี ทั้งความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ทั้งมวล และมีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึง ความดับไปแห่งทุกข์ทั้งมวลได้

ตรงนี้ ต้องรู้ให้ดี ๆ แล้วก็ระมัดระวัง เราต้องใช้ชีวิต อย่างมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ต้องมีสมาธิ ต้องมีปัญญา รู้ ความจริง โดยเฉพาะตอนที่มันมีผัสสะ ให้มีแสงสว่างตลอด ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่เข้าสู่วงจรปฏิจางสมุขปาถฝ่าย เกิดเลย เพราะท่านละอวิชชาได้แล้ว อวิชชาไม่มี สังขาร เป็นต้นก็ไม่มี ส่วนพวกเรานี้ ยังละอวิชชาไม่ได้ อรหัตตมรรค ยังไม่เกิด เมื่อรับรู้โลกแล้ว อวิชชาก็เกิดประกอบได้ ก็จะมีตัณหาเกิด เมื่อตัณหาเกิดแล้ว เราไม่รู้จักตัณหาคือเป็น สมุทัย มันก็ต่อเนื่องไปเป็นขบวนการฝ่ายเกิดทุกข์ ทีนี้ ถึง แม้ว่าจะมีตัณหาเกิดขึ้น หากเรารู้จักตัณหาคือตัณหานี้เป็น ทุกขสมุทัย เป็นสัจจะข้อที่ ๒ ความรู้นี้ก็สามารถที่จะไปสู่ กระบวนการของฝ่ายดับทุกข์ได้ พวกเราก็เลยต้องเข้าใจ ตรงนี้ให้ดี ๆ

พระพุทธองค์ทรงอยู่ในที่เงียบสงัด พระองค์ได้ตรัส ธรรมบรรยาย บรรารภเรื่องเกี่ยวกับปฏิจางสมุขปาถขึ้นมา ตอนที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ พระองค์ทรงพิจารณาปฏิจางสมุขปาถ

ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับแล้วก็เปล่งอุทาน อย่างที่อ่านให้ฟังแล้ว
ตอนนี้เป็นอีกตอหนึ่ง ตรัสถึงปฏิจลสนุปลบทในแบบชีวิต
ประจำวัน ในแบบที่พิจารณาได้สะดวก ทุกท่านจึงควรจำไว้
พระพุทธเจ้าตรัสธรรมบรรยายนี้ ตอนอยู่ลำพังพระองค์เดียว
ก็คล้าย ๆ พุดขึ้นมาตามความคุ้นเคย ตามความเคยชิน เพราะ
ว่าที่พระองค์ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เพราะธรรม
หมวดนี้แหละ พระองค์ทรงพิจารณาปฏิจลสนุปลบท ครบ
ทั้งกระบวนการ ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับ รู้ครอบจักรวาล เพราะ
กฎนี้มันครอบจักรวาลอยู่ เมื่อพระองค์เข้าใจชัดแล้ว จึงเกิด
ปัญญาแจ้งนิพพาน พระองค์คุ้นกับธรรมหมวดนี้มาก เพราะ
ว่าเป็นธรรมที่สร้างพระองค์ขึ้นมาให้เป็นพระพุทธเจ้า คือ
พระองค์เกิดขึ้นมาจากธรรมนั่นเอง

ธรรมคืออทิปปัจจยตาปฏิจลสนุปลบทกับพระนิพพาน
ทำให้มีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก เมื่อพระองค์
ทรงพิจารณาว่าควรเคารพใครดี เนื่องจากการอยู่ในโลกโดย
ไม่มีใครให้เคารพ มันก็อยู่ยากลำบาก พวกเราคงไม่ลำบาก
เพราะมีคนให้เคารพเยอะแยะ เคารพพระรัตนตรัย เคารพ
พ่อ แม่ เคารพปู่ ย่า ตา ยาย เคารพครูบาอาจารย์
มีผู้ให้เคารพเยอะแยะ อย่าไปเคารพผีก็แล้วกัน เคารพ
คนแก่ คนมีคุณธรรม พี่ชาย พี่สาว ก็พออยู่ได้สะดวก แต่
พระพุทธองค์ทรงพิจารณาดูแล้ว ในสากลจักรวาลนี้ไม่มีใคร

ที่จะยิ่งใหญ่กว่าพระองค์ด้วยคุณธรรม ครั้นพระองค์จะไปทำ
ความเคารพคนเหล่านั้น ศีรษะของเขาก็จะแตกอีก มันก็ลำบาก
ถ้าพระองค์ไปไหว้คน คนนั้นจะหัวแตกเลยประมาณนั้น
ก็ลำบากเขา เพราะเขารับคุณธรรมของพระองค์ไม่ได้

พระองค์ทรงพิจารณาว่า จะเคารพใครดี อยู่ในโลกก็ต้อง
มีการทำความเคารพแบบชาวโลกเขา จึงจะอยู่กับโลกเขาได้
ในเมื่อไม่มีใคร ๆ ที่พระองค์จะเคารพได้ เพราะว่าไม่มีใคร
มีคุณธรรมเทียบเท่าพระองค์เลย พระองค์ก็ทรงพิจารณาถึง
ธรรมที่ทำให้พระองค์ได้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะธรรมนี้ทำให้
เกิดพระองค์ขึ้นมา พระองค์ทรงเคารพธรรมนั่นเอง ธรรมที่ว่า
นี้ ก็คือ อิทปิปัจจยตาปฏิจางสมุปบาทกัปปะนิพพาน ฉะนั้น
ธรรมบทนี้ พระพุทธเจ้าทรงเคารพมาก พวกเราจึงควรสวด
ท่องไว้ แล้วก็นึกไว้เป็นประจำ พระองค์ก็นึกอยู่เรื่อย ๆ
ตั้งแต่ตรัสรู้ใหม่ ๆ ก็นึกถึงเรื่องนี้ก่อน ตอนอยู่ปกติประจำวัน
พระองค์ทรงนึกอยู่เรื่อย ๆ เพราะว่าคุ้นและเป็นทีเคารพ
นั่นแหละ เหมือนเราคุ่นเคย และเคารพพระพุทธเจ้า เราก็ก
นึกถึงท่านอยู่เรื่อย ๆ แต่นี้พระพุทธเจ้าไม่ได้มีใครให้เคารพ
**ทรงเคารพธรรม เคารพอิทปิปัจจยตาปฏิจางสมุปบาท เคารพ
นิพพาน** นึกถึงอยู่เรื่อย ๆ ส่วนพวกเราก็ถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ อยู่เรื่อย ๆ ก็ปกติของพวกเรา คือนึกถึง
ผู้ที่เคารพนั่นเอง พระพุทธเจ้าเคารพธรรม พระองค์ก็นึกถึงธรรม

ทีนี้ เมื่ออยู่หนึ่ง ๆ เมื่อนึกถึงธรรม ก็ทรงสวดออกมา เนื้อหาของตัวธรรมบรรยายนี้ ก็มีว่า เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ^๒ ก็เริ่มต้นที่ผัสสะ ผัสสะก็เกิดเพราะการมา ประชุมกันของธรรม ๓ ประการ คือ ตา รูป และจักขุวิญญาณ ถ้าพูดเป็นภาษาหมวดธรรม ก็คือ आयตนะภายใน ๖ आयตนะ ภายนอก ๖ วิญญาณ ๖ อันนี้พูดแบบหมวดธรรม

ทุกท่านจึงควรทำให้คล่องในอันนี้ไว้ ตื่นขึ้นมาปุ๊บ ก็จะต้องเจออยู่แล้วนะ ลืมตาปุ๊บ ต้องเข้าใจเลย ถ้าลืมตาปุ๊บ มีน อยู่เลย ยังไม่เข้าใจ อวิชชามาก่อนแล้วนี้ ไม่รู้อะไรเป็นอะไรเลย ถ้าตื่นขึ้นมาปุ๊บ เข้าใจเลย อ้อ...โลกมันปรากฏออกมาแล้ว เพราะอะไรนี้ เพราะมันมี ๓ อย่างประชุมกัน เพราะมีตา ตายังไม่แตกไปนะ ยังไม่ตาย ยังไม่หมดชีวิต เพราะวิญญาณยังอยู่ในร่างนี้ จิตยังอยู่ ธาตุ ๔ ยังไม่พัง จักขุประสาทเรายังอยู่ ถ้าไม่ตื่นขึ้นมา ก็แสดงว่าบางอย่างพังไปแล้ว ลมหายใจหมดไปแล้ว จิตไปแล้ว ไม่ต้องตื่นแล้ว ถ้าตื่นขึ้นมาปุ๊บ ก็ต้องตื่นมาพร้อม กับวิชา ตื่นมาต้องรู้ ไม่ใช่ตื่นมาก็ไม่รู้อะไร จ้วงเจียไว้ก่อน

---

๒ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๑๑.

ต้องมีตา มีจักขุประสาทติ ยังไม่ตาย ต้องมีแสงมากระทบ เกิดจักขุวิญญาณ ทางใจตื่นขึ้นมา มีธรรมมากระทบใจ สิ่งที่เกิดขึ้นในใจนั้นมากระทบ เกิดมโนวิญญาณ ธรรมคือสัญญา ความกำหนดจดจำไว้ได้ว่า นี่คือเช้าแล้ว กำหนดให้มันเข้า จริง ๆ เวลาเข้านั้นก็ไม่รู้เรื่องหรือขณะ พระอาทิตย์พระจันทร์มันไม่รู้เรื่องว่า เช้า กลางวัน กลางคืน มันไม่รู้เรื่องว่าเป็นเวลานอน หรือเวลาตื่น เวลาไม่รู้เรื่อง สภาวะที่กำหนดว่าควรนอน ควรตื่น คือใครครับ คือสัญญา สัญญามันเป็นธรรมเกิดกับจิต มากระทบจิต ที ๔ นี้ เป็นเวลาควรตื่นหรือควรนอนต่อ ทีนี้ แล้วแต่สัญญา เวลาไม่รู้เรื่องอยู่แล้วนี่ พระจันทร์ พระอาทิตย์ มันไม่รู้เรื่อง นาฬิกามันไม่รู้เรื่อง สัญญามันกำหนดไว้ ถ้าจำไว้ว่าที ๔ ควรหลับ เป็นเวลาอันบันเทิง จำไว้ อย่างนี้ สังขารมันก็จะมาปรุงต่อ พอปรุงมันก็จะว่าง ความว่างมันเกิดมาที่หลังเยอะเหมือนกัน ถ้าเป็นคนมีสติดี มีสติตั้งแต่ตอนหลับ แล้วก็ตอนตื่น ก็จะมีสติด้วย แต่พวกเราโดยมากตอนหลับนี้ จะขาดสติซะมาก เพราะงัวเงียเต็มทีแล้ว ไม่เอาอะไรแล้ว จะพักผ่อนแล้ว อย่างนี้ แม้แต่กรรมฐานก็ปล่อยวางไปหมดเลย เวลาตื่นขึ้นมา ก็มักจะหลงไปด้วย

พวกเราเลยต้องพยายามฝึกดี ๆ ให้มีสติทั้งตอนหลับ ทั้งตอนตื่น ตอนหลับ ถ้ามีสติ มันจะนอนหลับได้อย่างไร วิธีการก็คือเติมสัมปชัญญะเข้าไป แล้วกำหนดสัญญา กำหนด **อุฏฐานสัญญา** คือใช้ปัญญาพิจารณาว่า เราจะนอนเพื่ออะไร ถึงเวลานอนหรือยัง กำหนดประโยชน์ในการนอนว่า จะนอน เพื่อให้ร่างกายได้พักผ่อน พรุ่งนี้จะได้มีแรงตื่นขึ้นมาทำความเพียรต่อไป เพราะตอนนี้ ถึงจะทำความเพียร ก็ทำไม่ค่อยไหว เพราะว่ามันอ่อนเพลียเต็มทีแล้ว ถึงเวลานอนแล้ว การนอน ก็มีประโยชน์อย่างนี้ กำหนดประโยชน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว นี่คือ สัมปชัญญะ นอนด้วยอำนาจประโยชน์คือกายได้พักผ่อน จิต ก็ไม่วุ่นวายจนเกินไป

เรื่องทางโลก บางทีมันกระทบเยอะ ๆ สติเราน้อยก็ วุ่นวาย ถ้าหลับไป ใช้เวลาหลับสักพักหนึ่ง ความวุ่นวายมันก็จะถูกตัดทิ้งไปได้ มันก็เข้าสู่ภาวะจิตประภัสสรได้ เรารู้ประโยชน์ ก็เป็นสัมปชัญญะ เมื่อได้สัมปชัญญะ เราก็กำหนดเวลาใส่ในจิต ลงไป เป็นอุฏฐานสัญญา กำหนดว่าเวลานี้ เป็นเวลาลุก บอกมัน ดี ๔ ครั้งนี้ เป็นเวลาลุกนะ ถ้าได้ยินเสียงระฆัง เป็นเวลาตา แฉ่งเลยนะ เรากำหนดไว้ ใส่อุฏฐานสัญญาไว้ มีใครทำแบบนี้ บ้างไหมครับ ...ไม่มี... ได้ยินเสียงระฆัง จ้วงเจียงวงนอน นี่คือ สัญญามันไม่มี เราไม่ได้กำหนดไว้ ไม่ได้ใส่ไว้ สำหรับผู้ที่นอน อย่างมีสติสัมปชัญญะ ต้องใส่อุฏฐานสัญญาไว้ คือกำหนดว่า

เวลาไหนเป็นเวลาลุกขึ้น นอนเพื่อให้มีแรงลุกขึ้นประกอบ
ความเพียรและทำกิจการงานต่าง ๆ อย่าไปหาความสุขจากนอน
กำหนดไว้ ได้ยินเสียงระฆัง เป็นเวลาลุกขึ้นนะ

ส่วนใหญ่พวกเราเนี่ย ได้ยินเสียงระฆัง กำหนดเป็นเวลา
ทานอาหาร ได้ยินระฆัง น้ำลายมาเลย เป็นเหมือนหมาบ้า
หิวเลย พอระฆังปี่ป เป็นอันว่าได้กินแล้ว จริง ๆ เราเปลี่ยนระฆัง
เป็นเวลาตื่นก็ได้ เป็นเวลาไหนก็ได้ เพราะวาระระฆังมันไม่รู้เรื่อง
อะไรหรอก ตัวรู้เรื่องก็คือสัญญา อยู่ที่กำหนดให้มันเป็นอะไร
เท่านั้นเอง สัญญานี้เป็นข้อมูลนะ สังขารทั้งหลายมันจะเอาไป
ปรุงต่อ ถ้าสัญญามันถูกต้องดีงาม มันก็จะปรุงเป็นฝ่ายดี
ขึ้นมา พวกเราโดยมาก สัญญาส่วนใหญ่ มันจะมีแต่เรื่องให้
ผลประโยชน์แก่ตัวตน มันเป็นไปในลักษณะเหลวไหล หาแต่
เรื่องกินเรื่องนอนเรื่อย ฉะนั้น ก็อย่าลืมหักกำหนดสัญญาให้ดี
นะครับ นี่แหละ ยกตัวอย่างให้ทุกท่านฟังว่า เวลาตื่นขึ้นมา
นี้มีผัสสะแล้วก็ต้องรู้จักให้ดี

พระพุทธองค์ทรงแสดง ยกทางตามาเป็นตัวอย่างก่อน
เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบกัน
แห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ **ต้องรู้จักผัสสะให้ดี** เวลา
โลกทางตาปรากฏขึ้นนี้ ท่านต้องรู้จัก มันเป็นการรวมกันของ
๓ สภาวะ สิ่งที ๔ ก็คือมีผัสสะ ก่อนหน้านั้นมี ๓ สิ่งก่อน มันมี
อะไรบ้าง มีตา มีแสงภายนอก มีจักขุวิญญาณ พอได้ยินเสียง

โลกทางหุมาแล้ว ก็ต้องรู้ว่า ต้องมี ๓ อย่างประชุมกัน ต้องมาประชุมกัน ๓ อย่าง ผัสสะเกิดขึ้นเพราะการประชุมกันของ ๓ อย่างนี้ มีเหตุ ยังไม่พึงนะ เพราะธาตุ ๔ มันยังติดอยู่ ถ้าธาตุ ๔ พัง หรือวิญญาณไม่เกิดแล้ว ก็ตายไปแล้ว ต้องนึกถึงที่ตั้งของมันให้ดี คือธาตุ ๔ ไว้ก่อน ธาตุ ๔ พัง ก็จบทุกอย่าง เพราะว่าประสาททั้ง ๕ มันเป็นอุปาทายรูป มันอาศัยธาตุ ๔ อยู่ และวิญญาณมันก็อาศัยเกิดอยู่ในร่างนี้ ถ้าร่างนี้พัง วิญญาณก็อยู่ไม่ได้ หรือสิ้นกรรมไป ก็จบ ไม่มีภวังคจิต มารักษาไว้

เอาง่าย ๆ ก่อน คือพิจารณาย้อนไปที่ธาตุ ๔ เป็นเบื้องต้นง่าย ๆ กว่าเขา เวลาที่รับอารมณ์ หรือมีโลกทางใด ๆ ขึ้นมาก็ต้องรู้ว่า มี ๓ อย่าง เช่น ได้ยินเสียงนี้ ต้องมี ๓ อย่าง ต้องนึกเลย ไม่ต้องนึกว่าเขาพูดอะไร ใครพูดอะไร นึกว่าต้องมี ๓ อย่างก่อน ส่วนใหญ่พวกเรา พอได้ยินเสียง นึกอะไรต่อครับ เสียงเพราะหรือไม่เพราะ ใครพูด เขาพูดว่าใคร ไปเรื่อยเลย ไม่นึกถึง ๓ สิ่ง ไม่นึกถึงต้นเรื่องต้นตอ แท้ที่จริง ต้องนึกถึงต้นเรื่องก่อน โลกทางหุมีขึ้นมา นี้ เพราะอาศัย ๓ สิ่ง คือหู เสียงมากระทบ และโสตวิญญาณ การประชุมกันของ ๓ สิ่งนี้ เป็นโสตสัมผัส

ทีนี้ ก็พิจารณาให้ลึกลงไป เพื่อให้เข้าใจความจริงว่า หูนี้เที่ยงไหม ไม่เที่ยงเพราะอะไร เพราะมันอาศัยธาตุ ๔ อยู่

ธาตุ ๔ มันเที่ยงใหม่ ไม่เที่ยง แค່หายใจไม่เข้า หายใจไม่ออก หุกก็ดับแล้ว หรือสิ้นกรรมไป หุกก็ดับเหมือนกัน แค่นั้นแหละ ธาตุลมหมดไป ธาตุไฟหมดไป ธาตุน้ำเหือดแห้ง ธาตุดิน พังไป หายหมดนะ ไม่เหลือ ก็ต้องชัดเจนในใจของเรา แรก ๆ มันอาจจะต้องใช้เวลาติดหนึ่ง พอเราชำนาญแล้ว คล่องแล้ว ก็สามารถพิจารณาได้ชัดเจน พวกเราชำนาญแต่ร้องเพลง ไร้สาระ ขนาดเดินจงกรมนี้ ยังร้องเพลงอยู่เลยบางคน นี่ก็ เกินไปหน่อย น่าจะพิจารณาปฏิจางสมุปบาท เดินไปก็พิจารณา อวิชชาขบถจลา สงขารามีบ้างไหมแบบนี้ ต้องฝึกเอาใหม่ ไม่ใช่ ไปว่าคนนั้นคนนี้ ทำไมคนนั้นเป็นอย่างนี้ ทำไมคนนี้เป็นอย่างนั้น มีแต่ไปว่าคนนั้นคนนี้ อันนี้ก็คือ มันก็ว่าตามความเคยชิน เราก็ต้องเปลี่ยนใหม่เท่านั้นเอง อันนี้ ยกตัวอย่างทางหู

โดยเฉพาะทางใจนี้ก็เยอะกว่าเขา ต้องรู้ให้ชัด มีการรับรู้ อะไรทางใจขึ้นมา สุขบ้าง ทุกข์บ้าง รับรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ ต้องรู้ว่า มีอย่างน้อย ๓ ประการ สุขทุกข์ หรือมีเรื่องอะไรขึ้นมาก็ต้อง นึกก่อน ไม่ต้องรีบไปรักสุขเกลียดทุกข์อะไร ต้องนึกถึง ข้อเท็จจริงก่อนว่า สุข ทุกข์ มาได้อย่างไร โลก โกรธ หลง มาได้ อย่างไร มันมาทางใจ ต้องตื่นขึ้นมา มันเป็นผัสสะทางใจแล้ว ต้องมีก็อย่างครบ มี ๓ ก็คือ มีมโน มีธรรม มากกระทบกัน เกิดมโนวิญญูณขึ้นมา มีธรรม เป็นสัญญาบ้าง เวทนาบ้าง สังขารบ้าง ความคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ มากกระทบกับใจ จึงเกิด

มนวิญญาณ สภาวะ ๓ ประการรวมกัน จึงเป็นมโนสัมผัส
ทุกสภาวะเที่ยงไหมครับ ไม่เที่ยง ใจก็ไม่เที่ยง ใจเมื่อวานกับใจ
วันนี้ อันเดียวกันไหม คนละอันกัน ถึงแม้คุณสมบัติจะคล้ายกัน
แต่มันคนละอันกัน ทำไมมันคนละอันกัน แค่อารมณ์มันก็
ต่างกันแล้ว เวลาต่างกันหรือยัง ต่างกันแล้ว **ทุกอย่างมันเปลี่ยน
ไปหมด มันจะเหมือนเดิมไม่ได้หรอก** ให้เราค่อย ๆ นึกไป

ถึงแม้นอนหลับเหมือนกัน หลับวันนี้ กับหลับอีกวันหนึ่ง
เป็นจิตอันเดียวกันไหม ก็คนละอันกัน เพราะคนละวันกัน
แค่นั้นแหละ พอเข้าใจไหมครับ หลับคนละท่ากัน ก็คนละจิต
แล้วนะ นี่คือวิธีสังเกต เพราะว่าปัญญาเราน้อย ต้องใช้วิธี
สังเกตเอา มองเอา มุมนั้นมุมนี้ คนปัญญาน้อยต้องพิจารณา
หลายเรื่องหน่อย ถ้าคนปัญญาเยอะ แค่ฟังนิดเดียว ก็เข้าใจแล้ว
สบายเลย ฟังแต่หัวข้ออุทเทสว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ก็จบเลย
สบายเลย อาจารย์ไม่ต้องพูดมาก แต่บางท่านนี่ อาจารย์ก็พูดไป
แจจแจไปเรื่อย ก็ไม่รู้เรื่อง อย่างนี้คือปัญญาน้อย ต้องเปลือง
พลังงานเยอะ ก็เหมือนเราสอนเด็กขวกเลขอย่างนี้นะ เด็ก
มันเก่ง สอนสบายไหมครับ สบายเลย แต่เด็กบางคน หัวสมอง
ขี้เลื่อยมาก สอนเท่าไรก็ไม่จำ ท่านจะทำยังไงดีครับ ตบป้องหู
มันเลย ก็ไม่ใช่ครูที่ดี ครูที่ดีก็ต้องสอนไปเรื่อย ขยายความไป
มุมนั้นมุมนี้ จริง ๆ ขยายไปก็คือเพื่อให้เข้าใจเท่านั้นแหละ

ในตอนผัสสะนี้ จะเป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ทั้งหมด
อย่างไร พระองค์ตรัสว่า เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ
มโนวิญญูณจึงเกิด ความประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการ
เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนา
เป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน
จึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็น
ปัจจัยชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสะ จึงเกิด ความเกิดขึ้น
แห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้^๓ ชั้น ๕ มัน
เกิดเพราะอย่างนี้ ไม่ใช่เกิดมาลอย ๆ ชั้น ๕ มันมีเงื่อนไข
มาเพราะอย่างนี้ มันมีตัณหาอุปาทาน สร้างมันขึ้นมา เริ่มต้น
โดยผ่านผัสสะ ตอนนี้อย่างนั้นก็ถูกสร้างมาเรียบร้อย นี่เป็น
ของเก่า ของใหม่จะมีอีกหรือไม่มี ก็ดูที่เวลากระทบผัสสะ
อย่าสร้างไว้เยอะนะ ของเก่าที่สร้างไว้ก็เยอะแล้ว สร้างขึ้นมา
ผ่านผัสสะนี้เอง วิชาภูสงสารมันก็หม่นกันอยู่อย่างนี้ มีผัสสะ
เวทนา ตัณหา อุปาทาน ทุกข์ มันเป็นอย่างนี้ ไม่ว่าจะ
เป็นมโน ธรรม มโนวิญญูณ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน พวกนี้
ก็ล้วนเป็นชั้น ๕ นั่นเอง

๓ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๙๑-๙๒.

ชั้น ๕ นั้นแหละ ทำให้เกิดชั้น ๕ ชั้น ๕ ก็มีวิธีรักษาตัวมันเองให้เป็นไปในวิภูษะ มันรักษาชั้นด้วยหลักของปฏิจาสัมปทา **ไม่มีใครสร้างชั้น ๕ นอกจากชั้น ๕ ชั้น ๕ ที่ไม่เที่ยงนั้นแหละสร้างชั้น ๕** ชั้น ๕ ส่วนไหนสร้างส่วนไหน ส่วนผัสสะ สร้างเวทนา สร้างตัณหา สร้างอุปาทาน ภพชาติ ชรามรณะ มันเป็นกระบวนการแห่งธรรม ไม่มีพระเจ้าสร้าง แต่มีชั้น ๕ สร้างชั้น ๕ หมุนอยู่อย่างนี้ทุกท่านนี้สร้างตัวท่านเอง หมุนอยู่อย่างนี้ ไม่มีพระเจ้าสร้างอะไรเลย แม้แต่กรรม ก็เป็นชั้น ๕ นั้นเอง

ถ้าเราพูดง่าย ๆ ไม่ต้องแจกแจง ชั้น ๕ นั้นแหละสร้างชั้น ๕ จบ ชั้น ๕ เป็นปัจจัยให้เกิดชั้น ๕ ถ้าจะให้แยกละเอียดก็เอากระบวนการปฏิจาสัมปทาขยาย อวิชชา ก็เป็นชั้น ๕ เป็นชั้นอะไรละ เป็นสังขารชั้น เจตนากรรม ก็เป็นชั้น ๕ ชั้นไหนละ เป็นสังขารชั้น วิญญาณ ๖ ก็เป็นชั้น ๕ ชั้นอะไร วิญญาณชั้น เกิดนามรูป รูปเป็นชั้นอะไรละ ก็เป็นรูปชั้น นามเป็นชั้นอะไรละ ก็เป็น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น

สรุปแล้ว ถ้าเราพูดแบบรวม ๆ แล้ว จะมีพระเจ้ามาสร้างอะไรไหมครับ ไม่มีแล้ว พระเจ้าไม่มีงานทำ เพราะอะไร เพราะชั้น ๕ นั้นเองสร้างชั้น ๕ แล้ว ส่วนไหนมีอำนาจสร้าง

อะไร เป็นปัจจายแแก่อะไร ก็อวิชาเป็นปัจจายให้เกิตสังขาร
ผัสสะเป็นปัจจายให้เกิตเวทนา เวทนาเป็นปัจจายให้เกิตตัณหา
ทุกสภาวะล้วนคือขันธ ๕ หมดเลย พระเจ้าก็หมตงานทำไป
เทวดาที่เป็นของขลังของศักดิ์สิทธิ์ สร้างนั่นสร้างนี่ให้เรา ก็
ไม่จำเป็น เพราะขันธ ๕ ทำหน้าที่สำเร็จเด็ดขาดเรียบร้อยแล้ว
จะตีเต๋นยังงั จนไปลั่นฟ้า จนถึงพรหมโลก ก็ขันธ ๕ นั้นเอง

วิภูฏสงสารมันมีเท่านี้ วิภูฏสงสารทั้งหมดก็คือขันธ ๕
นั่นเอง คือตัวพวกเรานี้เอง มีทั้งเหตุ ทั้งผลอยู่กับตัว **มีทั้งเหตุ
เกิดทุกข มีทั้งทุกข อยู่กับตัวเราเองอย่างสมบูรณ์แบบ** ถ้า
เป็นมนุษย์ปุถุชนแล้ว ไม่ได้ฟังธรรม ทุกขก็เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์
สร้างไว้เพียบเลย ไม่มีวันจะหมดเลย เหตุเกิดทุกขมีเยอะ
ไหมครับ ...เพียบ... มาทุกทวารหมดเลย นี่คือปุถุชน
ผู้ไม่ได้สติบ ส่วนพวกเราคงลดลงบ้างแล้วนะ ลงบ้างหรือยังครับ

ที่นี้ มาดูฝ่ายดับ ฝ่ายไม่เกิดทุกข ฝ่ายดับก็ดูที่ผัสสะ
เช่นเดียวกัน เมื่อกระทบผัสสะแล้ว มีบวกอะไรเข้ามาบ้างไหม
โดยเฉพะะบวกความเข้าใจเรื่องอริยสัจ ๔ ต้องเข้าใจตรงนี้
เพราะความเข้าใจตรงนี้ จะทำให้เราเจริญมรรคต่อไปได้
พระพุทธรองค์ตรัสฝ่ายดับ ฝ่ายไม่มี ฝ่ายไม่เกิด เพราะอาศัยจักขุ
และรูป จักขุวิญญานจึงเกิด ความประจวบกัน แห่งธรรม
๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจาย เวทนาจึงเกิด

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไป ไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสะ จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้^๔ ทวารอื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกันนี้

ตอนนี้ พูดถึงตอนเราเกิดมาเรียบร้อยแล้ว ที่เราเกิดมานี้ แสดงว่าต้องมีความไม่รู้แทรกอยู่เรื่อย ตัณหาก็เลยเกิดได้ทีนี้ เมื่อเรารู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้าคือเรื่องอริยสัจ เราก็สามารถที่จะดับมันได้ คือมีผัสสะเหมือนเดิม ตัณหาก็ยังขึ้นมาได้เหมือนเดิม แต่เรารู้จักมันตามความเป็นจริงว่า มันเป็นสิ่งจะแต่ละข้อ ๆ มีผัสสะทางตา มีแสงมากระทบ มีจักขุ วิญญาณ สภาวะ ๓ ประการรวมกัน ก็เป็นผัสสะ พอมีผัสสะก็เกิดเวทนา ธรรมดาพอมีเวทนา ก็เกิดตัณหา พอสุขก็เกิดความรักอยากได้ มีความยินดีในความรู้สึกสุข พอทุกข์ก็ปฏิเสธผลักไส ก็เป็นเรื่องปกติเลย ความยินดีเพลิดเพลินอยากได้สุข อยากไม่ได้ความทุกข์นี้ เป็นเรื่องธรรมดา อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตายนี้ เป็นเรื่องธรรมดา เกิดขึ้นมาจากเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี แต่ผู้นี้ดับตัณหาได้ ทำให้ตัณหา

---

^๔ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๑๒.

ไม่เกิดได้ เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทำไม่ดับ
ตัณหาได้ เพราะมีมรรค รู้วิธีของมรรค รู้จักว่า ตา แสง
จักขุวิญญาณ ผัสสะ เวทนา สภาวะเหล่านี้ เป็นทุกขสิ่ง
เป็นของไม่เที่ยงทั้งหมดเลย ไม่มีตัวตน รู้จักตัณหาว่าเป็น
สมุทัยสิ่ง มันเที่ยงไหม ไม่เที่ยง ก็ดับตัณหาได้ด้วยวิราคะคือ
ด้วยมรรค การดับตัณหาหรือดับสภาวะอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบ
ของปฏิจางสมุปปาต ดับด้วยมรรคทั้งหมดเลย ดับเพราะว่า
ตัณหานี้มันไม่เกิดขึ้น ดับให้สนิท ก็ใช้มรรค ทำให้มันครบ
สมบูรณ์ ตัณหามันก็ดับ อุปาทานมันก็ดับ ทุกอย่างมันก็ดับไป
ทุกขมันก็ดับไปเพราะเหตุนี้

ถ้าทุกท่านเจริญมรรคอยู่เสมอ ก็จะได้รู้จักความดับ คือ
ฝ่ายไม่เกิดทุกข เวลาคาเห็นรูป หูได้ยินเสียงเป็นต้น อย่าลืม
พากันรีบ ๆ นะ ฝึกทางหู ได้ยินเสียง ต้องรู้ว่า มันมาจากผัสสะ
เป็นการรวมกันของธรรม ๓ ประการ ซึ่งล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข
ไม่ใช่ตัวตน วางเปล่าจากตัวตนทั้งนั้น โลกก็เลยเป็นของว่าง
เพราะว่า มีแต่ของว่างมาประชุมกัน ว่างจากความเที่ยง ว่าง
จากความสุข ว่างจากตัวตน ความเที่ยงมีในหูใหม่ ไม่มี เพราะ
เหตุใดละ ให้เราตอบตัวเองให้ได้ เหมือนถามตัวเอง ทำไม
ต้องถามตัวเอง เพื่อตัวเองจะได้ตอบ ถ้าตัวเองตอบได้ เรียกว่า

มีปัญหา เราต้องถามตัวเองบ่อย ๆ ว่า ไม่เที่ยงเพราะอะไรล่ะ ถ้าตอบได้ชัด ไม่เที่ยงเพราะอย่างนี้ ๆ มันอยู่ไม่นาน ไม่เห็นอะไรมันอยู่นานเลย มันตอบตัวเองได้ ส่วนตอบออกมาเป็นคำพูดอย่างไร นี่ก็อีกเรื่องหนึ่ง ใจมันก็ไม่ต้องใช้คำพูดก็ได้ ไซ้ใหม่ มันชัดอยู่ในใจ ไม่เที่ยงจริง ๆ นะ

ทุกท่านก็อย่าลืมไปพิจารณาดูให้ดี ๆ สังเกตดู ถ้ายังไม่ มีข้อมูลก็ต้องมาฟัง เห็นใหม่ ตอนนี่ก็เหมือนฟังข้อมูล ต่อไปท่านต้องเอาไปใส่ใจ ไปปฏิบัติดูนะครับ ทางตา มีตา มีแสง มีจักขุวิญญาณ สภาวะ ๓ ประการรวมกัน ก็เป็นผัสสะ พอมีผัสสะ ก็เกิดเป็นเวทนา พอเวทนาเป็นปัจฉัย ตัณหากี่มี ตัณหานี้มัน เป็นสังขธรรมนะ **ตัณหาไม่มีไม่ได้นะ มันไม่ครบอริยสัจ** บางคน บอกว่า อย่ามีตัณหา อันนี้ผิดนะ ทำไมผิด มันไม่ถูก มันไม่เป็น สังขธรรม ตัณหามันต้องมี เพราะอะไร มันเป็นสังขธรรม มันเป็น สัจจะข้อไหนล่ะ เป็นสมุทยอริยสัจ ตัณหาเนี่ย ที่เป็นเหตุให้ ท่านรักสุขเกลียดทุกข์ มันต้องมีนะ มันเป็นสังขธรรม มันเป็น เหตุเกิดทุกข์ ท่านจะต้องรู้จักมันว่ามันเป็นของดับได้ เห็น มันเกิด มันอยาก เราก็ไปดูความดับของมัน มันเกิดเมื่อมีเหตุ ไซ้ใหม่ หมดเหตุมันดับใหม่ ดับ แต่มันดับไม่สนิท มันดับแล้ว มันเกิดใหม่ ถ้าจะให้มันดับโดยสิ้นเชิง ไม่ให้มันเกิดใหม่ จะ ต้องมีอะไร มีมรรค ๘ เรารู้แล้ว หนทางดับตัณหาโดยสิ้นเชิง แค่นี้แหละ ดับโดยไม่สิ้นเชิงนี้ เรารู้อยู่แล้ว ไปดูทางมัน รู้จัก

หางมันใหม่ ทางตัณหา บางท่านไม่เคยดูหางเลย ดูแต่หัวมัน มันก็ขย้าคอเราสิ ให้ดูหางมัน แยกหายไปแล้ว เหมือนเราดูงูตัวหนึ่ง เราอย่าดูหัวมัน ให้มันวิ่งผ่านไปก่อน แอบดูมัน เห็นหางแล้ว เป็นไง ดูหางมันแป็บเดียว หายไปเลย พวกเรานี่ ตรงกันข้าม งูโผล่มานี่ ต้อนรับเลย มาให้ผลประโยชน์แก่เราแล้ว ประเคนคอกให้เขาเลย เป็นไงล่ะ โดนคาบคอกเข้าไป อย่างนี้

ต้องรู้วิธีให้ดี ๆ ตัณหานี้มันก็เป็นส่วนหนึ่งของชั้น ๕ นี้แหละ เป็นชั้นอะไรล่ะ เป็นสังขารชั้น เป็นของเที่ยงใหม่ ไม่เที่ยง อยู่ในนี้แหละ อยู่ในเรื่องชั้น ๕ นี้แหละ มันไม่ไปไหนหรอก วน ๆ อยู่แถวนี้แหละ แม้แต่เรื่องปฏิจางสูปบาท ก็เรื่องเดียวกัน เพียงแต่อธิบายเป็นเหตุผลเชื่อมกัน ให้เห็นว่า อะไรเป็นเหตุของอะไร เราจะได้ปฏิบัติถูก มรรค ๘ ก็อยู่ในชั้น ๕ เหมือนกัน

ต้องรู้จักตัณหา รู้จักความดับของตัณหา ต้องรู้จักตั้งแต่ ความดับแบบธรรมชาติของมัน คือมันเป็นสังขตธรรม มันต้องเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุและดับไปเมื่อหมดเหตุ ตามธรรมดาของมัน จะต้องรู้ตั้งแต่ความดับแบบนี้ก่อน ให้คุ้นกับมัน ตัณหานั้น ถ้า มันเกิด มันก็ต้องดับ เราอดทนสักหน่อย มีสติให้ตื่นะ มีสมาธิให้ดี ตัณหาเกิดขึ้นดับใหม่ครับ ...ดับ... จนเราชินกับมันแล้ว เราไม่ทำตามมันแล้ว ตอนนี้อย่างไรหางมันชัดเจนแล้ว แต่ตัณหา

มันก็มาอยู่เรื่อยนะ มันไม่ดับจริงแบบนี้ เราก็เห็นมันดับเรื่อย ทำยังไงมันจะดับจริงล่ะ ก็ต้องเอาเงื่อนไขทุกประการที่จะทำให้มันเกิดออกไปให้หมด คือเจริญมรรคนั่นเอง **ทุกสิ่งทุกอย่างจะดับโดยสิ้นเชิงนี้แหละ รวมลงไปที่อันเดียวกัน คือ การเจริญมรรคนั่นเอง** เพียงแต่เบื้องต้น เราต้องเข้าใจสิ่งนั้น ๆ ก่อนว่า มันมีความดับของมัน โดยธรรมชาติ กับความดับโดยการเจริญมรรค

ถ้าเราเข้าใจความดับของมันโดยธรรมชาติ เราก็จะไม่ไปอยากให้มันดับตามใจชอบของเรา ถ้าเราไม่รู้จักมัน เราก็จะทำตามใจชอบ เช่น ตัณhamันมี เราอยากจะดับตัณหา เราก็รู้ว่า ตัณหา มาจากเวทนา เราก็ดับเวทนา ตัณหาเกิดจากการกินอร่อย เราก็ไม่กินอร่อย เป็นไง ผอมเลยทีนี้ เวทนามันมาจากผัสสะ ทำยังไงดีครับ ฉันทก็ไม่ผัสสะ ผัสสะมันมาจากอะไร มาจากตา ฉันทก็หลับตาซะ เป็นไง ไปทางไหนล่ะ งง...เดินชนตอ มั่วแล้ว ทีนี้ เห็นไหม ความไม่เข้าใจนี้ จะทำให้เราทำไม่ถูก บางคนอยากดับตัณหา แต่ไปดับที่เวทนาบ้าง อยากดับเวทนา แต่ไปดับที่ผัสสะบ้าง อันนี้ผิดหมดเลย แท้ที่จริงแล้ว ไม่ต้องไปดับแบบนี้ เพราะจริง ๆ แล้ว ตัณหาเกิดเอง ก็ดับของมันเอง แต่มันดับไม่จริง เพราะมันมีเงื่อนไข เราต้องไปตัดเงื่อนไขของมัน วิธีตัดเงื่อนไขของมัน ก็คือการเจริญมรรค ...จบเท่านั้น... ถ้าไม่อยากจะให้มีเวทนา เราก็ต้องรู้จักว่า เวทนามันเกิดขึ้นมาตามเงื่อนไข

แล้วมันดับไหม ดับเหมือนกัน ทุกขเวทนามันเกิดขึ้น แล้วมันก็ดับ ให้เราเห็นมัน เห็นทางของมันบ่อย ๆ เวลาเจ็บปวดนี้ ก็อย่าลืมดู ให้มันรู้จัก เห็นทางของมัน เห็นทางของทุกขเวทนา นี่นะ พอเห็นทางของมันแล้ว ก็เห็นบ่อย ๆ คู่กับมัน ใจตัวเนี่ย มันมีทางของมันอยู่ มันดับของมัน แต่มันไม่ดับจริง ถ้าจะให้มันดับจริง ต้องไปเอาเงื่อนไขที่ทำให้มันเกิดนี้ออกไปให้หมด เงื่อนไขที่มันจะดับได้ ก็ด้วยการเจริญมรรคมีองค์ ๘ มาที่ การเจริญมรรคทั้งหมดนั่นเอง พอเข้าใจไหมครับอย่างนี้

ถ้าเราเข้าใจก็สบายแล้ว ต่อไปก็หยั่งลงสู่ภาคปฏิบัติได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะพิจารณาจากหัวข้อใด ก็จะหยั่งลงสู่การเจริญมรรค เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ คือรู้จักมันก่อนว่ามันจะต้องดับเองของมัน แต่มันดับเองไม่จริง เพราะมันยังมีเงื่อนไข มันดับเองแล้ว มันก็เกิดใหม่ได้ เราจึงต้องระวังไว้ ถ้าจะให้มันดับจริงจะต้องไปเอาเงื่อนไขมันออกด้วย **ภาวะที่ปราศจากเงื่อนไขโดยประการทั้งปวงคือพระนิพพาน เข้าถึงได้ด้วย การเจริญมรรคมีองค์ ๘ แค่นี้แหละ** เราก็จะรู้ว่า ต่อไปเราก็ต้องพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา สมณะ วิปัสสนา คุณความดีขึ้นมาทั้งหมด ก็เพื่อการนี้โดยเฉพาะ การกระทำต่าง ๆ ก็จะถูกต้องตรงตามสัมมาทิฐิแล้ว เราก็ให้ทานเหมือนเดิม รักษาศีลเหมือนเดิม แต่วัตถุประสงค์ถูกต้องทั้งหมด พอเข้าใจไหมครับอย่างนี้ คือการเจริญมรรคนั่นเอง นี้ฝ่ายดับ

จนถึงทางใจก็เหมือนกันทุกประการ เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญานจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด^๕ ตัณหาเกิดก็ต้องปฏิบัติให้เป็นแล้วตอนนี้ ถ้าปฏิบัติเป็น รู้วิธีการที่ถูกต้อง ตัณหาก็จะดับ เพราะตัณหานี้ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะ จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้^๖

เพราะตัณหาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ วิราคะก็คือมรรคนั่นเอง มรรคก็เริ่มต้นที่สัมมาทิฐิ จะดับกรรมและดับตัณหาก็เริ่มที่มรรคหมดเลย ดับกรรมด้วยมรรค ไม่ใช่ดับกรรมด้วยวิธีอื่น เพราะกรรมนี้มันคือเจตนา มันเกิดขึ้นตามเงื่อนไข เมื่อมันเกิด มันดับไปหมดครับ ดับ เราเห็นทางของมันบ่อย ๆ อันนี้ก็เริ่มสัมมาทิฐิแล้ว มันยังเกิดได้อีก ก็เพราะมันยังมีเงื่อนไขอยู่ เราก็ไปสร้างมรรคขึ้นมาเพื่อตัดเงื่อนไขของมัน จบแค่นั้นนี่เห็นไหม เริ่มต้นที่สัมมาทิฐิ แล้วก็เจริญมรรคให้สมบูรณ์

---

๕ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๙๒.

๖ ส.น. (ไทย) ๑๖/๔๕/๙๒.

เพื่อให้เงื่อนใยทั้งหมดมันหมดลง ทุกท่านก็เลยต้องเข้าสู่มรรค ให้เป็น เข้าสู่มรรคตอนเห็นมันดับ พอเข้าใจไหมครับ และ มรรคก็เข้าถึงความดับโดยสิ้นเชิง ดับเงื่อนใยทุกประการก็คือ นิพพาน อสังขตธรรมนี้ไม่มีเงื่อนใยสักประการเลย เป็นภาวะ ที่มีอยู่จริงด้วย ซึ่งอันนั้นถูกบังไว้ด้วยเงื่อนใยต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น จากพวกสังขตธรรม ถ้าพวกสังขตธรรมที่สร้างขึ้นมาจาก เงื่อนใยหมดไป นิพพานก็ปรากฏขึ้นมา แจ่มแจ้งขึ้นมา ธรรม มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด อย่างนี้

สัจจะ ๓ ข้อนี้ มีอยู่แล้วตลอดเวลา ที่ไม่มี มีสัจจะเดียว คือมรรค ๘ ตอนที่พระพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ ก็มีสัจจะ ๓ ข้อ อยู่แล้ว มันไม่มีอยู่ข้อเดียวก็คือไม่มีมรรค พอพระพุทธเจ้ามา ตรัสรู้ ก็เลยมีมรรคขึ้นมา จวบแค่นี้แหละ ทุกท่านก็เลยต้องเข้า ตรงนี้ให้ถูกนะ เข้าให้ได้นะครับ ทุกข์กับสมุทัยนี้ คงมีอยู่กัน เต็มเอี้ยดเลยใช่ไหม ดับทุกข์นี้มีกันบ้างไหม มันมีอยู่นะ มัน ดับสนิทไปทุกอัน กรรมก็ดับสนิทของมัน แต่เราไม่มีมรรค มัน เลยเข้าไม่ถูก มันมีทางเข้าอยู่นะ มันมีทางเข้านิพพานอยู่ คือ **เข้าตรงที่เห็นสิ่งนั้น ๆ มันดับลงไป** เช่น กรรม เราดับกรรม ได้ด้วย เพราะกรรมมันดับสนิทของมันอยู่แล้วใช่ไหม มันเกิด แล้วมันก็ดับ เราเข้าตรงนั้นแหละ เข้าตรงทำยมัน รู้จักไหม รู้จักกันกรรมใหม่ ใช้คำหยาบไปหน่อยหนึ่ง มันเกิดแล้วมันดับ

เราพิจารณาอยู่ตรงมันดับไว้ เราเข้าตรงนั้นแหละ ตรงนั้นคือสัมมาทิฐิ มันจะรู้ว่า มันเกิดแล้วมันดับ เราเข้าตรงนั้นแค่นี้แหละ

ฉะนั้น อะไรเกิดขึ้น เราก็รู้ไว้ เราไม่ต้องสนใจตอนมันมีให้สนใจตอนที่มันหมด เรามีชีวิต ก็มีไป บริหารไป แต่ให้เราสนใจ ตอนที่มันหมด สนใจตอนนั้นแหละ มีเงินก็มีไป อย่าสนใจเงินที่มี สนใจเงินที่หมด จะหมดเท่าไรดี หมดทั้งหมดนั้นแหละ วิธีจะให้หมดไว ง่ายนิดเดียว ทำตามพระพุทธเจ้าทรงสอน ให้ทานซะ หมดไวไหม เข้าทำแบบนี้ เจริญมรรคได้ไวมากเลยทีนี้ เรารู้วิธีแล้ว จะหมดเวรหมดกรรมก็ง่ายแล้ว คือมีอะไร มีศีลไว้ หมดไวมากเลยตอนนี้ คนทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาอย่างถูกต้องก็เลยไว เพราะว่ามันก็คือวิธีให้หมดไว ๆ นั่นเอง เพราะอยู่ข้างหมด ส่วนบางคนไม่อยากจะให้อะไรใครเลย อยู่ข้างเหลือ มันก็ไม่หมดสักที **อยู่ข้างเหลือ อยู่ข้างได้ มันก็มีตัณหาใช้ใหม่ ตัณหามันอยู่ข้างได้ ส่วนข้างหมด มันไปนิพพานนี้ มันก็คนละข้าง** ฉะนั้น ทุกท่านต้องอยู่ข้างหมดไว้ พอเข้าใจไหมครับ พอฟังข้างหมดนี้ หลายนั่นก็เสียวแว็บเลย จริง ๆ ต้องเบิกบาน คนละฟากกันนะ ก็พิจารณาทางผัสสะนี้เอง จะเกิดทุกข์หรือดับทุกข์ ก็ดูตรงผัสสะนี้แหละ ดูว่ากระทบแล้วมีอวิชชาบวกลงเข้ามา หรือกระทบแล้วมีอวิชชาบวกลงเข้ามา วิชชาคือความรู้ อริยสัง

ยังไม่ต้องดับตัณหา ตัณหามันเป็นสังขธรรมข้อหนึ่ง ก็คือ เป็นสมุทัยสังขนั้นเอง บางท่านพยายามจะไม่อยาก อยากจะ ไม่อยาก หาวีธีไม่อยาก วุ่นไปหมด แท้ที่จริง มันเป็นสังขธรรม มันต้องมีนะ ทำให้เราบรรลुरुธรรมนะครับ ถ้าไม่มีความอยาก เราจะไม่บรรลुरुนะครับ ไม่มีตัณหา นี้ ไม่บรรลुरुนะ ต้องมีตัณหา และให้รู้จักตัณหาว่ามันเป็นสมุทัยสังข มันเป็นสังขธรรม ที่ท่าน อยากนอน หาความสุขกับการนอน เพลินอยู่ทุกวันนี้ มันเป็น สังขธรรม แต่ที่มันผิด เพราะท่านไม่รู้จักมันว่ามันดับ ท่านดัน ไปตายก่อนมัน ไปนอนก่อนมัน จริง ๆ มันเกิดแล้ว มันจะดับ ท่านอย่าเพิ่งไปนอนตามมัน อันนี้มันจะทำให้ท่านบรรลुरुธรรม ความอยากเนี่ย มันจะทำให้บรรลुरुธรรม แต่ต้องเห็นความดับ ของมันนะ ต้องไม่กินตามมัน แต่บางท่าน มันไม่บรรลुरुสักที บรรลुरुอะไรอาจารย์ พออยากกินขึ้นมาเนี่ย อ้วนเลย มันไม่เห็น ความดับ มันจะบรรลुरुทำไม ทำไม่ถูกนี้ ไปฝายเกิดทุกข์ ไม่ไป ฝายดับทุกข์เลย มันคนละเรื่องแล้ว อย่างนี้เห็นไหมครับ

ทุกท่านก็ให้แยกแยะให้ดี ๆ ให้ชัดเจน ต้องฟังธรรมให้ดี ฟังแล้วแยกแยะให้ดี อันไหนทุกข์ อันไหนสมุทัย ให้กำหนดให้ดี กำหนดให้ชัดเจนครับ มีสติสัมปชัญญะให้ดี โดยเฉพาะมาที่ พื้นฐานก่อน คือธาตุ ๔ ถ้าพิจารณาธาตุ ๔ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนได้ดี ได้เปรียบหน้อยแล้ว คือมันมีปัญญาไว้แล้ว ธาตุ ๔ มันก็เป็น**มหาภูตรูป** พวกประสาทตาเป็นต้น มันเป็น

อุปาทายรูป มาอาศัยอยู่ เราก็พิจารณาได้ง่ายแล้ว ขนาดที่ตั้งของมัน ยังไม่เที่ยงเลย ใจตัวนี้มาอาศัยอยู่ จะเที่ยงได้ไหม ไม่ได้ หูก็ไม่เที่ยงแล้ว ที่ตั้งยังไม่เที่ยงเลย มีตาอยู่ตรงนี้ แสงมากระทบตา กระทบของไม่เที่ยง มันจะเกิดของเที่ยงได้ไหม ชักจะเข้าเคঁแล้ว ทุกท่านก็อย่าลืมพากันพิจารณาดู สังเกตดูนะครับ อันนี้คือธรรมบรรยายที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเวลาอยู่นิ่ง ๆ ด้วยพระองค์เอง อยู่แบบสงบ เหมือนพุดขึ้นมาลอย ๆ แต่จริง ๆ ไม่ลอยนะ เพราะพระองค์เป็นผู้ที่เคารพธรรม ทรงนึกถึงธรรมที่คุ้นเคย ทรงแสดงปฏิจาสัมปทา ที่นี้ ก็มีภิกษุรูปหนึ่ง ยืนแอบฟังอยู่ พระพุทธเจ้าทรงเรียกมา ทรงถามว่าได้ยินไหม ฟังชัดไหม ก็ทูลว่า ฟังชัดเลย พระเจ้าข้า พระองค์ก็ได้ตรัสว่า เธอจงศึกษาธรรมบรรยายนี้ จงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้ จงทรงจำธรรมบรรยายนี้ เพราะธรรมบรรยายนี้ ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นเบื้องต้นของการเจริญมรรคทีเดียว

เราจะเข้าสู่มรรคได้ก็เพราะธรรมบรรยายนี้ ทุกท่านจึงควรฟังไว้ แล้วก็ฝึกปฏิบัติต่อไปนะครับ อันนี้ได้ยกยาดิกสูตรมาอ่านให้ฟังนะครับ ในพระสูตรนี้ มีเรื่อง **เมื่อกระทบผัสสะแล้วก็เกิดตัณหากับกระทบผัสสะแล้วดับตัณหา** ตรงนี้สำคัญสำหรับพวกเรา โดยเฉพาะผู้สนใจการปฏิบัติขั้นสูงทางด้าน

วิปัสสนา ก็เพื่อบรรลุสิ่งต่าง ๆ ตามเป็นจริงว่า มีแต่ของไม่เที่ยง เราจะได้ไม่เพลนิ เรียกว่าเห็นโทษของมัน มันมีแต่ของเกิดดับ โทษของสิ่งนั้น ๆ ก็คือ มันเป็นของที่อยู่ไม่นาน มันเป็นของอยู่ชั่วคราว เป็นของที่ต้องหมดไปสิ้นไป อาการหมดไปสิ้นไปนี้เป็นลักษณะของความไม่เที่ยง ลักษณะความไม่เที่ยงนี้เป็นโทษประจำตัวของสังขาร

สังขตธรรมทุกอย่างอันเลยมันมีโทษในตัวมัน อย่างเงินมันมีโทษในตัวมัน คือมันรู้จักหมด เราถือเงินไว้ ก็เหมือนกับเราถือของที่รู้จักหมด เรานึกว่า เราถือของที่มี แต่จริง ๆ เราถือของที่รู้จักหมด สังขตธรรมมันมีโทษประจำตัวของมันอยู่ที่แน่นอนตายตัวคือมันรู้จักหมด อันนี้มันเป็นธรรมดา เหมือนเราถือร่างกายของเราไว้ ชาติ ๔ มันรู้จักหมด ถือลมหายใจก็ดี อะไรก็ดี พวกนี้มันรู้จักหมดทั้งนั้นเลยนะ ถืออะไร อันนี้เราถือสิ่งที่มีโทษในตัวมันไว้ คือมันเป็นของรู้จักหมดนั่นเอง มันมีโทษนะครับ ฝ่ายวิปัสสนาทำขึ้นมา ก็เพื่อจะให้เห็นตรงนี้แหละเป็นหลัก **วิปัสสนาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นโทษ จะได้เบื่อหน่าย จะได้มาเจริญมรรค มาปฏิบัติในสิ่งไม่มีโทษ เจริญมรรค** เดินไปนิพพาน เพราะพระนิพพานเป็นภาวะปราศจากโทษโดยประการทั้งปวง ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง

ผมจะอ่านพระสูตรหนึ่งให้ฟัง เกี่ยวกับเรื่องนี้ นะครับ ใน
อุปาทานสูตร สังยุตตนิกาย นิทานวรรค บาลีข้อที่ ๕๒

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุ
พิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็น
ปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็น
ปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะ
ภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ
โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์โทมนัส และอุปายาส จึงมี ความเกิดขึ้น
แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ ที่สุมด้วยไม้สับเล็มเกวียนบ้าง
ยี่สับเล็มเกวียนบ้าง สามสับเล็มเกวียนบ้าง สี่สับเล็มเกวียนบ้าง
ฟิ่งลูกโพลง บุรุษใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง และไม้แห้งเข้าไปใน
กองไฟนั้นทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้น ได้
อาหารอย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น ฟิ่งลูกโพลง ตลอดกาลนาน
อุปมานี้ฉันใดอุปไมยก็ฉันนั้น

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรม
ทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะ
ตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพ
จึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมณัส และอุปายาสะ จึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมณัส และ อุปายาสะ จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ ที่สุมด้วยไม้ ลีบเล่มเกวียนบ้าง ยี่ลีบเล่มเกวียนบ้าง สามลีบเล่มเกวียนบ้าง สี่ลีบเล่มเกวียนบ้าง ฟิงลุกโพลง บุรุษไม่ใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง และไม้แห้งเข้าไปในกองไฟนั้นทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้นไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้นพึงดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่าและไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัส และ อุปายาส จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
มีได้ด้วยประการฉะนี้

อุปาทานสูตรที่ ๒ จบ^๗

นี่ก็ยกประเด็น ตอนที่แสดงค้นหาขึ้นมาเป็นตัวหลัก
เพื่อจะเชื่อมมาสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะ การปฏิบัติที่เป็นฝ่าย
ดับจริง ๆ ถ้าเป็นวิปัสสนาก็ต้องมีญาณปัญญาให้สูงถึงขั้นเห็น
ความดับของมัน ใส่ใจที่ความดับให้ชัดเจน จะเห็นโทษของมัน
ถ้าเห็นว่ามันน่าพอใจสิ่งนี้น่าพอใจ ตัณhamันจะเจริญ ถ้า
เห็นมันดับ มันมีโทษในตัวของมัน สิ่งนั้นแม้จะน่าพอใจก็จริง
แม้จะดีก็จริง แต่มันมีโทษ คือมันรู้จักหมด รู้จักสิ้น มันมีแต่
สิ้นไป มันจึงไม่น่าเพลิตเพลินยินดี แบบนี้ตัณhamันก็จะไม่เกิด
นี่เป็นวิธีการเจริญมรรคนั้นเอง เป็นวิธีการเจริญสัมมาทิฏฐิ
เจริญวิปัสสนาให้สูงขึ้นนะครับ

พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณา
เห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่ง
อุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะค้นหาเป็นปัจจัย อุปาทาน
จึงมี^๘ เป็นต้นไปเรื่อย ๆ เห็นความพอใจ อันนั้นน่าพอใจ อันนี้
น่าพอใจ แบบนี้อะไรเจริญครับ ตัณหาเจริญ ตัณหาเกิดนะครับ

๗ ส.น. (ไทย) ๑๖/๕๒/๑๐๔-๑๐๕.

๘ ส.น. (ไทย) ๑๖/๕๒/๑๐๔.

ตัณหาเกิด ทุกข์ก็เกิด เพราะตัณhamันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
นั่นเอง **อันนี้น่ารัก อันนี้น่าชื่นชม อันนี้น่ายินดี เห็นแบบนี้**
ตัณหาเจริญ ทุกท่านจึงต้องระวังไว้ ต้องรีบฝึกไว้ ให้เห็น
ความจริงในฝ่ายตรงข้าม เมื่อพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรม
ทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาอย่าอดดับ เห็นโทษ
ของมัน โทษที่ติดตัวของสิ่งทั้งหลาย คือมันจะต้องหมดไป
แน่นอน เพราะมันเป็นสังขตธรรม อันนี้เป็นธรรมชาติของมัน
เป็นธรรมดาของมัน ยังมีโทษอย่างอื่น ๆ อีกเยอะแยะ เรา
ต้องบริหารมันอย่างเหนียวยากลำบาก เป็นทุกข์เพราะมัน
หลากหลาย ท้ายที่สุดมันก็ทิ้งเราไป แบบนี้ก็สามารถที่จะมอง
ดูได้ แต่เบื้องต้นจริง ๆ ก็คือสิ่งนั้นมันจะต้องหมดไป มันสิ้นไป
เพราะมันมีธรรมชาติอย่างนั้น นี่เป็นโทษประจำตัวของสิ่งนั้น
เลยทีเดียว ส่วนโทษในรายละเอียด เราก็ไปดูเอาว่ามันให้โทษ
แก่เราอย่างไรบ้าง เราแบกมัน หามัน เป็นทุกข์เพราะมัน
รื้อให้เสียน้ำตาเพราะมันมามากเท่าไรแล้ว ก็ดูเอา เพราะว่า
โดยวิภูฏสงสาร ท่านก็ว่า น้ำในมหาสมุทรก็ยังน้อยกว่า น้ำตา
ของพวกเราอีก เพราะมันอย่างนั้นจริง ๆ เสียน้ำตาเพราะผม
ขน เล็บ ฟัน หนัง มากี่หลายรอบแล้วนี้ ไม่ใช่ ผม ขน เล็บ ฟัน
หนัง ตัวเองอย่างเดียวนะ บางทีกับหมาน้อย ก็ยังเสียน้ำตา
เพราะมันนะ บางท่านก็ว่า ไม่ใช่แค่หมาคะ แมวด้วย เอา
อีกแล้ว เยอะแยะไปหมด คือเราไม่เห็นโทษ พอไม่เห็นโทษ
ตัณhamันก็เจริญขึ้น เห็นความน่าพอใจ ตัณhamันเจริญ ทุกข์

มันก็มีขึ้น ถ้าเห็นโทษนี้ ตัณhamันก็ดับ โทษของมันก็คือมัน
ไม่อยู่ตลอดนั่นเอง มันสิ้นไป หมดไป มันมีโทษ

ทุกท่านจึงต้องพยายามมองเห็นโทษของสิ่งต่าง ๆ แม้
ของที่ดี ก็ต้องมองเห็นโทษว่า มันไม่อยู่ตลอดกาล อันนี้คือโทษ
ประจำตัวของมัน ส่วนความทุกข์ยากลำบากนี้ มันก็เป็นโทษ
เห็น ๆ มันชัดเจน ส่วนบางอันมันไม่ชัด ก็ต้องมองให้ทะลุ คือ
มันจะต้องสิ้นไป มันจะต้องหมด ถ้าเห็นโทษเนื่อง ๆ อย่างนี้
ตัณหาที่จะดับ ตัณหาดับ คือตัณhamันไม่เกิด อันนี้แบบ
ดับจริง ไม่ใช่ดับแบบเห็นทางมันแล้วตอนนี้ มันดับจริง
คือพอเห็นโทษของสิ่งนั้น ๆ ตัณhamันก็ไม่มีทางไปแล้ว ไม่รู้
จะไปเพลินทำไม มันมีแต่ของหมด มีแต่ของสิ้นไป มีแต่
ของยากลำบาก มันไปไม่เป็น ตัณhamันก็ไม่เกิดอย่างนี้
ทำนองนี้ เรียกว่าตัณหาดับ ดับคือมันไม่มี มันไม่เกิด

พระพุทธรองค์ทรงแสดงอุปมา เหมือนกับกองไฟใหญ่
ที่สุมด้วยไม้ ๑๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๒๐ เล่ม เกรียนบ้าง
๓๐ เล่ม เกรียนบ้าง หรือ ๔๐ เล่ม เกรียนบ้าง ลูกโพลงขึ้น
กองไฟที่โพลงขึ้น ก็คือชั้น ๕ ของพวกเรานี้แหละ กลุ่มที่มี
ความยินดี ใส่อะไรเข้าไป ใส่หญ้าแห้งเข้าไป ชี้โคแห้งเข้าไป
ใส่ไม้แห้งเข้าไป เป็นไงครับ ไฟไม่ดับเลย มีแต่โพลงขึ้นตลอด
ใส่เข้าไป กลัวมันดับเหลือเกิน กลัวมันจะอยู่ไม่ได้ ก็ใส่กัน
เข้าไป น้ำมันก็ลูกโพลงตลอดกาล

ส่วนอีกข้างหนึ่ง เขาเห็นโทษ ก็อุปมาเหมือนกับกองไฟใหญ่ที่สูมด้วยไม้ ๑๐ เล่มเกวียนบ้าง ๒๐ เล่มเกวียนบ้าง ๓๐ เล่มเกวียนบ้าง ๔๐ เล่มเกวียนบ้างนั่นแหละ ลูกโพล่งขึ้นแต่บุรุษนั้น ไม้ใส่หญ้าแห้งเข้าไป ไม้ใส่โคลมัยแห้งเข้าไป ไม้ใส่พวกไม้แห้งเข้าไป ไม้มันก็ลุกของมันไปเรื่อย ชั้นธ ๕ มันก็ลุกของมันไปเรื่อย ตามอายุของมัน ด้วยประการดังนี้ **กองไฟนั้นมันไม่ได้เหตุปัจจัย ไม่ได้อาหารของมัน เชื้อเก่าของมันก็หมด ไม้ใส่เชื้อใหม่เข้าไป มันก็ดับสนิทเท่านั้นแหละ** เริ่มต้นทุกท่านก็อย่าใส่เชื้อใหม่ เชื้อเก่าก็ให้มันหมดไป ก็จบเท่านั้น เชื้อเก่าหมด เชื้อใหม่ไม่ใส่ พอเข้าใจไหม บางท่านเชื้อเก่าก็ไม่หมด เชื้อใหม่ก็อัดเข้าไปแหลกเลย อย่างนี้แสดงว่าไม่กลัววิภูฏสงสาร ไม่กลัววิโทษของวิภูฏะ ไม่กลัวการเกิด ไม่กลัวทุกข์แล้ว นี้อุปาทานสูตรนะครับ

ผมจะอ่านให้ฟังอีกพระสูตรหนึ่ง เนื้อหาแบบเดียวกัน เปลี่ยนคำอุปมา เพื่อว่าบางท่านจะเข้าใจด้วยอุปมาอื่น ในนิทานสูตร สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ข้อที่ ๖๐

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกรู ชื่อกัมมาสทัมมะ แคว้นกรู ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ นำอัครจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ปฏิจลสมุปบาทนี้ เป็นธรรมลิกซึ่ง แต่ถึงอย่างนั้น ก็ปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนกับว่าเป็นธรรมง่าย ๆ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น ปฏิจลสมุปบาทนี้เป็นธรรมลิกซึ่ง สุดจะคาดคะเนได้ ก็เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่บรรลุธรรมนี้ หมู่สัตว์จึงยุ่ง เหมือนขอดด้ายของช่างทุก เป็นปมยุ่งนี้ เหมือนกระจุกด้าย เหมือนหม้อมุงกระต่ายและหม้อปล้อง ไม่ข้ามพ้น อบาย ทุกคติ วินิบาต สงสาร เมื่อภิกษุพิจารณา เห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัย แห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะ ภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะจึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ ที่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยาย ไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น ดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็น อย่างนั้น ต้นไม้ใหญ่ นั้น ได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึ่งยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปมัยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย

ที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหา เป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะจึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเทียบต้นไม้ใหญ่ ที่ยืนต้นอยู่อย่างนั้น ที่นั้น บุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้นั้น ที่โคนต้น แล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนรากใหญ่น้อยโดยที่สุด แม้เท่ากำนแฝกขึ้น บุรุษนั้นพึงตัดต้นไม้นั้น เป็นท่อนเล็ก ท่อนใหญ่ ครั้นตัดต้นไม้นั้นเป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้ว พึงผ่า ครั้นผ่าแล้ว ทำให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วเกลี่ย ผึ่งลม ผึ่งแดด ครั้นผึ่งลม ผึ่งแดดแล้ว เอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว พึงโปรยที่ลมแรง หรือ ลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นเช่นนี้ ต้นไม้ใหญ่ นั้น

ถูกตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี ทำให้เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้
อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษ
เนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหา
ย่อมดับ เพราะตัดหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ
โสกะ ปรีทเวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสะจึงดับ ความดับ
แห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

นิทานสูตรที่ ๑๐ จบ^๙

เรื่องนี้ก็คล้ายเดิม เพียงแต่เปลี่ยนอุปมา มีเรื่องที่ท่าน
พระอานนท์กราบทูลเสริมเข้ามาด้วยในตอนต้น ท่านพระอานนท์
เป็นผู้ที่ทรงสุตะ ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าอยู่บ่อย ๆ บำเพ็ญ
บารมีมาตั้ง ๑๐๐,๐๐๐ กัป และเป็นพระโสดาบันด้วย พอ
มาพิจารณาปฏิจาสัมปทาบทนี้ ท่านก็ว่า มันน่าอัศจรรย์
ปฏิจาสัมปทาบทนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง แต่ถึงอย่างนั้น ก็ปรากฏ
แก่ข้าพระองค์ เหมือนกับว่าเป็นธรรมที่ตื้น ๆ มีใครปรากฏ
ง่าย ๆ บ้างไหมครับ เข้าใจชัดเจนเลย คงไม่มี ไม่เหมือน

๙ ส.น. (ไทย) ๑๖/๖๐/๑๑๓-๑๑๔.

พระอนนทณะ พระอนนททำนบ้ำเพ็ญบารมีมาเยอะ สุตตะ
ก็มาก ปัญญาก็เยอะ เลยปรากฏเหมือนตั้น ๆ พระพุทธเจ้า
ตรัสว่า อนนท อย่าพูดอย่างนั้น อนนท อย่าพูดอย่างนั้น
ปฏิจลสมุขบถกนี้ เป็นธรรมลิกซั้ง สุตจะคาคคะเนได้ เพราะ
ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่บรรลุธรรมนี้ หมุ่สัตว์จึงยุงเหมือน
ขอคด้ายของช่างหูก เป็นปมหนองเหมือนกระจุคด้าย เหมือน
หญ้ำมุงกระต่ายและหญ้ำปล้อง ไม่ข้ำมพื้นอบาย ทุคติ
วินิบาต สงสาร^{๑๐}

อย่ากล่าวว้ปรากฏง่าย เพราะปรากฏยากมาก ใน
วิภูฏสงสารก็เพ็งปรากฏแก่ทำนอนนทตอนนี้แหละ ก่อน
หน้านั้นเป็นไจ เจียบสนิทเลย จะมาพูดว้ ปรากฏง่าย อย่างนี้
ไม่ได้ กว่าจะมาปรากฏว้่าง่ายนี้ ต้องมาฟังพระพุทธเจ้า ต้อง
บ้ำเพ็ญบารมีมาตั้ง ๑๐๐,๐๐๐ กัป เหมือนพวกเรามา
ฟังธรรม เรื่องขันธ ๕ ง่าย อย่างนี้ ง่ายไหมครับ ไม่ง่ายนะ
บางทีดูเหมือนง่ายก็จริง แต่ว้ากว้าจะได้ฟัง กว้าจะฟังรู้เรื่อง
วิภูฏสงสารยี้ดยาว กว้าจะได้มาฟัง นี๋ยากมาก ยิงปฏิบัติสมณะ
วิปัสสนา เจริญมรรคด้วยแล้ว เข้าใจยากมาก ถ้าพูดแบบเป็น
กระบวนกรแห่งเหตุปัจจยแล้ว **ไม่มีส่วนไหนที่มันง่ายเลย มี
แต่ยากทั้งนั้น** โดยเฉพาะเรื่องปฏิจลสมุขบถกด้วยแล้ว ก็ยิง

๑๐ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๐/๑๑๓.

ยากกว่าธรรมบทอื่น ๆ เพราะเป็นหลักธรรมชั้นสุดยอดเลย คู่กับนิพพานเลยทีเดียวนะ ถ้ายอดคกว่านั้นก็มีแต่นิพพานแล้ว รองลงมาก็มีที่ปัจจัยตาปฏิจลสมุปบาทนี้แหละ ครอบโลกอยู่ เหนือโลกก็นิพพาน ก็มีเท่านี้

ปฏิจลสมุปบาทนี้เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง สุดจะคาดคะเนได้ พวกสัตว์ทั้งหลายไม่เข้าใจสิ่งเหล่านี้แหละ เลยพากันเวียนว่ายตายเกิด พากันงง เป็นปมเป็นกระจุก ติดตรงนั้น ติดตรงนี้ ลังเลสงสัย ไม่ทะลุปรุโปร่งสักทีหนึ่ง ต่อจากนั้น พระองค์ได้ทรงแสดง การเกิดขึ้นของทุกข์กับการดับไปของทุกข์ เมื่อพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาก็จะเจริญ ถ้าเห็นสิ่งต่าง ๆ ว่าน่าพอใจ มันให้ความสุข โสมนัสแก่เราได้ อย่างนี้ตัณหาจะเจริญ แบบนี้ก็จะเกิดทุกข์ เพราะตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั่นเอง เมื่อตัณหาเกิด ทุกข์ก็เกิดอย่างนี้ ส่วนฝ่ายตรงกันข้าม ถ้าพิจารณาเห็นโทษของสิ่งต่าง ๆ มันเป็นของหมดไป สิ้นไป เมื่อเห็นโทษ ตัณหาก็จะดับ ทุกข์ก็จะดับ ฝ่ายนั้นก็เป็นที่นิโรธวาระไปทำนองนี้

พระองค์ทรงแสดงอุปมา เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ ที่มีรากหยั่งลง และแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น คืออาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นเช่นนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น ได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงยืนต้นอยู่ตลอดกาลนาน นี่มันเป็นอย่างนี้

พวกเราก็เหมือนชั้นที่ ๕ ที่เป็นต้นไม้ใหญ่ มีรากแก้วด้วยคือ อวิชชา หยั่งลึกเลยทีเดียวนะ มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ยาวเป็น พัน ๆ ปีนะ ทั้งที่เกิดขึ้นนี้ ๕๐ กว่าปีเอง ประวัติศาสตร์มีเป็น พัน ๆ ปี ยาวเป็นหางว่าวเลย ดูอารมณ์เข้ามาว่าเราเป็นนั่น เราเป็นนี่ สัญญาบ้าง เวทนาบ้าง รูปบ้าง เสียงบ้าง ก็ดูเข้ามา เอามาเป็นตัวเป็นตน นอกจากรากแก้ว ก็มีรากฝอย ไปดูดู อาหารเข้ามา ส่งขึ้นไปข้างบน ดูดูไปเรื่อยอย่างนี้ ต้นไม้นี้ก็ เจริญงอกงามไปเรื่อย เหมือนชั้นที่ของพวกเรานี้ ก็เจริญงอกงาม ไปเรื่อย

ดูเหมือนว่า มันแก่ง่อมลงไปนะ แต่จริง ๆ แล้ว มีชาติ หนักรออยู่อีกเยอะ เพราะเราดูอาหารเข้ามาเยอะ ดูดูในโลก เข้ามา ไม่ได้เอาโลกไปด้วยนะ แต่การดู การมีทัศนหาใน สิ่งต่าง ๆ นี้ ทำให้เกิดทุกข์ใหม่ ส่วนทุกข์เก่าก็ไม่ได้ไปด้วย สลายไปตามวันเวลา ตามกฎธรรมชาติของมัน ยังมีอีกกฎหนึ่ง ก็คือถ้ารักมัน รักของที่จะหมดนี้แหละ ได้ของที่จะหมด อันใหม่มา รักทุกข์นี้แหละ ได้ทุกข์ใหม่มา รักทุกข์ ได้ทุกข์ ความรักนี้ไม่เกี่ยวกับทุกข์นะ ทุกข์ก็อยู่ของมัน มันมีกฎของมัน และมีกฎอีกว่า ถ้ารักมัน ก็จะได้ทุกข์อีก ส่วนหนึ่งเป็นทุกข์สัง อีกส่วนหนึ่งเป็นสมุทัยสัง ทำนองนี้

ถ้าเห็นโทษของมันอยู่บ่อย ๆ เนือง ๆ มันเป็นของไม่เที่ยง เป็นของสลาย หมดไป หมดไป ตัณหาก็จะดับ ทุกข์ก็จะดับ อุปมาต้นไม้ต้นเดิมนั้นแหละ พวกเราก็ต้องอยู่ฝ่ายทางนี้ อยู่ฝ่ายนิโรธะ เหมือนต้นไม้ต้นใหญ่ ที่ยืนต้นอยู่อย่างนั้น บุรุษก็ถือจอบและตะกร้ามา เอามาขุด รากมันอยู่ข้างล่าง เอาจอบและตะกร้ามา ตะกร้าก็เอาไว้สำหรับใส่ดิน ขึ้นมาเทข้างบน จอบก็ขุดลงไป จะได้ตัดรากถอนโคนมันขึ้นได้ บุรุษคนนั้น ก็ไปตัดที่โคนต้นไม้ก่อน จะขุดรากต้นไม้ได้ จะต้องตัดโคนมันก่อน คือต้องมีสมาธิก่อน จึงจะขุดมันได้ ถ้าไม่มีสมาธิ มันไม่มีแรงขุดขุดไม่ลง กำลังจะขุดก็ฟุ้งซ่านชะก่อน หรือกำลังจะขุดกลับชะก่อน บางท่านยังไม่ได้ขุดเลย เตรียมจอบกลับเสียแล้ว เตรียมตะกร้า ไม่ได้ไปต้นไม้เลย กลับแล้ว เช่น เรานั่งฟังธรรมนี้ เปรียบเหมือนเตรียมของอยู่ กลับตั้งแต่เตรียมของแล้ว ไม่ต้องพูดถึงขุดแล้วแบบนี้ ต้องเตรียมอุปกรณ์ เตรียมจอบ เตรียมตะกร้า กำลังต้องดีด้วยนะ เป็นบุรุษมีกำลัง ไม่ใช่บุรุษง่อย ต้องเป็นบุรุษมีกำลัง มีความรู้ดี จอบตะกร้าเตรียมพร้อม

พอเตรียมพร้อมแล้ว ก็ไปตัดโคนต้นไม้ก่อน ล้มต้นก่อน ป้องกันมันงอกกระจายเป็นใบดอก ตัดทิ้ง ให้จิตตั้งมั่นดี เมื่อจิตตั้งมั่นดี ต่อไปเราก็ขุดลงไปให้ลึกอีก ตัดรากมัน ตัดรากทั้งหมด ถึงจะตัดแล้วก็จริง เราก็ไว้ใจมันไม่ได้ มันยังสามารถ

งอกขึ้นมาใหม่ได้ เราก็ต้องเจริญมรรค ให้มันสมบูรณ์ ให้มัน
เกิดญาณ เป็นมัคคญาณ เป็นไฟเผามันทิ้งเลย ต้องไปขุด
รากมันขึ้นมาทุกรากเลย เอาทั้งต้นและรากเหล่านั้นมาตัด ทำ
เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ก็ยังไว้ใจมันไม่ได้ ต้องทำให้มันแห้ง เอาไป
ผึ่งลม ตากแดด ยังเป็นแท่งอยู่ ก็ยังไว้ใจมันไม่ได้ เอาไปเผาไฟ
เป็นขี้เถ้าไปแล้ว ก็เอาไปโปรยที่ลมแรง หรือไปลอยในน้ำ
กระแสเชี่ยว อันนี้แน่นอนแล้ว สลายแน่นอน **หาบัญญัติไม่ได้**
ทุกท่านก็ให้รู้จักวิธีการให้ดี ๆ อย่าลืมสลายทุกสิ่งทุกอย่าง
ให้หมดสิ้นไป

เริ่มต้นตั้งแต่สลายธาตุ ๔ สลายลงไป ผม ขน เล็บ ฟัน
หนัง ให้มันไปในดินให้หมด สลายไป เพราะว่าผม ขน เล็บ ฟัน
หนัง มันก็เป็นดินนะ เอาดินมาปั้นเป็นรูปทรง ดี สเลด หนอง
เลือด ก็สลายลงไปในน้ำ ไหลลงไป在那นให้หมดเลย สลายไป
ลมและไฟ ก็สลายไปให้หมด สลายไป ไม่มีเหลือให้บัญญัติว่า
เป็นสัตว์บุคคลอะไรได้อีก ให้มันไม่มารวมกันอีก คือไม่มา
รวมกันว่าเป็นตัวเราของเรา เมื่อส่วนหยาบทำได้แล้วอย่างนี้
ก็ไปทำส่วนอื่นที่ละเอียดขึ้น กระจายเวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ เป็นคนละส่วนกันไป อย่าให้มันเป็นตัวตนได้ เวทนา
ก็กระจายไป อย่าเอาสุข ทุกข์มาปนกัน สุขก็เป็นอันหนึ่ง ทุกข์
ก็เป็นอันหนึ่ง อทุกข์ขมสุขก็เป็นอันหนึ่ง สุขที่เกิดจากทางตา

ก็เป็นอันหนึ่งไป สุขที่เกิดจากทางหู ก็เป็นอันหนึ่งไปเลย คนละอันกันไป ไม่ใช่รูป ไม่ใช่อันเดียวกันด้วย กระจายออกไป มีแต่สิ่งที่หมดสิ้นไป เผาทิ้งด้วยไฟคือญาณ

ต่อมาก็สัญญา ก็เผามันไป สัญญากำหนดว่า เป็นหญิง เป็นชาย เป็นคนไทย เป็นคนนั้น เป็นคนนี่ เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นคนดี คนเด่น คนดั่ง เป็นสัญญาคอยหลอกหลอนเราอยู่เรื่อย นั่งสมาธิมันก็มาหลอกเราว่าแกเป็นคนดี เดียวก็เป็นทุกข์ ไม่รู้จะดีไปทำไมก็ไม่ทราบ แกเลวเหลือเกิน เอาอีกแล้ว แกทำดีมามากแล้วนะ แกปฏิบัติมาเยอะแล้ว วันนี้พักผ่อนเสีย บ้างเถอะ เอาแล้ว มันหลอกเราไปเรื่อย เราต้องแยกมัน ผุดเรื่องนี้ สัญญาหนึ่ง ผุดเรื่องรูปมา สัญญาหนึ่ง ผุดเรื่องเสียงมา สัญญาหนึ่ง ผุดอดีตมา สัญญาหนึ่ง ผุดโน่นนี่นั่น คนละสัญญา กระจายออกไป มีแต่สิ่งที่สลายหมดสิ้นไป เผาด้วยไฟคือญาณ กระจายมัน พอไหวไหม บางท่านฟังพอไหว แต่ทำเอง ได้จบเท่านั้น ไม่ใช่ฟังอย่างเดียว ต้องฟังไว้ เตรียมเครื่องมือ แล้วก็ไปชุด นี่ก็อ่านให้ฟัง ทุกท่านก็จะได้พอเข้าใจวิธีในการฝึกปฏิบัติ โดยเชื่อมมากับเรื่องปัจจุสมุปบาท

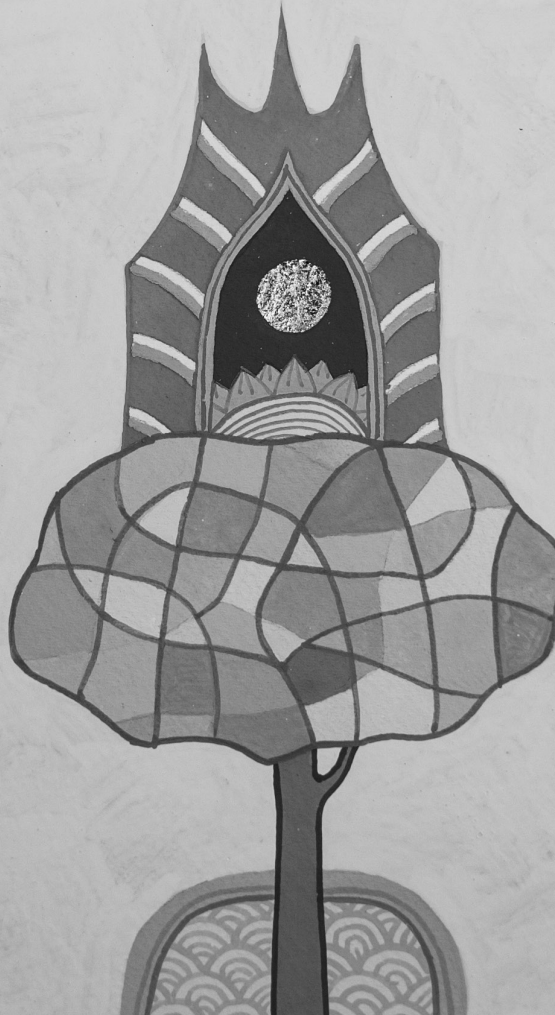
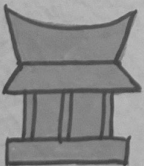
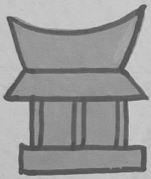
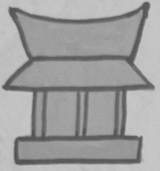
สรุปว่า ในเช้าวันนี้ ได้พูดปัจจุสมุปบาทในชีวิตของเรา เลยทีเดียว และเกี่ยวกับการปฏิบัติมาก ทุกท่านควรสนใจเป็นพิเศษ คือเชื่อมมาสู่เรื่องผัสสะนั่นเอง จะทุกข์หรือไม่ทุกข์ก็ดู

ตรงผัสสะนี้แหละ จะเกิดทุกข์ ก็ดูตรงผัสสะ จะไม่ทุกข์ก็ดู
ตรงผัสสะ ทำถูกหรือทำผิด รู้จักมรรค จะเข้ามรรคก็เข้าตรง
ผัสสะนี้แหละ ไม่ได้เข้าตรงอื่นนะ ไม่ได้เข้าตรงสมาธิ ไม่ได้เข้า
ตรงนั่ง เข้าตรงผัสสะ เข้าตรงรู้ความดับของมันไหม เข้าให้ถูก
นะครับ

และก็ได้กล่าวถึงการปฏิบัติในฝ่ายวิปัสสนาที่จะดับ
ตัณหาอย่างแท้จริง คือเห็นโทษของสังขารอยู่เป็นประจำ
เมื่อเห็นโทษของสิ่งนั้น ตัณhamันก็จะไม่เกิด เพราะมันหมด
เงื่อนไข ตัณhamันมีเงื่อนไข คือ มันเพลิน มันสุข สนุกสนาน
น่าพอใจ นี่เป็นอาหารมันเลย พอเราเห็นโทษของสังขารแล้ว
มันก็ไม่ได้อาหาร ไฟก็เผาไป เราไม่ได้ใส่เชื้อ มันก็หมดไป
ต้นไม้เราขุดรากถอนโคนมัน ตัด เอาไปตากแดด เผา จนเป็น
ขี้เถ้า โปรรยให้มันหมดสิ้นไป มันก็หายไป หมดไป

เออละ บรรยายในเช้าวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาเท่านี้
นะครับ อนุโมทนาทุกท่านครับ

จากทุกขุสัทธิธราพาพันวัญญสงสาร

วันอังคารที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

กราบคุณแม่ชีนะครับ

สวัสดีครับท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทุกท่าน

ช่วงนี้ ก็เป็นช่วงสุดท้าย ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม คอร์ส ๒ คืน ๓ วัน ซึ่งก็เป็นคอร์สสั้น ๆ ชื่อหัวข้อที่ตั้งไว้เป็นชื่อคอร์ส ก็คือ “ปฏิจจนุสุมปาทภาคปฏิบัติ” หลักธรรมที่บรรยายอาจจะมีส่วนที่ยากไปบ้าง ก็คงไม่เป็นไร ทุกท่านจะได้มีโอกาสฟัง เรื่องที่ลึกซึ้ง จะได้ศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดต่อไป ก็เป็น หลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงธรรมอันบริสุทธิ์ คือ ไม่มี เกี่ยวเนื่องกับตัวตนสัตว์บุคคล เพราะตัวตน สัตว์ บุคคลนี้ เป็น เพียงสมมติ ถ้าใครไปถือว่ามีจริงมีจังขึ้นมา ก็เป็นความเห็นผิด เป็นความถือผิดเท่านั้นเอง ปฏิจจนุสุมปาทนี้ ไม่มีเรื่องตัวตน สัตว์บุคคลอะไรเลย แสดงเรื่องความเกิดขึ้นของทุกขล้วน ๆ เพียง ๆ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ไม่ได้แสดงความเกิดขึ้นของสัตว์บุคคล อะไร เป็นการแสดงความเกิดขึ้นของทุกข ทุกขนี้ก็คือสภาวะ

ที่มันว่างเปล่าและน่ารังเกียจ คำว่า **น่ารังเกียจ** คือมันไม่น่ารัก ไม่น่ารักคือมันไม่น่าเอา ทำไมมันจึงไม่น่าเอา เพราะว่ามันเอาไม่ได้ ทำไมมันเอาไม่ได้ ก็เพราะมันมีแต่ของที่เกิดแล้วดับหมด ครั้นเราจะไปเอา ก็ไปเอาของที่ดับไปแล้ว มันก็เอาไม่ได้ ก็เลยไม่น่าเอา อย่างนี้ก็เลยเรียกว่ามันเป็นทุกข์

“**ทุกข์**” แปลว่า ของว่างเปล่าที่น่ารังเกียจ ที่ไม่น่ายึด ไม่น่าถือ ควรจะปล่อยวางมันลงเสีย มันเป็นภาระ ไปถือมันก็เป็นภาระ คือถือมือตัวเอง แยกมือตัวเอง วนอยู่อย่างนั้น แล้วก็เวียนว่ายตายเกิด ทั้ง ๆ ที่ตัวที่ถือนั้นก็ไม่ได้ไปกับเราด้วย เพราะมันมีแต่ของหมดไป มันเป็นของที่ว่างเปล่าจากความเที่ยงว่างเปล่าจากความสุข ว่างเปล่าจากอัตตาตัวตน ที่มันเป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่า มันเกิดจากเงื่อนไข เกิดจากปัจจัย ปัจจัยที่ทำให้มันเกิด ก็ล้วนไม่เที่ยงสักอย่าง ปัจจัยในกระบวนการมีอะไรบ้าง ก็เริ่มต้น ตั้งแต่อวิชชาเป็นต้นมา ล้วนแต่ไม่เที่ยงตัวมันที่เกิดจากปัจจัยที่ไม่เที่ยง **ความเที่ยงก็ไม่มี** เป็นไปไม่ได้ มันก็เลยเป็นของว่างจากความเที่ยง คือมันไม่เที่ยงนั่นเอง มันไม่เที่ยงเต็มที่ เต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เลย มันว่างจากความสุข ก็เพราะว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดทุก ๆ อัน เริ่มต้นตั้งแต่อวิชชา มันก็เป็นทุกข์ คือมันไม่คงที่ ไม่คงทน ไม่อาจจะคงสภาพได้ เกิดแล้วก็ถูกบีบคั้นด้วยเหตุปัจจัย แล้วก็ล่มสลายลงทุกสิ่งทุกอย่างไป แม้แต่สังขารที่เป็นกรรมเป็นต้นก็เป็นทุกข์

ตัวมันที่เกิดจากเหตุปัจจัยหลากหลายซึ่งล้วนแต่เป็นทุกข์
ความสุขก็คงหาไม่ได้ สุขในขันธ ๕ อย่างแท้จริง จึงหาไม่ได้
หาได้เพียงความรู้สึกสุข ความรู้สึกสุขนี้ก็แค่ระดับหนึ่งของ
ความทุกข์เท่านั้นเอง ระดับความทุกข์น้อยลงหน่อย พอทนไหว
เราก็เลยเรียกว่าสุขเท่านั้นเอง แต่ความเป็นจริงมันก็ทุกข์
นั่นแหละ ความรู้สึกเฉย ๆ ก็เป็นเพียงระดับหนึ่งของความทุกข์
เท่านั้น พอทุกข์ไม่ถึงขนาด เราก็เลยเรียกว่าเฉย ๆ แต่มันก็
ทุกข์เหมือนกันแหละ ถ้าอยากจะรู้ว่าทุกข์ยังงัย ก็เฉย ๆ นาน ๆ
เดี๋ยวก็ทุกข์เองแหละ

ท่านลองเฉย ๆ นาน ๆ สิ เดี่ยวสักหน่อยก็ทุกข์ ออก
ลวดลายมาเลย ฉะนั้น ในโลกนี้ ไม่ทุกข์ ไม่มีหรอก อะไรสบาย
ก็ลองทำดู และทำนาน ๆ นะ อย่างนอนนี้สบายมัย นอนสัก
๕ วันนะ ไม่ต้องอาบน้ำ ไม่ต้องตื่นขึ้นมาทำอะไรนะ ไม่ต้อง
กลิ้งเกลือกไปมานะ ให้นอนอยู่ตรงนั้นแหละ ที่มันสบายนั้นแหละ
เดี๋ยวก็จะซึ้งแหละ เดี่ยวสำนึกแล้ว สำลักความสุขตายแล้วทีนี้
อะไรมันเอรีดอรร่อยว่าไปนะ อันไหนอรร่อย ข้าวไข่เจียวไข่มัย
อรร่อยไข่มัย กินสักอาทิตย์หนึ่งนะ เดี่ยวจะอ้วกออกเลยแหละ
มันเป็นอย่างนี้ เพลงไหนมันเพราะ เพราะนักไข่มัย ฟังเลย
ตลอดชีวิตนั้นแหละ ตั้งแต่เข้าจนหลับไป อุดหูเข้าไป ลองดูมัน
จะเป็นยังงัย รับรองได้ว่าอ้วกแน่นอน นี่มันเป็นอย่างนี้ สุขจริง
มันไม่มีหรอก เราหลงเท่านั้นแหละ

ถ้าเราเป็นคนฉลาด รู้จักทางหนีทีไล่ของมันเป็นบ้าง เราก็จะตามมันทัน แต่พวกเรานี่ ตามมันไม่ทัน มันล้าหน้ากว่าเราไปสองสามก้าวตลอดเลย พวกกิเลสนี้ เราก็ตามหลัง กระโดดตะครุบมันอยู่อย่างนั้น ก็เลยไม่เข้าใจ ตอนนี่เราต้องมาฟังธรรม ต้องมีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำ ตามมันให้ทัน มันไม่เที่ยงก็ว่ามันไม่เที่ยง ตามมัน ให้รู้ ให้เห็นมันอย่างนี้ มันเป็นทุกข์ เป็นของว่างจากความสุข ความสุขไม่มี เพราะว่าเหตุปัจจัยทุกประการเลย มันมีแต่ทุกข์หมดเลย ตัวมันที่เกิดจากปัจจัยที่เป็นทุกข์ **ความสุขจะมีแต่ที่ไหน** ลองถามตัวเองดูก็ได้

มันเป็นของว่างจากตัวตน ว่างจากอัตตา เพราะว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดขึ้น ไม่ว่าจะป็นอวิชชา มีตัวตนมัย ก็ไม่มี ถ้ามีมันต้องค้างอยู่ แต่นี่มันไม่ค้าง มันเกิดและดับ มันไม่เห็นมีตัวตนอะไร ถ้ามีตัวตน ก็ต้องไปสิงอยู่ที่จิตคนใดคนหนึ่ง แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ คนที่หลงแล้ว แป็บเดียว ก็เลิกหลง มีสติได้ แสดงว่ามันไม่เที่ยง มันไม่มีตัวจริง ๆ มันมีตอนมันเกิด มันก็ไม่ได้แกงกล้าสามารถอะไร มันก็เกิดจากเงื่อนไขเหมือนกัน มีเหตุก็เกิด หมดเหตุก็ดับอย่างนั้น กรรมก็ไม่ได้มีตัวตนอะไร วิญญาณก็ไม่ได้มีตัวตน เป็นของว่างจากตัวจากตน ทุกข์คือขั้น ๕ นี้ เกิดจากสิ่งที่ไม่มีความเป็นตัวตน ตัวตนจะมีมัย ก็ไม่มี เป็นไป

ไม่ได้ที่จะมีตัวตน ก็เป็นของว่างจากอัตตา ปราศจากตัวตน ก็
มีอยู่เท่านั้นนะ ทั้งโลกนี้ มีแค่ชั้น ๕ เท่านั้นเองเกิดขึ้น ถ้าจะเกิด
ก็ชั้น ๕ นี้แหละเกิด ทุกข์นี้แหละเกิด ถ้าจะดับก็ชั้น ๕ นี้
แหละดับ คือทุกข์นี้แหละดับ มีเท่านั้น หมดเท่านั้น ไม่มีเกินกว่านี้
ถ้าเกินกว่านี้ก็คือพระนิพพาน ที่ไม่ต้องเกิด ไม่ต้องดับ มีอยู่
๒ อย่าง อันหนึ่งเป็นสังขตธรรม อีกอันหนึ่งเป็นอสังขตธรรม

ครั้นพวกเราจะมาวางจิตไว้กับสังขตธรรม อันนี้ก็ผิด
ไปไกลแล้ว ทุกท่านวางใจกับโลกนี้ไม่ได้ เพราะมันมีแต่ของ
ไม่เที่ยง แม้แต่ความสงบนี้ วางใจได้มั้ยนี่ ...ไม่ได้... เพราะอะไร
เพราะมันไม่เที่ยง ความไม่สงบ วางใจได้มั้ยนี่ ...ไม่ได้... เพราะ
ไม่อยากจะวางตั้งแต่ต้นแล้ว มันวางใจไม่ได้เพราะอะไร เพราะ
มันไม่เที่ยง สามีนี้นี้ดีมาก วางใจได้มั้ยนี่ อันนี้ยิ่งวางใจ
ไม่ได้ ถ้าวางใจก็โง่เต็มทีแล้ว ถ้าสามีไม่ซื่อสัตย์เลย เลี้ยงหมา
ดีกว่านะ เราจะไว้ใจหมาได้มั้ยนี่ ...ไม่ได้... เพราะอะไรล่ะ เพราะ
มันไม่เที่ยง ดีไม่ดีมันกัดเรา กัดเจ้าของ จะเป็นโรคสุนัขบ้าก็
เพราะอย่างนี้นะ มันวางใจไม่ได้สักอย่างเลย ใครไปวางใจไว้
กับสังขาร นี้ก็คนไม่รู้เรื่อง ไม่รู้จักสังขาร ทุกท่านจึงต้องรู้จัก
ทุกข์ ไปสวรรค์ เดียวก็ตกสวรรค์อีก ไปพรหมโลก เดียวก็ตก
พรหมโลกอีก มันเป็นอย่างนี้

ทุกท่านจึงต้องรู้จักสังขาร วางจิตไม่ได้ในโลกนี้ ไม่มีที่
ให้จิตวางลง สิ่งที่น่าอนมียอย่างเดียวคือพระนิพพาน ทีนี้ เมื่อ
เรายังอยู่ในโลก ยังไม่ถึงนิพพาน **ให้วางจิตไว้กับพระรัตนตรัย
เท่านั้น** สิ่งอื่นวางไม่ได้หรอก เราต้องวางใจให้ถูก ต้องรู้ ต้องฉลาด
เริ่มต้นก็มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ คุณธรรมของพวกเราเลย
ต้องเริ่มต้นที่ **ศรัทธา** อย่าไปวางใจของศักดิ์สิทธิ์ มันหลัง
บางเวลานะ หลังเฉพาะตอนเช้า ตอนบ่ายไม่หลังแล้ว หรือหลัง
เฉพาะตอนกลางคืน ตอนเราหลับ ตอนตื่นซักไม่หลังอีกแล้ว
หรือหลังเฉพาะตอนนั้นตอนนี้ ตอนเราเดินข้ามไปเล็กหลัง
อีกแล้ว ตายพอดีแบบนี้ หลังบางเวลา ผลุบ ๆ โผล่ ๆ บางทีมา
บางทีไม่มา บางทีก็มาช่วย บางทีติดงาน ไม่ยอมมาช่วย ไป
วางใจไว้กับของผลุบ ๆ โผล่ ๆ อย่างนี้ ไหวมัยครับ ไหว
หรือกะ ไม่เหมือนนิพพานนี้ แน่นอนเลย ไม่มีผลุบโผล่เลย
ดำรงคงที่อยู่อย่างนั้น อันนี้มันแน่นอน ส่วนสังขาร สังขัตธรรมนี้
มันของผลุบ ๆ โผล่ ๆ มา ๆ ไป ๆ มันวางใจไม่ได้หรอก ทุกท่าน
ก็เลยต้องชัดเจนเรื่องนี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อย่าหวั่นไหว

ทางเดินไปนิพพาน **ก็คือมรรคมืองค์ ๘ นั้นเอง เป็น
ประตูอมตะ** อย่าลืมหอกทางประตูนะ อย่าไปออกทางหน้าต่าง
หรือชนฝาผนัง มันจะเจ็บหัวและไม่ได้ประโยชน์ด้วย หัวแตก
เฉย ๆ มีเรื่องอะไรก็ออกทางประตูคือมรรค ๘ ไม่ใช่ชนแหวก
เป็นวัวเป็นควายอยู่อย่างนั้น ต้องออกทางมรรค ๘ ต้องออก
ทางสัมมาทิฏฐิ รู้จักสิ่งนั้นให้ชัดเจน พอรู้จักแล้ว ควรจะทำ

ยังง่ต่อสิ่งนั้น มีกิจหน้าที้อย่างไรต่อสิ่งนั้น เป็นสัจจะข้อไหน ถ้าสิ่งนั้นเป็นทุกขั ก็ต้งกำหนดรอบรู้ เป็นสมุทัย ก็ต้งละ อย่าไปทำตาม แจกแจงคุณะ เป็นนิโรธ ก็ทำให้แจ้ง เป็นมรรค ก็เจริญเอา แยกแยะค้อย่างนี้ ใช้สัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำเข้าไปสู่ มรรค สัมมาทิฏฐิ คืออะไรละ ก็คือ ความรูุ้อริยสัจ ๔ เรากั ท่องไว้แล้วใช้มัย เวลาปฏิบัติก็ให้ทำตามนี้ ท่องสัมมาทิฏฐิ คือรูุ้อริยสัจ ๔ เวลาปฏิบัติไปจนคะอย่างนี้ มันได้มัย สอน อย่างหนึ่ง ไปทำอย่างหนึ่ง มันก็คนละเรื่องกัน ให้ทุกท่านรู้จัก ให้ดี กิเลสต่าง ๆ โลก โกรธ หลง เกิดขึ้น ก็ให้ออกทาง มรรค ๘ ไม่ใช่ไปสู้เขา ทำลายเขา ทุกท่านก็คงได้ยินบ่อย ๆ นะ ละกิเลสได้ ต้งเจริญมรรค ให้เป็นพระอริยเจ้า ระดับนี้ ละกิเลสขั้นนี้ได้ เรียนมาแล้ว เรากัทำตามนั้นแหละ

ในคอร์สนี้ มุ่งเน้นพูดเรื่องปฏิจสมุบบาท โดยเฉพาะจุด ทีพาเข้าสู่อริยมรรค คือจุดที่จะทำให้แจ้งนิพพานนั้นแหละ ในเมื่อเรายังไม่ถึงนิพพาน เรากัเข้าสู่นิพพานตอนเห็นความดับ ของสังขตธรรม เพราะความดับของสังขตธรรม ความไม่เกิด แห่งสังขตธรรมทั้งหมดนี้แหละ คือนิพพาน พระนิพพานนั้น ไม่มีทั้งรูป ไม่มีทั้งนาม ไม่มีขันธ ๕ ทำไมไม่มีขันธ ๕ ก็ เพราะไม่มีเหตุให้เกิดขันธ ๕ ขันธปรินิพพานแล้ว ทำไม ขันธปรินิพพาน ขันธดับสนิทไม่เกิดขึ้นอีกเลย ก็เพราะกิเลส ปรินิพพาน ปรินิพพานเลยมี ๒ อย่าง

อย่างที ๑ **กิเลสปรินิพพาน** นิพพานนี้มาก่อน พระอรหันต์ถึงนิพพานแล้ว แต่ยังมีชีวิตเหลืออยู่ ยังมีอินทรีย์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ทำงานอยู่ ยังมีตา เห็นรูปอยู่ ก็ต้องสนใจรูปบ้าง ไม่ได้อยู่กับนิพพานเต็มที่ หมดอินทรีย์นี้ไป ก็ถึงอย่างที ๒ **ขันธปรินิพพาน** สมบูรณ์แล้วนั่นเอง หาบัญญัติไม่ได้แล้ว พวกเราปฏิบัติก็เพื่ออย่างนี้แหละ

ในช่วงต้นการบรรยายในคอร์สนี้ ผมได้พูดถึงข้อธรรม ๒ ประการ ที่นำเราเข้ามาสู่การปฏิบัติ นำเข้าสู่มรรค และนำออกไปจากวิภูฏสงสาร **ข้อที ๑ ศรัทธา ข้อที ๒ ปัญญา** ศรัทธาก็คือความเชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทเจ้า นับถือรู้ชัดเจน มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ อันนี้คือศรัทธา ทุกท่านก็อย่าลืมพากันไปฝึกให้มึ ให้เห็นชัด ตัดสิ่งทีไม่ได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ทิ้งให้หมดนะครับ อย่าได้หวั่นไหว ของศักดิ์สิทธิ์ มงคลตื่นข่าว อะไรต่อมิอะไร มันไม่หลังเท่าไรหรอก มันทำให้หมดทุกข์ไม่ได้ สู้อนุศาสนีปาฏิหาริย์ของพระพุทเจ้าไม่ได้ พระพุทเจ้าทรงบอกไว้แล้ว มีแต่คำสอนของพระองค์เท่านั้น ทีจะช่วยให้ละกิเลสได้ อย่างอื่นไม่มี อันนี้ให้มึศรัทธา เชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทเจ้า เข้าใจชัดถึงความเป็นสรณะแห่งพระรัตนตรัย คือ พระรัตนตรัย เป็นสิ่งทีสามารถกำจัดกิเลสและความทุกข์ให้หมดไปได้ นำสิ่งเลวร้าย อุปสรรคต่าง ๆ เสนียดจัญไร ออกไปจากจิตตสันดานของเวไนยสัตว์ทั้งหลายได้

เมื่อมาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว มาปฏิบัติตามมรรค เพื่อที่จะได้มีปัญญา เห็นอริยสัจ ๔ อันนี้ก็ออกจากวัฏฏะได้แล้ว อย่างนี้ เริ่มต้นจากศรัทธาไปจบที่ปัญญา นี่ก็เป็นฝ่ายมรรคนั่นเอง ส่วนฝ่ายวัฏฏสงสาร ก็เป็นปฏิจจสมุปบาท เริ่มตั้งแต่อวิชชาเป็นปัจจัยเป็นต้น ไหลไปเรื่อย เป็นความเกิดของทุกข์นั่นเองนะครับ

ก่อนที่จะได้สรุปข้อธรรม ผมจะอ่านพระสูตรหนึ่งให้ฟัง เหมือนเป็นคำสรุปเกี่ยวกับคำบรรยาย ที่ผมได้บรรยายมา ท่านทั้งหลายจะได้เข้าใจ ทั้งฝ่ายวัฏฏสงสารและฝ่ายมรรคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อุปนิสสูตร ข้อที่ ๒๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อรู้เห็น จึงกล่าวถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เราเมื่อไม่รู้ไม่เห็น จึงไม่กล่าวถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เมื่อรู้เห็นอะไร ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายจึงมี คือ เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้ว่า ‘รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ สัญญาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ สังขารเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร

เป็นอย่างไร ความดับแห่งสังขารเป็นอย่างไร วิญญาณเป็น
อย่างไร ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร ความดับ
แห่งวิญญาณเป็นอย่างไร

เราเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แล ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย
จึงมี

เมื่อธรรมเป็นที่สิ้นไปมีอยู่ ขยญาณแม้ใด ย่อมมี เรา
กล่าวว่า ขยญาณเมื่อนั้นมีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย
อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งขยญาณ สิ่งนั้นควรเรียกว่า
'วิมุตติ'

เรากล่าวว่า แม้วิมุตติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มี
ที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งวิมุตติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า
'วิราคะ'

เรากล่าวว่า แม้วิราคะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มี
ที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งวิราคะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า
'นิพพิทา'

เรากล่าวว่า แม้นิพพิทาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งนิพพิทา สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ยถาภูตญาณทัสสนะ’

เรากล่าวว่า แม้ยถาภูตญาณทัสสนะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งยถาภูตญาณทัสสนะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘สมาธิ’

เรากล่าวว่า แม้สมาธิก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งสมาธิ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘สุข’

เรากล่าวว่า แม้สุขก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งสุข สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ปัสสัทธิ’

เรากล่าวว่า แม้ปัสสัทธิก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งปัสสัทธิ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ปีติ’

เรากล่าวว่า แม้ปีติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งปีติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ปราโมทย์’

เรากล่าวว่า แม้ปราโมทย์ก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งปราโมทย์ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ศรัทธา’

เรากล่าวว่า แม้ศรัทธาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งศรัทธา สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ทุกข์’

เรากล่าวว่า แม้ทุกข์ก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งทุกข์ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ชาติ’

เรากล่าวว่า แม้ชาติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งชาติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ภพ’

เรากล่าวว่า แม้ภพก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งภพ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘อุปาทาน’

เรากล่าวว่า แม้อุปาทานก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งอุปาทาน สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ตัณหา’

เรากล่าวว่า แม้ตณหาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งตณหา สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘เวทนา’

เรากล่าวว่า แม้เวทนามีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งเวทนา สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘ผัสสะ’

เรากล่าวว่า แม้ผัสสะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งผัสสะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘สภาพตนะ’

เรากล่าวว่า แม้สภาพตนะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งสภาพตนะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘นามรูป’

เรากล่าวว่า แม้นามรูปก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งนามรูป สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘วิญญาณ’

เรากล่าวว่า แม้วิญญาณก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘สังขารทั้งหลาย’

เรากล่าวว่า แม้สังขารทั้งหลาย ก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่า เป็นที่อาศัยแห่งสังขารทั้งหลาย สิ่งนั้นควรเรียกว่า ‘อริชชา’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ สังขารทั้งหลายมีอริชชาเป็นที่อาศัย วิญญาณมีสังขารเป็นที่อาศัย นามรูปมีวิญญาณเป็นที่อาศัย สฬายตนะมีนามรูปเป็นที่อาศัย ผัสสะมีสฬายตนะเป็นที่อาศัย เวทนามีผัสสะเป็นที่อาศัย ตัณหามีเวทนาเป็นที่อาศัย อุปาทานมีตัณหาเป็นที่อาศัย ภพมีอุปาทานเป็นที่อาศัย ชาติมีภพเป็นที่อาศัย ทุกข์มีชาติเป็นที่อาศัย ศรัทธามีทุกข์เป็นที่อาศัย ปราโมทย์มีศรัทธาเป็นที่อาศัย ปีติมีปราโมทย์เป็นที่อาศัย บัณฑิติมปีติเป็นที่อาศัย สุขมีบัลลัทธิเป็นที่อาศัย สสมาธิมีสุขเป็นที่อาศัย ยถาภูตญาณทัสสนะมีสมาธิเป็นที่อาศัย นิพพิทามียถาภูตญาณทัสสนะเป็นที่อาศัย วิราคะมีนิพพิทาเป็นที่อาศัย วิมุตติมีวิราคะเป็นที่อาศัย ขยญาณมีวิมุตติเป็นที่อาศัย

เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกบนยอดภูเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำให้ชอกเขา ลำธาร และห้วยเต็มเปี่ยม ชอกเขา ลำธาร และห้วยทั้งหลายเต็มเปี่ยมแล้ว ทำนองน้ำให้เต็ม หนองน้ำเต็มเปี่ยมแล้ว ทำบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ทำแม่น้ำน้อยให้เต็ม

แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ทำแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว
ก็ทำมหาสมุทรให้เต็ม แม่นั่นใด

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีวิชาเป็นที่อาศัย
วิญญานมีสังขารเป็นที่อาศัย นามรูปมีวิญญานเป็นที่
อาศัย สฬายตนะมีนามรูปเป็นที่อาศัย ผัสสะมีสฬายตนะ
เป็นที่อาศัย เวทนามีผัสสะเป็นที่อาศัย ตัณหามีเวทนาเป็น
ที่อาศัย อุปาทานมีตัณหาเป็นที่อาศัย ภพมีอุปาทานเป็น
ที่อาศัย ชาติมีภพเป็นที่อาศัย ทุกข์มีชาติเป็นที่อาศัย ตรีทธา
มีทุกข์เป็นที่อาศัย ปราโมทย์มีตรีทธาเป็นที่อาศัย ปีติมี
ปราโมทย์เป็นที่อาศัย ปัสสัทธิมีปีติเป็นที่อาศัย สุขมีปัสสัทธิ
เป็นที่อาศัย สมามีสุขเป็นที่อาศัย ยถาภูตญานทัสสนะ
มีสมามีเป็นที่อาศัย นิพพิทามียถาภูตญานทัสสนะเป็นที่
อาศัย วิราคะมีนิพพิทาเป็นที่อาศัย วิมุตติมีวิราคะเป็นที่
อาศัย ขยญานมีวิมุตติเป็นที่อาศัย ฉะนั้นเหมือนกัน

อุปนิสสูตรที่ ๓ จบ^๑

๑ ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๓/๔๐-๔๓.

พระสูตรนี้กล่าวถึงที่อาศัยต่อเนื่องกันไป ตั้งแต่ระดับสูงสุด พิจารณาจากจุดสูงสุดแล้วเรียงลงมาตามลำดับ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนอิงอาศัยกันและกัน มีประโยชน์ต่อกันและกัน ไปเรื่อย ๆ ไป แม้กระทั่งอวิชชา ก็ยังมีประโยชน์กับญาณปัญญา ทุกท่านจึงต้องเข้าใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนอิงอาศัยกันและกัน ท่านจะเก่ง ดี เป็นเพราะมาเกิดนะ ผู้ที่นำมาเกิดก็คืออวิชชา นี่แหละ จะดูหมิ่นดูถูกเขาก็ไม่ได้ ก็ต้องรู้จักว่าเขาเป็นเงื่อนไข เป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ขึ้น เหมือนเราเกิดในหมู่บ้านนี้ หมู่บ้านเราจะอิเหละเซะชะยังงิ แต่เราก็เกิดที่นี่ เราจะใหญ่โตมโหฬารยังงิ เราก็เกิดจากตรงนี้แหละ ถ้าไม่ได้เกิดจากตรงนี้ เราจะใหญ่โตอย่างทุกวันนี้ ก็ไม่ได้

เราก็อิงอาศัยที่นี้แหละจึงเติบโตกันขึ้นมา ทุกท่านก็มีที่อาศัย แต่ไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ เป็นสภาวะธรรม อาศัยตั้งแต่ยังไม่มียัญญา เป็นฝ่ายทุกข์อิงอาศัยกันต่อเนื่องกันมายาวนาน ในวิภูฏสงสารอันกำหนดไม่ได้ และ**อาศัยทุกข์นี้แหละ ทำให้เกิดศรัทธา เกิดปัญญาขึ้นมา** ไปจนครบกระบวนการ นี่เป็นอย่างไร ทุกสิ่งทุกอย่างไม่แยกกัน อิงอาศัยกันและกัน ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ มีแต่สภาวะธรรมที่อิงกันและกัน ทุกท่านต้องรู้จักอันนี้ เราจะเห็นอโลกได้ก็ต้องอาศัยโลกนั้นแหละ โดยการเข้าใจโลก ไม่ใช่ไปถล่มโลก หรือไปด่าว่าเขา หรือไปชนะเขา ด้วยวิธีอื่น ด้วยความเข้าใจเขานั้นแหละ เราจึงเห็นอโลกได้

อาศัยทุกขุชนันแหละ จึงเกิดศรัทธา ถ้าไม่มีทุกขุ เรา
ก็ไม่ได้มีศรัทธา ถ้าเรารู้สึกว่าชีวิตมันไม่ได้ทุกขุอะไร ไม่ได้
อยากจะพ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย คำสอนของ
พระพุทธเจ้านี้ก็ไม่มีความหมายสำหรับเรา เพราะเราไม่ได้อยาก
ออกจากทุกขุ ถ้าเราเป็นทุกขุ รู้จักทุกขุ อยากออกจากทุกขุ
ขึ้นมาแล้ว ทราบว่า ชาวโลกด้วยกัน ออกไม่ได้สักคนเลย
ตายเรียบทุกคน โดนด่าแล้วก็เป็ทุกขุทุกคน คนเจ็บป่วย
เป็นมะเร็งแล้วก็ทุกขุทุกคน จะออกยังงั ในโลกเราก็เห็นอยู่
ทางออกไม่มีเลย เรียนจบแพทย์ เก่งขนาดไหน รักษาได้ทุกโรค
มั้ยครับ ตายทุกโรคเลย ไม่ใช่ว่าตายตอนนั้น ตายทีหลัง ตาย
ทุกโรคเลย หมอพินก็รักษาจนพินหลุดทุกคนไป หายหมด
คือรักษาจนหาย มันไม่รอด วิชาไหน ๆ ก็ไม่รอด เรียนจนจบ
ด็อกเตอร์ โลก โกรธ หลง ไม่หมดนะ เรียนจบตั้งสูง บางทีแค่
ศีล ๕ ยังมีไม่ครบเลย ลำบากลำบาก **เรียนเยอะเยอะมากมาย
แค่จะรักษาศีล ๕ ให้ครบ ยังทำไม่ได้เลย** เรียนจบตั้งสูง ยัง
ดูขบขุหรี ให้เฝ้าปอดตัวเอง จะแยะอยู่แล้ว มานั่งกินเหล้า
ทำลายสติปัญญาตนเอง ทำให้ตัวเองเป็นคนบ้า นี้ก็เหลือเกินนะ
ไม่รู้เรียนทำไม แต่เขาก็เรียนกัน มันเป็นอย่างนี้

ถ้าอยากออกจากโลก วิชาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากคำสอน
ของพระพุทธเจ้า มองดูแล้ว หาเจอมั้ย ไม่เจอเลยนะ ไม่มีเลย
ทุกขุก็มีที่อาศัยคือชาตินันเอง ชั้น ๕ มารวมกัน เกิดมาจึงทุกขุ

ชาติแบบคนนี้ ดีมาก มันทุกข์หลายอย่าง เห็นชัด จะได้มีศรัทธา ถ้าไปเกิดเป็นเทวดา อาจไม่ค่อยเห็น จริง ๆ มันก็ทุกข์เหมือนกัน แต่ระดับของทุกข์มันอาจจะน้อยหน่อย อาจจะไม่เห็น พอไม่เห็น ก็อาจจะไม่มีศรัทธาก็ได้ ก็สบายไป เล่นไป หรือไปเกิดเป็นพรหมก็อาจจะยากขึ้น ฉะนั้น เกิดเป็นมนุษย์นี่จึงดีที่สุด ทุกคนต้องเห็นราคาของการเกิดเป็นมนุษย์ไว้ให้ดี **อย่าไปลดค่าโดยการไหว้เทวดา ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไหว้พรหม ให้เสียเนื้อเสียตัวไป** พวกเทวดา เขาก็อยากจะเกิดเป็นคน พวกพรหม เขาก็อยากจะเกิดเป็นคน ส่วนพวกเราเป็นคน ไปไหว้เทวดา อย่างนี้ บางคนก็หนักกว่านั้นอีก ไปไหว้สัตว์เดรัจฉานอย่างนี้ ไปไหว้ใครก็ไม่รู้ไปไหว้พญานาคอย่างนี้เป็นต้น เป็นคนนี้บวชได้ พญานาคบวชไม่ได้ แอบปลอมมาเป็นคน บวชยังถูกจับสึกเลย พวกเราเป็นคนบวชได้ ไปไหว้พญานาคอย่างนี้ ก็เกินคนไป ลดค่าความเป็นคนมากเกินไป แสดงว่าเราไม่รู้จักตัวเองดีนั่นเอง

ทุกสิ่งทุกอย่างอิงอาศัยกัน สูงสุดก็ญาณอันทำให้อาสวะหมดสิ้นไป “**ขยญาณ**” ญาณในความสิ้นไปของอาสวะทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงรู้จักทุกข์คือขั้น ๕ ความเกิดของทุกข์ ความดับของทุกข์ และทางดำเนิน รู้ครบถ้วนทั้งหมดเลย สรุปลงแล้วก็มีแต่ขั้น ๕ เกิดและขั้น ๕ ดับเท่านั้นเอง มีเท่านั้นะ ในโลก ไม่มีเกินนี้ ถ้าเข้าใจอย่างนี้ทั้งหมดทั้งมวลแล้ว ก็จะถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ตัวบังนิพพานก็จะหมด

นิพพานก็ปรากฏ ถึงนิพพานแล้ว แค่นี้แหละ มีเท่านี้ ทุกท่าน ก็อย่าไปเกินนี้ อย่าไปวุ่นวายกับอันโน้นอันนี้ ให้เริ่มต้นจาก ชั้น ๕ นี้แหละ มีอะไรเกิดขึ้น มันเป็นชั้นอะไร แจกแจกดู ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็ไปฟังก่อน ชั้น ๕ มีอะไรบ้าง อ่านหนังสือ ก็ได้ แล้วก็ไปพิจารณาดู แจกแจกดูว่า สิ่งที่เกิดขึ้น มันชั้นอะไร มันมีความเป็นจริงยังไง มันเที่ยง หรือไม่เที่ยง มันมีความเกิดอย่างไร ความเกิดของชั้น ถ้าเอาแบบละเอียด ปฏิเสธสมุบาทฝ่ายเกิดไฉน มันจะไม่เกิดยังไง มันจะไม่มียังไง ก็เป็นปฏิเสธสมุบาทฝ่ายดับ เห็นมัย เข้าใจหมดเลย

เมื่อเกิด ก็ชั้น ๕ นี้แหละเกิด ที่จะไม่เกิดจะดับไป ก็ชั้น ๕ นี้แหละดับ ไม่มีอะไรเกินนี้นะ ถ้าเกินนี้ก็คือมันเห็นผิด เท่านั้นเองนะ ถ้าเกินนี้ ก็มีแต่นิพพาน ไม่เกิด ไม่ดับแล้ว **สิ่งที่เกิดก็ทุกข์ สิ่งที่ดับก็ทุกข์ ถ้าเกินนี้ก็นิพพาน ที่ไม่เกิดไม่ดับ มีเท่านี้** ถ้าใครเกินนี้ เป็นความเห็นผิด เรียกว่าเกินพระพุทธเจ้า มันมีจริงมัย ...ไม่จริง... มันโง่เกิน ไม่ใช่ฉลาดเกิน พระพุทธเจ้า ตรัสรู้มา มีธรรม ๒ อย่าง ตรัสรู้อัปปัจจยตาปฏิเสธสมุบาท กับนิพพาน บอกชัดเจนขนาดนี้ จะไปเอาอะไรอีก จะไปหาอะไรที่ไหนอีก

พวกเราก็หามานานแล้วนะ จะหาอีกมัยครับ อย่าเกิน ไปนะ ให้มีความรู้ไว้ ให้ชัดเจน พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ที่ได้ถึงความสิ้นอาสวะ ถึงเพราะรู้ เพราะเห็น รู้เห็นความจริงอะไร

รู้เห็นความจริงขั้น ๕ ก่อนเลย ความจริงในโลกมีแค่เท่านั้นนะ ถ้าใครรู้เกินนี้ เรียกว่าไม่จริง ถ้ารู้ว่ามีแต่ขั้น ๕ นี้จริง รู้ความเกิดแห่งขั้น ๕ เกิดมาอย่างไร รู้ความดับแห่งขั้น ๕ ดับไปได้ได้อย่างไร

ญาณที่ทำให้ถึงความสิ้นแห่งอาสวะ เป็นญาณชั้นสูง เป็นญาณพาออกจากวิภวสงสาร สิ้นอาสวะ ทำให้แจ้งนิพพาน บรรลุถึงนิพพานแล้ว เป็นพระอรหันต์ เรียกว่าขยญาณ ทีนี้ขยญาณนี้ ก็มีที่อาศัยนะ ไม่ใช่ไม่มีที่อาศัย ญาณในความสิ้นไปของอาสวะนี้ มีที่อาศัยคืออะไร คือ “วิมุตติ” คือความหลุดพ้นพ้นจากอำนาจของกิเลสต่าง โดยเฉพาะพ้นจากอำนาจของตัณหา ตัณhamันเป็นเครื่องผูก ทำให้ไม่พ้น ตัณhamันเป็นเครื่องผูกไว้ในภพ ทำให้เกิดในภพ ไม่พ้นไปสักที วิมุตติเป็นความหลุดพ้นไปจากอำนาจของกิเลสทั้งมวล แม้วิมุตตินี้ ก็มีที่อาศัย วิมุตติเป็นภาวะพ้นจากอำนาจของกิเลส ไม่จันกิเลส มันก็จะดึง ฉุดลากเราไว้อย่างนั้น เหมือนท่านจะมาปฏิบัติธรรมนี้มีแผนกจุดเยอะมัยครับ มีเยอะเหมือนกัน ใครละฉุด ดิฉันเองคะ คือความขี้เกียจของดิฉันนี่แหละคะ ส่วนคนอื่นมีแต่อนุโมทนา เธอจะไปแล้วหรือ ...อนุโมทนา... ค้างอีกแล้ว ส่วนใหญ่ฉุดตัวเองทั้งนั้นแหละ ไม่ใช่คนอื่นหรือ ส่วนใหญ่ก็นั่นแหละ ขี้เกียจบ้าง รอเวลาก่อนบ้าง ประมาทไปบ้าง นั่นแหละฉุดไว้ ทำให้ไม่หลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส

วิมุตตินี้ ก็มีที่อาศัยนะ ไม่ใช่ว่า ไม่มีที่อาศัย อะไรเป็นที่อาศัย แห่งวิมุตติ ควรจะกล่าวว่า “**วิราคะ**” ก็คืออริยมรรคนั่นเอง ต้องมีมรรค ทำให้เกิดมัคคญาณ รู้เห็นความจริง ตัณหาจึงจะไม่เกิด จึงจะไม่มี ถ้าไม่มีมรรคเนี่ย กิเลสมันก็จะจุดดิ่งอยู่ อย่างนั้นแหละ เดี่ยวก็ง่วงนอนจุด ชี้เกี่ยจุด ถึงจะเกิดและดับไปตามธรรมชาติ เดี่ยวมาใหม่มัย ถ้าไม่มีมรรค **จนมีมรรคนั้นแหละ จึงจะเลิกจุด** โกรธแล้ว สักหน่อยเดียวหายโกรธสบายใจไปพักหนึ่ง ถ้าไม่มีมรรคนี้ เป็นไฉนครับ สักหน่อยก็มาอีกนะ ทุกท่านต้องรู้ทางออกให้ดี ๆ ไม่งั้นจะไปตีใจแบบเสียเวลาเปล่า บางท่านตีใจแล้ว วันนี้อย่างง่วงแล้ว สู้ได้แล้ว วันหลังมาอีกแล้ว ตีใจเก้อ อุตส่าห์ตีใจ นึกว่าหายไปแล้วที่ไหนได้ มาอีกแล้ว ไปไม่เป็นแล้วอย่างนี้ อย่าไปตีใจเก้อ หลุดพ้นอย่างแท้จริง จะต้องมามีที่อาศัย วิมุตตินี้ต้องอาศัยวิราคะคือมรรคนั่นเอง ทุกท่านจะต้องมามีที่อาศัย ถ้าไม่มีที่อาศัย หลุดพ้นไม่ได้หรอก จะพ้นจากเวทนา สัญญา จะหนีไปไหน ไม่พ้นมันมันตามไปจนได้แหละ กิเลสมันเกิดกับจิตนี้ มันได้ช่อง มันก็แอบมาเรื่อย ๆ นะ ไปขึ้นเครื่องบิน ก็ง่วงอยู่บนอากาศ ง่วงบนอากาศก็มี ง่วงบนดินก็มี ง่วงบนน้ำก็มีนะ บางคนไปเรือไซมัยนั่งง่วงอยู่ในเรือ มันขนาดนั้นนะ บางคนก็ง่วงอยู่ในป่าก็มี ง่วงอยู่ในบ้านก็มี บางคนนี่ เป็นคนที่เรียกว่า มีความสามารถพิเศษ นั่งได้ต้นไม้ ไม่กลัวงูคาบคอหรือไฉไม่ทราบ นั่งง่วงได้ จริง ๆ ไม่น่าจะง่วงนะ ได้ต้นไม้ เพราะว่างูอาจจะอยู่ข้างบน

จะต้องระวังตัว แต่คนนี้ ขนาดอยู่ใต้ต้นไม้ ยังง่วงเลย เป็นความสามารถพิเศษของเขา ซึ่งไม่น่าเอาเยี่ยงอย่างเลย มันเป็นอย่างนี้ ถ้าจะพัน ก็ต้องมีที่อาศัยช่วยให้พันก็คือวิราคะ

วิราคะก็มีที่อาศัยอีกแหละ วิราคะคือมรรค จะมาเจริญมรรคได้สมบูรณ์ ก็ต้องมีที่อาศัย คือ “นิพพิทา” คือความเบื่อหน่ายโลก เบื่อหน่ายวิญญูสงสาร เบื่อหน่ายสังขตธรรม ทำไม่ต้องเบื่อหน่ายด้วยละ ก็มันไม่มีอะไรน่าเพลิน ทำไม่ไม่มีอะไรน่าเพลิน มีแต่ของไม่เที่ยง ของไม่เที่ยงมันน่าเพลินมั๊ยครับ มันมีแต่ทุกข์ มีแต่ของไม่น่าเพลิน มีแต่ของหมดไป ดับไป สิ้นไป อย่างนี้ มันน่าเพลินที่ไหน มันน่าเบื่อหน่าย **เบื่อหน่ายนี้ เป็นอาการของปัญญา ที่เห็นว่า ไม่มีอะไรน่าเพลิน ทำไม่ไม่มีอะไรน่าเพลิน** เพราะมีแต่ของไม่เที่ยง มีแต่ของหมดไป สิ้นไป ชีวิตเรานี้ จึงไม่น่าเพลินเลย กินข้าวนี้ ควรเพลินมั๊ยครับ ไม่ควรเลย เวลาที่สิ้นไป สิ้นไป ถ้าเราเพลินกับการกินเป็นชั่วโมง เราก็เสียเวลาเดินจงกรมไปเยอะทีเดียว ดังนั้น ก็ไม่ควรจะเพลินกินเข้าไปให้พอสสมควร อย่าเสียเวลามาก เอาพอสสมควร บางท่านเสียเวลามากนะกับการกินนี้ แคหาร้านนี้ เปิดลายแทงยังกับจะหาสมบัติ อ่านรีวิวกอีก ควรกินมั๊ยอันนี้ อร่อยที่สุดใน ๓ โลก มีก๋าดาว ดาวก็แฉก วุ่นวาย กว่าจะได้กิน อย่างนี้มันเสียเวลาเกินไป มันเปลืองเวลา มรรคก็ไปไม่เป็นแล้ว เพราะไม่มีที่อาศัย มรรคหรือวิราคะ ก็ต้องมีที่อาศัย คือนิพพิทา จะต้องเบื่อณะ

ท่านจะมาเจริญมรรคได้นี้ ท่านจะต้องเปื้อนทางโลก เปื้อนสังขตธรรม เปื้อนนี้ มันไม่ใช่อาการของทางจิต แต่เป็นอาการของปัญญา จะเปื้อนมันก็ต้องเห็นว่า ไม่มีอะไรน่าเพลินนั้นแหละ ทำไมไม่มีอะไรน่าเพลิน ก็ดูสิ มันมีแต่ของไม่เที่ยง มีแต่ของที่ไมใช่ของเรา มีแต่ของอยู่ไม่นาน มีแต่ของมาหลอกเราให้ห่างไกลนิพพาน มีแต่หลอกไปเรื่อย มีแต่ของที่เรเอาไปด้วยไม่ได้ เราจับไว้ มันก็หลุดมือตลอด เพราะว่ามันดับไปแล้ว มันก็ต้องหลุดมือตลอด เราจับ มือที่จับก็ทำให้เราเกิดใหม่อีก มันก็วุ่นวาย น่าเปื้อนนะ

นิพพิทา ก็มีที่อาศัยอีกนะ ถ้าไม่มีที่อาศัย นิพพิทาก็เป็นไปไม่ได้ ที่อาศัยของนิพพิทา คือ “ยถาภูตญาณทัสสนะ” การเห็นด้วยญาณตามความเป็นจริง จะต้องมีการมองเห็นด้วยญาณปัญญา ต้องเห็นความจริงของมันว่า มันเป็นเพียงรูปธรรมนามธรรม เป็นเพียงขันธ ๕ เกิดจากเหตุปัจจัย เที่ยงมัยไม่เที่ยง เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ เป็นทุกข์ ควรมัยที่จะเห็นว่า นั้นเป็นของเรา เราเป็นนั้น นั้นเป็นอัตตา ตัวตนของเรา ไม่ควรต้องเห็นให้ชัด เห็นด้วยญาณปัญญา รู้ให้ครอบคลุมทุกอันไป ความรู้ตามเป็นจริงนี้ เป็นที่อาศัยของนิพพิทา พอมีนิพพิทา ก็จะเป็นที่อาศัยของวิราคะคือมรรค หยั่งลงตรงนี้ พอมีมรรคก็จะวิมุตติ พ้นจากอำนาจของแผนกคุณธรรม เราไปไหนไม่รอดก็เพราะขี้เกียจนี้แหละ จะลุกขึ้นแต่ละที ดึงดันกันอยู่อย่างนี้

มันจะดันกันถึงเท่าไรนี้ ถึงชาติหน้าก็ไม่หมดนะ ถ้าไม่มีมรรค
เนี้ย เดียวก็โกรธคนนั้น ไม่พอใจคนนี้ รักคนนั้นเกลียดคน
นี้ ดึงกันอยู่อย่างนี้ เดียวก็รัก เดียวก็โลภ โกรธ หลง วนอยู่
อย่างนี้ มันไม่พ้นจากอำนาจของมันสักที เพราะว่าเราไม่มีมรรค
จะมีมรรค ก็ต้องมีนิพพิทา จะมีนิพพิทา ก็ต้องมีที่อาศัยคือ
ยถาภูตญาณทัสสนะ

ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ต้องมีที่อาศัย ที่อาศัยของ
ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็คือ “สมาธิ” ต้องมีสมาธิ มีจิตตั้งมั่นดี
เป็นกลาง ไม่ตกไปข้างใดข้างหนึ่ง พอที่จะพิจารณาเรื่อง
ต่าง ๆ ได้ อย่าไปรักมัน อย่าไปเกลียดมัน ให้ดูมัน สังเกตมัน
ให้เข้าใจ ให้รู้จักพิจารณาดู ให้ทำสมาธิที่ถูกต้อง ทำสมาธิที่
ประกอบด้วยปัญญา ให้เห็นตรงถูกต้อง **ให้รู้ว่า สมาธิมีประโยชน์**
เพื่อยถาภูตญาณทัสสนะนั้นเอง บางคนนั่งสมาธิไปแล้ว ดิฉัน
ได้สมาธิแล้ว เห็นอะไรบ้าง ไม่เห็นอะไรเลยคะ มันถูกที่ไหน
สมาธินี้ มันเป็นที่อาศัยของยถาภูตญาณทัสสนะ เราต้องรู้จัก
สมาธิที่ถูกต้อง หมายถึง **เป็นที่อยู่ของการเห็นด้วยปัญญา**
มันเป็นที่ยึดมั่น มันอาศัยอิงกันอยู่ เราต้องรู้ ถ้าเราไม่มีความรู้
ก็จะไปทำอะไรตามใจไปเรื่อย ทำตามใจเรามันจะได้ของ
พระพุทธรเจ้ามัย ก็ไม่ได้สิ เราต้องทำตามพระพุทธรเจ้า จึงจะ
ได้ของพระพุทธรเจ้า ทำตามท่าน จะได้ของท่าน อย่างนี้

สมาธิ มันก็มีที่อาศัยเหมือนกัน ที่อาศัย คืออะไร คือ “ความสุข” อยู่ที่ไหนก็สบาย ไม่เครียด จิตใจสบาย ผ่อนคลาย อยู่ตรงไหน ก็สบาย จะอยู่คนมาก คนน้อย ก็สบาย ไม่เครียด มีความสุข จิตใจปลอดโปร่ง ไม่มีเรื่องเครียด วิตกกังวล

สุขก็มีที่อาศัย คือ “ปัสสัทธิ” สงบระงับทั้งกายทั้งจิต กายสงบ ไม่มีวุ่นวาย ไม่ไปชี้หน้าคนนั้นคนนี้ ปากก็สงบอยู่ ปิดอยู่ ใจก็ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่ไปคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้วุ่นวาย ถ้าจะคิด ก็คิดแต่เรื่องธรรม สวดมนต์ไหว้พระ พิจารณาหลักการ อวิชชาปจจยา สงขาร่า เป็นต้นอย่างนี้ ที่อาศัยของสุขคือ ปัสสัทธิ

ที่อาศัยของปัสสัทธิคืออะไร คือ “ปิติ” คือความเอิบอิม ในใจ อิมใจว่าเราเกิดเป็นคน ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ ต้องการอะไรเยอะกว่านี้อีกมั๊ย ไม่มีแล้ว มันอิมแล้ว ถ้าเป็น พวกหิว ก็หิวอารมณ์ เดี่ยวก็อยากดู เดี่ยวอยากฟัง เดี่ยวอยากได้ เงิน เดี่ยวอยากเหมือนคนนั้น อยากเหมือนคนนี้ อยากกินโน่น กินนี้ อยากนอน นี่เป็นตัณหา มันก็ไม่อิม ไม่พอสักที แต่ฝ่าย เรานี้ มีที่อาศัยของสงบระงับ คือปิติ อิมแล้ว อิมใจ อย่างฟัง ธรรมก็รู้สึกเบิกบาน อิมอกอิมใจแล้ว ไม่มีอะไรดีกว่านี้แล้ว

เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้านี้ดีแล้ว เลิศแล้ว มีการเป็น
อย่างไร ที่ดีกว่านี้ ...ไม่มีแล้ว... เกิดเป็นมนุษย์ ได้ฟังธรรม ได้
ปฏิบัติธรรม ได้เดินจงกรม มีอะไรดีกว่านี้บ้าง หามาหน่อยสิ
เดินชอปปิงหรือ ได้ซากอะไรติดมือมา ไปเที่ยว ไปต่างประเทศ
หรือไปสวรรค์ ก็เห็นแต่เที่ยวล่อยไปมา เล่นดนตรี ปีนขึ้นต้นไม้
แล้วก็ตายไป มันก็ไม่ได้มีอะไร การได้ฟังธรรม ได้ปฏิบัติธรรม
มันก็น่าจะดีที่สุดแล้ว น่าจะปลาบปลื้ม เกิดปีติปราโมทย์
อิมแล้ว ไม่อยากได้อะไรเพิ่ม ปีตินี้ เป็นที่อาศัยของปัสสัทธิ
มันอาศัยกันอยู่

ปีติก็มีที่อาศัย คือ “ปราโมทย์” คือความเบิกบาน
เบิกบานใจ เหมือนดอกบัวบาน ใจกว้าง ไม่คับแคบ เพราะคับแคบ
มันคือกิเลส เป็นคนที่มีความรู้ชัดเจน เข้าใจโลก เข้าใจสิ่งต่าง ๆ
พร้อมจะเปิดใจ รับรู้ พร้อมจะเปิดใจฟังคนนั้น พุดถูกใจ พุด
ไม่ถูกใจ จิตใจเปิดกว้าง เบิกบาน พร้อมเรียนรู้ พร้อมรับ
พร้อมเข้าอกเข้าใจ ไม่ใช่จิตใจคับแคบ ต้องพุดให้ถูกใจฉันนะ
พุดไม่ถูกใจ เตี้ยตบเลย ไม่มีอย่างนั้น เราจิตใจเบิกบาน
เหมือนดอกบัว มันบานออก พร้อมรับนะ โดนตำโง่มัย โอะเคนะ
เบิกบาน ถึงแม้จะมีกิเลสบ้าง ก็ยอมรับว่า เราก็คนธรรมดา
เขาก็คนธรรมดา พร้อมจะเรียนรู้ พร้อมจะรับสิ่งต่าง ๆ ที่
ผ่านเข้ามาให้เรียนรู้ นับเป็นประสบการณ์ที่ดี แม้จะยังไม่มี
สมาธิ แต่จิตใจ มีความเบิกบาน เป็นปราโมทย์

อะไรเป็นที่อาศัยของปราโมทย์ ก็คือ “ศรัทธา” นั่นเอง ถ้าเรามีศรัทธาในพระรัตนตรัยแล้ว เชื้อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่มีอะไรควรที่เราจะหองยเหงาอีกต่อไป คนหองยเหงาก็คือคนขาดที่พึ่งเท่านั้นเอง ไม่รู้จะไปทางไหนดี ไม่รู้จะพึ่งใคร แต่ตอนนี้ เรามีที่พึ่งแล้ว รู้แล้วจะไปทางไหน ถ้าไปไม่ถูกก็ถามพระพุทธเจ้า อ่านดูในธรรมวินัยที่แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว ดิตชตอะโร ก็ถามดู อ่านดู ที่อาศัยของปราโมทย์ เบิกบาน คือศรัทธานะ ถ้ามีศรัทธาแล้ว ไม่มีอะไรที่ควรจะให้หองยได้แล้ว ในโลกใบนี้ไม่มีอะไร ที่เราจะต้องเศร้าเสียใจ จะมีกิเลสบ้าง เรารู้ที่อยู่ว่า มันมีทางละกิเลสได้ ทำตามพระพุทธเจ้า เดียวก็ละได้ ถึงจะง่วงอยู่ตอนนี้ แต่เรามีพระพุทธเจ้า ต้องละได้แน่นอน เมื่อไรไม่รู้ เราเบิกบานได้ ถึงแม้จะมีกิเลสอยู่ ถึงแม้จะชั่วอยู่ แต่มีพระพุทธเจ้าคอยบอกหนทางอยู่ มันก็ต้องละได้ในวันหนึ่งแหละ ก็ไม่ควรที่เราจะต้องหองยเหงาเศร้า ซึมอะไร คนที่ดูทำชั่วมาเยอะกว่าเรา เขาก็ได้บรรลุธรรมกัน เยอะแยะแล้ว พวกเราได้มาเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า มีศรัทธาก็เรียกว่าได้เจอทางถูกต้องแล้วนะ ก็ควรจะมีแต่จิตใจ เบิกบาน แซ่มซีน พวกไม่มีศรัทธามันหองยนะ ไม่รู้จะไปทางไหน ยิ่งเจ็บป่วยขึ้นมาเนี่ย หมดที่พึ่ง ถ้าเป็นโรค แต่มีที่พึ่ง คือพระรัตนตรัย ไม่น่าจะมีอะไรให้หองยตาย ตายไปเราก็เกิดใหม่ ไปเกิดใหม่ร่างกายก็ดีกว่าเดิมอีก อย่างนี้สบายเลย แก่เป็นมะเร็งไข่มัย เป็นมะเร็ง เฉพาะชาตินี้เท่านั้นแหละ เรารู้จัก

มันแล้ว แก่ติดตามฉันไป ติดตามได้เฉพาะชาตินี้ละ เราก็บอกมันไว้ เราทำทนายมันหน่อยก็ได้ เรารู้จักมันแล้ว รู้จักจากการฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ สมาทานศีลไว้ ตายไปก็เกิดบนสวรรค์ เป็นเทวดา เทวดาเป็นมะเร็งมัยครับ ...ไม่เป็น... ให้มันตายไปพร้อมกับร่างกายที่เขาเอาไปเผาฉันแหละ ไม่มีปัญหา มันเบิกบาน สบาย มันเป็นอย่างนี้ **ทุกท่านจึงควรมีศรัทธา เพราะศรัทธาเป็นจุดตั้งต้นฝ่ายดับทุกข์ ฝ่ายมรรค** เรียงอย่างนี้ เริ่มต้นจากศรัทธาจบลงที่ปัญญา พาออกไปจากวิภูฏสงสาร ผมได้พูดตั้งแต่ต้นแล้วว่า ศรัทธากับปัญญา แต่ระหว่างนี้มีเยอะอยู่ เพียงแต่พูดเหมาไปก่อน

ศรัทธาก็มีที่อาศัยอีก ศรัทธามี “**ทุกข์**” เป็นที่อาศัย จะไปดูหมิ่นทุกข์ หรือดูหมิ่นโลกเขาก็ไม่ได้ มันเป็นธรรมชาติของโลก ให้เราเห็นว่าโลกเป็นทุกข์ก็แล้วกัน ถ้าใครยังไม่เห็นก็ไปดู อย่าไปดูแบบดูหมิ่นเขา ดูให้เห็นโทษของวิภูฏสงสาร ดูให้เห็นทุกข์ ดูให้เห็นว่า การเวียนว่ายตายเกิดมันอันตรายขนาดไหน เรื่องกรรมเรื่องเวร ผูกเวรจองกรรมกันมันเยอะขนาดไหน เข้าใจแค่ที่ว่า โลกมันเป็นทุกข์ก็พอ ไม่ต้องเข้าใจละเอียดนักหรอก เข้าใจละเอียด เตี้ยจะเป็นบ้า เตี้ยจะเดือดร้อนใจเอา เข้าใจว่ามันเป็นทุกข์ เป็นโทษของวิภูฏสงสาร ถ้าจะโทษ ก็อย่าโทษใคร โดนตา อย่าโทษชาวบ้าน โทษใครครับ

โทษวิภูฏสงสาธ โทษทุกุข ที่มันเกิดมานี้แหละ ไม่น่าเกิดเลย โดนด่าอีกแล้ว ถ้าโดนชม โทษใครละ โทษวิภูฏสงสาธอีกเหมือนกัน มันทำให้เราติดข้องอีกแล้ว วนอยู่ มีเจ้ากรรมนายเวร อุตุส่าห์ ทำความดี แต่เขาก็ยังมาทำร้ายเราอีก วนวนวายไปหมดเลย ความทุกข์ เรื่องเลวร้าย และความวุ่นวายทั้งหมดในโลกนี้ มันเป็นที่อาศัย ของศรัทธา

ที่อาศัยของทุกุข คืออะไร ทุกุขทั้งหมดมันมารวมกันที่ “ชาติ” คือขันธ ๕ เกิดมานี้แหละ พอมีขันธ ๕ ก็มีปัญหานานาประการ ได้เจ็บ ได้ป่วย ต้องตาย ต้องพลัดพรากจากใครต่อใคร ต้องมาคร่ำครวญโอดโอยกัน มันรวมกันที่ชาตินี้แหละ มันเป็นที่รวมของความทุกข์ ให้เรามาพิจารณาดู ถ้าเข้าใจแล้ว เห็นโทษของความทุกข์แล้ว เราก็ประมาทความทุกข์ไม่ได้ ประมาทโลกไม่ได้ เราเข้าใจเขา อย่าไปโทษเขา อย่าไปโทษใคร ให้เข้าใจธรรมตา จะได้เกิดศรัทธา ถ้าใครไม่เห็นทุกุข ก็ยังไม่เกิดศรัทธา ท่านใดเห็นทุกุขแล้ว ศรัทธาก็จะเกิดมันคง

ที่นี่ ก็เรียงลำดับลงไปเรื่อย ๆ นะ ชาติก็ไล่ลงไปจนถึง อวิชชา แต่ละสภาวะก็อิงอาศัยกัน มีที่อาศัยกันไปอย่างนี้ เป็นแต่สังขาร ที่มันเป็นอย่างนั้น ฉะนั้น วิภูฏสงสาธกับนิพพานนี้ เป็นธรรมเท่านั้นนะ ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร อันหนึ่งเป็นทุกุข อันหนึ่งเป็นดับทุกุข เท่านั้น แต่ใช่ใคร ใช่ของใคร มีตัวตน

อะไรมัย ...ไม่มี... ถ้าพูดโดยสังขธรรมแล้ว ก็เป็นอย่างนั้น ตามที่มันเป็น อันหนึ่งร้อน อันหนึ่งเย็น ร้อนกับเย็น อันไหนดีกว่ากัน ก็ดีกว่ากัน ในแง่ที่ว่าเราพูดถึงแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งเท่านั้นเอง จริง ๆ แล้วเขาก็เป็นแค่ธรรมเท่านั้นเอง เป็นแค่สังขธรรม เราดูหมิ่นชาวโลกที่เขาไม่รู้ก็ไม่ได้ เพราะเขาก็เป็นอย่างนั้น ส่วนฝ่ายรู้ เราจะยกตนว่า เรารู้ว่าเขา เก่งกว่าเขาได้มัย ก็ไม่ได้ มันก็เป็นอย่างนั้น มันไม่ได้พอจะมีคน มีตัว มีตน มีใครมาทำ อะไรใครที่ไหน มีแต่ธรรมที่มันเป็นอย่างนั้น

นี่ก็เป็นการอิงอาศัยกันตั้งแต่วิภูฏสงสาร จนถึงบรรลุไปเลย ทุกท่านก็จะได้พอเข้าใจ ความเชื่อมโยงต่าง ๆ นี่ก็มาพูดเป็นลักษณะสรุป สรุปในการเข้าฝ่ายมรรค ปฏิจาสัมบุบาทภาคปฏิบัติ ก็เริ่มตั้งแต่ศรัทธาที่แท้ละ ศรัทธาก็มีที่อาศัยนะ ก็คือทุกข์ ท่านจะต้องรู้ทุกข์เยอะ ๆ อย่าพากันหนีทุกข์ อย่าพากันเป็นทุกข์ ให้รู้จักทุกข์ว่ามันเป็นทุกข์ ให้รู้จักโลกว่ามันอันตราย ให้รู้จักกฎแห่งกรรม เราทุกคนหนีไม่พ้น ต้องเวียนว่ายตายเกิด จะตีอะไรขนาดไหน ก็ยังต้องถูกทำร้ายป่วยเป็นมะเร็ง เพราะมะเร็งมันไม่ได้เลือกว่าคนดีหรือคนไม่ดี เป็นนักธรรม เป็นแม่ชี มะเร็งไม่เอาหรือแม่ชี เอาแค่พวกเลว ๆ มันเลือกมัย ไม่เลือก ขนาดเป็นพระ มันยังไม่เลือกเลย มันจะเอาเหมือนกัน

พวกเราต้องรู้จักทุกข์ ต้องรู้จัก แก่ เจ็บ ตาย มันไม่เลือกหน้าอินทร์หน้าพรหมอะไร ขนาดพระพุทธเจ้าก็ยังเจ็บป่วยนับประสาอะไรกับพวกเราก็กก็อกขนาดนี้ พอรู้อย่างนี้แล้วก็รู้จักทุกข์แล้ว ทราบใดที่ยังเกิดอยู่ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ตลอดไป พอรู้จักทุกข์ ศรัทธาก็จะมีที่อาศัย ทุกข์นี้เป็นที่อาศัยของศรัทธา ถ้ามีศรัทธาแล้ว พวกเราก็จะได้มีจิตใจเข้มแข็ง เบิกบานไปที่ไหนก็ไม่หงอยเหงาแล้ว ท่านใดที่ยังหงอยเหงา ยังไม่มีที่พึ่ง รู้สึกว่าชีวิตไร้สาระ นี่คื้ท่านไม่มีศรัทธาแน่นเอง ท่านลองตรวจสอบดู ท่านอาจจะพูดว่า ฉันก็มีศรัทธา ตักบาตรอยู่เรื่อย อันนั้นคือพูดแต่ปาก ต้องลองไปสำรวจดู ให้เห็นชัดเจน ถ้า**มีศรัทธาแล้ว จะต้องปราโมทย์** มีความเบิกบานใจ เพราะว่าศรัทธาแน่น มันเป็นที่อาศัยของปราโมทย์ ไม่มีเหงาหงอยหรือเราอยู่ที่ไหนก็สบาย อยู่ที่ป่าช้ำนุ่น ถ้ามีศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นไ้งครับ เบิกบาน ลองดูนะ

บางท่านไม่อยากจะลองเลย แค่ห้องมืดเท่านั้นแหละ ผีสามมาเพียบ เป็นไ้งละ มีผีเป็นที่พึ่ง พอมืดขึ้นมาละก็จะบิบคอเอาละ ไ้หว้เขาคตินักนี้ ไม่ยอมไหว้พระ ไปไหว้ผี เป็นไ้งละ คนไ้ไม่ได้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มันก็หงอยอย่างนี้แหละ ให้รู้จักอย่าไปไหว้ผี อย่าไหว้เทพ อย่าไหว้พรหม ให้ไหว้พระรัตนตรัยให้พวกเราได้รู้จัก บางท่านก็ไหว้เพิ่มไปเรื่อยเลย คนไม่มี

ศรัทธามันเป็นอย่างนั้น จุดเริ่มต้นของพวกเรา ก็อย่าลืมพากันเข้าสู่การปฏิบัติ ก็คือเป็นผู้มีศรัทธา จะมีศรัทธา มีที่อาศัยดีก็คือทุกข์ คราวนี้ก็เลยมาพูดละเอียดมากเลย คือเรื่องปฏิจสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นกระบวนการเกิดขึ้นของทุกข์ กวาดเอาสัตว์บุคคล ตัวตน ออกไปหมดเลย พูดสภาวะล้วน ๆ ให้ฟังเลยทำไมมันทุกข์ เห็นชัดเลยทีเดียว เพราะมันไม่เที่ยง มันว่างเปล่าจากตัวตนจริง ๆ มันไปจับไว้ไม่ได้ เพราะเหตุปัจจัยมีแต่ของไม่เที่ยงหมดเลย ถ้าเข้าใจคำสอนระดับนี้แล้ว จะสามารถชำระความเห็นผิดได้ละเอียดที่สุด เพราะเป็นคำสอนชั้นสูง

ในเมื่อชั้นสูง มันก็ยาก บางท่านฟังแล้วไม่ค่อยกระดิกเลย ฟังเอาบุญอย่างเดียวเลย ยากมาก แหงนคอเลยนะ ผมก็ใช้วิธีอ่านซ้ำ ๆ หลายพระสูตรที่เลือกมา ความจริงก็เป็นเรื่องเดียวกัน จงใจอ่านหลาย ๆ รอบให้ฟัง บางท่านยังงงอยู่เลย จะจบคอร์สอยู่แล้ว นึกว่าเป็นคนละเรื่องกัน ที่ไหนได้ เป็นเรื่องเดียวกัน พูดเข้าไปซ้ำมานะ ไม่เป็นไร ถ้าฟังยังไม่เข้าใจ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น แล้วก็ค่อย ๆ ศึกษากันไปนะครับ หัวข้อ ในคราวนี้ยากจริง ๆ แต่ถ้าเรามีความตั้งอกตั้งใจ ฟังบ่อย ๆ ก็เข้าใจได้เมื่อเข้าใจแล้ว จะเป็นหลักธรรมที่ชำระความเห็นผิดได้ดีที่สุด เพราะเป็นหลักธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์ หยั่งลงสู่สัจธรรมจริง ๆ ความเห็นผิดทั้งหลายจะถูกล้างไปได้โดยไว ไม่มีเรื่องสัตว์บุคคล เข้ามาเกี่ยวเลย เป็นเรื่องสภาวะล้วน ๆ

พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไรบ้าง มีก็อย่าง ตรัสรู้อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาทกัณนิพพานเท่านั้น มันตรงไปตรงมาที่สุด ถ้าเอาธรรมระดับอื่นมา บางทีก็ต้องมีเรื่องคนเรื่องสัตว์เข้ามาเกี่ยว มันหลากหลาย ต้องเข้าใจแบบนี้จึงถูก เข้าใจแบบนี้ได้ไม่ได้ แต่ถ้าธรรมระดับสูงนี้ ฟันธงได้เลย ถ้าภาคปฏิบัตินี้ก็ต้องเห็นอริยสัจ ๔ ต้องปฏิบัติอยู่ในมรรคเท่านั้น ไม่มีว่าเทคนิคนั้น เทคนิคนี้ ...ไม่มี... ต้องให้มีสัมมาทิฏฐิอยู่ข้างหน้า ไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตาม **จะต้องเห็นให้ถูกต้องก่อน เห็นให้ถูกหยั่งลงสู่สัจธรรมว่าเป็นสัจจะข้อไหน ทำกิจให้ถูกต้องสัจธรรม** นี้คือมันตรงเลยทีเดียว แต่ยากสักนิดหนึ่ง มันตรงที่สุด ไม่ต้องอ้อมค้อมอะไรให้ยุ่งยาก

ถ้าเป็นระดับพื้น ๆ คุณง่วงนอนไข่ม้อย อดอาหารหน้อย นอนน้อย ๆ หน้อย ไปเดินจงกรมชะหน้อย เดินจงกรมแล้วง่วง ทำยังไงอีกคะ ก็เดินเร็ว ๆ หน้อย เดินเร็ว ๆ ยังง่วงอยู่คะ เดินกลับหลังสิ เดินไปข้างหลัง ก็ยังง่วงอีกคะ สวดมนต์ สวดมนต์ ก็ยังง่วงอีกคะ ไปล้างหน้า ล้างหน้าแล้วยังง่วง ไปวิ่ง ไปกระโดดน้ำ ปัญหามันก็เยอะ คือยังไม่ลงมรรคนี้ปัญหามันจะเยอะ ถ้าเป็นแบบอริยสัจแล้ว มันทุบเลย ให้รู้จักมันตามเป็นจริง ให้เห็นถูกต้อง เห็นถูกต้องว่า **สิ่งนั้นมันต้องดับ** แค่นี้แหละ ดูว่ามันเป็นขั้นอะไร ความเป็นจริงมันเป็นยังไง มันก็จะเป็นอย่างอื่น แบบหนึ่ง แต่แบบนี้ ก็ยากสักนิดหนึ่ง ถ้าบอกว่า ง่วงแล้วก็

ลูกขึ้นยืน ง่ายมั้ยครับนี่ ง่ายนะ แต่มันไม่หายขาด อันนี้ก็คือ เป็นวิธีชั่วคราว เหมือนกับเรากินยาอย่างไม่ตรงทีเดียว ยาที่ตรง รักษาได้แน่นอนก็คือมรรคมืองค์ ๘

อันนี้ให้ทุกท่านจำแม่น ๆ ทุกโรคเลย รักษาหายขาด ด้วยยาอันเดียว คือมรรคมืองค์ ๘ แค่นี้แหละ รักษาไปเรื่อย ๆ เดี่ยวหายหมดแหละ ทุกโรคเลย ส่วนการรักษาด้วยวิธีอื่น เช่น แม่เมตตาบ้าง อันนี้คือบรรเทา ก็ทำไป ทำไปเพื่อเจริญมรรค อย่าทำไปเพื่อละกิเลส พวกนั้นทำไปเพื่อบรรเทา ให้จิตสบายบ้าง แม่เมตตา อันนี้ละกิเลสไม่ได้นะ ทำเพื่อให้ใจสบาย ไม่มีเวรกับใคร ดีมั้ย ดีกว่ามีเวร เป็นเพื่อน คนนี้ก็เพื่อน คนนั้นเพื่อนอ้วน คนนี้เพื่อนผอม คนนี้เพื่อนแก่ คนนี้เพื่อนเด็ก ไม่มีเวร ก็โอเคแล้ว ระหว่างมีเวรกับมีเพื่อน อันไหน สบายกว่า มีเพื่อนสบายกว่า ทำให้ใจสบาย แต่ทำละกิเลสนี้ ไม่ได้นะ **ทำละกิเลส ต้องทำมรรค ๘** พอใจสบายแล้ว มาทำมรรค ๘ มันสะดวกกว่า ไข่ม้อย เกรียด มีเวรเพียบเนี่ย ทำมรรค ๘ ไม่ไหวเลย เพราะจะมามรรค ๘ ได้ ต้องยถาภูตญาณทัสสนะ ต้องมีสมาธิด้วย มันก็เหตุปัจจัย มันเยอะ ให้เราเข้าใจ ทำอะไร ต้องรู้เรื่อง ต้องทำแบบเข้าใจชัด

เหมือนอสุภภาวนา มองดูไม่สวยไม่งาม ดูร่างกาย
ปฏิภูลน่าเกลียด ก็เพื่อให้ใจสบาย จะได้ไม่ปรนเปรอกาย
จนเกินไป ไม่ห้วงหน้าพะวงหลังเกินไป ถ้าเราเห็นร่างกาย
สวยงามอยู่ มันก็ห้วงหน้าพะวงหลัง ครั้นจะออกไปเดิน
จงกรม ครีมนักันแดดก็ยังไม่ได้ทา จะไปนิพพาน แต่ห้วง
ทาครีมกันแดดอย่างนี้ มันก็เกินไป ถ้าเราพิจารณา ของ
อสุภะ น่าเกลียด ระหว่างครีมกันแดดกับเดินจงกรมนี้
อันไหนมันดีกว่า เดินจงกรมเลยมันก็ต้องดีกว่าถูกไหมละ
อสุภะก็ดี ช่วยให้เราดำเนินได้สะดวก **ปฏิบัติมรรคได้สะดวก**
ไม่จั้นก็จะห้วงหน้าพะวงหลัง ห่วงโน่นนี่นั่น อยู่อย่างนี้ละ
วนอยู่ มันก็วุ่นวาย ทุกท่านจึงต้องรู้จักแบบบรรเทา แบบใจ
อยู่สบายกับแบบละกิเลส คนละอันกัน เราก็ทำทั้ง ๒ อย่าง
นั้นแหละ แต่ให้รู้ว่า อันไหน ทำเพื่ออะไร ทำอย่างไร ให้เข้าใจ
ชัดเจน อย่างนี้นะครับ

ต่อไป จะตอบคำถามที่เหลืออยู่บ้างเล็กน้อย เวลา
ยังเหลืออยู่นิดหน่อยนะครับ

ถาม กราบเรียนอาจารย์ ช่วยบอกถึงสาเหตุของอาการ
ง่วง ว่าเริ่มต้นจากอะไรอีกครั้งนะคะ จะได้รับรู้เท่าทัน จะได้
เพียรละละ กราบขอบพระคุณอาจารย์ ด้วยความเคารพ

ตอบ ความง่วงนี้ก็เป็นปัญหาเยอะเหมือนกัน แค่กิเลสตัวเดียวนี้ ก็จะแย่งแล้ว ไหนจะขี้เกียจอีก ไหนจะกิเลสอื่น ๆ อีก จะรอดมั๊ยเนี่ย พระพุทธศาสนาแสดงสิ่งทั้งหลายเกิดจากเหตุ ท่านนี้ก็ให้ช่วยบอกถึงสาเหตุของอาการง่วง ผมบอกรวมเลย ก็แล้วกัน กิเลสทุกอย่าง เกิดจากอโยนิโสมนสิการ เกิดจากความคิดผิด ทำให้คิดผิด เพราะข้อมูลผิด กิเลสทุกชนิดเป็นอย่างนี้หมด ไม่ได้เกิดจากภายนอกอะไรทั้งสิ้นเลย เกิดจากอโยนิโสมนสิการ กิเลสทุกตัวเหมือนกันหมดเลย แบบเดียวกันหมด เกิดจากความคิดผิด ทำให้มันคิดผิด ข้อมูลมันผิด มันเกิดจากสัญญาคือข้อมูล ข้อมูลกำหนดไว้ว่าอันนั้นสวยงาม อันนั้นมันก็เป็นอันนั้น สมมติแก้วใบนี้ บางท่านใส่ข้อมูลไว้ว่า แก้วนี้มีราคามาก พอท่านเห็น ท่านจะรักเลย อยากมีไว้ในครอบครองเลย มันเกี่ยวกับแก้วมั๊ย ไม่เกี่ยว มันเกี่ยวกับข้อมูลที่ใส่ไว้ว่ามันมีราคา ท่านก็คิดผิด เป็นอโยนิโสมนสิการ ถ้าคิดถูกต้อง ถึงมันจะสวย แต่มันก็แตกเป็นธรรมดา เอามาทำไม ราคะเกิดมั๊ย ไม่เกิด อันนี้เป็นอโยนิโสมนสิการ ส่วนอโยนิโสมนสิการ สวยงามดี ใครได้เป็นเจ้าของ ไม่ใช่คนธรรมดา คือมันเป็นคนบ้านั่นเอง เอาแล้วราคะเกิดหรือยัง เกิดแล้ว เกิดเพราะอะไร ไม่ใช่เพราะแก้ว เกิดเพราะอโยนิโสมนสิการ อโยนิโสมนสิการมาจากอะไร มาจากสัญญาคือข้อมูล

กิเลสทุกตัวเหมือนกันหมดเลย พุดแบบกำปั้นทุบดิน ให้ท่านไปพิจารณาเอาเองว่า มันเก็บข้อมูลอะไรไว้ แล้วมันคิดอะไร เช่น โกรธเขา ท่านถามเรื่องง่วงนะ แต่ผมจะยกไปเรื่องอื่นก่อน เดียวให้ท่านไปหาเองว่ามันอยู่ตรงไหนนะ คนนี้เคยตำเรา เมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว อันนี้คืออะไร สัญญามันจำไว้ เราก็อโยนิโสมนสิการ คิดถึงเรื่องนี้ขึ้นมา ถ้าโยนิโสมนสิการก็คิดได้เหมือนกัน โดนตำก็เรื่องธรรมดา มันแล้วไปแล้ว มันของไม่เที่ยง เราเกิดมาในโลกโดนตำก็เป็นเรื่องปกติ ควรจะขอบคุณเขา ทำให้เราเติบโตจนถึงทุกวันนี้ ถ้าไม่มีคนนี้ตำเรา เราจะเป็นคนอย่างนี้มัย เราก็คงไม่มีปัญญา ไม่มีความรู้ ไม่มี ความอดทน ต้องขอบคุณเขา ทำให้เราเข้มแข็ง กล้ายอมรับความจริง ความโกรธ เกิดมัย ไม่เกิด เพราะโยนิโสมนสิการ ถ้าคิดอีกแนวหนึ่ง แหม...ไอ้หมอนี้ มันยังไม่ตายอีกหรือ มันตำเรา มันน่าจะตายไปได้แล้ว ความโกรธเกิดขึ้น ความโกรธเกิดจากอะไรครับ เกิดจากอโยนิโสมนสิการ เกิดจากความ คิดผิด มันคิดผิด เพราะข้อมูลมันผิดนะ

ความง่วงนอนก็แบบเดียวกันเลย ทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ หนึ่งห้องตึง หนึ่งตาต้องหย่อนไข่มัย ...ไม่ใช่... หนึ่งห้องตึงนี้ หมายถึง มันกินข้าวเยอะ หนึ่งห้องนี้มันไม่ได้ตึง ตัวความรู้สึกตึง รู้สึกตัวแน่นห้องคือเวทนา มันเป็นของเกิดดับเท่านั้นเอง

เมื่อหนึ่งทอองตง ถ้ตอองการให้อาหารย่อไว ๆ ตอองลุกขึ้น
เดินจงกรม **อานิสงส์ของการเดินจงกรมมีอยู่ข้อหนึ่งว่า ทำให้อาหารย่อได้สะดวก** เราจ้ข้อมูลนี้ไว้ พอทานอาหารเสร็จ
ใหม่ ๆ ก็ลุกเดินจงกรมเลย เพราะมันแน่นไข่มั้ย เรามีข้อมูล
อยู่ว่า เดินจงกรมมันดี ช่วยให้อ่อยอาหาร เดียวพอหายแน่นทออง
ก็ค่อยนั่ง พอเข้าใจมั้ยคร้บ แต่โดยทั่วไป เราก้หนดหรือจ้ไว้
ว่าอะไรคร้บ ทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ เนี่ยมันเป็นเวลาทำอะไร
นอน พักผ่อน มันก้่วงสิ มันจะเหลืออะไรละ เวลานั้นสมาธิ
เป็นเวลาทำอะไรคร้บ เป็นเวลาพักผ่อน มันจะเหลืออะไรละ
เดี่ยวก้่วงแล้ว ความจริงมันเป็นเวลาทำกรรมฐาน

กรรมฐาน แปลว่าอะไร แปลว่า กระทำ ลงมือทำ เหมือน
เราทำงานนั่นเอง ไม่ได้ให้นอนหลับ ให้ทำทางจิตแทน ใช้จิตทำ
จะคิด “พุทโธ” ก็ได้ จะนึก “ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น
กระดูก” ก็ได้ พิจารณาลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หายใจเข้า
ยาว หายใจออกยาว คอยดูสังเกต ตอองทำงาน แต่เนี่ยพวกเรา
นั่งสมาธิคือเราหมดงานทำทุกประการแล้ว หมดงาน ใครอย่มา
ยุ่งกับฉันนะ ตอนเนี่ยฉันไม่ทำงานแล้ว มีข้อมูลอยู่อย่างนี้ มันจะ
เหลืออะไรละ ก็มันจ้องไม่ทำตั้งแต่ต้นแล้ว มันก็ตออง่วงแหละ

ถ้เราจ้องอยู่แล้วว่า นั่งสมาธิเนี่ย คือการกระทำกรรมฐาน
ใจเรามีข้อมูลอย่างนี้ มันก็คือทำนั่นเอง จะทำงานก็ตอองตื่นตัว
ไข่มั้ย ยิ่งทำงานระดับกรรมฐานก็ตอองมีสติสัมปชัญญะดี เอา

ข้อมูลจากไหนดี ถ้าจะทำวิปัสสนา ข้อมูลยังไม่มี อ่านก่อน ๆ เห็นมัย แบบนี้ไม่หลับ แต่พวกเรานี้ อาจารย์รีบ ๆ สอน เตียวฉันจะนั่งสมาธิ นั่งหลับตา พักผ่อนสายตา กรรรมฐาน อยู่ไหน ไม่รู้แหละ พักอย่างเดียว ข้อมูลเรามันเป็นอย่างนี้ อยู่เมื่อคิดปรุงขึ้นมา มันก็ผิด ความง่วงก็เกิดขึ้น

สรุปแล้ว กิเลสทุกประการเกิดจากความคิดผิด เรียกว่า อโยนิโสมนสิการ อโยนิโสมนสิการมาจากสัญญา มาจาก ข้อมูลนั่นเอง ทุกท่านไปดูข้อมูลในใจของท่าน ท่านต้องเปลี่ยน ข้อมูลใหม่ เริ่มยากแล้ว ถ้าเปลี่ยนตั้งแต่เด็กก็ง่ายหน่อย ตอนนี้อย่างท่านแก่แล้ว เปลี่ยนยากหรือง่ายครับ ยาก ก็ต้องเปลี่ยน มันไม่เที่ยงไปแล้ว จำไว้ ก็ใส่เข้าไปใหม่ได้ อย่าลืมนำข้อมูลเข้าไป เราไม่มีเวลามาง่วงนอนในตอนกลางวัน ตามหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้า สภาวะสำหรับละความง่วงหงาวหาวนอน คือ **อาโลกสัญญา** หมายถึง กำหนดหมายว่าตอนนี้ไม่ใช่เวลานอน เป็นเวลาทำงานทั้งวัน ถ้าจะนอน ก็ช่วงมัชฌิมยามของราตรี ก่อนนอนก็กำหนดอุภูฐานสัญญาอีกต่อหนึ่ง ต้องใช้สัญญา คือ การกำหนดบอกว่า เวลานี้เป็นเวลาทำอะไร อาโลกะคือมันสว่างแล้ว มันไม่ใช่เวลานอน เวลานั่งสมาธินี้คือเวลาทำงาน ยิ่งเป็นงานชั้นสูงด้วย จะมาหลับทำไมละ ยิ่งวิปัสสนา ยิ่งหลับไม่ได้เลย เพราะเป็นงานระดับสูง ขนาดงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ยังหลับไม่ได้เลยใช้มัย นี่งานระดับสูง จะมาหลับได้ไง

ฟังแล้วจะหลับอีกมั๊ยครับพี่นี้ ยังหลับได้เหมือนเดิม ท่านต้องไปเปลี่ยนสัญญา ถ้าผมยกตัวอย่าง ท่านจะเข้าใจได้ง่าย เช่น พออากาศดี ๆ ฝนตก ยิ่งเข้า ๆ ด้วยนะ อากาศดี ฝนตก วันหยุดด้วย เสาร์-อาทิตย์ เป็นวันหยุด ควรนอนต่อหรือลุกขึ้นครับ ตรวจดูสัญญาในใจท่านนะ มันจะบอกเลย มันจะปรุงเร็วมากเลย สัญญาเราใส่ไว้ มันไม่มีเวลาให้ประมาทนะ

กิเลสทั้งปวงเกิดจากอโยนิโสมนสิการ เกิดจากความคิดที่ผิด ความคิดที่ผิดเกิดจากสัญญา กิเลสมันเป็นสังขาร มันเอาสัญญามาปรุงต่อ ตัวสัญญามันเป็นนามธรรม เป็นตัวกำหนดให้อะไรเป็นอะไร ใ้อ้หมอนี้...ทำแบบนี้ไม่เหมาะสม ก็ไปโกรธเขา เหมาะสม ไม่เหมาะสม มันเป็นสัญญา ใ้อ้หมอนี้ ขับรถทางขวา โกรธเขาเลย เพราะเรานั้นมีข้อมูลไว้ว่า ขับทางขวามือ ให้ขับทางซ้าย มันใส่สัญญาไว้ พอคิดปรุงขึ้นมา ก็เกิดกิเลสขึ้นมาได้ พอเข้าใจมั๊ยครับ

ถ้าท่านใส่สัญญาบางอย่างไว้ เช่น ถ้านั่งสมาธิแล้ว ก็คิดว่า จะต้องสงบ เพราะว่า เราเคยจำไว้ว่า นั่งสมาธิมันอยู่ในกิริยาอาการสงบ เราก็จำไว้ พอไม่สงบ เราก็ไม่พอใจ เห็นมั๊ย มันก็ปรุงขึ้นมาแล้ว มันก็เป็นกิเลสอีกแล้ว มันปรุงขึ้นมาจากสัญญาว่านั่งนี่คือสงบ ถ้าเรารู้จักหรือเปลี่ยนสัญญาได้แล้ว อาจจะฟังจากอาจารย์มา หรือปฏิบัติมาจนเริ่มเข้าใจ เปลี่ยนสัญญาได้แล้วว่า นั่งสมาธินี้ หมายถึงว่า นั่งเพื่อยอมรับความเป็นจริงที่

เกิดขึ้น ใจกลาง ๆ สงบหรือไม่สงบก็เรียนรู้ไป เป็นไรมั้ยครับ ...ไม่เป็น... เพราะสัญญาเราเปลี่ยนแล้ว พอไม่สงบขึ้นมา เราก็ตีใจเสียอีกว่า ความไม่สงบ มันเป็นอย่างนี้เอง ไม่เที่ยง ไม่เห็นเครียดอะไรเลย เพราะสัญญามันเปลี่ยนแล้ว

ถาม เมื่อเข้าในขณะที่เดินอยู่ ได้ยินเสียงเรือแล่น คือ วิทยุณทางหุ ทำงานไ้ใหม่คะ

ตอบ ไ้แล้วครับ เวลาได้ยินเสียง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการ ได้ยินเสียง ไม่ใช่เรานะ มีสภาวะที่ทำงานอยู่ ใครทำงานนี้ ใครเป็นคนได้ยินเสียง ก็ต้องอยู่ในขันธ ๕ ทั้งหมดนั้นแหละ คือวิทยุณขันธ มันได้ยินเสียง ที่นี้ ถ้าเราละเอียดขึ้นไป อีก วิทยุณขันธแยกออกเป็น ๖ ส่วน ไ้มั้ย จักขุวิทยุณ โสตวิทยุณ ฆานวิทยุณ ชิวหาวิทยุณ กายวิทยุณ มโนวิทยุณ **สภาวะที่ทำหน้าที่ได้ยินเสียงก็ต้องเป็น โสตวิทยุณ** ถ้าเราหัดบ่อย ๆ ก็เก่ง พอได้ยินเสียง นี้เป็นหน้าที่ ของโสตวิทยุณ มันเกิดขึ้นมาทำงานแล้ว มันจึงได้ยินเสียง ถ้ามันไม่ทำงาน จะได้ยินเสียงมั้ย ไม่ได้ยิน ที่มันเกิดขึ้นได้ เป็นโลกทางหุนี้ ต้องมีก็สภาวะ ต้องมี ๓ สภาวะ จึงเกิดเป็น โสตสัมผัส มีอะไรบ้าง มีหูดี มีเสียงเรือมากระทบ และมี โสตวิทยุณเกิดขึ้น แรก ๆ อาจจะต้องข้านิดหนึ่ง หรือนึกเอา ก่อน พอทำบ่อย ๆ เดี่ยวก็คล่องเอง

พอคล่องอย่างนี้แล้ว ก็มองให้ลึกต่อไป สิ่งเหล่านี้ เที่ยง หรือไม่เที่ยง ไม่เที่ยง ไม่เที่ยง เพราะอะไร ประกอบความรู้ เข้าเรื่อย ๆ จนใจของเรายอมรับว่าความไม่เที่ยง เป็นธรรมชาติ ของสิ่งนั้น การที่ใจยอมรับและใจเป็นกลางตั้งมั่น เรียกว่า **สมาธิ** สมาธินั้นก็จะเป็นที่อาศัยของปัญญาต่อไป ในตอน พิจารณานี้ มันยังไม่ใช้ปัญญาหรอก มันเป็น**โยนิโสมนสิการ** เพื่อให้เกิดสมาธิอีกต่อหนึ่ง อันนี้เป็นสมาธิที่ถูกต้องประกอบด้วย สัมปชัญญะ ส่วนสมาธิแบบนิ่ง ๆ ทำไปแล้วก็เหงาอยู่นั้นแหละ อย่าไปทำเลยแบบนั้น มันไม่ได้ประโยชน์ ให้เราทำสมาธิที่มัน ประกอบด้วยปัญญา เป็นที่รวมลงของปัญญา หัดทำบ่อย ๆ หัดทำให้ใจมันเป็นกลาง ใจจะเป็นกลางก็เมื่อเข้าใจทั้ง ๒ ส่วน เราเข้าใจว่า มันอย่างนั้นนั่นแหละ

ถาม ได้เห็นป้ายเขียนว่า มุลนิธิชัยพัฒนา ให้กำหนดว่า รู้ที่ตา และที่รู้ว่า เป็นมุลนิธิชัยพัฒนา คือสัญญาไข่ม้อยคะ

ตอบ ใช่แล้ว นี่ก็กำหนดได้ อ่านตัวหนังสือออก นี่คือ อะไรครับ คือ**สัญญา** เราจำไว้ว่าอันนี้ เรียกว่าอันนี้ ถ้าคนไม่มี สัญญานี้ สมมติให้คนอื่นเดินมาอ่าน เป็นไงครับ แก่อ่านว่าอะไร ไม่รู้เรื่องเลย เพราะไม่มีข้อมูลนี้ นั่นคือเขาไม่มีสัญญา ส่วน พวกเรานี้มีสัญญา พอมีสัญญา ก็กำหนดได้ว่า อันนี้คืออันนี้ จริง ๆ อันนี้มันคืออันนี้มัย มันก็ไม่คืออะไรหรอก แต่เรา

กำหนดให้มันคืออันนี้ เอาไว้ใช้ในการสื่อสาร เราอย่างนี้ว่ามันคืออันนี้จริง ๆ ก็แล้วกัน **อย่าไปหลงสัญญา** มันแค่การกำหนดทำเครื่องหมายไว้ เราจะกำหนด ให้เป็น ก.ไก่ ข.ไข่ ข.ขวด ก็ยังได้ หรือกำหนดให้เป็นมูลนิธิชัยพัฒนา ก็ไม่ผิดอะไรตามเหตุที่เกิดขึ้นมา หรือปรารถนาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ตั้งเป็นชื่อขึ้นมา เพื่อเป็นที่ระลึกถึง เป็นข้อมูลเพื่อจะปรุงต่อไปได้ นี่เป็นข้อมูล เอาไว้ปรุงต่อ

พอรู้ว่า เป็นมูลนิธิชัยพัฒนา อันนี้คือสัญญา ก็ถูกแล้ว คำนี้ เป็นข้อมูลที่เก็บไว้ในสัญญา ถ้าพูดแบบละเอียดแล้ว ไม่ว่าจะเห็นอะไร ได้ยินอะไร รับรู้เรื่องอะไร ทุกอย่างทั้งหมด จะต้องครบขั้น ๕ หหมดเลย เพียงแต่ในตอนนั้น สภาวะอะไรปรากฏชัด ก็กำหนดอันนั้นไปก่อน สมมติเราเห็นมูลนิธิชัยพัฒนาตอนนั้น สัญญามันชัด แต่จริง ๆ มีขั้น ๕ มีครบ มีขั้น ๕ ครบตลอดเลย เพราะมันไปด้วยกัน มันไม่แยกกัน แยกกันเมื่อไร คือตาย ขั้น ๕ แยกเมื่อไหร่คือตาย ขั้น ๕ ไปด้วยกันนี่คือเป็นอยู่ ตอนเห็นมูลนิธิชัยพัฒนานั้น สัญญาทำงานได้ มันต้องมีอะไรก่อน ต้องมีวิญญาณก่อน วิญญาณต้องทำงาน ตัวที่มองเห็นก็คือวิญญาณ ตัวที่กำหนดว่ามูลนิธิชัยพัฒนาคือสัญญา วิญญาณจะทำงานได้ ก็ต้องมีลูกตาก่อน จักขุประสาท มันเป็นอะไร เป็นรูป จักขุประสาทมันอาศัยอยู่ในร่างนี้ ตัวเดินมาจนกระทั่งเกิดการมองเห็นนี้ คือรูปขั้น

ตัวมองเห็นก็เป็นวิญญาณชั้น ตัวกำหนดก็เป็นสัญญาชั้น เห็นแล้วรู้สึกอย่างไร รู้สึกเฉย ๆ รู้สึกปลาบปลืม รู้สึกสบาย ก็เป็นเวทนาชั้น คิดต่อไปว่า ที่นี่..สวยงามดี ดูร่มรื่น อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เป็นสังขารชั้น ครอบชั้น ๕ หรือยังครับ ...ครบ... แต่เวลากำหนด เราก็เอาอันที่ซัดก่อน แล้วพิจารณา ต่อไปอีกว่า สภาวะนั้นอยู่ตลอดเวลา มุลนิธิชัยพัฒนา อยู่ตลอดมั้ยครับ อยู่จนถึงตอนนั้นมั้ย เกิดเมื่อเช้า ดับเมื่อเช้า เกิดกับจิตและหายไปจากจิต ส่วนตอนนี้ อยู่หรือไม่อยู่ สัญญา เกิดกับจิต แล้วก็หายไปจากจิต เกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต เข้าใจมั้ยครับ

ถาม การกลับมาอยู่ที่เท้ากระทบพื้น การรู้ต่าง ๆ ข้างต้น คือการเกิดดับของอายตนะไข่ม้อยคะ ขอบพระคุณมากคะ

ตอบ ไข่ม้อยแล้ว ทุกอย่างเกิดดับหมดเลย เพียงแต่เราจะรู้ หรือไม่รู้เท่านั้นเอง การมองเห็นก็เป็นอายตนะหนึ่ง การได้ยิน ก็เป็นอายตนะหนึ่ง รับรู้สัมผัสที่เท้าก็เป็นอายตนะหนึ่ง ความคิดก็เป็นอายตนะหนึ่ง คนละอายตนะกัน เป็นคนละอันกัน แล้วนะ เกิดคนละที่ คนละอารมณ์กัน ตามองเห็นกับหูได้ยินนี้ เกิดคนละที่หรือยังครับ คนละที่แล้ว อันหนึ่งเกิดที่ลูกตานั้น แสดงว่า ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง อันหนึ่งเกิดที่หู ก็ต้องเป็นอีก อันหนึ่ง อันหนึ่งเกิดที่เท้า ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง อันหนึ่งเกิดที่ใจ ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง คนละอันกัน รู้เท้ากระทบพื้น เกิดที่

เท้าซ้าย ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง เกิดที่เท้าขวา ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง เกิดเวลานี้ ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง เกิดอีกเวลาหนึ่ง ก็ต้องเป็นอีกอันหนึ่ง เกิดตอนต้นลู่จงกรม ก็เป็นอีกอันหนึ่ง เกิดตอนท้ายลู่จงกรม ก็เป็นอีกอันหนึ่ง คนละอันกันไป เพียงแต่เราจะเห็นมัยเท่านั้นเอง

ถ้าเรายังไม่เห็น เราก็หัดนึกไปก่อนว่า **มันคนละอันกันนะ ที่เกิดอันใหม่ได้ แสดงว่าอันเก่ามันดับไปแล้ว มันหมดไปแล้ว** เรานึกอย่างนี้บ่อย ๆ เดี่ยวต่อไป เราก็เก่งขึ้น เราสนใจเรื่องอะไร เราจะเก่งเรื่องนั้น หลายท่านก็คงเก่งหลายเรื่องแล้ว เก่งแต่เรื่องไม่เป็นเรื่อง ตอนนี้นำสนใจเกิดดับนะ เดี่ยวจะเก่งเรื่องนี้แหละ ในอนาคตนี้ ต้องเก่งเกิดดับ ต่อไปก็เก่งด้านดับ ไม่ใช่ไปเก่งแต่เรื่องอื่นนะ หลายท่านนี้ไม่ใช่ธรรมดาจะ เก่งมากทีเดียว ทำมาหากินหาเงินได้หลายล้านนะ สร้างนั่นสร้างนี่ขึ้นมาได้เยอะแยะ แต่ความเก่งนั้นยังไม่พอที่จะละกิเลสเท่านั้นเอง

ต่อไป เราก็ใช้ความเก่งอย่างเดิมนั้นแหละ ทำอีกเรื่องหนึ่ง มาทำมรรค เพราะมันเหมือนกันแหละ สิ่งที่เราทำมันเป็นสังฆตธรรม มรรคเป็นอะไรครับ ก็เป็นสังฆตธรรมเหมือนกัน เปลี่ยนเรื่องทำเท่านั้นเอง เดิมเราไปฟังเรื่องอื่นอยู่ ฟังเรื่องหมอดู ก็เก่งหมอดู ฟังเรื่องฟุตบอล ก็เก่งฟุตบอล ฟังเรื่องความสวยงาม ก็เก่งเรื่องความสวยงาม ฟังเรื่องหยุกยา ก็เก่งเรื่องหยุกยา แต่มันเก่งไม่ถูกเรื่อง ต่อมา เรามาฟังปฏิจจสมุปบาท

เราเป็นไงครับ พุดไม่ออกเลย เราก็จะเก่งสิครับ เปลี่ยนเรื่อง
เท่านั้นเอง ใช้หูเดียวกันนี่แหละ ใช้อันเดียวกัน ใช้ชีวิต
เดียวกันเนี่ย เพราะมันอยู่สังขตธรรมเหมือนกัน **กิเลสกับ
มรรคนี้ สังขตธรรมเหมือนกันเลย** เพียงแต่อันหนึ่ง มันเป็น
เหตุเกิดทุกข์ อันหนึ่งมันพาไปดับทุกข์เท่านั้นเอง ที่ไม่ใช่
สังขตธรรม มันมีอันเดียวคือนิพพาน และนิพพานก็ไม่ได้ทำ
อะไรด้วย อยู่ของมันอย่างนั้น เพียงแต่ให้น้อมจิตถึงเท่านั้นเอง

ถาม กราบเรียน ท่านอาจารย์สุภีร์ ที่เคารพครับ ขอเรียน
ถามว่า กรณีมีเรื่องอุทฺธานสัญญา ก็คือกำหนดเวลาตื่นนอนนั้น
มีพระพุทฺทพจน์เกี่ยวกับที่จะสามารถ กำหนดเวลามรณะ คือ
ตายไหมครับ หากไม่มีกรรมมาตัดรอนเสียก่อน เช่นเราน้อมจิต
กำหนดให้ตาย ช่วงอายุ ๗๐-๗๕ ปีเป็นต้น ขอบพระคุณครับ

ตอบ การกำหนดเวลาตื่นนอน คืออุทฺธานสัญญา ดังที่
ได้พูดให้ฟังแล้ว ถ้างั้นเราสามารถกำหนดเวลาตายได้ไหม อันนี้
จะทำได้สำหรับคนที่เจริญอานาปานสติสมาธิชำนาญ คือคน
ที่เจริญกรรมฐานอานาปานสติสมาธิ เขาจะสามารถกำหนด
ลมหายใจที่เหลือได้ว่า เหลืออีกกี่ลมหายใจ อายุของเขานี้ มัน
ผูกอยู่กับลมหายใจ ลมหายใจมันเกิดจากจิต จิตมันเกิดจาก
กรรมเก่า เขาจะรู้ว่าลมหายใจเหลืออีกกี่ครั้ง สมมติเหลืออีก
๑๐,๐๐๐ ครั้ง หายใจไปแล้วก็ครั้งละ หายใจไปแล้ว ๑ ครั้ง

เหลือ ๙,๙๙๙ หายใจอีก ๑ ครั้ง เหลือก็ครั้ง ๙,๙๙๘ ไล่ไป
หายใจไปเหลือ ๒ ครั้ง เหลือ ๑ ครั้ง เขาก็จะรู้เวลาในการตาย
อันนี้สำหรับคนที่ชำนาญกรรมฐานลมหายใจ เพราะตาย
จะวัดกันที่ลมหายใจ สำหรับด้านรูป ด้านรูปมันเป็นธาตุ ๔
ดิน น้ำ ไฟ ลม พอลมหมด ไฟก็จะหมด จะเหลือแต่ดินกับน้ำ
คนตายมันจะเหลือแต่ ๒ ธาตุ คือดินกับน้ำ เดี่ยวสักหน่อย
มันก็หมดสิ้นไป

สำหรับด้านสมาธิ เกี่ยวกับเรื่องความตายนี้ คนที่เก่ง
ในด้านสมาธิก็สามารถที่จะกำหนดเวลา หรือเลื่อนเวลาได้ตาม
อัธยาศัย ผู้ชำนาญด้านสมาธิแบบอิทธิบาท ๔ นี้ จะกำหนดเวลา
หรือยืดเวลาได้ สมมติว่า ร่างกายของเราป่วยเป็นมะเร็งแล้ว
อ้าว...ใกล้ตายแล้วนะ ทีนี้ อยากจะอยู่ต่ออีกสักหน่อย ยัง
ไม่อยากจะตายวันนี้ อยากจะยืดไปหน่อยหนึ่ง ทำยังไงครับ
ชำนาญอิทธิบาท ๔ ก็เข้าสมาธิแล้ว ยืดเวลาออกไป คือมะเร็ง
ไม่ทำงาน หรือโรคนั้นไม่ทำงาน ยืดเวลาออกไปนะครับ พอยืด
เวลาออกไป ก็กำหนดได้ว่า จะตายเมื่อไร เหมือนพระพุทธเจ้า
ของเรา ร่างกายของพระองค์ก็ผุพังมาก เพราะทำทุกรกิริยาเยอะ
ร่างกายก็พังเหมือนเกวียนเก่าจะพังก็ใช้ไม้ไผ่ตามไว้ พระองค์
เสด็จจาริกไปสอนธรรมที่นั่นที่นี้ เพราะพระองค์ชำนาญ
อิทธิบาท ๔ เวลาจะเดินทางไปไหน ก็เข้าสมาธิอิทธิบาท ๔
ช่วงสุดท้ายที่พระองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ก็คือถ้าไม่เข้า

สมาธินี้อีก ๓ เดือน จะหมดลมหายใจแล้ว จะสิ้นชีพแล้ว ก็คือสละ ไม่เข้าสมาธินี้อีกต่อไป พอไม่เข้าสมาธิแล้ว ร่างกาย ก็เริ่มแสดงอาการตามเป็นจริง แสดงว่าผุพัง เลือดออกบ้าง แสดง อาการเหน็ดเหนื่อย กระจายน้ำ เหมือนกายคนปกติที่นั่นแหละ แต่ก่อนหน้านั้น ไม่เหมือนคนปกติ แข็งแรงมาก ไปไหน มาไหน ไม่มีอาการของคนเจ็บป่วยเลย เพราะเข้าสมาธิ พอเข้าใจ มัยครับ ก็เรียกว่า ถ้าเกี่ยวกับเรื่องตาย ไม่ตาย ยืดอายุได้ จะเกี่ยวกับเรื่องสมาธิ

พระองค์ตรัสกับพระอานนทหลายครั้งว่า ผู้ที่ชำนาญ อิทธิบาท ๔ แล้ว อยากรออยู่ต่อให้ครบ ๑๐๐ ปี ๑๒๐ ปีนี้ อยู่ ได้สบายเลย พระอานนทไม่รู้นิमित เลยไม่ได้ทูลอาราธนาให้ พระองค์อยู่ต่อ แต่จริง ๆ ร่างกายของพระพุทธเจ้าไม่ไหวแล้ว ถ้าปล่อยคือไม่เข้าสมาธินี้ จะสิ้นพระชนม์ไม่นานนัก ท่านลอง คิดดู ทำทุกกรกิจยา ๖ ปี ใช้กายเยอะ หลายท่านที่ใช้กายเยอะ พอแก่ลงนี้ คงเห็นสภาพแล้วใช่มั้ย มีอาการโน่นนี่นั่นหลากหลาย แต่พระพุทธเจ้าของเราเข้าสมาธิอยู่เรื่อย ๆ ก็เลยจาริกไปแสดง ธรรม ประกาศธรรมที่นั่นที่นี้ ช่วงก่อนหน้านั้น แข็งแรงมาก มี กำลังเยอะกว่าบุรุษอะไรทั่วไปทั้งหมด แต่พอปลงพระชนมายุ สังขาร ช่วง ๓ เดือนก่อนปรินิพพาน คือถ้าไม่เข้าสมาธิ ๓ เดือน ก็ดับขันธปรินิพพาน ถ้าเข้าสมาธิก็อยู่ต่อได้ตามต้องการ ตาม อายุคนในยุคสมัยนั้น อยากรออยู่ต่อเท่าไรก็ได้ เข้าสมาธิเอา

ส่วนด้านวิปัสสนา และด้านมรรค ก็มีเกี่ยวกับ ความตายบ้างมีเหมือนกัน คือ ด้านมรรคนี้ มีความพิเศษ ถ้า คนใดที่ยังลงสู่มรรคแล้ว แต่ยังไม่ได้รับบรรลุธรรม เขาจะยังไม่ตาย จนกว่าจะได้บรรลุธรรม อันนี้ก็จะยึดอายุไป เช่น ผู้ปฏิบัติธรรม จิตยังลงสู่มรรค คือเข้าถึงความดับแล้ว ใจมีศรัทธามั่นคงใน พระศาสนา มุ่งปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม แต่คุณธรรมต่าง ๆ ยังไม่ถึง บารมียังไม่พร้อม มรรคยังไม่สมบูรณ์ ปัญญายังไม่ถึงพร้อม ก็ต้องทำต่อไปอีกสักหน่อย สมมติคนนี้ เขาป่วยเป็นมะเร็ง หรือเป็นโรคอะไรก็ตาม ที่เขาจะตาย จิตของเขาหยั่งลงสู่มรรค ด้วยศรัทธา เป็น **สัทธานุสारी** หรือหยั่งลงสู่มรรคด้วยปัญญา เห็นความจริงชัดเจนด้วยปัญญา เป็น **ธัมมานุสारी** แต่ยังไม่เป็น โสดาบัน เขาก็จะยังไม่ตาย ก็จะยึดอายุให้เขาเจริญมรรคจน สมบูรณ์ก่อน ซึ่งเวลาที่ใช้เจริญมรรคนั้น อาจจะเป็น ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี จนกระทั่งอริยมรรคเกิดขึ้น จริง ๆ เขาควรจะตายใน ๒-๓ วัน แต่ว่าต้องยึดเวลาไปก่อน **เพราะอณูภาพของมรรค หยั่งลงแล้ว เขาจะยังไม่ตาย ต้องรอเป็นโสดาบันก่อน** พอเป็น โสดาบันก่อน เขาก็ค่อยตายทีหลัง นี้เรียกว่าอณูภาพของมรรค อณูภาพของมรรคจะมีเยอะ สามารถดับกิเลสตัณหาอะไรได้ และ จนกระทั่งถึงดับภพดับชาติอะไรทั้งหมด แต่นี่ท่านพุดถาม เรื่องตาย ก็เอาเฉพาะเรื่องนี้ ถ้าหยั่งลงสู่มรรคแล้ว จะต้องได้ สำเร็จผลก่อนจึงค่อยตาย

ท่านไหนที่ป่วยเป็นโรค ไม่อยากตายไว ก็มีหลายวิธีนะ ก็อย่างที่บอก เจริญสมาธิอธิษฐาน บางท่านบอกว่า ยากเหลือเกิน ถ้าฉันก็ต้องหยั่งลงสู่มรรค เป็นโสดาบันก่อนค่อยตาย ถ้าไม่เป็นโสดาบันจะไม่ตาย การจะเป็นโสดาบัน มันต้องปฏิบัติ ให้มรรคสมบูรณ์ก่อน เป็นโสดาปัตติมรรค เกิดมัคคญาณ เห็นอริยสัจ ๔ ก็จะยึดเวลาออกไป ท่านเรียกว่าเป็นสัทธานุสारीบ้าง ธัมมานุสारीบ้าง ยังไม่เป็นโสดาบัน ทุกท่านก็อย่าลืมหากันทำ โดยเฉพาะท่านไหนเจ็บป่วย เป็นโอกาสที่ดี เพราะทำให้เราไม่ประมาท **โอกาสคืออะไร คือเราไม่ให้โอกาสแก่ความหลงนั่นเอง** มันหลงไม่ได้นะ คนป่วยอยู่ ส่วนคนไม่ป่วย บางทีชอบให้โอกาสแก่กิเลส นึกว่าสบายอยู่ ไม่เป็นไร ท้ายที่สุดก็ตายเหมือนกันนั่นแหละ อาจจะตายก่อนคนป่วยด้วย

เอาละ เวลาที่ล่วงเลยมา จนถึงเวลาสำหรับการจบคอร์สแล้ว เป็นของไม่เที่ยง เวลาทั้งหมดไป เมื่อวานทั้งหมดไป เมื่อกี้ทั้งหมดไป สิ้นไป สิ้นไปแล้วเอามากลับคืนไม่ได้ แต่นึกถึงมันได้ ที่นึกถึงมันได้ ก็เป็นแค่ปัจจุบันเท่านั้นเอง ไม่ใช่เมื่อวาน นึกยังไงก็เป็นแค่ปัจจุบัน **ปัจจุบันอย่างเดียวนี่มีอยู่จริง** เป็นสัญญาบ้าง เป็นสังขารบ้างที่พุ่งขึ้นมา มันเป็นอย่างนี้แหละ มันดับไปหมดแล้ว ถ้าดูเหมือนมันยังไม่หมดไป ก็เป็นเพราะเราไม่รู้ว่ามันดับไปแล้วเท่านั้นเอง ความเป็นจริง มันก็ดับไปแล้วหมดไปแล้ว ทุกท่านจึงควรอยู่กับความหมดไป อยู่กับความดับไปบ่อย ๆ จะหยั่งลงสู่มรรคต่อไป

คอรฺสนึชื่อ “ปฏิจจสมุปปาทภาคปฏิบัติ” ภาคที่จะช่วยให้
หยั่งลงสู่มรรคทั้ง ๘ เพื่อให้ถึงความดับของทุกอย่าง ดับชาติ
ชรามรรณะก็ด้วยมรรค ๘ ดับภพก็ด้วยมรรค ๘ ไม่ใช่ดับภพ
เพราะดับอุปาทานนะ ดับภพด้วยมรรคมืองค์ ๘ ดับอุปาทาน
ก็ด้วยมรรคมืองค์ ๘ ดับตัณหาด้วยมรรคมืองค์ ๘ ดับเวทนาก็
ด้วยมรรคมืองค์ ๘ ดับผัสสะก็ด้วยมรรคมืองค์ ๘ **ดับอายตนะ**
ดับนามรูป ดับวิญญาน ดับสังขาร ดับกรรม สิ้นกรรม
จนกระทั่งดับวิชชา ก็ด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ ให้ทุกท่าน
เข้าใจอย่างนี้ดี ๆ ไม่อย่างนั้น ฟังไป ฟังมา ถูกเขาหลอกได้นะ
เราเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า อย่าถูกใครหลอก อย่าไปหาทางอื่น
เพราะมันไม่มี พระองค์ทรงประกาศไว้ตั้งนานแล้ว บางท่าน
พอจะดับกรรม ทำให้สิ้นกรรม ไปทำอย่างอื่นอีกแล้ว นี่ก็เพี้ยน
จะดับวิญญาน จะดับผัสสะอีก ก็เพี้ยนไป เราต้องรู้ว่า
เครื่องมือในการทำให้ถึงความดับ หรือทำให้ถึงความหมดสิ้นไป
ของทุกอย่าง ก็คืออริยมรรคประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ
ทางทำให้ถึงความสิ้นไปทุกอย่าง ทุกอย่างมันเกิด เพราะมี
เงื่อนไข อริยมรรคมืองค์ ๘ จะทำให้เงื่อนไขของการเกิดหมดไป
มันก็เลยสิ้นไปได้ อันอื่นมันทำอย่างนี้ไม่ได้ มันหมดไป เดียว
มันก็ขึ้นใหม่ ส่วนมรรค ๘ นี้จะทำให้เหตุเงื่อนไขในการเกิด
ของสิ่งต่าง ๆ หมดไป

หลักธรรมที่ผมได้บรรยาย ก็เพื่อให้ท่านทั้งหลายหยั่งลงสู่มรรค ดำเนินตามมรรค ไปสู่นิพพาน ถ้ายังไม่หยั่งลง ก็อย่าลืมนสนใจความดับไว้ เพราะนิพพานก็คือความดับ แบบดับปัจจัยทั้งหมด ถ้ายังดับไม่หมด ก็สนใจความดับของอันที่เกิดนั้นแหละไว้ก่อน อยู่กับอันนั้นบ่อย ๆ จะได้หยั่งลงไปได้ ถ้ายังไม่ค่อยรู้เรื่อง ก็มีศรัทธาไว้ในพระรัตนตรัยเป็นจุดตั้งต้น **มีศรัทธาให้มั่นคง** จะได้มีความเบิกบานใจ แซ่มชื่นใจ จะได้ไม่หงอยเหงาอีกต่อไป ไม่อ้ำว้าง ว่าแห้ว เดียวดาย ไม่ขาดที่พึ่ง อยู่กับพระรัตนตรัย จะมีแต่ความอบอุ่น มีแต่ความสดชื่น เบิกบานใจ ให้ท่านเริ่มต้นจากตรงนี้ไปนะครับ

สุดท้ายนี้ ก็ขอให้ท่านผู้เข้าปฏิบัติธรรมทั้งหลาย จงเป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เจริญในธรรมที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ดีแล้ว จนกระทั่งเข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ด้วยกันทุกท่านเทอญ

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วินัยปิฎก มหาวรรค.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิคาสะกั.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ผู้ทีสนใจหนังสือและค้บรรยยของ ดร. สุกีร์ ทุมทอง
สทมรคตุรยลละเอียคเพิ่มเติมได้ใน www.ajsupee.com
และสทมรคติดต้อได้ ดั่งนี้

(๑) ขอร้บได้ฟรี ผ่านระบบขอร้บหนังสือออนไลน์
จกเว็บไซต ajsupee.com ขอร้บหนังสือได้ครั้งละ ๕ เล่ม
และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น โดยเลือกหนังสือ หรือ ซีดี ที
ต้อการ ผ่านระบบขอร้บหนังสือออนไลน์ ยืนยัน และกรอก
ชื่อ ทีอยู่ของผู้รับในระบบ สทมรคตรวจสอบสทณนการส่งได้

(๒) ขอร้บได้ฟรีทงไปรษณีย ขอร้บหนังสือได้ครั้งละ
๕ เล่ม และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น ส่งชื่อ ทีอยู่ของผู้รับ, ชื่อหนังสือ,
mp3, DVD ทีต้อการไปที suriyan2t@gmail.com หรือ
ทง Line ID : ajsupee.com ติดต้อสอบถามรยลละเอียค
คุณสุริยัน โทร. ๐๘๐-๕๕๓-๕๕๕๓

(๓) ติดต้อขอร้บทีชมรมจริยธรรม ตีกประสททวิทยข้ัน ๒
โรงพยบคสิริฐญญา อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. ๐๒-๙๖๘-๙๙๕๔
ติดต้อคุณสุคนธ์

(๔) ติดต้อขอรยลละเอียคได้จกชมรมกัลยณธรรม
<http://www.kanlayanatam.com>

ประวัติ

ดร.สุทีร์ นุททอง

วันเดือนปีเกิด

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

บ้านหนองฮะ ต.หนองฮะ อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์

การศึกษา

- ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๔)

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิวิทยาลัยสงฆ์ มจร. วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
- อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอก หลักสูตรบาลีพุทธศาสตร์
- อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาพระพุทธานุสา สาขาบาลีพุทธศาสตร์ สาขาพระไตรปิฎกศึกษา และสาขาวิปัสสนาภาวนา วิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มจร. วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
- วิปัสสนาจารย์ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ
- สอนปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- บรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- เผยแพร่ธรรมทางช่องทางต่าง ๆ ดังนี้
เว็บไซต์ www.ajsupee.com
เฟซบุ๊ก www.facebook.com/Ajsupee
ยูทูป www.youtube.com/user/ajsupee

รายชื่อผู้ร่วมบริจาค

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	จำนวนเงิน	ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	จำนวนเงิน
๑	คุณกาญจนา มั่นคารารณ์	๑,๐๐๐	๒๒	คุณวันชื่น คุณจินตนา ธรรมไพโรจน์	๒,๐๐๐
๒	คุณวรรณฤดี ศิริธรรม	๕๐๐	๒๓	นายพัฒนาพล เจือจันทร์	๕๐๐
๓	คุณยศยง ตั้งวิชิตฤกษ์	๑,๐๐๐	๒๔	คุณสมบัติ กาญจน์นหารและครอบครัว	๓๐๐
๔	คุณพรกนก ปรีชาศิลป์	๕๐๐	๒๕	คุณชาเขียว วจนคุณากร	๒๐๐
๕	คุณจิโรจน์ ภาคศิริ	๑๐๘	๒๖	คุณเบญจวรรณ ตั้งทิษะรักษ์	๒๐๐
๖	คุณศรีสมล ตีลกสกุลชัย	๒,๐๐๐	๒๗	คุณปราณี อยู่ยง	๕๐๐
๗	คุณรุ่งเพชร เล่าห์ภูติ	๑,๐๐๐	๒๘	คุณสุนันท์ แก้วทับทิม	๕๐๐
๘	ด.ต. เกรียงไกร ไชยวงศ์	๕๐๐	๒๙	คุณอารมณี ชูประดิษฐ์	๑๐๐
๙	คุณวีรวรรณ สุจริต	๑,๐๐๐	๓๐	คุณอังคณา จันอุไร	๕๐๐
๑๐	คุณเสาวนีย์ พงศกรเสถียร	๕๐๐	๓๑	นอ.หญิงพรรณณิธิระรักษ์	๑,๐๐๐
๑๑	คุณบำรุงศักดิ์ คุณเทัญศรี ฉัตรอนันท์เวช	๑,๐๐๐	๓๒	คุณณภัทร แม็คมิชาน	๓๐๐
๑๒	คุณไพจิตร เจือจันทร์	๕๐๐	๓๓	คุณนฤมล มีลาภ	๑,๐๐๐
๑๓	คุณอรทัย ทุนดี	๑๐๐	๓๔	คุณเรวดี กนกภูมิ	๑,๐๐๐
๑๔	PAN AYE (น้องฝ่ายมูลนิธิวีรสารท)	๕๐๐	๓๕	คุณพนัช ประวัติเลิศฤตม อุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดา	๑,๐๐๐
๑๕	คุณปณิธิ ชินโนรส	๕๐๐	๓๖	คุณอรสา คุงจักร	๕๐๐
๑๖	คุณเอ็ดโอม กะลัมพะเทติ	๗๐๐	๓๗	คุณอนุกุล พงเกษานุกัณฑ์	๑,๐๐๐
๑๗	คุณยาลีนจี ดิษฐสมบูรณ์	๕๐๐	๓๘	คุณวิภา โฆษิตพันธวงศ์	๕๐๐
๑๘	คุณขวัญตา ทองพันจั่ง	๕๐๐	๓๙	คุณอัญชลี จันทร์คง	๕๐๐
๑๙	คุณชฎารัตน์ ไชยเสน	๕๐๐	๔๐	คุณปริญญา คุณปราชญ์ ด.ญ.ชญานา ศรีบุศกรณ์	๒๖๓,๒๒๐
๒๐	คุณศุภาศิริ การิกายจน์	๓,๐๐๐			
๒๑	คุณรุ่งธรรม จันทร์คง	๓๐๐			
				ยอดรวม	๒๙๑,๐๒๘

ปฏิบัติจนอุปบาทภาคปฏิบัติ
ก็เริ่มตั้งแต่ศรัทธาในแหละ
ศรัทธาก็มีที่อาศัยนะก็คือทุกข์
ท่านจะต้องรู้ทุกข์เยอะ ๆ
อย่าพากันหนีทุกข์
อย่าพากันเป็นทุกข์
ให้รู้จักทุกข์ว่ามันเป็นทุกข์
ให้รู้จักโลกว่ามันอันตราย

ISBN 978-616-582-789-8

9 786165 827898